

(M)

IOSIF VULCAN

[Vol] 1

POEZII • PROZĂ • TEATRU

Ediție îngrijită, cuvînt introductiv,
tabel cronologic și note de
LUCIAN DRIMBA

Q 7 1565205

CUVÎNT INTRODUCȚIV

Între personalitățile culturale marcante ale Transilvaniei din secolul al XIX-lea, un loc de seamă îl ocupă Iosif Vulcan (1841—1907). Timp de aproape, cinci decenii el a dezvoltat o neobosită și fructuoasă activitate de animator cultural, jurnalist și scriitor. Și aceasta, într-o perioadă în care politica accentuat naționalistă a statului dualist austro-ungar acționa cu tenacitate pentru reprimarea drepturilor și libertăților naționale ale românilor și ale celorlalte națiuni nemaghiare aflate sub apăsătoarea dominație a coroanei bicefale. În aceste condiții, când pe toate căile și prin toate mijloacele posibile se urmărea deznaționalizarea și maghiarizarea lor, Vulcan s-a străduit cu perseverență și neosteneală să contribuie la fortificarea conștiinței naționale a românilor transilvăneni, cultivându-le sentimentul mândriei, demnității și unității naționale, îndemnându-i mereu la rezistență și luptă pentru păstrarea și afirmarea ființei lor naționale. Din anii tinereții și pînă la sfârșitul vieții, tot timpul și peste tot, în orice împrejurare pe care o socotea favorabilă, a arborat și a purtat, cu dîrzenie și cu entuziasm nestins, stindardul pe care erau scrise emblematic cuvintele: *cultură și naționalitate*. Și a făcut-o cu cuvîntul rostit sau scris, în „discursurile“ și „dișertațiile“ prezentate în cadrul societăților culturale sau literare în care a activat și a diferitelor întruniri ocazionale, ori în numeroasele articole, publicate mai ales în „Familia“, precum și în scrierile literare; a făcut-o stimulînd, sprjinînd și lăudînd orice acțiune în folosul obștei românești sau, dimpotrivă, criticînd inactivitatea, lipsa de însuflețire și dezinteresul față de ceea ce este idee și faptă națională, ori luînd atitudine fermă față de denigratorii poporului român, stigmatizîndu-i pe renegați, dar propovăduînd în același timp necesitatea recunoașterii și respectării valorilor naționale ale altor popoare, a înțelegerii și colaborării între națiuni. Căci, deși susținător înflăcărat al ideii și idealurilor naționale române, el n-a fost un naționalist, șovinismul și cosmopolitismul repugnîndu-i deopotrivă.

Vulcan era de părere că tot ceea ce se înfăptuiește ca act național și de cultură trebuie să aibă în vedere poporul, să pornească de la popor și să-i servească interesele, căci „poporul este temeliea unei națiuni“, el este păstrătorul tuturor comorilor spirituale pe care le-au creat și le-au lăsat moștenire generațiile anterioare. Crezând în efectele binefăcătoare ale culturii, el considera că datorită de prim ordin a cărturarilor este să lumineze poporul, convins fiind că „Pînă cînd poporul nu va fi destul de luminat, pînă cînd nu va veni la cunoștința de sine și a drepturilor sale, pînă atunci fiii săi cei vitregi, străinii și inimizii vor afla totdeauna arma cu care să lovească și vor afla mijloace de exploatare pentru vinovatele lor interese“ (*Panteonul român*, p. 156). Convinsă de aceasta și-o formase de timpuriu, încă de pe băncile școlii și ale universității, de la profesorii nimoși ca Alexandru Roman și Dionisie Pășcuțiu, sau din scrisul unor cărturari din generația de la 1848 ca Simion Bărnuțiu, George Barițiu ș.a., de la care a învățat să-și iubească națiunea și limba, să lupte pentru apărarea și afirmarea lor. A fost educat în spiritul păstrării demnității naționale și al datoriei pe care o au toți românii — și mai ales cei transilvăneni, datorită condițiilor vitrege în care trăiau — de a nu se lăsa amăgiți de stratagemele care urmăreau slăbirea și distrugerea ființei lor naționale; a fost educat, de asemenea în spiritul datoriei de a contribui fiecare după puterile sale la cultivarea conștiinței naționale, la dezvoltarea și răspîndirea culturii și la păstrarea limbii, care este tezaurul cel mai de preț al unui popor, semnul distinctiv al etniei sale. Dar nu este acesta primul strat. al formării sale în spirit național: primul îl primise în familie, unde se păstra foarte viu strălucitul exemplu al activității de luminător a vestitului episcop Samuil Vulcan, unchi al tatălui său, ctitorul gimnaziului român din Beiuș (1828), prieten și sprijinitor al corifeilor Școlii ardelenice. Acești doi factori i-au generat dorința de a contribui și el la propășirea spirituală a neamului său, la dezvoltarea culturii naționale. Sub imboldul acestei nobile dorințe, se dedică de timpuriu și cu tot elanul, activității culturale, jurnalistice și literare.

După ce în ultimele clase de liceu la Oradea activase în cadrul „Societății de lectură“ a elevilor români orădeni, întemeiată în 1852, în urma stăruințelor lui Al. Roman — întiiul profesor de limba română al gimnaziului premonstratens —, la Pesta s-a aflat între fondatorii și conducătorii „Societății literare „Petru Maior““ (1862) a studenților români din capitala Ungariei. Între 1862 și 1880, anul în care părăsește Pesta și se stabilește la Oradea, Vulcan a fost un membru activ al acestei societăți, aflîndu-se tot timpul și în comitetul ei de conducere ca secretar, vicepreședinte și președinte, pentru ca după 1880, ca semn de recunoștință pentru activitatea-i bogată, să fie ales membru de onoare.

Scopul societății era „deprinderea în limba maternă“, cum se precizează în statute, prin prezentarea de opere originale sau traduse, prin „elaborate“ și prin manifestări culturale, „excluzînd dezbaterile politice“. Dar, prin toată activitatea ei, se urmărea, mărturisit sau nu, cultivarea sentimentului național și al solidarității naționale. Așa, de exemplu, în 1864 societatea a sărbătorit printr-o manifestare publică împlinirea a cinci ani de la înfăptuirea mărețului act național de la 24 ianuarie; Vulcan a citit atunci poezia sa *La Unirea Principatelor Române*, iar la banchetul organizat cu acel prilej tot el „închina pentru însemnătatea zilei și fericirea fraților din cele șapte țări“ („Concordia“, 1864, p. 36). Este doar una din dovezile ce pot fi aduse în sprijinul cunoașterii sensului în care se orienta activitatea societății și a lui Vulcan.

În aceeași perioadă începe colaborarea cu corespondențe, articole mărunte, poezii și o proză la „Telegraful român“, „Gazeta Transilvaniei“, „Foaie pentru minte, inimă și literatură“, „Amicul școalei“, „Concordia“ — în redacția căreia probabil că și lucra, din moment ce în 1862 era trimis la Brașov în calitate de reporter să participe la cea dintîi adunare generală a „Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român“ „Astra“, după constituirea ei (1861). Atunci, a avut bucuria să cunoască pe „poetul național“ Andrei Mureșanu, căruia îi închinase cu an în urmă poezia *Cătră Andrei Mureșanu*, și pe nestorul gazetăriei transilvane, George Barițiu, care peste cîțiva ani îl va încuraja și sprijini în tentativa de a publica revista „Familia“. Șase ani mai tîrziu, participînd la adunarea generală a „Astrei“ de la Șornocuța Mare (1868), se înscrie membru ordinar al Asociațiunii și citește poezia *Geniul Națiunii*, iar în următorii doi ani prezintă disertațiile: *Poporul român în poezia sa* (1869) și *Cîntecele haiducești* (1870). După 1870, solicitat tot mai mult de activitatea și în alte societăți al căror membru era, dar și de munca redacțională, prezența sa este sporadică la adunările „Astrei“, în care nu mai citește nimic. Constituindu-se în 1900 secțiunea literară a „Astrei“, Vulcan este ales vicepreședinte al ei, iar în 1904 devine președintele secțiunii și membru de onoare al Asociațiunii.

Activitatea cea mai bogată și mai îndelungată în sprijinul dezvoltării culturii române a desfășurat-o Vulcan în cadrul „Societății pentru crearea unui fond de teatru român în Ardeal“ (prescurtat: S.T.R.). Întemeierea ei este în cea mai mare parte rezultatul inițiativei și strădanilor sale, teatrul fiind o preocupare mai veche a lui, care va rămîne statornică pentru tot timpul vieții sale, alături de editarea „Familiei“. Îndrăgostit de teatru, cum s-a dovedit, și dornic a vedea înființînd această instituție pentru românii din Transilvania, pentru realizarea căreia a depus mari diligențe și multă însuflețire, el a mărturisit la un moment dat că „teatrul a fost steaua călăuzitoare a vieții“ sale. Despre însem-

năitatea teatrului în viața unui popor și despre necesitatea lui pentru transilvăneni a vorbit Vulcan mai stăruitor după primul turneu al lui M. Pascăly prin Ardeal și Banat (1868) și după călătoria pe care o face la București în același an. Tot atunci deputații români din parlamentul de la Pesta cer insistent ca statul să aloce din buget un fond pentru crearea unui teatru românesc în aceste părți, dar sînt refuzați. În această situație nu rămînea decît ca teatrul să se realizeze din contribuțiile bănești ale poporului, pe care o societate creată anume în acest scop să le adune. Ideea este lansată de Vulcan în paginile „Familiei“, care începe o campanie în favoarea teatrului românesc, fiind sprijinită între alții de I. Al. Lapedatu și M. Eminescu. În felul acesta ia ființă S.T.R. în octombrie 1870, în adunarea constituantă de la Deva, iar „Familia“ devine „totodată și organul publicațiunilor“ societății.

Soră mai mică a „Astreii“, cum îi plăcea lui Vulcan să o numească, S.T.R. s-a organizat și și-a desfășurat activitatea, în linii mari, după modelul ei. Scopul mărturisit în statute era adunarea fondului material din care „cu timpul“ să fie posibilă crearea unui teatru. Dar fondul necesar realizării întei finale n-a reușit să-l adune și teatrul dorit nu a putut lua ființă. Cu toate acestea, activitatea societății este merituosă prin cîteva realizări de ordin cultural-artistic, dintre care cea mai de seamă este dezvoltarea interesului pentru teatru și a unei ample mișcări teatrale susținute de diletanți, pe care a sprijinit-o moral și prin crearea unui repertoriu adecvat gustului în formare al publicului și posibilităților de interpretare ale amatorilor. Apoi prin discursurile și disertațiile prezentate în cadrul adunărilor generale se îndemna la păzirea și cultivarea limbii, la culegerea și valorificarea folclorului poetic și muzical; a datinelor, obiceiurilor și credințelor valoroase ale poporului, la crearea de opere literare, la însușirea pentru acțiunile de interes național și la sprijinirea lor etc.; se prezentau și lucrări cu subiecte din domeniul științelor. Cele mai numeroase cuvîntări și disertații aparțin lui Vulcan. În unele se ocupa de însemnătatea teatrului și de probleme legate de scopul societății; în altele vorbea despre cultura națională și necesitatea sprijinirii și dezvoltării ei, sau făcea considerații asupra gustului poporului român pentru artă; în altele trata despre necesitatea prezentării adevărului în artă, despre morală și caracter, despre rolul scenei în cultivarea limbii, despre tripla valoare a folclorului: artistică, educativă și documentară etc.

Societatea a dezvoltat o activitate bogată, cu preocupări multiple; de aceea ea a avut un rol important în viața culturală transilvănană, adunările ei anuale, ținute de fiecare dată într-o altă localitate, fiind ca și ale Astrei, adevărate sărbători naționale. Animatorul ei entuziast și optimist, Vulcan, a fost aproape nelipsit de la ședințele comitetului, din care de la început și pînă în anul morții a făcut parte ca secretar

(1870—1882), vicepreședinte (1882—1895) sau președinte (1895—1907), și mai ales de la adunările generale anuale, în cadrul cărora uneori, rostea discursul de deschidere, altelei dezvoltă o temă în într-o disertație, sau citea în opera sa literară.

Cu o regularitate exemplară a participat și la sesiunile generale ale Academiei Române, începînd din 1891, cînd i s-a făcut înalta cinste de a fi ales membru activ al ei, membru corespondent fiind din 1879. Alegerea sa se petrecea tocmai în preziua împlinirii vîrstei de 50 de ani și în anul cînd Academia își serba 25 de ani de existență. În ședința solemnă din 29 martie 1892 citește discursul de recepție despre *Dimitrie Tichindeal. Date nouă despre viața și activitatea lui*. „Între membrii de dincolo ai Academiei — scria N. Iorga în 1907 — nu era unul mai nelipsit de la sesiunea generală decît Iosif Vulcan“ (*Oameni cari au fost*, I, 1934, p. 215). Nu numai că a fost nelipsit, dar s-a și achitat, cu conștiinciozitatea care-l caracteriza, de toate însărcinările încredințate — fie că s vorba de rapoartele pe care trebuia să le întocmească asupra unor cărți prezentate la concursul pentru obținerea unuia din premiile academice, fie că afăcut parte din comisii de propunere pentru alegerea de noi membri, sau că i s-a încredințat conducerea lucrărilor secțiunii literare, fie că a avut alte îndatoriri. Iar „Familia“, care își făcuse de mai multă vreme o datorie din a informa cititorii despre lucrările și dezbaterile înaltului for cultural-științific al României, publica rapoarte amănunțite despre activitatea acesteia, primite de la corespondentul său din capitala României. La rîndul său, Vulcan trimitea cu regularitate, săptămînal, corespondențe, publicate în „Familia“ sub genericul *De la București*, în care relatea despre diferite manifestări culturale-artistice și sociale, ce aveau loc în perioada cît dura sesiunea generală și la care lua și el parte. Căuta să profite cît mai mult de tot ceea ce îi putea oferi capitala ca trăire spirituală și ca reconfortare morală; întreținea discuții cu colegii de la Academie, cu scriitorii, artiștii și gazetarii, sau cu prietenii și cunoscuții; făcea cunoștințe noi cu oameni de seamă sau le întărea pe cele vechi; participa la spectacolele teatrale și la concertele simfonice, la seratele literare ale lui T. Maiorescu și la conferințele de la Ateneul Român; recruta noi colaboratori pentru „Familia“ și urmărea să obțină lucrări și promisiuni de colaborare pentru revista sa; și mai ales se întorcea totdeauna cu puteri noi de muncă, sporite de entuziasm și însușire națională.

O altă societate în care a activat, timp de mai mulți ani, a fost „Societatea Kisfaludy“ din Pesta, care avea preocupări mai ales folclorice și de stringere a legăturilor maghiarilor cu alte națiuni pe baza cunoașterii reciproce a tezaurului lor etno-folcloric. Apreciîndu-i-se meritele dobîndite în activitatea culturală, literară, folclorică și de traducător în limba română din literatura maghiară, Vulcan a fost

ales în 1871 membru extern (membri interni erau numai maghiari), rostind cu acest prilej un discurs de recepție despre *Roesia populară română*, publicat în analele societății și, mai apoi, ca introducere la culegerea de poezii populare române traduse în ungurește de Gh. Ember, I. Grozescu și I. Vulcan, apărută sub titlul *Roman népdalok* (Poezii populare românești), Pesta, 1877. Să menționăm că Vulcan este primul român devenit membru al „Societății Kisfaludy” și primul membru extern al ei care ține un discurs de recepție.

Până în 1880 a fost o prezență activă la ședințele societății, fie participând la discuții, fie citind traduceri din poezia populară sau cultă românească. Un singur exemplu: în 1878 citea *Cîntecul gîitei latine* în traducerea maghiară făcută de el, pe care o și publică și o trimite lui Alecsandri; mulțumindu-i, autorul îl îndeamnă să continue să traducă din poezia română, subliniind importanța acestei acțiuni pentru apropierea dintre cele două popoare.

Activitatea depusă în cadrul societăților și asociațiilor literare sau culturale amintite, sau în cadrul altora nementionate, este, desigur, meritorie. Dar un merit mult mai de seamă este publicarea timp de peste patru decenii a revistei „Familia”, care a avut un rol important pentru întreaga cultură românească, nu numai pentru cea transilvană,

În momentul în care se hotăra să scoată această revistă (1865), cu cheltuială proprie, fără nici o subvenție din partea statului, dar încurajat și sprijinit moral în primul rînd de nestorul gazetăriei românești din Transilvania, G. Barițiu, și de fostul său profesor, Al. Roman, temerarul „redactor, editor și proprietar” al „Familiei” abia împlinise 24 de ani; avea însă o oarecare experiență jurnalistică pe care și-a cîștigat-o prin cele câteva colaborări la periodicele amintite și mai ales prin munca de „conlucrător primar” în redacțiile revistelor „Aurora română” (1863) și „Umoristul” (1863), ambele apărute la Pesta.

„Aurora română” era prima revistă literară română apărută în Ungaria. Editor proprietar și redactor responsabil era un preot, I. Niculescu, dar inițiativa publicării ei aparținea lui Vulcan, care era și redactorul ei principal. Despre necesitatea unei foi beletristice pentru românii din Transilvania și Ungaria vorbise Vulcan în 1859, cînd mai era încă elev, într-o corespondență apărută în „Telegraful român”, iar mai apoi într-un articol (*De sub muntele șvăbesc*) publicat în „Concordia” (1861), în care amintește despre efectele beneficătoare pe care le-ar avea o revistă literară: ar contribui la dezvoltarea literaturii, la cultivarea limbii și la înlăturarea cosmopolitismului. Avînd acum posibilitatea să conducă el însuși o revistă, a urmărit să dea „Aurorii române” un conținut și o înfățișare atractive, publicînd poezii și proză, articole și informații, revista adresîndu-se cu precădere femeilor. Nu a reușit, însă, să facă din ea ceea ce dorea, deoarece a împlinit rezis-

tență din partea proprietarului revistei, un om, se pare, fără gust și cultură, motiv pentru care a părăsit-o după numai cîteva luni.

„Umoristul” — în redacția căreia Vulcan lucrează din momentul apariției (1/13 oct. 1863) și pe care o conduce în calitate de proprietar, editor și redactor responsabil între ianuarie 1865 și iulie 1870, schimbîndu-i titlul, în 1867, în „Gura satului” — și-a propus „saturizarea tuturor abuzurilor și secăturilor ce se ivesc în toate zilele în viața comună și combaterea morăvurilor rele”; dar aria de cuprindere a relelor satirizate în paginile revistei era mult mai mare. Dezvăluirea și luarea în deridere sau biciuirea metehnelor se făceau în poezii, anecdote, relatări și notițe umoristice sau satirice, corespondența dintre Păcală și Tindală, caricaturi etc. Aspectele negative vizate nu erau numai din Transilvania și Ungaria, ci și din Principatele Unite, nu aparțineau numai vieții sociale sau culturale, ci și celei politice. Iar contribuția lui Vulcan la **sumarul revistei este substanțială**, mai ales în primii ani de apariție, **a revistei, și ea constă în poezii umoristice și satirice, anecdote, știri umoristico-satirice, idei pentru caricaturi...**

Așadar, avea o experiență gazetărească în momentul în care s-a hotărît să ia asupra-și sarcina atît de grea de editare a unei reviste cu un profil complex: „foaie enciclopedică și literară cu ilustrațiuni”, cum se precizează în subtitlul „Familiei”. Între motivele care îl vor fi determinat la o asemenea întreprindere, curajoasă și de răspundere, pe lângă că își dădea seama de necesitatea și importanța unei reviste și că va fi simțit o chemare pentru o astfel de activitate, va fi fost și faptul că în ianuarie 1865 își înceta apariția „Foaia pentru minte, inimă și literatură”, lăsînd un gol ce trebuia neapărat acoperit de o altă publicație, oarecum similară, dar cu o deschidere mai largă, care să-și îndeplinească menirea nobilă de instruire și de educare a publicului. Căci după părerea sa, revistele au „un rol foarte ponderos în marea operă a civilizațiunii și culturai națiunale”; în același timp, ele pot „să conducă, să controleze, să dezvolte, să curățească gustul literariu”, atît prin operele pe care le publică în paginile lor, cit și prin critica ce o efectuează („Familia”, 1873, p. 121). „Voiesc să dau în mina publicului o foaie cu care dînsul să se poată fali”, îi scria el lui Barițiu, o foaie care „să emuleze” cu orice revistă străină. Dorință ambițioasă, caracteristică elanului tineresc.

„Familia”, pe care a editat-o timp de aproape 42 de ani (5/17 iunie 1865 — 31 decembrie/13 ianuarie 1907) fără întrerupere, este fapta sa culturală cea mai de seamă, „biletul de intrare permanentă a lui [...] în istoria literaturii noastre”, cum a calificat-o O. Goga. Scoasă la început trimensual, apoi săptămînal, iar într-o perioadă chiar bisăptămînal, revista a apărut între 5 iunie 1865 și 20 aprilie 1880 la Pesta, iar din 27 aprilie 1880 la Oradea, pînă la 31 decembrie 1906, cînd redactorul,

editorul și proprietarul ei, obosit după o lungă muncă plină de dăruire și de hărnicie, dar istovitoare, înfăsoară cu seninătate și satisfacția datoriei împlinite steagul care a fluturat cu mândrie și rodnicie patru decenii — o longevitate fără precedent în publicistica culturală românească.

Anul 1880 marchează nu numai schimbarea locului de apariție, dar și începutul unei perioade noi în viața revistei. Dacă până în acest an „Familia” era latinizantă și etimologizantă în limbă și ortografie, după această dată ea se dovedește treptat adepta unui fonetism temperat, în sens maiorescian, se apropie de ideile junimismului cultural, pe care le sprijină teoretic și practic, iar calitatea textelor literare publicate se îmbunătățește simțitor, după cum crește, considerabil, numeric și valoric, colaborarea unor scriitori și oameni de știință din România. De altfel, trebuie să menționăm că, de la începutul până la sfârșitul existenței sale, „Familia” s-a interesat îndeaproape de tot ce se petrecea dincolo de Carpați, de viața socială și culturală sau de situația politică, cu conștiința deplină a unității spirituale a tuturor românilor, urmărind cultivarea sentimentelor și conștiinței naționale. Iată ce afirmă Vulcan în articolul *Ateneul Român*, publicat în 1867, adică în chiar anul înfăptuirii Pactului dualist: „Ca două rîurile pornite din același izvor, ca două raze ale aceluiași soare, ca fiii aceleiași mame: ne interesăm și noi de toate păsurile fraților noștri de peste Carpați. Ochii noștri sînt inundați de lacrimile bucuriei cînd dinșii fac un pas pe spinoasa cale a înaintării și a dezvoltării naționale; și noi, cei dedați a suferi, împărțim cu dinșii toate suferințele lor, căci singele apă nu se face, frate pe frate nu-l poate denega”. Sînt cuvinte care atestă sentimentul unității și al solidarității naționale, pe care revista și redactorul ei îl vor afirma și cultiva neîncetat. În paginile „Familiei” s-a vorbit totdeauna cu satisfacție și mîndrie despre realizările conaționalilor, indiferent de spațiul geografic și politic în care trăiau. Încă din primul număr se sublinia că principalele țeluri pe care le va urmări revista vor fi „dezvoltarea spiritului național” și „dezvoltarea și lățirea culturii naționale”. Fidelă acestor deziderate din programul pe care și l-a fixat, ea a reușit să se facă „un palpitant monitor al ideii naționale” (O. Goga), să devină un element de coeziune sufletească și un organ al unității naționale. Coloanele ei s-au deschis cu generozitate și cu bucurie colaborării scriitorilor, oamenilor de știință și cultură, luptătorilor pe tărîm social, tuturor celor dornici să contribuie după puterile lor la progresul general al obștei românești de pe cele două versante ale Carpaților, bărbați și femei, tineri și vîrstnici, consacrați sau începători. Cum avea să mărturisească Vulcan la jubileul de 40 de ani de apariție a „Familiei”, foaia lui s-a pus la dispoziția tuturor celor care veneau în publicitate cu un gînd bun, cu intenții nobile pentru binele obștesc.

Pentru a apărea la timp și, pe cît posibil, în condițiile preconizate de la început, Vulcan s-a adresat deseori scriitorilor cunoscuți, solicitîndu-le o poezie, o proză, un articol; în același timp primea colaborarea altora mai puțin cunoscuți sau făcea loc „cu bucurie” în paginile revistei debutanților, pentru care avea totdeauna un cuvînt de încurajare, cînd i se părea merituosă colaborarea primită: cazul lui Eminescu, foarte cunoscut, este edificator. Pentru același motiv, dar și pentru a stimula creația literară, redactorul revistei anunța concursuri dotate cu premii, scrierea premiată urmînd a fi publicată în revistă. Dar alături de colaborări, apar în revistă și reproduceri din alte publicații, uneori din lipsă de material suficient pentru un număr, alteori pentru a le populariza, — încît lista, foarte lungă, a autorilor români prezenți în „Familia” include aproape toate numele mai cunoscute ale epocii, de la I. H. Rădulescu și V. Alecsandri, de pildă, la O. Goga și E. Isac, pe lângă altele de mai mică rezonanță, îndeosebi din Transilvania. Alături de acestea, figurează numele unor scriitori străini traduși, din cele mai diverse literaturi, epoci și direcții literare, de la antici la moderni, de la Ovidiu la Maeterlinck.

Am amintit că „Familia” și redactorul ei informau sau vorbeau cu mîndrie despre orice realizare importantă în domeniul culturii, al științei sau al vieții sociale românești, ca și despre autorii lor. „Portretele și biografiile celebrităților române” pe care le publică Vulcan în „Familia” începînd chiar cu primul număr (apoi și alții) și din care o parte le-a reunit într-un volum cu titlul *Panteonul român* (1869), primul și singurul apărut, aveau menirea nu numai să le facă cunoscute și să le omagieze, ci și să cultive sentimentul mîndriei naționale și să stimuleze la acțiune în interesul progresului cultural și social național. Căci nimic din ceea ce are în vedere Vulcan nu se situează în afara naționalității și valoarea fiecărei personalități prezentate este apreciată în raport de contribuția sa la binele și înaintarea poporului. Portretele și biografiile prezentate de Vulcan sînt ale unor „oameni binemeritați” ai națiunii, care au activat în domeniul social-politic, al presei, al teatrului, al școlii, al literaturii etc. Hotărîrea de a scrie despre ei și a le face cunoscute realizările izvorăște din convingerea, repetat exprimată, că avem datoria să ne cunoaștem și să ne stimăm valorile naționale, să cinstim memoria tuturor celor care s-au dăruit cauzei comune.

„Familia” a acordat o mare atenție și folclorului, publicînd culegeri de poezie populară, descrieri de obiceiuri, studii analitice sau articole, prin care se atrăgea atenția asupra valorii artistice și a însemnătății documentare a folclorului. De asemenea, un loc important îl ocupă discutarea problemelor limbii, informațiile privitoare la activitatea asociațiilor și societăților culturale și literare ori de altă natură ș.a. Și să nu omitem atenția de care se bucură discutarea problemelor tea-

trul în general, ale creării unui teatru românesc în Ardeal, îndeosebi, precum și literatura dramatică, originală sau tradusă.

De nenumărate ori Vulcan a ținut să declare în paginile „Familiei” că revista sa nu este un organ politic și că în ea nu-și vor găsi loc discuțiile politice. E adevărat că nu a fost o revistă politică, dar politică a făcut totuși, căci, ocupându-se de viața socială în complexitatea manifestărilor ei și în context național, implicit făcea politică, din moment ce domeniul social nu se poate separa de cel politic, între ele existând interdependență și condiționare reciprocă (*Politica cea mai înțeleaptă*, „Familia”, 1880, p. 185). În „Familia” din 1891 (p. 428) pot fi citite următoarele: „«Familia» nu este organ politic. Cu atât mai puțin aparține cutărui partid. Cronicari fideli, noi avem să informăm pe cetitorii noștri despre toate evenimentele mai mari și despre toți cei ce le săvârșesc. Mișcare culturală, națională, politică, tot ce contribuie la stăruința pentru progresul nostru național-cultural, întocmai ca cei ce au roluri de frunte în ele, trebuie să aibă pagina lor în foaia noastră, fără a ține cont de starea socială sau de vederile politice ale bărbaților cari stau în fruntea mișcărilor. Liberali sau conservatori, noi îi judecăm numai din punctul de vedere al meritelor ce au pentru înaintarea neamului românesc”.

Datorită aleșelor calități de gazetar și tactului său, dar fără să abdice nici un moment de la afirmarea și apărarea energică a înaltelor interese naționale, deși suspectat uneori de organele siguranței statului dualist, Vulcan a putut să asigure apariția neîntreruptă și îndelungată a „Familiei” și să poarte nestingherit steagul culturii naționale și al intereselor majore ale națiunii sale.

Numeroase și mari sînt meritele acestei reviste, care, în condițiile apăsătoare pentru națiunea română de dincoace de Carpați, impuse de politica statului austro-ungar, a îndeplinit un adevărat apostolat cultural și național. Ea a contribuit într-o măsură considerabilă, neîndeajuns pusă în lumină, la consolidarea celulei sociale: familia, căreia a urmărit să-i pună la îndemînă un mijloc de instruire și de educare în spirit național. După cum indică și titlul ei, revista se adresa familiei, străduindu-se ca prin ceea ce conținea să satisfacă interesul și curiozitatea tuturor membrilor ei, indiferent de sex, vîrstă, preocupări sau gusturi, fiecare din ei putînd găsi ceva pe plac în paginile fasciculelor ei săptămînale, pe care le așteptau totdeauna cu nerăbdare și care apăreau cu o regularitate surprinzătoare și în condiții grafice frumoase. Timp de patruzeci și mai bine de ani, săptămînă de săptămînă, a adus în casele românilor un cuvînt de mîngîiere și de îmbărbătare, o creație literară bună, rea — dar scrisă în limba lor — și inspirată din viața, obiceiurile și năzuințele lor; le-a adus hrană spirituală, informații din cele mai variate domenii privitoare la români sau la

străini, urmărind să le dezvolte gustul pentru citit, pentru literatura română sau universală... „Familia — scria Perpessicius — a fost o publicație cu adevărat familiară, închinată fiecărui cămin în parte și, prin aceasta, întregii obști românești”, bibliografia periodicelor românești neînregistrînd în această ordine „vreo altă realizare mai desăvîrșită decît Familia lui I. Vulcan” (*Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor*, 1961, p. 136—137).

Înscriindu-se între periodicele românești de frunte de dincoace de Carpați, din secolul trecut, „Familia” n-a fost numai o revistă literară, deși preocupările literare ocupă un loc important, ci, cum indică subtitlul ei, o „foaie enciclopedică și literară cu ilustrațiuni”; prin urmare ea trebuie judecată, în cantitatea și calitatea realizărilor ei, din acest punct de vedere.

Pentru „deșteptarea și luminarea poporului”, Vulcan editează între ianuarie 1875 și decembrie 1882 o altă revistă: „Șezătoarea”, cu subtitlul: „Foaia poporului român”, destinată sătenilor, avînd un conținut variat: creații folclorice, articole instructive și de petrecere, articole de popularizare a progreselor din domeniul științei și tehnicii, îndemnuri și sfaturi folositoare, combaterea credințelor deșarte și a superstițiilor, scurte biografii ale unor cărturari de seamă etc. Revista s-a bucurat de o largă popularitate și de aprecieri elogioase din partea unor personalități ca G. Barițiu și M. Eminescu.

*

Militînd stăruitor pentru afirmarea prin cultură a românilor și pentru luminarea poporului, Vulcan era de părere că tot ce se face în interes național trebuie să pornească de la — și să se îndrepte spre — popor, deoarece „poporul este temeliea unei națiuni”. Pentru aceasta e necesar să i se cunoască viața, nevoile, aspirațiile, creațiile, să se încreze cu toată energia pentru binele său, să se facă în așa fel încît să se împărțasească din lumina culturii și științei, pentru ca să poată ajunge la „cunoașterea de sine”. Cultura care se creează și se răspîndește trebuie să fie națională; numai o astfel de cultură este cu adevărat valoroasă, numai ea ne asigură existența ca națiune și pătrunderea în rîndul națiunilor culte. De altfel, spune Vulcan, cultură în afara naționalității nu există; orice cultură este purtătoarea unor note care o particularizează, reflectînd limba, modul de viață și de gîndire, psihologia și năzuințele poporului din care izvorăște și pe care trebuie să-l servească. Ea trebuie să pătrundă în toate straturile societății, „de jos pînă sus”, căci numai în felul acesta va putea constitui o bază trainică pentru viitorul națiunii. Lumina culturii risipește credințele ridicole și împușinează năravurile rele. Fiînd atît de mari binefacerile ei, se impune ca fiecare fiu al națiunii, și cu deosebire „cărturarii poporului”, să contribuie prin orice mijloace și în orice împrejurare la dezvoltarea

și răspîndirea culturii. Cei ce își înțeleg menirea merită întreaga cinstire și prețuire, sînt demni să figureze în „panteonul” național, în timp ce aceia care, avînd chemarea și posibilitatea să facă ceva în această ordine, se complac în indiferență și inactivitate merită din plin dispreț și condamnare pentru lipsa de conștiință a datoriei lor naționale. Nu mai puțin dispreț și condamnare merită cei ce prețuiesc numai valorile culturale străine, în fața cărora se închină cu venerație, în timp ce pe cele naționale le desconsideră.

O problemă deseori adusă în discuție de Vulcan este aceea a limbii. Faptul este explicabil și nu surprinde, din moment ce el susținea, cu deplin temei, că limba este un element definitoriu al naționalității, este însuși „paladul existenței noastre”; de aceea consideră că e o datorie sfîntă păstrarea și cultivarea ei. Cu tristețe și cu revoltă constată el că intelectualii români aflați pe teritoriul de sub dominația austro-ungară folosesc în conversația lor zilnică mai degrabă maghiara și germana decît româna, iar confrății lor de peste munți conversează în saloane și citeșc mai cu plăcere în franceză, manifestînd dispreț pentru limba română. Numai poporul a conservat și a apărut de-a lungul veacurilor această comoară neprețuită pe care ne-au lăsat-o moștenire strămoșii. Pentru românii transilvăneni, problema apărării și cultivării limbii se pune cu mai mare acuitate în condițiile în care acțiunea de deznaționalizare, vizînd în primul rînd interdicții în folosirea limbii naționale, nu mai era numai mascată, ci se desfășura și deschis, fiind sprijinită chiar de legi; în asemenea condiții, Vulcan atrage deseori atenția asupra primejdiei care îi pîndea și asupra necesității imperioase de a conserva, apăra și cultiva limba. Cînd în 1879 se dezbătea proiectul Legii XXXVIII, cunoscută sub denumirea „Legea Trefort”, privind introducerea obligatorie a limbii maghiare în școlile de pe teritoriul de sub stăpînirea maghiară, „Familia” ia imediat atitudine, iar Vulcan, în articolul *Lupta pentru limbă*, își manifestă satisfacția față de opoziția reprezentanților români din dietă, care au votat împotriva aprobării proiectului, atitudinea lor constituind o dovadă a conștiinței naționale. Un alt pericol, de data aceasta general pentru limbă, existent în acea vreme, îl constituiau direcțiile, străine de spiritul ei, pe care urmăreau să le impună unii filologi, pentru că ele slăbeau unitatea limbii și-i frînau dezvoltarea. Pe de o parte se înregistra un latinism exagerat împreună cu purism și etimologism, pe de altă parte un „ultrapoporanism”, care preconiza mărginirea la vorbirea poporului, iar pe de alta, o direcție slavonistă, care pretindea folosirea preponderentă a elementelor de origine slavă, pe motiv că au o vechime mare și dau o sonoritate mai potrivită limbii. Toate aceste tendințe sînt considerate de Vulcan nemotivate de nici o necesitate firească și dăunătoare. Limba literară

trebuie să pornească de la limba poporului, pe care să o îmbogățim cu elemente noi, dar numai în măsura trebuințelor și în spiritul ei, să-i sporim armonia exprimării, să-i dăm corectitudine gramaticală, fonetică și ortografică — avînd mereu în vedere unitatea ei. Vulcan a văzut cu claritate că un rol important în formarea și dezvoltarea limbii literare revine literaturii, presei și teatrului și de multe ori a subliniat contribuția însemnată a acestora la „poleirea limbii noastre”. Ca jurnalist și scriitor, s-a interesat deseori de problema ortografiei, stăruind pentru unificarea ei pe baza unei concilierii rezonabile între etimologism și fonetism. Nemulțumit de ortografia stabilită de Academia Română în 1880, o adoptă totuși „pentru principiul de unitate”, rezervîndu-și dreptul de a face „unele concesii etimologice și de însemnare a accentului”. Nici normele ortografice stabilite în 1904 nu-l satisfac pe de-a-ntregul, dar le acceptă din considerentul necesității unificării ortografice, care „este un mare interes de cultură națională”.

Poporul este nu numai păstrătorul limbii, spune Vulcan, dar și depozitarul unui bogat și valoros tezaur artistic, pe care avem datoria să-l cunoaștem, să-l studiem și să-l valorificăm în creația literar-artistică. Ca urmare, îndemna la culegerea și studierea creației populare orale, la folosirea ei ca punct de pornire, ca sursă de inspirație în crearea literaturii culte, la valorificarea obiceiurilor, tradițiilor, datinelor, credințelor populare, a muzicii și dansului popular. De aceea, în „Familia” a acordat totdeauna găzduire publicării folclorului poetic și al obiceiurilor, studiilor folclorice, literaturii inspirate din folclor, iar pentru săteni și pentru creația lor a editat special o revistă: „Șezătoarea”, apreciată de mulți scriitori și cercetători drept cea mai bună revistă pentru popor din vremea aceea. Vulcan însuși, mare admirator și prețuitor al poeziei populare, s-a ocupat în numeroase rînduri de creația folclorică, vorbind totdeauna despre ea cu încîntare, fie în cuvîntări și disertații, fie în articole. Pentru el, poezia populară are cel puțin o dublă valoare: artistică — întrucît conține adevărate nestemate ale geniului creator anonim, care probează cu prisosință temeinicia afirmației lui Alecsandri că „românul e născut poet” — și documentară — deoarece în ea se reflectă istoria, condițiile de viață, trăsăturile caracteristice moral-psiologice și aspirațiile poporului român. Pentru aceste calități deosebite o recomandă nu o dată scriitorilor ca sursă de inspirație, cu convingerea că literatura populară e „izvorul menit să nutrească literatura națională”, capabil să-i confere „farmecul originalității caracteristice”, să-i asigure durabilitatea și să o apere de „arșița literaturilor străine”. De aceea, cînd anunța un concurs dotat cu premiu pentru cea mai bună nuvelă originală, arăta că „vor avea preferință” nuvelele inspirate din istoria națională sau din patrimoniul popular.

Indiferent de unde era inspirată și ce trata, literatura pe care o preconiza Vulcan trebuia să poarte neapărat amprenta specificului național și să respecte adevărul. Considerând că literatura are un rol activ în viața societății și accentuând funcția educativă a ei, el cerea ca scriitorii să înfățișeze în operele lor deopotrivă aspectele pozitive, ca și pe cele negative, lăudând ce este bun și respingând ce este dăunător, căci numai în felul acesta opera lor își va îndeplini menirea; nerespectarea adevărului vieții, prin exagerare într-o direcție sau alta, lipsa naturaleței și a sincerității sînt respinse, pentru că dau o imagine deformată a realității și împiedică literatura să-și exercite rolul. Este greșită însă părerea afirmată de Vulcan că prezentînd numai ceea ce este urît în viață, opera nu este educativă.

Datoria scriitorilor este, apoi, să folosească o limbă corectă și frumoasă, cunoscută fiind contribuția însemnată pe care ei o au în dezvoltarea limbii literare. Pentru toate aceste motive, Vulcan a cerut cu insistență să fie sprijinită literatura națională și a criticat deseori lipsa de interes manifestată de public față de aceasta; victime ale dezinteresului publicului au fost mulți scriitori ai noștri. În ce-l privește, Vulcan s-a îngrijit de dezvoltarea scrisului literar, a încurajat pe începători, a stimulat lirica feminină.

O misiune asemănătoare cu a literaturii o are și teatrul, pe care Vulcan îl considera ca fiind o instituție națională de cea mai mare însemnătate, un „templu al frumosului și adevărului etern“, un mijloc de luminare a minții, de cultivare a limbii, de educare a sentimentelor morale, umanitare și naționale, un tribunal în care „virtutea se premiază și viciul se pedepsește“. Pentru că teatrul să-și îndeplinească înalta sa misiune, spune Vulcan, scriitorii dramaticei sînt chemați să creeze piese care să aducă pe scenă oameni cu idei nobile, cu sentimente alese, cu atitudini morale demne de admirație.

Ideile pe care le profesază Vulcan nu sînt noi; formulate și puse în circulație înția oară de scriitorii și oamenii de cultură din generația anterioară, se poate spune că ele erau curenți în epoca lui. Meritul lui este că, aderînd la ele, a atras atenția asupra lor, le-a reluat cu insistență ori de cite ori avea prilejul și le-a folosit ca mijloc de a însufleși pe contemporanii săi și a le stimula interesul pentru tot ce e act de cultură națională, accentuînd însemnătatea lor pentru condițiile specifice din Transilvania. În entuziasmul său debordant și din dorința sinceră de a convinge apelează frecvent la superlative: pentru el, limba este „cel mai prețios tezaur“ al unui popor, dar și literatura este „cea mai prețioasă avere a unui popor“, la fel și folclorul; Andrei Mureșanu e „cel dintîi bard național“, dar și Vasile Alecsandri este „cel mai mare poet național“; și tot astfel T. Maiorescu e „cel dintîi critic“ al nostru, firește, în ordine valorică, dar și Gherea este „cel mai eminent critic“.

Ca scriitor, Vulcan a fost — după fericita exprimare metaforică a lui O. Goga (*Precursori*, p. 27) — „un astru destul de palid în constelația literară de atunci“. Aprecierea, întemeiată, are în vedere modestia talentului literar al lui Vulcan; dar, în pofida puținătății harului său artistic, el a fost un scriitor cunoscut, citit și chiar apreciat de mulți dintre contemporanii săi transilvăneni, cărora, chiar de nu le va fi satisfăcut întru totul gusturile și pretențiile, le-a făcut o bună educație morală și în spirit național. Scrierile sale, citite din paginile „Familiei“ sau din volumele pe care le-a publicat, au putut să placă și să intereseze, pentru că vorbeau despre realități ale vieții, frumoase ori urite, plăcute sau dureroase. E adevărat, însă, că după stingerea autorului lor și a generației lui au ieșit din aria interesului și a gustului publicului, din ce în ce mai pretențios, și peste bogata și variata operă literară ce a constituit altădată un deliciu al cititoarelor și cititorilor de pe acele meleaguri s-a așternut, treptat, pulbera uitării. Totuși **unele poezii, proze și piese de teatru** ale sale pot fi citite și azi cu interes, **pot procura satisfacții**, nu numai ca documente ale unor vremuri de mult trecute, dar și pentru valabilitatea actuală a multora dintre sentimentele, ideile și atitudinile pe care le conțin.

Poeziile erotice, destul de numeroase, sînt anodine și anoste, majoritatea conținînd naivități puerile și banalități exprimate într-o formă rudimentară. În schimb, poeziile de atitudine socială, ca și cele în care sînt exprimate sentimente de mîndrie patriotică sau sînt elogiate personalități și fapte demne de prețuire și admirație sînt mai realizate și mai convingătoare. De altfel, Vulcan își exprimase de timpuriu credința sa despre menirea nobilă a poetului „de apostol și profet“:

Poetu-n astă lume nu este, pentru sine,
El este dat națiunei de-apostol și profet.
(Cătră Andrei Mureșanu)

iar mai tîrziu cerea poezilor să scrie o poezie răscolitoare, mobilizatoare:

Zvirliți, poeți, duioasa liră,
Suflați în buciom trezitor
Și dați alarma care-nșiră
Sub steagul muncii un popor.
(Poezilor români)

În ceea ce-l privește a scris poezii care aveau drept scop să alimenteze și să fortifice conștiința națională, să cultive sentimentul mîndriei și al demnității naționale (*De ești român, Copila română, Demnitatea națională*), al unității naționale (*La Unirea Principatelor Române*), al înfăptuirii marilor idealuri de libertate și unire (*Geniul Națiunii*,

În mediul intelectualilor, dar intriga rămâne facilă, interesînd mai mult observația realistă și intenția critică decît subiectul: *Doi morți vii*, prima sa nuvelă în ordine cronologică, dovedind stîngăciile începutului prezintă prin cîteva situații melodramatice urmările nefericite pe care le generează discordia izvorîtă din bigotism confesional; *Inimă pentru inimă* ar putea interesa doar prin observația critică și intenția moralizatoare în zugrăvirea realistă a unor aspecte de viață ridicole și revoltătoare; *Amor și ambițiune*, mai interesantă și ca subiect și cu oarecare reușită în redarea unor stări sufletești, prefigurînd tematic romanul *Ranele națiunii*, înfățișează procesul de alunecare în tabăra dușmanilor națiunii române, datorat mirajului unei poziții sociale înalte; dar finalul este tonifiant: iubirea învinge ambiția.

Lipsite în general de virtuți artistice, nuvelele, povestirile și schițele abundă în situații melodramatice și momente lacrimogene, care vor fi impresionat sufletele cititoarelor de acum o sută de ani din Transilvania, a căror cultură era limitată iar gusturile estetice neevoluate și nepretențioase.

Același lucru se poate spune și despre întiul său roman, *Sclavul amorului* (1873—1875), pe care îl recomanda ca fiind „prima încercare de roman original mai mare la noi românii [de] dincoace de Carpați“ și în care abundă peripețiile și scenele palpitate, ca în orice roman senzațional și de aventuri, putînd să constituie pentru o anumită categorie de cititori o lectură captivantă.

Senzaționale și palpitate sînt și peripețiile din romanul de aventuri în trei tomuri, *Barbu Strimbu în Evropa*, publicat în foileton în „Familia“ (1879—1880), în care un fecior de boieri moldoveni, trimis pentru studii la Paris, ajunge întîmplător în cercul unor escroci internaționali care îl jefuiesc și la ale căror acțiuni ticăloase — crime, răpiri, dueluri, jafuri — ajunge să fie martor sau participant, împotriva voinței sale. Cu asemenea acțiuni palpitate și cu momente și întîmplări surpriză, dovedind fantezie și inventivitate, romanul putea să țină în tensiune pe cei dornici de o astfel de literatură. Pentru o asemenea categorie de cititori a tradus Vulcan și romanele: *Cavalerii nopții* de Ponson du Terrail (5 vol., 1870—1871), *Secretele castelului* de Xavier de Montépin (3 vol., 1877) și *Misteriul nopții* de Claire de Chandeneux (1880).

Mai reușite decît cele două romane originale amintite sînt *Ranele națiunii* (3 vol., 1876) și *Fata popii* (2 tom., 1885—1886). Primul este un roman politic, după cum menționează autorul însuși, al doilea e social, dar cu intrigă erotică.

Ranele națiunii înfățișează o galerie de ariviști și profitori, de oameni lipsiți de scrupule, lipsiți de sentimentul demnității și al conștiinței naționale, care pentru obținerea unor avantaje materiale sau a

Junimei române, Fraților, să ne unim !) ; și-a manifestat încrederea în viitorul măreț al poporului român (*La revederea Ardealului, Nu des-
perați !, Deșteptarea lui Traian*), speranța în viitor fiind „crezul ce nu
moare“ (*Rămas bun la București*) ; a glorificat dârzenia luptătorilor
pentru cauza dreaptă a românilor transilvăneni (*Gorunul lui Horea,
Moartea lui Ioan Butean, Visul lui Iancu, Hora lui Alexandru Roman,
A fost o luptă grea*), îndemnând chiar, cu o surprinzătoare îndrăzneală,
la ridicarea hotărîtă împotriva legilor care țineau în subjugare pe
românii din Transilvania și interziceau folosirea limbii române (*Iarna*).

În poeziile umoristico-satirice, scrise într-o formă sprintenă, cu
haz — unele ironice, altele incisive — și apărute în „Umoristul“ — „Gura
satului“, sînt vizate și atacate o mulțime de metehne de care se făceau
vinovați numeroși contemporani. Dorința de înavuțire și de obținere
a unei poziții sociale convenabile, chiar cu prețul călcării în picioare
a demnității, devenise o caracteristică a multor categorii de oameni,
spiritul negustoresc era o plagă de care se molipseau nenumărați
indivizi, căci meschinele interese personale primau și-i făceau să
nescotească morala elementară. Sînt, astfel, ironizați sau satirizați
avocați șarlatani, judecători necinstiți, preoți desfrînați, femei ușu-
raticе (*Necazurile umoristului*), scriitorii care își vindeau talentul
unor oameni cu interese străine de ale poporului, numai ca să obțină
anumite favoruri (*Spiritul neguțătoresc*), în timp ce scriitorii cinstiți,
avînd de luptat cū greutate, nu răzbăteau și rămîneau mereu săraci
(*Literatul român*). Mai ticăloși decît toți erau, însă, demagogii, pseudo-
patrioții și renegații, pentru că ei lezau interesele întregului popor
(*Strigoii, Îi voi tot batjocori, Cătră renegați ș.a.*).

Poeziile patriotice și satirice, ca cele amintite, sau omagiale (*Cătră
Andrei Mureșanu, Lui Vasiliu Alecsandri etc.*) au avut, fără îndoială,
un efect educativ.

Proza este în general romanțioasă, cu situații melodramatice și cu
evidente intenții moralizatoare. Unele povestiri și nuvele sînt inspirate
din viața poporului de la sate, lăsînd impresia că subiectul e doar un
pretext pentru a prezenta obiceiuri și credințe populare: *Marți seara*,
însălînd o naivă poveste de dragoste, aduce un elogiul patrimoniului
popular ; *Pricoliciul* conține credințe și practici legate de sărbătoarea de
Sîn Vasii, ca prezicerea viitorului fetelor de măritat, apoi prezentarea
unor obiceiuri tradiționale valoroase, ca pețitul și orația pețitorului,
dar și descîntece, farmece și vrăji, pe care autorul le socoate a fi „flea-
cური“ ce nu pot fi crezute. În aceeași arie de preocupări se înscriu *Bio-
grafia unui arbore, povestită de el însuși și Colibă și palat*, aceasta din
urmă mai reușită decît celelalte ; notabile sînt și *Dragoste cu pedeci*
și *Dragostea lui Gheorghe a Florii-Nușului*. Altele au acțiunea plasată

vizitează, pentru că ele îi oferă posibilitatea de a face incursiuni în istorie, de a face observații asupra realităților prezentului sau de a-și exprima încântarea, mândria patriotică și încrederea într-un viitor mai bun al poporului său; în asemenea pagini se simte mai puternic vibrația sa sentimentală. Exclamația la vederea Bucureștilor în 1868, adică la numai un an după oficializarea dualismului, dovedește clar încrederea în realizarea iminentă a unității politice a românilor („Capitala românilor? Da... vei fi!“). Afirmatia, făcută în anii Războiului de independență în paginile unei reviste ce apărea în Pesta, că Transilvania a fost și este o provincie românească, după cum o dovedesc și ruinele unor cetăți care grăiesc despre vechimea și continuitatea românilor pe aceste locuri, și că „elementul românesc din Transilvania stă neclintit“ în fața „sforțurilor“ oficialității austro-ungare de a-l distruge, este îndrăzneată și semnificativă.

În piesele de teatru, Vulcan abordează o problematică mai variată decât în proză, dar intenția este aceeași: critică și moralizatoare. În piesele inspirate din viața familială sau socială sînt dezvoltate critic sau satiric imoralitatea ce domnește în familia burgheză, cu infidelitatea unuia dintre soți sau cu dorința aventurii amoroase a unora care cu ipocrizie se erijează în moralști (*Moralistii*), precum și urmarea dramatică pe care o poate avea infidelitatea partenerei de căsnicie (*A doua moarte*); tendința de căpătuire prin contractarea unei căsătorii avantajoase din punct de vedere material, prețiozitatea și grandomania (*Mireasă pentru mireasă, Însurășii*); ridicolul rezultat din contrastul dintre aparență și realitate, fanfaronada și demagogia (*Fanfaronii*). Sînt atacați apoi conducătorii care se înstrăinează de popor, trădîndu-i încrederea și interesele (*Ciobanul din Ardeal, Plăieșul satului*) sau renegații, pe care i-a stigmatizat și în poezii sau în proză (*Renegatul*) avocații șarlatani, preoții ipocriți și afaceriști, învățătorii care nu-și fac datoria (*Alb sau roșu?, Renegatul, Bibliotecarul casinei*), cei ce aleargă după titluri și poziții materiale și sociale (*Boierul de la Tușnad*). În comedile „poporane“ *Ruga de la Chizătău, Sărăcie lucie* și *Mița cu clopot* sînt prezentate piedicile, determinate de interese materiale, ridicate de părinți în calea căsătoriei tinerilor care se iubesc, obstacole învinse în cele din urmă, precum și consecințele unor căsătorii bazate pe asemenea interese de ordin material și social. Subiectul și acțiunea acestora sînt încadrate într-un obicei popular (ruga, mătcălaul) și conțin situații comice, destul de ieftine, care puteau stîrni totuși rîsul publicului puțin pretențios căruia li se adresau. Limba lor este mai naturală, presărată cu elemente din lexicul, locuțiunile și paremiologia poporului, fără abuz, însă, iar dialogul mai viu decât în multe din celelalte comedii.

unei poziții sociale și politice mai înalte sînt capabili să săvîrșească cele mai mirșave fapte, să se înstrăineze de popor și de tradiții, să trădeze chiar interesele politice naționale. Avocatul Ștefan Zimbran, un caracter slab, ispitit de perspectiva unei poziții sociale și politice superioare, se lasă prins în plasa ademenitoare a măririlor pe care i-o întind cu abilitate adversarii politicii naționale a românilor, renunță la principiile și idealurile politice naționale pe care fusese hotărît să le servească, își părăsește logodnica, româncă, și se căsătorește cu fiica unui mare proprietar maghiar, renegîndu-și neamul, maghiarizîndu-și numele și trecînd la calvinism. Treptat își dă seama că a fost victima unor interese și mașinațiuni ale politicii dușmanilor poporului său. Jignit și disprețuit pentru originea sa română și ca să scape de urmărirea creditorilor care îl șantajau, se sinucide, lăsînd o scrisoare prin care cere românilor să-și păstreze caracterul ferm, deoarece lipsa acestuia este rana cea mai periculoasă pentru națiune.

Fata popii, una din bunele scrieri în proză ale lui Vulcan, este un roman social de remarcabilă observație realistă, firul epic al acțiunii formîndu-l proiectele de căsătorie eșuate ale Rahilei, fata popii Tănase, cu urmările lor dramatice. Ele constituie un bun prilej pentru prezentarea veridică a mediului rural transilvănean, cu surprinderea reușită a cîtorva tipuri și moravuri ale unor „cărțurari ai poporului” și a unor imagini din viața socială și culturală a sătenilor. Totul este zugrăvit în antiteză: pe de o parte oameni cu interese meschine, afaceriști, profitori, oameni lipsiți de simțul demnității și al datoriei profesionale, ca popa Tănase, protopopul Vichentie, avocatul Despoitan; pe de altă parte oameni cu caracter integru, care înțeleg să-și păstreze demnitatea, să-și facă datoria, să fie drepți și de omenie, ca preotul Movilă, protopopul Tătar, avocatul Cornean, învățătorul Dîmbian; unii complet dezinteresați de bunăstarea și sprijinirea poporului, ceilalți — dimpotrivă. Contrast există și între înfățișarea satelor, între nivelul de civilizație și de cultură al locuitorilor lor, în funcție de atitudinea intelectualilor. Ca și Slavici, Vulcan era de părere că bunăstarea poporului este determinată de interesul și sprijinul pe care i-l dau cărțurarii lui, lămurirea și exemplul personal al acestora avînd un rol hotărîtor. Intenția moralizatoare, evidentă, se simte la tot pasul.

Pe lîngă nuyele, povestiri, romane, Vulcan a scris și numeroase „suveneri de călătorie”, care se situează la hotarul dintre literatură și publicistică, aparținînd mai degrabă acesteia din urmă, prin intenția ce le-a stat la bază dar și ca modalitate de realizare. Dintre sutele de pagini conținînd însemnări și impresii din călătoriile făcute în Franța, Boemia, Germania, Turcia, prin Transilvania sau la București și în Moldova, mai mult interes și mai mare însemnătate le prezintă acelea în care vorbește despre locurile și monumentele românești pe care le

în faptă artistică corespunzătoare, nu e mai puțin adevărat că opera sa a contribuit, prin transmiterea unor mesaje frumoase, înălțătoare, la educarea și dezvoltarea interesului și gustului pentru literatură, în general, pentru literatura națională, în special, și la cultivarea conștiinței naționale, a sentimentelor demnității și mândriei patriotice, — la care trebuie să adăugăm rolul educativ, moralizator pe care l-au avut. Nuvelele și romanele lui au fost citite cu interes și cu plăcere, poeziile au fost deseori declamate, iar piesele de teatru au fost mult jucate de diletanți. Prezentînd realități contemporane sau din trecut, ele aduceau fie un cuvînt de mîngîiere și îmbărbătare, fie un îndemn la lucrare de interes comun sau la luare de atitudine, fie un exemplu demn de stimă și admirație, fie o laudă, fie o critică. Este o operă merituosă aceasta, iar autorul ei este unul din cei mulți și modești care pregătesc apariția marilor creatori. Ceea ce nu este deloc puțin lucru.

*

Prin întreaga activitate culturală și socială desfășurată, prin tot ce a stimulat, sprijinit și realizat, prin toate faptele sale puse în serviciul cauzei naționale, prin scrierile literare și prin publicistică, Vulcan a fost un militant entuziast pentru dezvoltarea culturii naționale, pentru înaltele idealuri de libertate, dreptate și unitate națională, în care a crezut cu putere, și un precursor al unirii politice.

LUCIAN DRIMBA

Tragedia istorică în cinci acte și în versuri *Ștefan-Vodă cel Tânăr* dezvoltă tema clasică a luptei dintre datorie și iubire, pe fondul uneltirilor unui ticălos ros de invidie și dornic de răzbunare și de putere, postelnicul Șerpe, victime ale intrigilor lui fiind cei doi îndrăgostiți, Nichita și Despina. Prin tragere la sorți, efectuată de Despina, lui Nichita, fiul hatmanului Arbure, îi este hărăzită nobila datorie de a răzbuna onoarea tatălui său prin uciderea lui Cărăbăț, tatăl Despinei și dușman al hatmanului. Despina nu știa adevăratul scop al tragerii la sorți. Cărăbăț este ucis, nu de Nichita, ci de Șerpe, care are însă grijă să treacă vina asupra lui Nichita. În cele din urmă adevărul este descoperit, Despina îl ucide pe Șerpe, după ce și doamna Magda, revoltată de comportarea despotică a soțului și insultată de gelozia nemotivată a acestuia, inspirată de intrigantul Șerpe, îl otrăvește pe Ștefan.

Cu toate că unele momente de mare tensiune dramatică nu sînt suficient lucrate, iar unele exprimări sînt neîngrijite, ba chiar prozaice, piesa este remarcabilă prin reușita conturare a personajelor și prin conducerea acțiunii.

Referindu-se la piesele lui Vulcan, I. Breazu făcea următoarele aprecieri: „Scrise cu o oarecare vioiciune, într-o limbă destul de curată, chiar dacă e lipsită de orice accent particular, cu o bună tehnică teatrală, aceste comedii satirizau păcatele sociale și naționale ale românilor de dincolo și de dincoace de Carpați, pe stricătorii de limbă latinizați, maghiarizați sau franțușiți, pe parveniți, dihonii dintre partide, abuzurile electorale și alte metehne vechi ale noastre“ (*Literatura Transilvaniei*, 1944, p. 50); iar D. Popovici afirma că față de poezie sau proză, Vulcan aducea în piesele sale „mai multă înțelegere artistică, un dialog viu și situații naturale“ („Transilvania“, an. 73, 1942, p. 523).

Vulcan a fost un scriitor de raftul al doilea, cum ar fi spus Perpesicius; de aceea nu trebuie să căutăm valori artistice deosebite în opera sa literară, căci nu vom găsi, sau în cel mai bun caz vom găsi destul de puține. Ceea ce nu înseamnă că poeziile, proza sau piesele sale sînt lipsite de merite. Dar meritele lor trebuie judecate în raport cu mediul și momentul în care au fost scrise, ținînd seama de sentimentele și ideile pe care le conțin, de intențiile urmărite prin crearea lor și de efectul educativ pe care l-au avut. Fiindcă și în creația literară, ca și în activitatea-i culturală, Vulcan a considerat că trebuie să fie „apostol și profet“. Adică să dezvăluie niște adevăruri puțin sau deloc cunoscute, ori neglijate, sau să mențină trează atenția asupra altora cunoscute dar subapreciate și să semene sămînța roditoare a încrederii în realizarea înaltelor idealuri sociale și naționale ale românilor. Intențiile superioare nu au fost servite, însă, de un talent artistic pe măsura lor. Dar dacă dorințele lui lăudabile nu s-au putut împlini, din această cauză,

în faptă artistică corespunzătoare, nu e mai puțin adevărat că opera sa a contribuit, prin transmiterea unor mesaje frumoase, înălțătoare, la educarea și dezvoltarea interesului și gustului pentru literatură, în general, pentru literatura națională, în special, și la cultivarea conștiinței naționale, a sentimentelor demnității și mândriei patriotice, — la care trebuie să adăugăm rolul educativ, moralizator pe care l-au avut. Nuvelele și romanele lui au fost citite cu interes și cu plăcere, poeziile au fost deseori declamate, iar piesele de teatru au fost mult jucate de diletanți. Prezintă realități contemporane sau din trecut, ele aduceau fie un cuvânt de mângiere și îmbărbătare, fie un îndemn la lucrare de interes comun sau la luare de atitudine, fie un exemplu demn de stimă și admirație, fie o laudă, fie o critică. Este o operă merituosă aceasta, iar autorul ei este unul din cei mulți și modești care pregătesc apariția marilor creatori. Ceea ce nu este deloc puțin lucru.

*

Prin întreaga activitate culturală și socială desfășurată, prin tot ce a stimulat, sprijinit și realizat, prin toate faptele sale puse în serviciul cauzei naționale, prin scrierile literare și prin publicistică, Vulcan a fost un militant entuziast pentru dezvoltarea culturii naționale, pentru înaltele idealuri de libertate, dreptate și unitate națională, în care a crezut cu putere, și un precursor al unirii politice.

LUCIAN DRIMBA

TABEL CRONOLOGIC

1841 ● La 31 martie se naște I. Vulcan, în comuna Holod (jud. Bihor), unde petrece primii (trei) ani ai copilăriei. Părinții: Nicolae Vulcan (1805—1884), paroh local, nepot al episcopului Samuil Vulcan (fondatorul liceului din Beiuș, în 1828, și prieten și sprijinitor al corifeilor Școlii ardelenе) și Victoria Vulcan (1813—1873, n. Irimie, nume maghiarizat ulterior: Irimy, apoi Irinyi). Nicolae și Victoria Vulcan au avut șase copii, cinci din ei murind prematur.

1844 ● Nicolae Vulcan este transferat paroh în com. Leta Mare, unde păstorește pînă în 1879, cînd, fiind numit canonic în capitulul greco-catolic din Oradea, se mută în orașul de pe Crișul Repede. În Leta Mare își petrece I. Vulcan ceilalți ani ai copilăriei, precum și vacanțele școlare și universitare.

1847—

1851 ● I. Vulcan urmează școala primară în Leta Mare.

1851 ● În urma intervențiilor stăruitoare ale episcopului român orădean Vasile Erdelyi, la liceul catolic al călugărilor premontrei din Oradea se înființează catedra de limba română pentru elevii români care frecventau cursurile aceluia liceu (aproximativ 27% din totalul elevilor, între 1850—1860). Primul profesor la catedra de limba română a fost Alexandru Român, care a funcționat în această calitate pînă în vara anului 1853. Succesorul său la catedră a fost Dionisie Pășcuțiu.

1851—

1859 ● I. Vulcan urmează cursurile secundare la liceul premonstratens din Oradea.

- 1852 ● La 25 iunie își începe activitatea — în cadrul liceului și sub conducerea profesorului de limba română, Al. Roman — „Societatea de lectură a tinerimei studioase orădene“ la care, pe lângă elevii din ultimele două clase, puteau participa în calitate de membri ordinari și studenții Academiei de Drept din Oradea. Vulcan va deveni și el membru al societății și va face chiar parte din conducerea ei în ultimele clase, dar este de presupus că și înainte participase la ședințele ei obișnuite și la cele publice. Deviza societății era: „Uniți-vă în cuget, uniți-vă-n simțiri“, desprinsă din bine cunoscuta poezie a lui A. Mureșanu.
- 1856 ● Fiind elev în clasa a V-a sau a VI-a, Vulcan redactează împreună cu un coleg al său, Gh. Ardeleanu, o revistă manuscris intitulată „Deșteaptă-te române“.
- 1857—
- 1859 ● Devine „gregar ordinar“ (membru obișnuit — n.n.) al „Societății de lectură“ și chiar face parte din comitetul de conducere al ei.
- 1859 ● 29 ianuarie. În „Telegraful român“, nr. 5, îi apare o corespondență, în care vorbește despre necesitatea unei reviste beletristice pentru românii de dincoace de Carpați. Este prima sa prezență publicistică.
- În vară trece bacalaureatul, iar în toamnă se înscrie student la Facultatea de științe juridice din Pesta.
- 1859—
- 1863 ● Urmează studiile universitare, pe care le absolvă în primăvara anului 1863.
- Din perioada studenției datează colaborarea (cu poezii, proză, corespondențe și articole) la „Telegraful român“, „Gazeta Transilvaniei“, „Foaie pentru minte, inimă și literatură“, „Amicul școlii“, „Concordia“.
- 1860 ● 18 mai. În „Telegraful român“ (nr. 20) apare *Cintecul meu*, singura poezie a lui I. Vulcan publicată în această gazetă; potrivit unei informații din „Familia (1888, p. 382—383), I. Vulcan, care tocmai publicase o poezie în „Telegraful român“, „scoase o foaie manuscrisă sub titlul «Aurora», ajutat mai cu seamă de Marienescu, M. Beșan și Teodor Man“, studenți a universității pestane.

- Incepe colaborarea la „Foaie pentru minte, inimă și literatură“ cu o corespondență (nr. 40, 4 oct.) și o poezie (nr. 42, 18 oct.).
- 1861 ● 25 februarie. Incepe colaborarea la „Amicul școlii“ (nr. 8), cu o corespondență.
- 3 august. Sigismund V. Popp editează la Pesta gazeta „Concordia“, avînd redactor responsabil pe Al. Roman (din ianuarie 1863). I. Vulcan colaborează la această gazetă din primul ei an de apariție (începînd cu nr. 2), cu poezii, o nuvelă și un articol. Colaborarea sa continuă și în anii 1862—1865.
- În art. *De sub muntele șvăbesc* („Concordia“, 1861, nr. 25, 26 X/7 XI) vorbește din nou despre necesitatea unei reviste beletristice.
- 23—26 octombrie/4—7 noiembrie. Are loc la Sibiu, sub conducerea lui Andrei Șaguna, adunarea de constituire a „Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român“ (prescurtat: „Astra“), al cărei membru va deveni I. Vulcan în 1868.
- 1862 ● 9 februarie. Din inițiativa și sub îndrumarea lui I. Vulcan, studenții români din Pesta se întrunesc și hotărăsc înființarea unei societăți de lectură a studenților, alegîndu-l pe I. Vulcan „președinte interimar“ și încredințîndu-i sarcina de a alcătui statutele societății. După întocmirea, discutarea, definitivarea și aprobarea lor, cîteva zile mai tîrziu, în cadrul unei noi adunări, statutele sînt înaintate guvernului pentru întărire.
- 20 februarie. Are loc ședința de constituire a societății literare a studenților români din Pesta, cu numele: „Societatea literară «Petru Maior»“ și se alege comitetul de conducere în următoarea componență: Partenie Cosma — președinte, Ioan Nedelea — vicepreședinte, Iosif Vulcan și Ștefan Perian — secretari, Iosif Illovits — casier, Sabba Fercu — bibliotecar. — În anul 1862/63, I. Vulcan este ales președinte; calitatea aceasta sau cea de vicepreședinte o va avea de mai multe ori pînă în 1879, iar după 1880, cînd părăsește capitala Ungariei și se stabilește la Oradea, va fi ales membru de onoare al societății. — Societatea va fi recunoscută oficial abia în 1873, cînd statutele vor fi „întărite“ de guvern.
- Participă, în calitate de reporter al ziarului „Concordia“, la adunarea generală a „Astrei“ ținută la Brașov și vizitează expoziția organizată de aceasta în același oraș. Întîlnește și cunoaște cu această ocazie mai multe personalități ale culturii și vieții sociale românești de dincoace și de dincolo de Carpați,

Intre care: Al. Odobescu, G. Sion, Andrei și Iacob Mureșanu, G. Barițiu, A. Șaguna ș.a.; despre aceste momente relatează în *Suvenirii de călătorie*, publicate în „Concordia“, nr. 58 ș.u. din 1862.

1863 ● *1/13 ianuarie*. Apare la Pesta revista „Aurora română“, avîndu-l editor proprietar și redactor responsabil pe I. Miculescu, „conlucrător primar“ fiind Vulcan, pînă la 15/27 aprilie, cînd, datorită unor divergențe cu proprietarul, o părăsește. Este prima revistă beletristică românească apărută la Pesta — Pe prima pagină a primului număr — poezia *Cătră române* de I. Vulcan și tot de el, în același număr, prima parte a nuvelei *Cel de pe urmă duce dacic*.

● Se creează catedra de limba și literatura română la Universitatea din Pesta, titularul ei fiind numit Al. Roman. I. Vulcan l-a avut profesor în ultimul semestru al studiilor sale universitare („Am fost discipul al său“ — ca elev la Oradea — n.n. — și „începui activitatea mea literară sub conducerea dînsului“, mărturisirea I. Vulcan în „Familia“, 1866, p. 124, iar mai tîrziu: „Mi-a fost, dar, profesor tocmai la începutul și la sfîrșitul studiilor mele“, „Familia“, 1893, p. 49—50). Al. Roman l-a sprijinit foarte mult, moral, tot timpul în activitatea sa.

● I. Vulcan termină studiile universitare și se stabilește la Pesta. Diploma și cenzura de avocat le obține în 1874, dar nu profesază avocatura, ci se dedică activității jurnalistice și cultural-literare.

● *1/13 octombrie*. Apare, la Pesta, revista umoristico-satirică „Umoristul. Foaie glumeață“, redactor responsabil fiind Gh. Ardeleanu (același împreună cu care I. Vulcan redactase, elevi fiind, la Oradea revista manuscrisă „Deșteaptă-te române“), iar I. Vulcan este „conlucrător primar“. De la 1/13 ianuarie 1865, Vulcan devine proprietar, editor și redactor responsabil pînă în 25 iunie/7 iulie 1870; cu nr. 1 din 5/17 ianuarie 1867 îi schimbă titlul în „Gura satului“. — În această revistă, Vulcan publică multe poezii umoristico-satirice.

● *24 octombrie*. Moare A. Mureșanu; Vulcan publică elegia funebră *La moartea lui Andrei Mureșanu* („Umoristul“, nr. 3, p. 9).

1864 ● *septembrie—octombrie*. Publică primul almanah umoristic: „Calendarul « Umoristului »“, pe anul 1865; ediția a II-a apare

în noiembrie. — Calendare umoristice va scoate și pe anii 1866—1870; în 1882 tipărește „Catastihul dracului. Călindar glumeț pe anul 1883“; apoi „Calendarul lui Păcală“, pe 1884; un alt calendar, pe 1885, era tipărit în noiembrie 1884. Probabil a tipărit și alte calendare umoristico-satirice.

1865 ● În primele luni ale anului tipărește „Tanda Manda. Almanac umoristic și satiric ilustrat cu 30 de caricature“.

●24 februarie/8 martie. Își încetează apariția „Foaia pentru minte, inimă și literatură“.

●5 aprilie. Înaintea prefecturii poliției din Pesta cererea pentru aprobarea editării unei reviste beletristice, cu titlul „Familia“, al cărui scop ar fi răspândirea cunoștințelor generale și a culturii, „cu excluderea completă a politicii“. Se arată și ceea ce își propune să publice și că va apare de trei ori pe lună. Totodată face demersurile necesare și către Locotenența din Buda „pentru concesiunea d-a putea publica o foaie enciclopedică și beletristică cu ilustrațiuni“. Aprobarea o primește în 12 aprilie. — Ambiția lui era mare: „Voiesc să dau în mîna publicului o foaie cu care dînsul să se poată țali“ și care, „să emuleze“ cu oricare alta străină.

●5/17 iunie. Apare, la Pesta, primul număr al revistei „Familia. Foaie beletristică și enciclopedică cu ilustrațiuni“, proprietar, editor și redactor responsabil fiind I. Vulcan (Nr. de probă poartă data: 1/13 mai). Revista va apare timp de aproape 42 de ani: pînă în 20 IV/2 V 1880 la Pesta, iar din 27 IV/9 V 1880 — la Oradea; din octombrie 1870 va deveni „totodată organul publicațiunilor Societății pentru fond de teatru român“.

●Publică în paginile „Familiei“ și în volum separat, la Pesta, în traducerea sa, romanul *Colomba* de Al. Dumas.

●15 august. Își încetează apariția revista „Aurora română“.

1866 ●25 februarie/9 martie. În nr. 6 al „Familiei“ apare poezia *De-ăș avea* de M. Eminescu, marcînd debutul poetului. Impresionat plăcut de creația poetică a tînărului debutant, Vulcan îi salută debutul și-l recomandă călduros cititorilor: „Cu bucurie deschidem coloanele foaiei noastre acestui june numai de 16 ani, care cu primele sale încercări poetice trîmise nouă ne-a surprins plăcut“. Vulcan îi schimbă numele din Eminovici, cum sem-

nase poetul, în Eminescu. În 1866 „Familia“ publică șase poezii de Eminescu și traducerea nuvelei *Lanțul de aur*, de scriitorul suedez Onkel Adam; în anii 1867—1869 îi apar alte șase poezii în aceeași revistă, iar în 1870 — articolul *Repertoriul nostru teatral*, care este ultima sa colaborare din perioada începuturilor. la „Familia“.

● **1/13 aprilie.** Prin decret al Locotenenței Domnești, ia ființă, la București, Societatea Literară Română (care își va schimba denumirea în Societatea Academică Română, în 1867, iar apoi în Academia Română, în 1879).

● **15/27 aprilie.** I. Vulcan salută evenimentul și își exprimă părerea, în nr. 11 din 15/27 aprilie al „Familiei“, că cei mai indicați a reprezenta pe românii din imperiul austriac în marele for ar fi: T. Cipariu, G. Barițiu, G. Munteanu (Transilvania), S. Manguica, Vincențiu Babeș (Banat), Al. Roman, D. Pășcuțiu (Ungaria), I. G. Sbiera, G. Hurmuzachi (Bucovina). Este interesant de observat că cei menționați de Vulcan au fost numiți, cu excepția lui D. Pășcuțiu, S. Manguica și G. Hurmuzachi, în locul cărora au fost numiți I. Hodoș, Al. Mocioni și Al. Hurmuzachi.

● **august.** Publică la Pesta volumul de *Poezii*, conținând 85 de titluri, din care 7 traduceri (din Béranger, Heine, Hugo).

● Face o călătorie în Franța pentru a vizita expoziția universală din Paris; impresiile din această călătorie sînt publicate sub titlul *Suvenirii de călătorie* în „Familia“, nr. 31—51.

1868 ● **15 iunie.** Sub direcția lui Gr. H. Grandea, apare la București revista „Albina Pindului“, la care colaborează și I. Vulcan

● **18 august.** Plecînd de la Pesta spre Gherla, unde urma să ia parte la adunarea generală a „Astreii“, se oprește la Arad, unde trupa lui Mihail Pascaly dădea reprezentații teatrale. Asistă la spectacolul din 18 august. Suflerul trupei era M. Eminescu. Într-o pauză, Matilda Pascaly, îmbrăcată într-un frumos costum bănățean, recită poezia lui Vulcan *Copila română*. Chemat de public pe scenă, autorul poeziei îl va fi zărit pe poetul-sufler și apoi va fi stat de vorbă cu el — dar Vulcan nu menționează nimic în privința aceasta nici atunci, nici mai târziu; e posibil ca atunci să-i fi înminat tînărul Eminescu poeziile *La o artistă* și *Amorul unei marmure*, care se și publică în „Familia“, nr. 29 din 18/30 august și nr. 33 din 19 septembrie/1 octombrie din acel an. În dimineața aceleiași zile a făcut o vizită soților Pas-

caly, cu care a discutat despre teatru în general și despre posibilitatea întemeierii unui teatru românesc în Transilvania.

●25—26 august. Participă la adunarea generală a „Astrei“, ținută la Gherla; se înscrie membru al Asociațiunii, citește poemul *Geniul Națiunii*, propune — și adunarea primește — ca să fie ales membru onorific B. P. Hasdeu.

●Este vizitat de G. Sion (prin februarie), M. Kogălniceanu (prin iulie), B. P. Hasdeu și Al. Papiu-Ilarian.

●La câteva zile după întoarcerea sa de la Gherla, în prima jumătate a lunii septembrie se-mbarcă pe vapor pentru prima sa călătorie la București, pe care o face pentru „studii literare“. Din *Suveniri de călătorie*, scrise în urma acestor două călătorii — în Transilvania și la București — și publicate în „Familia“, începînd cu nr. 30 din 26 VIII/7 IX, aflăm că teatrul a fost „principalul meu studiu sub decursul petrecerii mele în București“, care a durat o lună. A asistat și la o ședință publică a Academiei Române.

●Deputații români din parlamentul de la Pesta cer ca statul să aloce un fond pentru crearea unui teatru românesc în Transilvania.

●Este ales membru onorar al „Societății de lectură“ din Oradea.

●Este ales vicepreședinte al „Societății literare « Petru Maior »“, președinte de drept fiind profesorul de limba și literatura română de la Universitatea peștană, Al. Roman.

1869 ●aprilie. Iese de sub tipar, la Pesta, volumul: *Panteonul român. Portretele și biografiile celebrităților române*, conținînd 31 portrete și biografii. Volumul poartă indicația: Tomul I, semn că Vulcan a intenționat să scoată și alt volum, dar n-a mai făcut-o.

●iulie. În paginile „Familiei“, Vulcan inițiază campania în favoarea creării unui teatru românesc în Transilvania, prin articolul-apel: *Să fondăm teatru național!* Apelul are un ecou mare, ideea e susținută, prin articole apărute în aceeași revistă, de I. Lapedatu, N. Butariu, G. Crăciunescu, M. Străjanu și M. Eminescu.

●august. La adunarea generală a „Astrei“ de la Șomcuta Mare, Vulcan citește disertația *Poporul român în poezia sa*, care se publică în „Familia“, „Federațiunea“ și „Transilvania“ din acest an.

● *decembrie*. Intellectualitatea română din capitala Ungariei este convocată și se întrunește într-o conferință, în locuința lui G. Mocioni, că să discute în problema teatrului românesc; este invitat și Vulcan.

● Face a doua călătorie la București.

1870 ● *februarie—aprilie*. Au loc mai multe întruniri („conferințe“) ale intelectualilor români din Pesta, cu participarea deputaților români, în problema teatrului românesc. Vulcan este secretarul ședințelor. Se iau următoarele hotărâri: redactarea și tipărirea pe foi volante și în presă a unui *Program preparativ la înființarea unui fond pentru teatru național român* și a unui *Apel către publicul român*, în care se arată însemnătatea și necesitatea creării unui teatru național român, stringerea fondului material prin contribuția întregii populații; convocarea unei adunări a intelectualității române care să stabilească forma de organizare și de conducere a acestei „întreprinderi“. — În același timp, deputații români din parlament cer ca statul să aloce un fond pentru întemeierea unui teatru român. Vulcan are rolul principal în alcătuirea „programului preparativ“ și a apelului lansat.

● *22 martie/3 aprilie*. Vulcan publică în „Familia“ un nou articol-apel: *Să fondăm un teatru național*.

● *august*. La adunarea generală a „Astrei“ din Năsăud, Vulcan citește disertația: *Cinzecele haiducești*, care se publică în „Familia“, „Federațiunea“ și „Transilvania“.

● *4—5 octombrie*. La Deva are loc adunarea generală de constituire a „Societății pentru crearea unui fond de teatru român în Ardeal“ (prescurtăm: S.T.R.). I. Vulcan citește disertația *De ce voim s-avem un teatru național?* și este ales secretar al S.T.R.; oferă, și adunarea primește cu satisfacție, că „Familia“ să devină oranul oficial al societății.

● Se tipăresc, la Pesta, primele două volume din romanul *Cavalerii nopții* de Ponson du Terrail, tradus de Vulcan; următoarele trei volume apar în 1871.

- 1871 ● *25 ianuarie*. Este ales membru extern al „Societății Kisfaludy“ din Budapesta (membri interni puteau fi numai maghiarii). Este întiiul român membru al acestei societăți.
- *31 mai*. Rostește discursul de recepție în „Societatea Kisfaludy“ despre *Poezia populară română*, care se tipărește în anuarul societății și, apoi, ca prefață la volumul *Român népdalok* (Cin-tece populare române), Pesta, 1877. Este primul membru extern care ține discurs de recepție.
- *20 noiembrie*. Se căsătorește cu Aurelia Popovici, fiica lui Alexe Popovici din Comlăuș, avocat, luptător arădan pentru drepturile naționale ale românilor.
- 1872 ● La București se tipărește *Domnia Arnăutului* de Alexandru Hasdeu, cu o biografie a autorului de I. Vulcan și sub îngrijirea lui.
- Pe scena Teatrului Național din București se joacă comedia într-un act: *Alb sau roșu?*
- La Pesta apar volumele I—II de *Novele*; vol. III — în 1873.
- Se publică în anuarul „Societății Kisfaludy“ („A Kisfaludy-Tarsaság évtáji. Uj folyam“, VII, p. 146—167) discursul de recepție al lui I. Vulcan, rostit în 1871.
- Mór: I. Heliade Rădulescu, D. Bolintineanu, A. Iancu și I. Grozescu (redactor și colaborator al „Familiei“); în „Familia“ apar necrologuri scrise de Vulcan. Memoriei lui Heliade îi închină nr. 20 din 14/26 V. Cuprinde: o prezentare a personalității și despre înmormântarea lui (nesemnate), poezia *Poetul murind* de Heliade și amintirea lui I. Vulcan: *Cînd am văzut pentru prima oară pe Eliade*.
- 1873 ● Apar primele două volume din romanul lui Vulcan: *Sclavul amorului*; vol. III — în 1875.
- 1874 ● Face „cenzura“ de avocat, dar nu profesează avocatura.
- 1875 ● *1 ianuarie*. Editează revista „Șezătoarea. Foaia poporului român“, care va apare pînă în 1882, lunar, bilunar sau la trei

săptămîni. Destinată sătenilor, ea conține creații literare populare sau scrise în formă folclorică, învățături și sfaturi practice, popularizări ale științei și tehnicii, combaterea viciilor și a credințelor superstițioase, biografii ale unor personalități ale vieții culturale și social-politice etc.

- 1876 ● Publică la Pesta romanul în trei volume: *Ranele națiunii* și poemul *Gorunul lui Horea* (ed. II: 1878).
- Traduce și publică în „Familia” romanele lui Jules Verne: *Călătorie de pe pămînt în lună* și *În jurul lumii*, ambele în versiuni prescurtate.
- 1877 ● Traduce și publică în „Familia” (nr. 1—51) romanul în trei tomuri *Secretele castelului* de Xavier de Montépin (finalul în nr. 1 din 1878).
- Publică în „Familia” și în volum comedia în 3 acte: *Mireasă pentru mireasă*.
- Apare în broșură, la Pesta, poemul *Orfana Crișului* (ed. II: 1880) publicat inițial în „Familia”, 1874.
- La Pesta se publică, în editura „Societății Kisfaludy”, volumul *Romaîn népdalok* (Poezii populare românești), conținînd traduceri făcute de Gh. Ember, I. Grozescu și I. Vulcan. Prezentarea introductivă aparține lui Vulcan; este, de fapt, textul discursului de recepție din 1871.
- „Familia” publică, număr de număr, informații privind desfășurarea operațiunilor de pe front precum și apeluri către public să contribuie pentru ajutorarea ostașilor români; redacția se oferă să strîngă și să expedieze ajutoarele materiale primite de la public. În acest context, Vulcan publică în revistă poezia-apel: *Scame pentru cei răniți*.
- Redacția „Familiei” primește un număr de 150 de exemplare din volumul *Ostașii noștri* de V. Alecsandri, pentru vînzare, venitul fiind destinat ajutorului pentru front.
- I. Vulcan face o călătorie prin Transilvania; notele și impresiile din această călătorie sînt publicate în „Familia” din 1877 și 1878.
- 1878 ● I. Vulcan publică în „Familia” articolul *Serbarea Alecsandri* și poezia *La Vasile Alecsandri*, în care elogiază succesul raportat

de bardul de la Mircești la concursul de la Montpellier cu poezia *Cîntecul gintei latine*.

- Traduce în ungurește *Cîntecul gintei latine*, traducere pe care o citește într-o ședință a „Societății Kisfaludy” și o publică în „Vasárnapi ujság” (Ziarul de duminică).

1879 ● *30 martie*. Societatea Academică Română este declarată institut național și își schimbă numele în Academia Română.

15 mai. N. Vulcan, numit canonic în capitlul gr. cat. orădean, se mută de la Leta Mare în Oradea.

- În parlamentul din capitala Ungariei se supune discuției Legea XXVIII, cunoscută sub numele „Legea Tréfort”, care prevedea introducerea obligatorie a limbii maghiare în toate școlile primare de pe teritoriul aflat sub dominație maghiară, ca mijloc abil de maghiarizare a populației nemaghiare. Deputații români se opun energic, dar legea se votează totuși la 5 mai. „Familia” informează despre decursul dezbaterilor, iar Vulcan scrie un articol în care elogiază atitudinea fermă și demnă a deputaților români.

- *3/15 iulie*. I. Vulcan este ales membru corespondent al Academiei Române în secțiunea literară, la propunerea lui Al. Roman; tot atunci în secțiunea științifică a fost ales Spiru Haret, iar Theodor Mommsen — membru onorific.

- În „Familia” se publică *Barbu Strimbu în Evropa*, roman în 3 tomuri, și *Sultănița*, comedia în 5 acte de I. Vulcan.

1880 ● *aprilie*. I. Vulcan se mută la Oradea și o dată cu aceasta mută și redacția revistelor „Familia” și „Șezătoarea”.

- În „Familia” se publică romanul lui Claire de Chandeneux, *Misteriul nopții*, în traducerea lui I. Vulcan.

- În „Familia”, I. Vulcan începe campania pentru înființarea unei școli civile de fete, în Oradea, un deziderat mai vechi al orădenilor (din 1868); urmarea este constituirea unei societăți care să adune fondurile necesare.

- „Societatea « Petru Maior »” îl alege membru de onoare.

1881 ● *30 aprilie/2 mai*. La Sibiu se desfășoară conferința pentru unificarea Partidului Național Român din Banat și Ungaria cu Par-

tidul Național din Transilvania; I. Vulcan participă în calitate de reprezentant al Bihorului.

● La 27 august, la Sibiu, „Astra“ inaugurează o expoziție a cucoaziei împlinirii a două decenii de la înființarea ei. Aurela Vulcan fusese numită de Reuniunea femeilor române din Sibiu colec-tantă a exponatelor din județul Bihor. Soții Vulcan participă la inaugurarea expoziției, despre care va scrie I. Vulcan în câteva numere consecutive din „Familia“.

● Face excursii prin munții Bihorului, despre care scrie impresii în „Familia“.

● Efectuează o călătorie în România.

● Este ales deputat, pe șase ani, al comunei Borod (Bihor) în comitetul comitatens.

82 ● La începutul anului, scoate de sub tipar un volum elegant de poezii, *Lira mea*, conținând 66 de titluri. Volumul a fost apreciat de V. Alecsandri pentru că versurile „sînt inspirate de geniul poeziei populare și al sfintei iubiri de patrie“.

● Este ales vicepreședinte al S.T.R. în adunarea generală de la Sighet, demnitate pe care o va avea pînă în 1895.

● Începe apropierea mai accentuată de cercul „Junimii“ și de conducătorul său.

83 ● *martie*. Aflîndu-se la București, Vulcan participă la o serată literară a „Junimii“ bucureștene, ținută în casa lui Maiorescu (acesta îi menționează prezența la serata din 23 martie), unde citește și Eminescu din creațiile sale poetice. La solicitarea lui Vulcan și la intervenția lui Maiorescu, Eminescu îi dă cele șapte poezii citite pentru a fi publicate în „Familia“; acestea și apar în 1883 (*S-a dus amorul, Cînd amintirea, De-acuma, Ce e amorul?, Pe lingă plopii fără soț, Și dacă*) și 1884 (*Din noaptea*). Întors la Oradea, Vulcan îi trimite poetului un onorariu, — „cel întîi pentru lucrări literare pe care l-am primit vrodată-n viață“, îi mărturisește poetul în scrisoarea de răspuns și de mulțumire.

● 15/27 mai. În nr. 20 al „Familiei“, Vulcan publică portretul lui Maiorescu însoțit de o prezentare caldă și elogiasă. Primind numărul din revistă, criticul îi mulțumește pentru notița bio-grafică, despre care spune că e „făcută cu sobrietate și [...]

cuminte“, iar despre portret că „este fără îndoială cel mai bun din câte s-au executat pe la noi“.

● La Oradea tipărește: *De la sate*. Novele și schițe.

● La Viena apare „Almanahul societății social-literare «România Jună»“, cu colaborarea mai multor scriitori din România. Eminescu publică „*Luceafărul*“. I. Vulcan publică o poezie, *Iubirea*.

● În iunie se îmbolnăvește Eminescu și e internat în sanatoriul dr. Suțu; începînd din iulie și pînă la decesul poetului, „Familia“ urmărește cu atenție starea sănătății poetului și informează pe cititorii săi despre evoluția ei.

1884—

1888 ● Pe lângă îndeplinirea obligațiilor pe care i le impuneau munca redacțională și calitatea de membru în comitetul S.T.R., pe lângă participarea activă la adunările anuale ale S.T.R. în care prezintă discursuri de deschidere sau disertații, devine membru și activează în cadrul „Societății Szigligeti“, a „Societății istoricilor și arheologilor“, ambele din Oradea.

1889 ● La moartea lui Eminescu, Vulcan dedică întreg numărul 26 din 25 V/7 VI al „Familiei“ memoriei marelui dispărut. Conține: portretul poetului în chenar de doliu; primele poezii „publicate întii în «Familia»“; *Epilog la primele poezii ale lui Eminescu* de I. Vulcan; o notiță biografică; *Eminescu a murit!* (nesemnate, dar probabil alcătuite de I. Vulcan); *Mai am un singur dor* (Eminescu); *Raze de lună. Lui* (V. Micle); *Eminescu. Corespondență din București* (I. Russu); *Lui Eminescu* (Al. Vlașuță).

● 3 august. Moare Veronica Micle; Vulcan publică un necrolog în nr. 34, p. 398.

● 14 octombrie. Moare Harieta (Henrietta) Eminovici, sora poetului.

● 31 decembrie. Moare Ion Creangă, prietenul cel mai bun al lui Eminescu.

1890 ● 10/22 iunie. Împlinirea unui sfert de secol de apariție a revistei „Familia“ este marcată prin publicarea unui „Număr jubilar la a XXV aniversare“ — nr. 23—, care se deschide cu un articol semnat de G. Barițiu, urmat de alte articole, poezii, proză,

cugetări, scrisori etc., în total 51 de semnături, între care: V. Alecsandri, T. Maiorescu, B. P. Hasdeu, V. A. Urechia, Vincențiu și Victor Babeș, D. Zamfirescu, Matilda Cugler-Poni, A. D. Xenopol. At. M. Marienescu, G. Sion, I. Slavici etc. Numărul se încheie cu un *Epilog* semnat de I. Vulcan.— Alte 18 titluri, primite după încheierea numărului jubiliar, sînt publicate în nr. 24.

● 22 august. Moare V. Alecsandri. Nr. 35 din 2/14 IX al „Familiei“ este închinat memoriei decedatului; pe prima pagină, în chenar negru oda funebă a lui I. Vulcan: *Alecsandri*, urmată, în paginile celelalte de *Pohod na Sibyr* și *Rodica*, iar pe șapte pagini sînt prezentate: înmormintarea, discursurile funebre rostite și date biografice. Nr. 36 publică pe prima pagină portretul poetului în chenar de doliu, urmat de *Dan, căpitan de plai*.

● Apare la Oradea în volum *Ruga de la Chizătău*, comedie populară într-un act, cu cîntece și joc.

● 28 martie. Este propus și ales membru activ al Academiei Române, în secția literară, în locul devenit vacant prin decesul lui T. Ci-pariu.

● 30 martie/11 aprilie. În ședința generală a plenului academic, întrunind majoritatea de voturi, este declarat membru activ. Cuvîntul de mulțumire îl rostește trei zile mai tîrziu, în 2/14 aprilie. Îi răspunde B. P. Hasdeu.

● Academia Română își serbează jubileul de 25 de ani de existență. În ședința publică din 15/27 aprilie, cu care s-a încheiat sesiunea generală, I. Vulcan citește oda *La jubileul Academiei Române*.

● Teatrul Național din București premiază tragedia istorică în 5 acte și în versuri, *Ștefan-Vodă cel Tinăr*, de I. Vulcan și se propune includerea ei în repertoriu.

● 29 martie. În ședința solemnă a plenului academic, I. Vulcan citește discursul de recepție în Academie despre: *Dimitrie Țichindeal. Date nouă despre viața și activitatea lui*, pentru alcătuirea căruia a folosit corespondența dintre Samuil Vulcan și D. Țichindeal, păstrată în arhiva episcopiei gr. cat. din Oradea. În răspunsul dat de V. A. Urechia se spune între altele: „mai presus de toate meritele [...], acela care ți-a deschis porțile Academiei Române, întii ca corespondent, apoi ca membru activ, a fost escelenta școală de care te ții în mînuirea limbei

române“. „Domnia-ta ai luat în Ardeal drapelul salvator al unității limbei române. «Familia» a urmărit cu energie și înțelepciune, toți pașii limbei literare din Principate și a căutat, să înlăture din cartea ardeleană-bănățeană tot ce putea deosebi limba de acolo de cea din România liberă.“

●Un alt eveniment, important pentru I. Vulcan, petrecut în aceeași zi: seara ține o conferință la Ateneul Român despre „Mișcările culturale române din Banat și părțile marginase ale Ungariei în anii 1700—1820“. V. A. Urechia îl prezintă auditoriului în cuvinte elogioase ca pe conducătorul celei mai vechi reviste literare în limba română ce apare, în care și-a făcut debutul Eminescu.

●*martie—aprilie*. La câteva zile după recepția în Academie, face prima sa călătorie în Moldova, ca membru într-o delegație a Academiei. În drumul de la București la Iași, la Ploiești a dorit să-l întâlnească pe Gherea, care conducea restaurantul din gară, dar a avut neșansa ca acela să lipsească; la Mircești contemplă cu evlavie locul în care a trăit și a creat Alecsandri.

●La 24 mai, G. Barițiu, împlinind 80 de ani, este sărbătorit la Sibiu. I. Vulcan participă la sărbătorire și rostește un scurt cuvânt ca reprezentant al ziaristilor.— Nr. 20 din 17/29 mai al „Familiei“ este integral închinat evenimentului (Cuprinde: desfășurarea sărbătoririi cu toate cuvintele rostite și răspunsurile lui G. Barițiu).

●25 octombrie. Pe scena Teatrului Național din București i se joacă, în premieră, tragedia istorică în 5 acte și în versuri, *Ștefan-Vodă cel Tânăr*.

1893 ●Apare, în volum, la Oradea, *Ștefan-Vodă cel Tânăr*.

●După ce în nr. 16 din 18/30 aprilie publică portretul lui G. Barițiu și un articol cu ocazia alegerii acestuia ca președinte al Academiei, în nr. 17 îi anunță decesul și publică un necrolog, iar în nr. 18 apar: o relatare despre înmormântare, date biografice și *Testamentul lui Barițiu*.

1894 ●Apare, în volum, la Oradea, comedia populară într-un act *Sărăcie lucie*.

●La Cluj are loc procesul memorandiștilor. Vulcan participă, în calitate de redactor al „Familiei“, la desfășurarea procesului,

despre care publică un amplu reportaj în citeva numere ale revistei; de asemenea, scrie și publică poeziile: *A fost o luptă cruntă, Poeziilor români, Junimei române, Moartea tiranului* — legate de același eveniment.

- 1895 ● În sesiunea generală a Academiei prezintă, în calitate de raportor-general, raport asupra lucrărilor comisiei pentru acordarea premiilor „Heliade” și „Năsturel-Herescu”.
- Își petrece vacanțele redacționale în stațiunile Vilcele, Malnaș, Tușnad, Sinaia, despre care publică impresii în „Familia”.
  - După ce în ultimii patru ani (1891—1894) S.T.R. nu a ținut nici o adunare generală din cauza epidemiei de holeră și a conjuncturii politice, în 26—27 octombrie st.n. are loc adunarea generală la Brașov. I. Vulcan ține discursul de deschidere în care vorbește despre 25 de ani de luptă pentru cultura națională. Este ales președinte al S.T.R. La propunerea comitetului se iau următoarele hotărâri: mutarea sediului societății de la Budapesta la Brașov; publicarea în broșuri a rapoartelor anuale ale comitetului, care să se împartă membrilor înaintea adunărilor generale; comitetul să studieze posibilitatea subvenționării unei trupe ambulante sau societăți de diletanți, ori premiera unor piese potrivite; să studieze posibilitatea înființării de comitete filiale. De acum înainte Vulcan va participa în fiecare an la ședințele comitetului, fixate înaintea sesiunilor generale ale Academiei, la care de asemenea a fost prezent cu regularitate.
  - Publică în „Familia” (nr. 38—46) discursul de recepție în Academie despre *Dimitrie Țichindeal. Date nouă despre viața și activitatea lui.*
- 1896 ● Călătorește în Boemia și Germania pentru îngrijirea sănătății. Însemnările din această călătorie sînt publicate în „Familia” din același an.
- 1897 ● 27 martie. Se reprezintă în premieră pe scena Teatrului Național din București comedia sa într-un act *Gărgăunii dragostei*. Este a treia și ultima piesă ce i se joacă pe scena Naționalului bucu-reștean.
- 27 septembrie. Moare Al. Roman, profesorul și sprijinitorul său moral. În nr. 38 din 21 IX/3 X al „Familiei”, I. Vulcan publică necrolog.

1898 ● 12 mai. Ia ființă la Oradea banca de credit și economii „Biho-reana“, al cărei inițiator a fost I. Vulcan, ales în comitetul de direcție ca președinte, director executiv fiind Coriolan Pop. Din beneficiile realizate, s-au dat sume importante pentru acțiuni culturale și pentru sprijinirea școlilor românești din Oradea, Beiuș, Brad, Sibiu, Brașov etc.

● 27—28 august. „Astra“ ține adunarea sa generală în Beiuș, cea dintii ținută în Bihor. I. Vulcan este rugat de beiușeni și de orădeni să facă oficiile de amfitrion; salută prezența „Astrei“ în Bihor printr-o scurtă cuvîntare, în care vorbește despre limbă și cultură.

● Se tipărește la Brașov primul *Anuar* al S.T.R. (în total vor apare 15 volume), în care Vulcan publică *Istoricul „Societății pentru fond de teatru român“*.

● Apare primul număr din *Biblioteca teatrală*, colecție editată de S.T.R., în tipografia lui N. I. Ciurcu din Brașov, conținînd: *Prolog și Soare cu ploaie*, comedie într-un act, de I. Vulcan.

● La Oradea apar, în broșuri separate, comedia populară *Mița cu clopot* și monologul *Prima rochie lungă*, interpretat în același an în cadrul unui „concert muzical-declamatoric“ la Oradea.

● În revista „Literatură și artă română“ (director N. Petrașcu) se publică *Gărgăunii dragostei*, care se va retipări în anul următor și în „Familia“.

● Cu un grup de academicieni, I. Vulcan face o excursie în Dobrogea și în Turcia. Note și impresii din această călătorie publică în „Familia“ din 1898 și 1899.

1899 ● Nr. 26 al „Familiei“ din 27 iunie/9 iulie este închinat în întregime memoriei lui Eminescu la *A zecea aniversare a morții lui Eminescu*. (Conține: *O scrisoare inedită a lui Eminescu*; trei din ultimele poezii apărute în „Familia“ — *S-ă dus amorul, Ce e amorul, Pe lingă plopilor fără soț* —; *Repertoriul nostru teatral*; portretul poetului în chenar; *Lanțul de aur*, de Onkel Adam, trad. de M. Eminescu; *În Nirvana*, de I. L. Caragiale; *Amorul unei marmure*; *Scriseți amintiri!*; *La cine sînt manuscrisele lui Eminescu?*; *Amintiri despre Eminescu*, de S. Secula; *Aniversarea morții lui Eminescu și presa română*.)

● Se tipărește la Oradea, în volum, comedia *Gărgăunii dragostei*.

Nr. 34 al „Familiei“ din 20 august/2 septembrie este închinat memoriei lui V. Alecsandri la *A zecea aniversare a morții lui Alecsandri*. (Cuprinde: o prezentare a personalității poetului; 16 scrisori adresate de Alecsandri lui I. Vulcan; portretul în chenar; poeziile: *Imn către soare, Hora de la Sinaia, Cireșile, Inscripție pe ușa Curții-de-Argeș, Țara; Scrierile lui Alecsandri*, de I. Bianu; *N. Petrașcu, Vasile Alecsandri*, de I. Vulcan; *Moartea lui Alecsandri; Mormântul lui Alecsandri și Academia Română*.)

- I. Vulcan este ales membru în conducerea secției literare a „Astrei“.
- 01 ● În cadrul Academiei, este ales vicepreședinte al secției literare pe anul 1900—1901, președintele secției fiind Gr. G. Tocilescu. Face parte din comisia pentru examinarea cărților prezentate la concurs pentru premiile „Năsturel-Herescu“, „Heliade“, „Adamachi“. Propune ca membru corespondent pe V. Onițiu, care e ales.
- La adunarea generală a S.T.R. de la Șimleul-Silvaniei ține discursul de deschidere (despre morală și caracter). S-a propus, și s-a aprobat, convocarea pentru anul 1902 a unei adunări care să facă modificări în statute în sensul de „a se face pașii necesari pentru pregătirea înființării teatrului național“ în Ardeal.
- 02 ● În cadrul Academiei Române, este ales vicepreședinte al secției literare, președinte fiind T. Maiorescu; primește însărcinarea de a întocmi rapoarte asupra activității literare a lui I. Bianu, Virgil Onițiu și Andrei Bîrseanu, propuși a fi primiți membri corespondenți în secția literară; face parte din comisia celor 9 academicieni care să raporteze asupra cărților prezentate pentru a fi premiate.
- 03 ● 4 martie. Pe scena teatrului din Oradea are loc premiera în limba maghiară a tragediei *Ștefan-Vodă cel Tânăr*. Traducerea e semnată de ziaristul maghiar din Oradea, Papp Iános. Cu ocazia acestei reprezentări, bine primită de publicul spectator, Ady Endre scrie un articol elogios, *Egy premier* (O premieră), în ziarul local „Nagyváradi Napló“ (Ziarul din Oradea), socotind spectacolul cu piesa lui Vulcan ca fiind „o premieră a prieteniei“ româno-maghiare. În aceeași traducere, piesa s-a jucat și la Lugoj în 1904.

- În „Familia“ și, separat, într-o broșură, I. Vulcan publică monologul *Insurășilă*.

- 1904 ● 9 iunie. Din inițiativa și sub auspiciile despărțământului orădean al „Astrii“ este organizată la Oradea sărbătorirea jubileului de 40 de ani de apariție a revistei „Familia“, I. Vulcan este omagiat de Academia Română, de numeroase societăți și asociații culturale, de personalități ale vieții sociale și culturale, de colaboratori ai revistei. Cu ocazia jubileului, „Familia“ apare în număr dublu (nr. 21—22, cu data de 27 mai/9 iunie), conținând numeroase adrese de felicitare și colaborări.

- În semn de omagiu, Academia Română și „Astra“ îl aleg președinte al secțiilor lor literare.

- 1905 ● Apariția primului volum de versuri al lui O. Goga, *Poezii*, este salutată cu entuziasm de I. Vulcan, ca un mare „eveniment literar“.

- „Astra“ și S.T.R. își țin împreună anuala adunare generală la Sibiu, cu ocazia inaugurării Palatului Asociațiunii și a scenei din sala de festivități a acestuia, ridicată cu cheltuiala S.T.R. I. Vulcan rostește o cuvântare despre limba literară. Se prezintă *Prolog* de I. Vulcan și *Fântina Blanduziei* de V. Alecsandri. Tot atunci are loc primul concurs pentru bursieri ai S.T.R.

- I. Vulcan propune o schimbare a sistemului de acordare a premiilor Academiei, și anume: în cadrul secțiilor, nu în plen. Propunerea se acceptă în sesiunea generală din anul următor.

- 1906 ● În primăvară participă pentru ultima oară la sesiunea generală a Academiei, în cadrul căreia prezintă totuși rapoarte asupra cărților prezentate la concurs, — iar în toamnă, tot pentru ultima dată, participă și ține discurs de deschidere la o adunare generală a S.T.R.

- Cu nr. 41 din 31 decembrie/13 ianuarie, „Familia“ își încetează apariția. În articolul *Înceiere*, I. Vulcan motivează astfel sistarea revistei: „Etatea înaintată și sănătatea slăbită mă silesc să mă retrag de la masa redacțională și să sistez această revistă“.

1907 ● 8 septembrie. I. Vulcan moare, răpus de o nefrită acută. În același an au mai murit, dintre academicieni: Vincențiu Babeș (3.II), S. Fl. Marian (11.IV) și B. P. Hasdeu (25.VIII).

● 10 septembrie. Are loc înhumarea, în cimitirul Olosig din Oradea. Sînt prezenți la funeralii reprezentanți ai multor societăți cultural-literare și social-economice românești, ai „Societății Kisfaludy” și „Societății Sziliget”, precum și ai mai multor publicații periodice. În numele Academiei Române, la mormînt a rostit o „cuvîntare funebrală” At. M. Marienescu, prieten și colaborator al defunctului. Numeroase periodice române și maghiare au publicat necrologuri.

L.D.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Prezenta ediție din scrierile lui I. Vulcan este concepută în trei volume: primul conține o selecție din creațiile sale literare — poezii, proză și teatru; al doilea va cuprinde pagini din publicistica sa, iar al treilea va înmănunchea o bună parte din însemnările de călătorie și din corespondență, urmate de un indice de nume, glosar și bibliografie selectivă. Deși nu are pretenția de a oferi o imagine completă a întregului scris al lui Vulcan — și cu atât mai puțin a personalității celui care a avut un rol de o netăgăduită însemnătate în viața culturală românească din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, ea năzuiește să dea posibilitatea orientării asupra ideilor și sentimentelor de care a fost însuflețit și pe care le-a servit cu o dăruire exemplară, demnă de admirație și prețuire. E adevărat că scriitorul Vulcan, în pofida numărului mare de opere pe care le-a creat și a bunelor sale intenții, nu-l egalează valoric pe *publicistul și omul de acțiune culturală* Vulcan. Dar nu e mai puțin adevărat că în epoca și mediul în care a scris, opera sa literară a fost gustată și apreciată și că o parte a ei poate fi citită și astăzi cu interes, chiar dacă nu ne satisface pe deplin gusturile estetice. Realizate la un nivel artistic nu prea ridicat, poeziile, proza și piesele sale de teatru au o incontestabilă valoare documentară: vizînd sau redînd niște realități obiective dintr-un anumit timp și dintr-un anumit loc, ele ne oferă destul de fidel imaginea aceluia loc și timp, bineînțeles, dimpreună cu sentimentele, ideile și atitudinile autorului. Iar opera literară laolaltă cu publicistica și cu acțiunile sale ar putea fi subsumate idealurilor supreme de care a fost călăuzit în tot ce a urmărit și a făcut: cultură și naționalitate.

Textele literare, însemnările de călătorie și publicistica au fost reproduse din revistele „Umoristul”, „Familia” și „Concordia” sau din volume, iar corespondența — după manuscrisele autografe ale scriitorului sau din alte surse; în aparatul de note se face de fiecare dată trimiterea necesară.

Glosarul, ce se va publica la sfîrșitul volumului III, înregistrează toate cuvintele regionale, latinismele, maghiarismele, germanismele

neintrate în limba literară și de circulație restrinsă, arhaismele și chiar unele neologisme mai rare.

Ortografia latinizantă și etimologizantă a lui Vulcan pune multe și adesea dificile probleme de interpretare. În transcrierea textelor am căutat să respectăm particularitățile limbii scriitorului, reproducând toate formele (fonetice, lexicale și gramaticale) care reflectă acele particularități, cum sînt:

— Forme populare și regionale ca: *acelaș, acuș, iarăș, însuș, totuș; aceste* (= acestea), *adecă, să arele* (= să arate), *cătră, cine, dintli, grănișar* (= grănicer), *hotărească, mine și mini, nainte, neci* (= nici), *nește* (= niște), *nost și vost* (= nostru, vostru), *paș și pl. pașuri* (= pas, pași), *paserea, pine, țipet, ustenele* (= osteneli), *el urea* (= el ura), *ușorat, vini* (= veni), *cro și vrun* (= vreo și vreun) etc.;

— forme duble sau triple care apar în momente diferite sau chiar în același moment din activitatea scriitorului au fost de asemenea respectate: *aice și aicea, atunci, atunci și atuncea, care și carea, pe și pre, pretotindene și pretuindeni, a rădica și a arădica, (eu) sum și (eu) sint, totdeauna, totdeauna și totdeauna* etc.;

— neologisme care au forme diferite de acele din limba literară modernă, dar care au fost folosite de către unii intelectuali din secolul trecut: *absință, aparință, ascurat* (= asigurat), *se adresă* (= se adresează), *caracteriză* (= caracterizează), *consoală* (= consolează), *constatez* (= constat), *colegiuri* (= colegii), *conferență, decadință, diferință, doiul* (= doliul), *esigință* (= exigență), *escelent, esamen, național, a preferi, prezinte* (= prezent), *recomendațune, respunzabil, suțet* (= subiect), *a sprima* (= a exprima), *vișuri* (= vicii) etc.;

— pluralul în *-e* (în loc de *i*) al unor substantive feminine: *aripe, bance* (= bănci), *familie* (= familii), *grădine, învățătore, lacrimi, limbe* etc.;

— formelă de genitiv-dativ în *-ei* (în loc de *-ii*): *culturei, fericirei, marei idee, națiunei* etc.;

— formele masculine de plural ale unor substantive azi neutre (*numeri, secol* etc.) și pluralul în *-i* al unor adjective ca: (*ființe*) *infernali, (cîntece) remarcabili* etc.;

— formele conjuncte ale pronumelor personale în dativ plural: *ni, vi, li* (în loc de *ne, vă, le*); formele: *i și lu* le-am transcris *ti și il* cînd au această valoare (de ex.: *i compete, lu duse* au fost transcrise *ti compete, il duse*);

— terminațiile *-iu și -oriu* în cuvinte ca: *ceriu* (pronunțat într-o singură silabă: *ceriu*), *cetitoriu* (trei silabe), *învățătoriu* (patru silabe: *în-vă-ță-toriu*) *literariu* (trei silabe: *li-te-rariu*), *muritoriu* (trei silabe: *mu-ri-toriu*);

— formele în *-a* (nu în *-ă*) ale adjectivului demonstrativ antepus: *aceasta femeie, acesta loc* etc.;

— am respectat de asemenea numele de persoane, de localități, de țări etc. așa cum au fost folosite de Vulcan: *Alesandru, Cogălniceanu și Kogălniceanu, Dimitriu și Dimitrie, Georgiu și George, Hajdeu și Hașdeu, Iuonel, Nicolau, Vasiliu și Vasilie* etc.; *Beciu* (= Viena), *Belgiu* (= Belgia), *Belgrad și Bălgrad* (= Alba-Iulia), *Blaș, Cluș, Dobrișin, Săbii și Sibii, Svișera* (= Elyeția) etc.;

— am transcris titlurile de opere, cuvintele și numele proprii străine întocmai cum apar în textele lui Vulcan, iar în subsol am dat, după caz, forma lor corectă și traducerea.

Spre deosebire de cazurile menționate mai sus, grafiile etimologizante, lipsite de valoare fonetică reală, le-am interpretat după cum urmează:

— „a“ neaccentuat = *a, ă* sau *e*, conform pronunțării: „auria“ = *aurie*, „atragatori'a“ = *atrăgătoarea*, „chiamare“ = *chemare*, „o idee“ = *o idee*, „influintia“ = *influință*, „poesia“ = *poezie*, „să fia“ = *să fie*;

— „a“ urmat de „n“ = *i*, uneori *i*: „betranetia“ = *bătrînețe*; „inchiaiandu“ = *incheind*, „mana“ = *mină*, „remane“ = *rămîne*, „san-tu“ = *sint*;

— „ă“ = *ă* sau *e*: „se apropiă“ = *se apropie*, „inchiaiă“ = *incheie*, „infiintia“ = *inființă*, „plecă“ = *plecă*;

— „â“ = *ă, i* sau *e*: „cârui“ = *cărui*, „chiâmarii“ = *chemării*, „in câtu“ = *incît*, „să luâmu“ = *să luăm*;

— „e“ = *ă* în cuvinte ca: „aredica“ = *arădică*, „se areti“ = *să arăți*, „dedea“ = *dădea*, „inse“ = *însă*, „respunde“ = *răspunde*, „serbatoria“ = *sărbătoare*, „stetea“ = *stătea*, „zeu“ = *zău*;

— „e“ precedat de „f“, „p“, „v“ se păstrează nediftongat în cuvinte ca: *ferbe, ferbinte, pept, perde, pəri* (= pieri), *verme*; trebuie să semnalăm că în scrisul lui Vulcan întâlnim și formele din limba literară pe care le păstrăm: *fierbe, fierbinte, piept* etc.;

— „é“ = *a, ea* sau *ia*: „dêca“ = *dacă*, „éra“ = *iară*, „se mérga“ = *să meargă*, „péna“ = *peană*, „poména“ = *pomană*, „sfiéla“ = *sfială*;

— „e“ = *ă*: „adeveru“ = *adevăr*, „strebune“ = *străbune*;

— „ê“ = *ă*: „sê mérga“ = *să meargă*;

— „e“ are valoarea *i* în cuvinte ca: „destins“ = *distins*, „escat“ = *iscat*, „vertute“ = *virtute*;

— „e“ urmat de „m“ sau „n“ = *i* sau *i*: „cuventare“ = *cuvîntare*, „cuvente“ = *cuvinte*, „deminéti'a“ = *dimineaza*, „tempu“ = *timp*;

— „i“ urmat de „n“ = *i*: „in“ = *în*, „indata“ = *înd tă*, „tierina“ = *țărăină*;

— „i“ din desinența imperfectului verbelor de conj. IV = *e*: „plătai“ = *plăteai*, „primia“ = *primea*, „viniam“ = *vineam*;

— „o“ neaccentuat = u: „domeneca“ = *duminecă*, „moritoriu“ = *muritoriu*, „potere“ = *putere*, „scolat“ = *sculat*;

— „ó“ = oa: „fórte“ = *foarte*, „nóua“ = *noauă*, „óra“ = *oară*, „atragatória“ = *atrăgătoare*;

— „u“ final nu se pronunță în cazuri ca: „adeveru“ = *adevăr*, „atátu“ = *atit*, „candu“ = *cînd*, „fericitu“ = *fericit*;

— „ria“ din finalul unor adjective feminine la pl. = *re, ră* sau *rie*: „farmecatória“ = *farmecătoare*, „literaria“ = *literară*, „necesaria“ = *necesară*, „auria“ = *aurie*;

— „ci“ și „gi“ se pronunțau cu siguranță *chi, hi* și *ghi* în cuvinte ca: „anticitáti“ = *antichități*, „arciepiscescu“ = *arhiepiscopesc*, „monarcia“ = *monarhie*, „magiari“ = *maghiari*;

— „ch“ = *h* în cuvinte ca: „chaos“ = *haos*, „chan“ = *han*, „parohia“ = *parohie*, „patrachir“ = *patrahir*, „Michail“ = *Mihail*, „Rachila“ = *Rahila*;

— „ch“ = *c* în cuvîntul: „choru“ = *cor*;

— „d“ urmat de „i“ sau „î“ = *z*: „a audi“ = *a auzi*; „diua“ = *ziuă*, „sè vedia“ = *să vadă*; grafia „midilocu“ trebuie interpretată ca *mijloc*;

— „g“ urmat de „e“ sau „i“ l-am interpretat după valoarea lui fonetică probabilă, în cazuri ca următoarele: *curagiu* și *curagios*, *etagiu*, *evangelie*, *giur*, *grilagiu*, *impregiur*, *incongiurat*, *incuragiare*, *logie*, *negligință*, dar: „cogioc“ = *cojoc*, „gele“ = *jele*, „gendar“ = *jendar* și „gendarm“ = *jendarm*, „gios“ = *jos*, „grige“ = *grije*, „vigelié“ = *vijelie*, „vitegie“ = *vitejie*;

— unele grafii cu „s“ le-am interpretat astfel:

a) în poziție intervocalică = *z*, de ex.: „causa“ = *cauza*, „present“ = *prezent*, „resumat“ = *rezumat*, „visitator“ = *vizitator*;

b) cînd apare în locul lui *x* din prefixul (sau din silaba inițială) *ex-*, am respectat grafiile folosite de autor: „escelent“, „esiste“, „espatriat“, „espozițiune“, „espresiune“, „espus“, „estrem“;

— „t“ urmat de „i“ sau „î“ = *ț* sau *ți*: „deterinti'a“ = *dătorința*, „marétia“ = *măreață*, „mareti'a“ = *măreția*, „natiunalu“ = *național*, „amortitu“ = *amortit*, „argintia“ = *arginție*;

— „sce“, „sci“ = *ște, ști*: „redescepte“ = *redeștepte*, „vorbesci“ = *vorbești*;

— redarea grupului consonantic „ct“ prin „pt“, conform recomandării făcute de A. Pumnul, este cu totul artificială, nereprezentînd o realitate fonetică și, de aceea, forme ca: „director“, „caracter“, „frupt“, „leptură“ și altele le-am transcris: *director*, *caracter*, *fruct*, *lectură*; de altfel, Vulcan se debarasează treptat de asemenea grafii și scrie: *director* etc.

Mai menționăm că unele cuvinte prezintă căderea lui *h* inițial și au fost transcrise astfel: *aideți, oarde, otar, otel* etc.; de asemenea, au fost păstrate formele cu *v* în loc de *f* în cuvinte ca: *svat, svătuitor, svint* etc.

Grafiile: „anima“, „anghiuri“, „angust“, „amblat“, „d'antau“ etc. au fost redată, potrivit pronunțării, prin: *inimă, unghiuri, îngust, imblat, dintii* etc. O formă neașteptată este „a necăși“, pe care am redat-o prin *a necăji*.

Trebuie să mai spunem că în scrisul lui Vulcan apar multe inconsecvențe și grafii cu forme duble sau multiple, din care cele mai multe nu reprezintă forme uzuale, ci analogice, arhaizante sau hipercorecte, și nu numai în perioade diferite, ci chiar în aceeași perioadă, ba chiar în aceeași operă; de ex., în articolul *Ateneul român* din 1867, apar grafiile: „idea“ și „ideia“ (= idee), „e, bine“ și „ei bine“, „a redica“ și „aredica“ (= *a rădica* și *a arădica*); în romanul *Fata popii* din 1886: „notariul“ și „notarul“ etc.; apoi: „altariu“ și „altar“, „ceriu“ și „cer“, „domnitoriu și domnitor“ etc.

Au fost păstrate prescurtările lesne de înțeles folosite de autor, de felul celor următoare: *a. și an.* (= anul); *dl, d-na, d-tale, d-voastre*, etc.

Mai adăugăm că greșelile de punctuație, ca și cele de tipar le-am corectat tacit.

L. D.

TEATRU

ALB SAU ROȘU ?

Comedie originală într-un act

P E R S O A N E L E :

ION ALESANDRESCU, avocat bătrîn
ELENA, soția lui
CLEMENTINA, fiica lor
ION ALESANDRESCU, avocat tînăr
TEOFIL, matematic
O DOAMNĂ
UN SERVITORIU

Acțiunea se petrece în timpul de acuma, la casele d-lui Ion Alesandrescu bătrînul, în București.

SCENA I

ION ALESANDRESCU bătrînul și I. ALESANDRESCU tînărul

ION ALESANDRESCU tînărul (*intră aducînd subsuori nește dosare*): Iată am isprăvit!

ION ALESANDRESCU bătrînul: Ce?

ION ALESANDRESCU tînărul: Procesul.

ION ALESANDRESCU bătrîn.: Cum?

ION ALESANDRESCU tînăr.: L-am cîștigat.

ION ALESANDRESCU bătrîn.: O! nenorocitul, ce ai făcut?

ION ALESANDRESCU tînăr.: Am lucrat ziua-noapte, numai ca să-l pot găta cit mai curînd.

ION ALESANDRESCU bătrîn.: Destul de rău!... Foarte rău!...

ION ALESANDRESCU tînăr.: Cum așa?

ION ALESANDRESCU bătrîn.: Nu pentru aceea ți l-am dat eu să-l cîștigi... îndată...

ION ALESANDRESCU tînăr. (*cu mirare*): Asta n-am știut-o.

ION ALESANDRESCU bătrîn.: Și tatăl meu și moșul meu au trăit tot din procesul acesta... Am cugetat să trăiești și tu din el... și nepoții tăi...

ION ALESANDRESCU tînăr.: Și nepoții mei?!

ION ALESANDRESCU bătrîn.: Acuma însă tu ai nimic tot planul meu!

ION ALESANDRESCU tînăr.: Nu cunosc încă bine praxa avocațială, căci abia numai ieri-alaltăieri intrai pe această carieră.

ION ALESANDRESCU bătrîn.: Vezi ce pagubă își face omul, dacă nu are-praxă!... Acuma din ce vei trăi?... Eu

nu pot să-ți dau multă zestre cu fiica mea, căci — precum știi — am șapte copii.

ION ALESANDRESCU tinăr.: Dacă-mi spuneai că procesul acesta e zestrea miresei mele, grijeam mai bine de el și-l întindeam, încît făceam parte și strănepoților mei.

ION ALESANDRESCU bătr.: Treacă, ducă-se!... Mai am eu și alt proces!... E, bine, făcut-ai toate pregătirile pentru cununie?

ION ALESANDRESCU tinăr.: Da... Însă...

SCENA II

TOT ACEIA și ELENA cu CLEMENTINA, apoi UN SERVITORIU

ION ALESANDRESCU tinărul (*salutîndu-le*): Doamnă... Domnișoară...

ELENA: Te-am așteptat.

CLEMENTINA (*cu grație*): Și eu.

ION ALESANDRESCU tinărul: Aștept poruncile...

ELENA: Voiam să te întreb dacă sint toate în ordine?

CLEMENTINA: Pentru cununie.

ION ALESANDRESCU tinăr.: Da... Am făcut toate dispozițiunile trebuincioase...

ELENA: Așadară sintem gata... și mine la douăsprezece oare vom putea serba cununia.

CLEMENTINA: Ah!

ION ALESANDRESCU tinăr.: Cu toate aceste însă eu aș avea o modestă rugare.

ELENA: Ce?

ION ALESANDRESCU tinăr.: Să aminăm cununia pe mine după-miazăzi.

ELENA: Pentru ce?

ION ALESANDRESCU: Nescari afaceri...

ELENA: Nu se poate... Oaspeții sint deja invitați.

CLEMENTINA (*cu naivitate*): Da, da... Nu, nu...

ION ALESANDRESCU bătr.: Dar pe mine nici nu mă întrebați?

TOȚI: Decide!

UN SERVITORIU (*intră, aducînd o scrisoare*): Ți-am adus o epistolă, d-le!

ION ALESANDRESCU bătr.: Adă-o! (*Servitoriul iese, bătrînul cetește epistola și după cetire zice:*) Cununia nu se va serba mine.

ELENA: Ci cînd?

ION ALESANDRESCU bătr.: Nu știu!

CLEMENTINA: Ah!...

ION ALESANDRESCU tinăr.: Înger adorabil!...

ELENA (*cătră bărbatul său*): Dar pentru ce?

ION ALESANDRESCU bătr.: Veți afla mai tirziu... Acuma rogu-vă lăsați-mă nițel singur... (*Cătră tinărul:*) Frate Ioane, acasă te așteaptă nește dosare... Acuș vei primi și scrisoarea mea... Îmi voi împlini datoria. (*Tinărul iese dimpreună cu damele.*)

SCENA III

ION ALESANDRESCU bătr. (*singur*)

Cine ar fi crezut?!... Ian s-o mai cetesc încă o dată! (*Cetește.*) „Scumpe Ioane! Mine la douăsprezece oare te voi aștepta. Ah, vino, căci te aștept cu dor! Cornelia“. (*Vorbind:*) Această epistolă e adresată prezumtivului meu ginere, pe care asemenea îl cheamă Ion Alesandrescu și numai din greșeală a ajuns în mina mea... Pentru această nu s-ar fi putut dară ținea cununia mine la douăsprezece oare... El are o... drăguță... E, bine, eu sint părinte, am să-mi fac datoria... (*Scrie.*) „Frate Ioane! Nu vreu să te împedec a putea conveni mine la douăsprezece oare cu frumoasa d-tale Cornelia... Du-te... Rămîni la ea... Și la fiica mea nu mai veni... Ion Alesandrescu“. (*Vorbind:*) Așa!... Acuma mă duc să-i trîmit scrisoarea aceasta... (*Îeșînd.*) El are dară drăguță!... (*Iese.*)

SCENA IV

ELENA (singură, intrînd)

Dar ce s-a putut întimpla, că bărbatul meu a amînat cununia?... (Zărește epistola pe masă.) Hah! această epistolă îmi va explica toate. (Cetește.) „Scumpe Ioane! Mine la douăsprezece oare te voi aștepta. Ah, vino, căci te aștept cu dor! Cornelia.“ (Vorbînd:) Ah!... Așa?... Cine ar fi cugetat asta despre bărbatul meu?... El are dară relațiuni cu o oarecare Cornelia?... Pentru asta a zis el să se amîne cununia... El are să convină cu Cornelia!... Ah! el mai de mult, înainte de a mă lua, avea relațiuni cu o oarecare Iulia... Dar oare Cornelia de acum nu e Iulia de demult... sub alt nume?... E, bine, o să vedem!... Singe rece! (Scrie.) „Iubite Ioane, deseară pe la 6 oare voi veni la tine. Iulia.“ (Vorbînd:) Să-i scriu adresa pe cuvertă. (Scrie.) „D-lui Ion Alesandrescu, avocat în loc.“ (Sigilează epistola.)

SCENA V

ELENA, apoi O DOAMNĂ și în fine TEOFIL

O DOAMNĂ (cu vâl pe față, intrînd): Aici șede d-l Ion Alesandrescu?

ELENA (aparte): Ah! asta e dară persoana aceea!... Nerușinata! (Iese desprețuind-o.)

TEOFIL (intrînd, aparte): După o călătorie de trei zile, iată-mă-s în fine în casa avocatului Ion Alesandrescu, căruia vreu să-i încredințez un proces... Numai de aș avea noroc să-l găsec acasă!...

DOAMNA (zărindu-l, aparte): Doamna asta a ieșit, nerăspunzîndu-mi nimica... Ea desigur o să fie doamna Alesandrescu și știe de infamia ce era să comită prezumtivul ei ginere, Ion Alesandrescu... Pentru aceea s-a depărtat cu atîta minie... (Zărînd pe Teofil.) Desigur acesta e omul pe care îl caut eu. Bine că l-am prins, el nu va mai scăpa. (Sărînd cu furie cătră Teofil.) Ce ești d-ta?

TEOFIL (spăriat și confuz): Mă-ntrebi de care partit aparțin?...

DOAMNA: Ce-mi pasă mie de asta?!

TEOFIL: Destul de rău!... Se pare că ești străină în țara asta... Noi românii considerăm mult aceasta distincere politică în toate afacerile noastre... Pentru aceea și progresăm apoi noi atît de frumos... Să vezi, eu chiar acum scriu o matematică din punctul de vedere al partitului meu!...

DOAMNA: Nu de asta te întreb eu.

TEOFIL: Ce vrei dar cu mine?

DOAMNA: Să-ți spun ce ești.

TEOFIL: Vrei să-mi spui dacă sum alb sau roșu?

DOAMNA: Ești un nătărău, un...

TEOFIL: Doamnă!...

DOAMNA: Da... D-ta ai înșelat o fată.

TEOFIL: Eu?... În toată viața mea n-am cunoscut cuvîntul amor.

DOAMNA: Ai drept!... De l-ai fi cunoscut, desigur ai fi avut mai multă simțire nobilă și n-ai fi amăgit o ființă nevinovată.

TEOFIL: Ce ființă?

DOAMNA: Cornelia.

TEOFIL: Doamna mea! Eu sum un matematic, dar crede-mă că acest nume niciodată nu mi-a obvenit nici în aritmetică, nici în algebră... Cosinus și cotagens cunosc, însă Cornelia nu.

DOAMNA: Dar nu-ți roșește fața pronunțînd aceasta minciună?... Au nu d-ta ai jurat Corneliei amor etern?

TEOFIL (cu mirare): Eu?

DOAMNA: Și nu d-ta vrei să te cununi totuș încă mine la 12 oare cu fiică d-lui Ion Alesandrescu?

TEOFIL (cu mirare și mai mare): Eu?... (Aparte.) O fi! În confuziunea mea poate că am uitat că sum mire... Adăunăzi în o societate mi-am uitat numele... Vezi, vezi ce uitoc mai sum și eu! Am uitat că mă-nsor!

DOAMNA: Nu mă sili să mă minui, căci atunce sum grozavă...

TEOFIL: Brr!

DOAMNA: Cunună-te încă azi cu Cornelia, la din contră...

TEOFIL: Ce vei face?

DOAMNA: Ți voi scoate ochii. (*Sare cătră Teofil să-l împungă.*)

TEOFIL (*fuge prin odaie*): Auleo, Doamne!

DOAMNA (*fuge după el*): Răspunde-mi vrei sau ba?

TEOFIL (*oprindu-se la un capăt al mesei*): Numai o mică întrebare să-mi permiți, onorabilă doamnă furioasă!

DOAMNA (*la celălalt capăt al mesei*): Ce?

TEOFIL: Spune-mi, te rog, de care partit aparține domnișoara Cornelia... Dacă dinsa face parte din partitul contrariu, eu nu pot s-o ieu de muiere; căci nu vreu ca din cauze politice să ni se ruineze fericirea conjugală... Spune-mi dar, e dinsa cu albiu sau cu roșii?

DOAMNA: Ce fel? D-ta ți bați joc de mine?... Îndată te voi străpunge. (*Sare cătră el.*)

TEOFIL (*fugind împregiurul mesei*): Apoi dacă mă capacitezi așa frumos, nu-mi pasă, o ieu... Haidem la ea!...

DOAMNA (*oprindu-l*): Nu te osteni... Ea va veni numai decît la d-ta.

TEOFIL: Unde?

DOAMNA: Aice.

TEOFIL: Eu cuget că nu este conveniabil...

DOAMNA: Din contra... Ea trebuie să vină aice, aice, tot în acel lîc unde erai să comiți infamia. Așteaptă aice! Ea are să vină numaidecît. (*Iese.*)

SCENA VI

TEOFIL, singur

Cea mai grea problemă aritmetică e mai ușoară de înțeles, decît ceea ce se-ntîmplă acuma cu mine... Toate cuvintele acestei femei îmi par un vis obscur... Nici prin vis n-am visat că astăzi mă voi însura... Ciudat!... Curioasă pozițiune!... Mai bucuros aș face încă o dată riguroasele de doctorat, cu toate că și acele riguroase au fost foarte friguroase... Dar iată un ziuaru; haid' să-l cetesc! (*Ce-tește:*) Apel pentru înființarea unei societăți de dat la semn! (*După cetire.*) E, bine, aș contribui și eu bucuros, de cumva aș ști ce fel de societate va fi aceea: albă sau roșie?

SCENA VII

TEOFIL, apoi CLEMENTINA

CLEMENTINA (*intrînd, aparte*): Un străin!

TEOFIL (*aparte*): Ah! asta e dară mireasa mea... Frumousică!... Și eu n-am știut că am așa bun gust. (*Cu voace înaltă.*) Ființă îngerească, te-am așteptat cu dor...

CLEMENTINA: Domnul meu... nu te înțeleg...

TEOFIL (*aparte*): Zău nici eu!... (*Cu voace naltă.*) Să mă esplic dară!

CLEMENTINA: Poftim!

TEOFIL: Eu nu mai șovăiesc...

CLEMENTINA: Ci?

TEOFIL: Vin a împlini datoria mea...

CLEMENTINA: Ce datorie, d-le?

TEOFIL (*aparte*): De-aș ști eu, ar fi bine... (*Cu voace naltă.*) Și-ți ofer mina mea...

CLEMENTINA: D-l meu, moderează-te!

TEOFIL (*cade în genunche*): Eu te iubesc, te ador...

SCENA VIII

TOT ACEIA și ION ALESANDRESCU tînăr

ION ALESANDRESCU (*intră chiar la ultimele cuvînte și se oprește-n ușă, aruncînd o epistolă pe masă cu mînie*): La draci!... Iată esplicațiunea epistolei primite de la bătrînul!... Clementina are alt mire.

TEOFIL (*observîndu-l, se scoală și se șterge pe genunchi*): Și acesta chiar acuma a'trebut să vină!

ION ALESANDRESCU tînăr. (*cu mînie*): Cine ești d-ta?

TEOFIL (*aparte*): Nici eu nu mai știu... (*Cu voace naltă.*) Un matematic...

ION ALESANDRESCU tînăr.: Ce cauți aice?

TEOFIL (*spăriat și confuz*): Cvadratura cercului.

ION ALESANDRESCU tînăr. (*cu disprețiu*): Da-te-aș dracului!

TEOFIL (*confuz*): Mulțam, așisdere poftesc... (*Clementina iese.*)

TEOFIL, apoi ELENA și ION ALESANDRESCU bătr.

ION ALESANDRESCU tinăr.: Și acuma d-le să terminăm ces-tiunea! Ia pistolul acesta și pune-te colo!

TEOFIL: Și ce să fac cu acest pistol?

ION ALESANDRESCU tinăr.: Descarcă-l asupra mea!

TEOFIL: Auleo!... Să fac moarte de om?... Dar pentru ce?

ION ALESANDRESCU tinăr.: Pentru că la din contră te voi omori eu.

TEOFIL (*aparte*): Brr! (*Cu voace:*) Cu multă plecăciune, d-le, numai o întrebare să-mi permiți!

ION ALESANDRESCU tinăr.: Poftim!

TEOFIL: Ce ești d-ta: alb sau roșu?

ION ALESANDRESCU tinăr.: Dar pentru ce?

TEOFIL: Pentru că eu cu oameni de un partit cu mine nu duelez... Nu vreau să ni scază numărul...

ION ALESANDRESCU tinăr.: Și de cumva n-aș fi de un partit cu d-ta?

TEOFIL: Atunce n-aș putea duela, fiindcă eu pe cei din partitul opus îi desprețuiesc.

ION ALESANDRESCU tinăr.: E bine, nu flecări atîta... Țin-tește sau îndată...

TEOFIL (*își face cruce*): În numele Tatălui, al Fiului și al Sîntului Spirit!

CLEMENTINA (*intră*): Amin!

TEOFIL (*aparte*): Grație Domnului!

CLEMENTINA: Nu permit să duelați!

ION ALESANDRESCU tinăr. (*lui Teofil*): D-l meu, mine dimi-neață la 5 oare te voi aștepta la Băneasa. (*Iese.*)

TEOFIL (*aparte*): Poți tot aștepta, căci pe mine nu mă vei mai vedea.

CLEMENTINA: Dar ce fu asta, d-le?

TEOFIL: Mi se pare că d-sa e un rival d-al meu.

CLEMENTINA (*cu mirare*): Rival?

TEOFIL: Da... S-a cam supărat sărmanul că vei fi a mea și nu a lui.

CLEMENTINA: Eu a d-tale?

TEOFIL: Precum dorești.

CLEMENTINA: Eu să te doresc?... Ha-ha-ha!...

TEOFIL: Apoi dacă nu mă dorești, pentru ce mă silești să te iau?

CLEMENTINA: D-ta ai smintit casa... Aice nu este un institut... de nebuni... Du-te la balamuc... (*Iese.*)

TEOFIL (*singur*): Mi se pare că nu am nimerit bine... Nu asta e necunoscuta mea adoratoare... Mi-a și părut cam tinără pentru mine. (*Pe scenă se face întuneric.*)

ELENA (*intrînd, aparte*): Iată oara pe cînd în numele Iuliei chemai pe bărbatul meu la o întîlnire... M-ascund aice să-i aud ce vor vorbi.

TEOFIL (*zărînd-o, aparte*): Asta e! (*Se duce către ea.*)

ELENA (*aparte, necunoscîndu-l*): Ah, bărbatul meu!

TEOFIL (*aparte*): Da, asta e a mea... Se pare a fi mai bătrînă decît cealaltă.

ELENA (*aparte*): Oare cum va începe să vorbească?

TEOFIL (*îngenunchînd înaintea ei*): Îngerul meu!

ELENA (*aparte*): Infidelul!

TEOFIL: Nu te întreb dacă ești cu albiu sau cu roșii? ci iată îți declar că eu te iubesc...

ELENA (*aparte*): Dacă ar ști că eu nu sum Iulia cea aștep-tată.

ION ALESANDRESCU bătr. (*intrînd*): Ce e asta?

TEOFIL: Da... Te ador!

ION ALESANDRESCU bătr.: Ce aud?... Nerușinatul de Ion a mai cutezat și după epistola mea a vini la Clementina. Ian să-i văd! (*Aprinde iute o lumină.*)

ELENA: Hah! (*Iese.*)

TEOFIL (*aparte, sculîndu-se*): Ce nenorocire am eu astăzi, că totdeauna atunce aduce dracul pe cineva, cînd chiar am să termin o declarațiune de amor!

ION ALESANDRESCU bătr. (*aparte*): Muierea mea să aibă cu un bărbat străin relațiuni atît de intime... Iată ce a trebuit să descoper acuma la bătrînețe!

TEOFIL (*vrînd să iese*): Mă recomand!

ION ALESANDRESCU bătr. (*il prinde de guler*): Vin-aice... Stai locului... Să te întreb cine ești d-ta carele ai cutezat a călca în dreptul meu?

TEOFIL (*aparte*): Vai Doamne! Un alt rival!... (*Cu voace naltă.*) Dar lasă-mă de gît, căci nu sum eu alegătoriu să mă duci la alegere...

ION ALESANDRESCU bătr. (*eliberîndu-i*): Vorbește!... Cine ești?

TEOFIL: Sum un matematic... înamorat...

ION ALESANDRESCU bătr.: Apoi să știi că eu sum un om care nu voi suferi pătarea onoarei mele... un om care te voi prăpădi...

TEOFIL (*spăriat, aparte*): Și acesta!

ION ALESANDRESCU bătr.: Dacă ești om de omenie, mine dimineața la 5 oare vei veni a-mi da socoteală la Băneasa... De pistoale voi îngriji eu! (*Pleacă.*)

TEOFIL (*aparte*): Al doile duel! (*Cu voace naltă.*) Domnule, ian să te întreb una!

ION ALESANDRESCU bătr.: Ce?

TEOFIL: Ce ești d-ta: alb sau roșu?

ION ALESANDRESCU bătr.: Îți voi răspunde mine... Te voi aștepta. La revedere.

TEOFIL (*aparte*): Când imi voi vedea spatele. (*Ion Alesandrescu bătr. iese.*)

SCENA X

TEOFIL, singur

Astăzi să mă înșor... Și mine să am două dueluri!... Aceste sint prea multe și prea grele agende pentru un biet matematic!... Mai bine să o iau pe picior de aice, căci în urmă m-aș putea pomeni și cu al treile duel... Mă duc dară și încă fără să fi putut vorbi cu d-l Ion Alesandrescu, spre a mă înțelege în procesul... (*Ieșind.*) Curios că aice nimene nu vrea să spună dacă e alb sau roșu? (*Iese.*)

SCENA XI

CLEMENTINA, singură

Oare de ce Ion a voit să amine cununia?... Și oare de ce mai nainte el fu atît de supărat... Ah, ce idee!... Atunce el a aruncat pe masă o scrisoare!... Oare acea scrisoare nu-mi va da deslucire? S-o caut! (*O află.*) Iat-o! (*Cetește.*) „Iubite Ioane, deseară la șese ore voi veni la tine. Iulia.“ (*Vorbind.*) Hah! Ion este un amăgitoriu... El iubește pe alta!...

SCENA XII

CLEMENTINA și ION ALESANDRESCU tînăr.

ION ALESANDRESCU tînăr.: Ea singură!... Chiar bine!...

CLEMENTINA (*aparte*): Hah, Ion aci...

ION ALESANDRESCU tînăr. (*rece*): Domnișoară!...

CLEMENTINA (*cu aceeași răceală*): Domnule!...

ION ALESANDRESCU tînăr. (*cu sarcasm*): Doară te conturb...

CLEMENTINA (*cu tristețe*): Acum nu...

ION ALESANDRESCU tînăr. (*cu vivacitate*): Ci cînd?

CLEMENTINA: D-ta știi.

ION ALESANDRESCU tînăr. (*desperat*): Ah! știu... Durere, știu...

CLEMENTINA: Și totuș...

ION ALESANDRESCU tînăr.: Știu ce vrei să zici... Nu trebuia să mai trec pragul acestei ușe... Asta era datoria mea... Însă n-am putut reziste dorului meu... Și iată sum aice, să-ți mai zic încă o dată că te iubesc...

CLEMENTINA (*cu ironie*): Ha-ha-ha!

ION ALESANDRESCU tînăr. (*ofensat*): Domnișoară, nu te voi mai molesta... Fii fericită cu noul ales al d-tale!... (*Pleacă.*)

CLEMENTINA: Ion!

ION ALESANDRESCU tînăr. (*rentorcîndu-se*): Clementina!... Ah, cît de mult te iubesc și acuma!...

CLEMENTINA: Și tu-mi vorbești despre amor!?

ION ALESANDRESCU tînăr.: Întru adevăr este o nebunie din partea mea a te mai iubi, după ce știu că ai respins amorul meu...

CLEMENTINA: Este ușor a respinge ceea ce nu existe.

ION ALESANDRESCU tînăr.: Nu te înțeleg.

CLEMENTINA: Du-te la Iulia să ți-o explice!

ION ALESANDRESCU tînăr. (*cu mirare*): Ce Iulia?

CLEMENTINA: Noaua ta aleasă.

ION ALESANDRESCU tînăr.: Ha-ha-ha!

CLEMENTINA: Vezi cum îți place!

ION ALESANDRESCU tînăr. (*cu sarcasm*): Iulia asta desigur e rudă cu domnul acela care mai-înte a... ingenunchiat înaintea ta.

CLEMENTINA: Ah, acela e un nebun!

ION ALESANDRESCU tînăr.: Noul tău mire... nebun?

CLEMENTINA: Te rog nu mă insulta!
ION ALESANDRESCU tinăr.: Îl iubești, dară?
CLEMENTINA: Ioane!... Ah... (Pleacă.)
ION ALESANDRESCU tinăr.: Clementina!
CLEMENTINA (rentorcându-se): Îl uresc...
ION ALESANDRESCU tinăr.: Și totuș?
CLEMENTINA: Niciodată n-am văzut pe omul acesta pină-n
momentul trecut... Abia intrai, el mi se aruncă la
picioare, declarându-mi amor...
ION ALESANDRESCU tinăr.: Așadară...
CLEMENTINA: E atare nebun...
ION ALESANDRESCU tinăr.: Și eu sum de părerea asta, căci
abia îl văzui, prima lui întrebare fu: dacă sum alb
sau roșu?
CLEMENTINA: Însă Iulia?...
ION ALESANDRESCU tinăr.: N-o cunosc... Nu știu cine e!
CLEMENTINA: Uite... poate că epistola aceasta îți va revoca
în minte memoria ei. (Îi predă scrisoarea.)
ION ALESANDRESCU tinăr. (după cetire): Nu înțeleg nimic...
De când sum pe lume n-am iubit nici o Iulia.
CLEMENTINA: Dar epistola asta e a ta... Tu ai aruncat-o
pe masă, când văzuși pe nebunul acela ingenunchind
înaintea mea.
ION ALESANDRESCU tinăr.: Altă scrisoare fu aceea... O și
caut îndată. (Pleacă spre masă.)
CLEMENTINA (căutînd-o asemenea): Iat-o!
ION ALESANDRESCU tinăr.: Vezi, aceea-i!
CLEMENTINA (cetînd aparte): „Scumpe Ioane! Mine* la
12 oare te voi aștepta. Ah, vino, căci te aștept cu dor.
Cornelia.“ (Cu voace naltă:) Asta?
ION ALESANDRESCU tinăr.: Acea, aceea!
CLEMENTINA: Cetește-o! (Ion Alesandrescu tinăr. cetește
epistola cu mare surprindere.)

SCENA XIII

TOT ACEIA ȘI O DOAMNĂ

DOAMNA (aparte): Ce greșală! Cel de mai nainte nu fu
Ion Alesandrescu. (Zărînd pe Ion.) Desigur acesta o să
fie. (Cu voace naltă:) Caut pe d-l Ion Alesandrescu.

ION ALESANDRESCU tinăr.: Eu sum.
DOAMNA: E, bine, viu de la Cornelia.
CLEMENTINA: Ah! de la Cornelia.
ION ALESANDRESCU tinăr.: Ce Cornelia?
DOAMNA: De ce atita falsitate?... D-ta o cunoști bine...
CLEMENTINA: O cunoaște... bine...?
ION ALESANDRESCU: N-am văzut-o niciodată...
DOAMNA: Au nu d-ta i-ai promis căsătorie?
ION ALESANDRESCU tinăr.: Eu? (Încet către doamna.) Dar
rogu-te taci și nu mă compromite cu fleacuri de
aceste!
DOAMNA (încet către el): Ba nu!... Bine că te-am prins,
înșelătorule!... Nu vei scăpa! (Cu voace naltă:) Da,
d-ta!... Au nū ai primit și astăzi de la dînsa o scri-
soare?
CLEMENTINA: Da, el a primit... Am văzut-o și eu.
ION ALESANDRESCU tinăr.: Dar repet că n-am văzut nici-
odată pe Cornelia d-tale...
DOAMNA: Dar astă-mineată i-ai jurat amor...
CLEMENTINA: El i-a jurat amor?...
ION ALESANDRESCU tinăr.: Eu?... Niciodată!...
DOAMNA: D-l meu nu mă sili la extremități!
ION ALESANDRESCU tinăr.: Ce-mi pasă mie!
DOAMNA: Teme-te de furia mea! Eu sum născută în Italia...
ION ALESANDRESCU tinăr.: Păcat că n-ai rămas acolo!
DOAMNA: O femeie născută sub ceriul călduros al Italiei
știe să-și răzbune... (Scoate pumnalul.)
CLEMENTINA: Hah!... (Iese speriată.)
ION ALESANDRESCU tinăr.: E, bine, doamna mea, ce vrei
cu mine?
DOAMNA: Să iei pe Cornelia de soție.
ION ALESANDRESCU tinăr. (aparte): Caută să duc de aice-
pe nebuna asta, căci începe să facă scandal. (Cu voace
naltă:) Apoi condu-mă dar la ea!
DOAMNA: Vezi, așa.
ION ALESANDRESCU tinăr. (aparte): Asta sau nu mă cu-
noaște, sau e nebună. O duc la balamuc. (Ies ambii.)

SCENA XIV

TEOFIL, singur, intrând

Ciudat am mai pățit-o!... Ieșind din casa aceasta, pe cine zării?... Pe nebuna aceea de doamnă, care mi-a spus să aștept aici pe Cornelia... Cum o zării, voiam s-o ieu la fugă... Însă fu târziu... Ea mă observă... alergă după mine... mă prinse de guler... și mă sili cu pumnalul în mină să merg cu ea la Cornelia... fiindcă dînsa, aflîndu-se bolnavă, nu poate să vină la mine... Plecarăm... deși n-am văzut în toată viața mea ca mirele să meargă la mireasa lui numai silit de un pumnal... În fine sosirăm la Cornelia... Inima-mi palpita mai mult de frică, decît de bucurie... Intrarăm... Eu mă aruncaî numai decît la picioarele primei ființe pe care o întîlnii... Dar nu nimerii bine... Acea era cameriera ei... Intrarăm în altă odaie... Acolo ședea culcată într-un fotel o altă ființă femeiască... La vederea ei, repeții gesticulațiunile de mai nainte... Ea țipă... cameriera se uimi... doamna mea conducătoare se miră... și eu mă-nholbai, neștiind ce să mai fac?... Apoi Cornelia șopti cîteva cuvinte doamnei mele, care se-ntoarse cătră mine, întrebîndu-mă: „Cum te cheamă pe d-ta?“ „Teofil“, răspunsei. „Așadară, nu ești Ion Alesandrescu?“ „Nu.“ „Iartă-mă, dară, că ți-am cauzat atîta incomoditate! Am făcut o greșeală, cugetînd că ești Ion Alesandrescu.“ „Mă recomand!“ Nu mai zisei nimica, ci ieșii cu bucurie că nu trebuie să mă însor... Venii aici, ca în fine să pot vorbi cu avocatul meu, pe care nu-l văzui niciodată... Dar ce nenorocire, că niciodată nu-l gășesc acasă!... E, bine, îl voi aștepta! (*Se așează la masă și ia în mînă o broșură.*) Statutele societății române de asigurățiune Dacia... Frumos, prea frumos!... Însă totuși mi-ar plăcea să știu ce este această societate: albă sau roșie?... căci pînă ce nu știu asta, eu nu voi cumpăra acțiuni... Dar avocatul meu nu mai vine... Mă duc în odaia laterală... Acolo văd nește cărți... Poate că voi găsi în ele nește date pentru matematica mea din punct de vedere de partit... (*Ieșind.*) Dar ce curioși oameni mai sînt p-aice!... Nici unul nu vrea să spună ce e: alb sau roșu? (*Iese.*)

SCENA XV

ION ALESANDRESCU bătr., apoi ELENA

ION ALESANDRESCU bătr. (*singur*): Iată-mă-s de batjocura lumii!... la bătrînețe... Dacă și o femeie că muierea mea poate să devină infidelă, apoi poftim a te mai însura.

ELENA (*intrînd, aparte*): Intriga mea a reieșit de tot rău... Bărbatul meu desigur mă consideră infidelă... Dar cum să-l conving... (*Observîndu-l.*) Ah! el aci!... (*Cu voace înaltă:*) Bună seara, Ioane!

ION ALESANDRESCU bătr. (*rece*): Mă bucur...

ELENA: Se pare că ești supărat, cu toate că eu aș avea cauza...

ION ALESANDRESCU bătr. (*cu ironie*): Doară pentru că te-am conturbat... Întru adevăr nimerii cam rău momentul...

ELENA: Zi mai bine: persoana!

ION ALESANDRESCU bătr.: Cum așa?

ELENA: Eu știu toate, infidelule...

ION ALESANDRESCU bătr.: Te gășesc ascultînd declarațiunea de amor a altuia... și totuș eu sum infidelul?...

ELENA: Cum o mai știi întoarce!... Tu știi bine că în momentul acela în locul meu aveai să gășești pe alta și nu pe mine...

ION ALESANDRESCU bătr.: Eu?... pe cine?...

ELENA: Pe Iulia... pe Cornelia... sau ce știu eu pe cine!?

ION ALESANDRESCU bătr.: Nu vorbi fleacuri!

ELENA: Dar epistola aceasta? (*I-o arată.*)

ION ALESANDRESCU bătr.: Ah! epistola asta nu e adresată mie...

ELENA: Dar cui?

ION ALESANDRESCU bătr.: Nimernicului aceluia de Ion... Pentru asta amînai și cununia.

ELENA: E cu puțință?

ION ALESANDRESCU bătr.: Da... Însă spune-mi acuma tu cum ai putut aluneca la un așa grad al infidelității, încît permiseși unui bărbat să ți se prosterne la picioarele tale...

ELENA: A fost numai o intrigă de amor; care însă a reieșit rău... O glumă și nimica mai mult...

ION ALESANDRESCU bătr.: Ciudată glumă!...

SCENA XVI

TOT ACEIA și TEOFIL

TEOFIL (*intrind*): Caut pe d-l Ion Alesandrescu.
 ION ALESANDRESCU bătr.: Eu sum.
 TEOFIL (*observându-l, aparte*): Vai de mine!... Acesta-i duellantul meu!... (*Cu voace naltă:*) Mă bucur!...
 ION ALESANDRESCU bătr.: (*observându-l, aparte*): Acesta-i rivalul meu!... (*Cu voace naltă:*) Ne cunoaștem... și acuș vom avea ocaziune a ne cunoaște mai de aproape...
 TEOFIL (*aparte*): El înțelege duelul nostru de mine... Mulțam d-o fericire ca asta. (*Cu voace naltă:*) Ah! mă voi considera foarte fericit.
 ION ALESANDRESCU bătr.: Eu mă voi simți întocmai ca d-ta.
 TEOFIL (*aparte*): Apoi atunce știu că ai dori să fii în depărtare de treizeci de mile de mine!... (*Îi face un compliment.*)
 ION ALESANDRESCU bătr.: Sper că vei veni cit mai adeseori la casa mea...
 TEOFIL (*aparte*): Abia apuc să scap odată...
 ION ALESANDRESCU bătr.: Așadară că vei veni?
 TEOFIL: După ce mă vei omori?
 ION ALESANDRESCU bătr.: Ah! ce gîndești!
 TEOFIL: Și duelul de mine?
 ION ALESANDRESCU bătr.: Nu se va ținea.
 TEOFIL (*aparte*): Doamne ție-ți mulțămesc!
 ION ALESANDRESCU bătr.: Soția mea mi-a explicat toate... A fost numai o glumă...
 ELENA: Da, da, numai o glumă.
 TEOFIL (*aparte*): Ciudată glumă fu și asta!... Furia aceea cu pumnalul în mină parcă-mi zice: „Glumește sau mori!” (*Cătră Elena cu voace naltă:*) Apoi, doamnă, dacă a fost numai o glumă, de ce nu-mi spuseși asta din capul locului?... De ce m-ai silit să-ți fac o declarațiune de amor... Asta n-a fost glumă!
 ION ALESANDRESCU bătr.: Nu?
 TEOFIL: Nu!
 ION ALESANDRESCU bătr.: Apoi... (*Apucă un pistol din cuier.*)
 TEOFIL (*spăriat*): Ba, a fost glumă... numai o glumă...
 ION ALESANDRESCU bătr.: Vezi așa!

TEOFIL (*aparte*): Curioase forme au glumele p-aice!

ELENA: Eu mă duc să caut pe Clementina... Sărmana, are să fie prea tristă. (*Iese.*)

SCENA XVII

ION ALESANDRESCU bătr. și TEOFIL

ION ALESANDRESCU bătr.: Și acuma, d-l meu, spune-mi cu ce pot să-ți servesc?... Stau la dispozițiunea d-tale...
 TEOFIL: Înainte de a răspunde la asta, să constatăm mai întâi ce ești d-ta: alb sau roșu? căci de la asta depinde dacă îți voi putea încredința procesul meu?...
 ION ALESANDRESCU bătr.: Dar ce are de a face procesul d-tale cu profesiunea mea politică?
 TEOFIL: Foarte mult!
 ION ALESANDRESCU bătr.: Vrei doară să-mi încredințezi un proces politic?
 TEOFIL: Ferește Doamne!
 ION ALESANDRESCU bătr.: Ce dară?
 TEOFIL: Un proces de moștenire...
 ION ALESANDRESCU bătr.: Dar acuma tot mai puțin te înțeleg...
 TEOFIL: Asta urmează de acolo că d-ta ții prea puțin la profesiunea-ți politică...
 ION ALESANDRESCU bătr.: Nu, domnul meu!... Cînd vine să apărăm interesele partidului nostru politic, nu sum eu cel din urmă în afacerea aceasta, căci după convingerea mea: adevărul numai prin controlarea partitelor poate să iasă la lumină... Însă cînd părăsim terenul politic, eu, din cauza profesiunii de credință politică, nu fac diferență între român și român.
 TEOFIL: Eu proced de tot din alt punct de vedere și nu fac nimica fără a consulta interesul meu de partid... Și sum convins că nici cvadratura cercului nu se va putea inventa fără teoriile partidului meu.
 ION ALESANDRESCU bătr. (*aparte*): Omul acesta e sau nebun sau prost!

TEOFIL: Eu nu cumpăr nimica decât numai la aceia de un partid cu mine... Dacă merg la un croitoriu, la un călțunariu, la un neguțătoriu, mai înainte de toate îl întreb ce e: alb sau roșu?

ION ALESANDRESCU bătr.: Și nime n-a ris încă de d-ta?

TEOFIL: Ce cugeți?... Cum să riză?

ION ALESANDRESCU bătr. (*aparte*): Proști oameni șed dară și pe acolo.

TEOFIL: În casa mea nu se găsește nici un servitoriu care nu e de partitul meu, căci pînă atunce nu primesc pe nimene în serviciul meu, pînă ce nu-mi spune ce e: alb sau roșu?

ION ALESANDRESCU bătr.: Și sint pe la d-voastre mulți oameni de principiiul acesta?

TEOFIL: Toți sint ca mine.

ION ALESANDRESCU bătr. (*aparte*): Nimernicii de voi!

TEOFIL: Zilele trecute, mergînd pe stradă, îmi făcui o țigaretă și cerui foc de la primul trecătoriu. El îmi satisfăcu cererea. În contra datinei mele, uitai să-l întreb ce e: alb sau roșu? După ce ne despărțirăm, aflai numaidecît că dînsul nu face parte din partitul meu. Arunca iute țigaretă, zicînd: lapădu-mă de Satana!

ION ALESANDRESCU bătr.: Ha-ha-ha!

TEOFIL: Ian mai ascultă o pățanie! Acuma-s trei ani mi s-a întimplat o nenorocire... Mi-a ars casa... deci fui silit a o edifica de nou. Însă doi ani de zile nu putui începe edificarea. Pentru ce?... Pentru că în satul nostru nu se afla nici un zidariu de partitul meu... Este unul, ce e drept, român, însă dînsul aparține partitului contrariu... Deci nu-i incredințai edificarea casei, ci mi-adusei din al treile sat un jidan...

ION ALESANDRESCU bătr.: Va să zică d-ta mai bucuros faci cîștig unui străin, decât să ajutori pe un român din partitul politic opus...

TEOFIL: Da, da, cum să nu?

ION ALESANDRESCU bătr. (*aparte*): O, dobitocule!

TEOFIL: Acuma îmi cunoști principiile... Știi cine sum...

ION ALESANDRESCU bătr.: Știu!... (*aparte*) Un prost și jumătate!

TEOFIL: Vezi dară că incredințindu-ți un proces de moștenire, un proces atît de important pentru mine și d-ta,

trebuie să știi, conform principiului meu, ce ești d-ta: alb sau roșu?

ION ALESANDRESCU bătr.: Român, d-l meu, român!

TEOFIL: Dar românii se împart în două partituri principale...

ION ALESANDRESCU bătr.: Să nu vorbim despre cestiunea asta în prezința atîtor oameni! (*Arată spre public.*) Ne-am face de ris. Vină să continuăm convorbirea noastră despre partite în odaia laterală! (*Pleacă.*)

TEOFIL (*mergînd după el, aparte*): Curioși oameni mai șed p-aice!... Niciu unul nu vrea să spună dacă e alb sau roșu?... Perirea ta din tine, Israile! (*Ies ambii.*)

SCENA XVIII

ELENA și CLEMENTINA

ELENA: Așa e fiica mea, precum ți-am spus... Ion nu te iubește!...

CLEMENTINA: Însă el mi-a jurat...

ELENA: Jurămintele tinerilor de-astăzi sint vorbe ușoare.

CLEMENTINA: Oh! mamă, simțămîntul acesta mă va omori... El iubește pe Iulia...

ELENA (*emoționată*): Pe Iulia?... Nu!...

CLEMENTINA: Așadară pe Cornelia...

ELENA: Da... pe Cornelia... Așa mi-a spus și părintele tău...

CLEMENTINA: Apoi dacă știe și tata, e sigur...

SCENA XIX

TOT ACELE și ION ALESANDRESCU bătr., TEOFIL, apoi ION ALESANDRESCU tînăr. și în fine UN SERVITORIU

ION ALESANDRESCU bătr. (*cătră Clementina*): Nu fi tristă, puica mea, căpăta-vei tu și alt mire!

CLEMENTINA: Durere...

TEOFIL (*aparte*): Aice e vorba de mine! (*Cu voace naltă:*) Protestez!... Eu n-am renunțat încă... ci țin și

acuma la declarațiunea mea de mai nainte... (cu afecțiune) de cumva adecă și domnișoara se învoiește...

ION ALESANDRESCU bătr. (incet către Teofil): Nu se poate, d-le, nu se poate...

TEOFIL (tot așa către Ioan Ales. bătr.): Pentru ce?

ION ALESANDRESCU bătr. (tot așa): Pentru că dînsa nu aparține partitului d-voastre...

TEOFIL (tot așa, cu mirare): Așa?... Abzie...

ION ALESANDRESCU tinăr. (intrînd): Am venit să cer explicațiuni...

UN SERVITORIU (cel din scena II, intrînd): Mă rog de iertare, d-le, am greșit!

ION ALESANDRESCU bătr.: Ce?

SERVITORIUL: Epistola ce am adus mai-inte nu sună d-tale.

ION ALESANDRESCU bătr.: Cui dară?

SERVITORIUL: Unui coconăș din casa vecină, pe care asemenea îl cheamă Ion Alesandrescu.

ION ALESANDRESCU bătr.: Hăbăucule, dar cum ai putut greși?

SERVITORIUL: D-apoi, domnule, eu am întrebat pe stradă că unde șede d-l Ion Alesandrescu? Și oamenii m-au îndreptat aice... Mă rog dă-mi epistola!

ION ALESANDRESCU bătr. (căutînd-o): Așteaptă... Iată și cuverta!... (O arădică de jos.) Ai drept!... Nu sună mie!... Iată ce e scris pe cuvertă! (Cetește.) „D-lui Ion Alesandrêscu, studinte”. (Vorbînd.) De mă uitam la cuvertă, nu aveam atîte necazuri. (Servitoriul iese.)

CLEMENTINA (cu bucurie): Un student... Și nu Ion!

ION ALESANDRESCU bătr. (cătră tinărul): Frate Ioane, iată explicațiunile cerute!... Eu cugetam că acea epistolă, adusă din greșeală mie, fu scrisă pentru tine... De aice urmă toată încurcătura!...

ION ALESANDRESCU tinăr.: Tot necazul meu proveni dară de acolo că și pe mine mă cheamă Ion Alesandrescu, ca pe studintele acela pe care Cornelia îl așteaptă cu atîta dor.

ION ALESANDRESCU bătr.: Știi dară și tu de Cornelia?

ION ALESANDRESCU tinăr.: Chiar mai-inte m-a acuzat și Clementina cu epistola aceasta.

CLEMENTINA: Însă acuma nu te mai acuz...

ION ALESANDRESCU tinăr.: Vedeți ce necazuri putem să avem noi românii, dacă pe atîția inși ne cheamă tot Ion Alesandrescu!... Îndată mine imi voi strămuta numele... Apoi ne vom cununa...

ELENA: Pregătirile sint toate gata.

CLEMENTINA: Dar totuș, iartă-mă, Ion, să te întreb, pentru ce ai voit să amîni cununia pe mine după-miazăzi?

ION ALESANDRESCU tinăr.: Îți spun cu sinceritate cauza. Ți-am comandat o toaletă de la Paris și aceea nu va sosi decît numai mine după-miazăzi. Am voit să-ți fac o surprindere. Iată tot.

CLEMENTINA: O toaletă? Îți mulțumesc. Se vede că mă iubești.

ION ALESANDRESCU tinăr.: Cu tot sufletul...

ION ALESANDRESCU bătr.: Să fiți dară fericiți!... (Îi binecuvîntă.)

TEOFIL (aparte): Clementina adecă nu aparține partitului nostru... Așadară nici tată-său... E, bine, nu-i voi încredința procesul meu... Mă duc la un străin!...

(Cortina se lasă.)

RUGA DE LA CHIZĂȚĂU

Comedie populară într-un act, cu cântece și joc

P E R S O A N E L E :

IOAN URSUȚ, plugar
RAVECA, soția lui a doua
PARASCHIVA, fiica lui
TRĂILA COȘTEIAN, fecior holtei
ACHIM GHIJU, prietenul lui
EFTA MARCU, plugar
RUSALINA, nevasta lui
COSTA HIRȘU, insurățel
GRUIA GORUIAN, cizmar
ȘLOIM, precupeț de țirg
LICA SICA, plăieș
CHIRA CRĂCIUN, conducătorul corului
CHINEZUL
UN TURTAR
UN COVRIGAR

Coriști, coriste, popor

Scena se petrece-n satul Chizătău, în ulița cea mare, la rugă.

SCENA I

Popor în haine de sărbătoare, mai cu seamă tinerețe. La stînga o casă cu ocol, de cătră stradă cu gard; în târnațul casei un hâmbar. Apoi **CHIRA CRĂCIUN** și **CHINEZUL**.

CHIRA CRĂCIUN (*intrînd*): Coriști! Înainte d-a se-ncepe ruga, să cîntăm o doină-doiniță. Înșirați-vă la loc!
(*Coriștii se pun în rînd. Crăciun în fruntea lor dă tactul.*)

COR *

DOINĂ DOINIȚĂ

Doină doiniță, doiniță,
De-aș avea o puiculiță,
Cu flori galbene-n cosiță,
Cu flori roșii pe gurită;
De-aș avea o mindruliță,
Cu ochișori de porumbică
Și cu suflet de voinică!
Face-m-aș privighetoare,
De-aș cînta noaptea-n răcoare
Doina cea dezmierdătoare,
Doina cea dezmierdătoare.

Doină doiniță, doiniță,
De-aș avea o pușculiță
Și trei glonți în punguliță;
Și-o sorioară de bartiță,**
De-aș avea pe gîndul meu
Un cal aprig ca un leu,
Negru ca păcatul greu:
Face-m-aș un vultur mare
Și-aș cînta ziua la soare
Doina cea de răzbunare,
Doina cea de răzbunare,

* Cuvintele de V. Alecsandri, muzica de I. Vorobchievici.
** La V. Alecsandri: *bărdiță* (n. ed.)

Doina cea de răzbunare,
Doina cea de răzbunare.

Doină doiniță, doiniță,
Și aș zice: Mindruliță,
Mă jur p-astă cruciuliță
Să te țin ca un bădiță
Și aș zice: Voinicele,
Să te-ntreci cu rindunele
Peste dealuri și vilcele.
Hai, copii, cu voinicie
Să scăpăm biata moșie,
Să scăpăm biata moșie
De păgini și de robie!

CRĂCIUN: Bine, dragii mei. Acum puteți să vă duceți care-n-cătrău, să jucați și să faceți chef. Știți, cum e obiceiul la rugă. Dar băgați de seamă să fiți cam p-aic aproape, să vă pot aduna iute când o fi să cîntăm iarăș.

UN CORIST: Bade Chiro, o să mai cîntăm?

CRĂCIUN: Se-nțelege. Știți că la ruga noastră vine lume și țară. Astăzi or vini și mai mulți, numai s-asculte corul nost, că ne-a mers vestea multă lume și-mpărăție.

UN OM DIN POPOR: Măi, măi! Că mic ești și mare grăiși!

UN CORIST (*cătră omul din popor*): Ce știi tu!?... (*Măsurindu-l cu dispreț.*) Numai plugu și sapa-s de tine...
Paure!

OMUL DIN POPOR: Da' tu ce ești?... Doară spăhie?

CORISTUL (*cu fală*): Io mi-s corist!

OMUL DIN POPOR: Sărăcie lucie.

ALT OM DIN POPOR: De cap măi, că hainele-s scumpe!

CHINEZUL (*intrînd*): Aveți minte, măi, și nu ne faceți rușine.

Corul nost ne-a făcut cinste la nația-ntreagă...

POPORUL: Să trăiască!

CRĂCIUN: Mulțămim de omenie... Ș-acum haidam la veselie... (*Poporul și coriștii se-mprăstie.*)

SCENA II

TRĂILA și PARASCHIVA

TRĂILA: Chivo dragă, stăi locului!

PARASCHIVA (*oprindu-se*): Ce vrei?

TRĂILA: Să mai vorbim de-ale noastre. Că mor de doru tău, de cînd nu te-am mai văzut. Oare ce rău i-am făcut eu tătine-tău, că m-a scos din casă de la voi, unde-am trăit de cînd mă știi? Nu l-am slujit credincios? Nu l-am cinstit ca ș-un orfan, pe care zice că m-a luat de pe cele drumuri?

PARASCHIVA: Ba da.

TRĂILA: Și totuș m-a făcut de rușine înaintea satului.

PARASCHIVA: Io-s pricina. A băgat de seamă c-ai pus ochii pe mine ș-a zis că nu-și mărită fata dup-un taie-fugă.

TRĂILA: Taie-fugă! Dar n-am fost eu țeciorul cel mai harnic în sat? Cine știe să tragă brezde mai late decît mine? Care poartă sapa mai ușor? Și unde-î acela care să lege snopi mai mari?

PARASCHIVA: *Da bășca-s* toate. El zice că ești copilul nimă-nui. L-am auzit sfădindu-se cu maica, ce-ți ținea partea.

TRĂILA: Copilul nimă-nui! Dar tot satul a cunoscut pe părinții mei. Au fost oameni cinstiți.

PARASCHIVA: Dar săraci grozav. Așa zice tata.

TRĂILA: Neica Iota mi-a spus că ei n-au fost totdeauna săraci; că mai demult au avut și ei căsuța lor, vitișoarele lor, plugușorul lor... Dar în cele din urmă un om blăstămat le-a mîncat tot avutul lor... Hei! să știi cine-i acela, nu i-ar mai cînta cucul!

PARASCHIVA: Nu vorbi așa că mă sparii.

TRĂILA: N-ai ce te mira, dragă, că sînt supărat; că de cînd am părăsit casa voastră, parcă mi-am pierdut mințile... M-am băgat păstor la spăhia din Belinț și citu-î ziuca de lungă stau răzămat de bită și mă uit la satu vost. Ș-așa mă lovește cite-un dor, cît mai că mă prăpădesc.

PARASCHIVA: Și gîndu meu-i tot la tine. Nu mai sînt bună de nimica. Maica mă tot ocărește.

TRĂILA: Și cum mă uit tot încoaci, mi-aduc aminte de toate zilele ce-am petrecut aici, de ceasul în care mi-ai căzut

dragă și de toate clipitele noastre de dragoste. Și unde nu te mai pot vedea, apuc să cînt cîte o doină, dar cu jale, cît stă să-mi sfășie inima. Iată care-mi mai place (*cîntă:*)

Bagă, doamne, luna-n stele,
Să mă duc unde mi-i jale;
Bagă, Doamne, luna-n nor,
Să mă duc unde mi-i dor;
Bagă, Doamne, luna-n ceață,
Să mă duc la mindra-n brață! *

PARASCHIVA: Și eu cînt intruna doina (*cîntă:*)

Adă, Doamne, luna-n nor,
Să vină cine mi-i dor;
Adă, Doamne, luna-n prag,
Să vină cine mi-i drag!

TRĂILA: Țucu-ți ochii ș-o sprinceană, că mindru mai cînti.

PARASCHIVA: De multe ori cînt și asta (*cîntă:*)

Cine n-are dor pe vale
Nu ști luna cînd răsare;
Cine n-are dor pe luncă
Nu ști luna cînd se culcă,
Nici noaptea citu-i de lungă.

TRĂILA: Aulico, mama mea! Că mi se topește inima. Haid' să cîntăm una împreună! Știi ceea: Trandafir mindru rotat!

PARASCHIVA: Haid!

(*Cîntă amîndoi:*)

Trandafir mindru rotat,
Ș-aseară te-am așteptat;
Cînd văzui că nu mai vii,
Pus-am dorul căpătii,
Cu dragostea mă-nvălii
Doamne rău mă hodinii!

TRĂILA: Chivo dragă! Să-ți spun una și bună. Haid' cu mine-n lume, să ne facem un cuibușor, cît să ne pară că sîntem în rai.

* Toate doinele, horele și chiuiturile sînt culese din popor.

PARASCHIVA: Vai de mine! Ce gîndești! Să fac așa rușine părinților! Mai bine mor.

TRĂILA: Parcă noi am fi cei dintii cari am trăi necununați. Dar uite și vezi că toate satele sînt pline de-așa fel de oameni!

PARASCHIVA: Rușine să le fie. Oamenii cînstiți fac logodnă, se cunună-n biserică și țin nunta cumsecade.

TRĂILA: Așadar, rămii cu Dumnezeu! (*Pleacă.*)

PARASCHIVA: Unde te duci?

TRĂILA (*oprindu-se*): Nu știu. Unde m-a duce norocul sau nenorocirea. O să iau lumea-n cap.

PARASCHIVA: Și eu ce m-oi face singură?

TRĂILA: Face-i bine și t-ei mărita dup-un bogătoi, pe care ți l-a alege tată-tău.

PARASCHIVA: Dar nu vreu o dată cu capul. Mai bine săr în fintină... Nu te du! Nu mă părăsi tocmai în ziua de astăzi, cînd mai cu seamă-mi trebuie sprijoană.

TRĂILA: Cum așa?

PARASCHIVA: Mi-a spus măicuța să mă chitesc frumos, că o să vie la rugă un ficior bogat, cu gîndul să mă pe-tească.

TRĂILA: Vezi că Ț-am spus.

PARASCHIVA: Dar nu-mi trebuie. Ajută-mă să scap.

TRĂILA: De unde-i ficiorul acela?

PARASCHIVA: Știe-l naibă, că de ciudă nici nu l-am întreat. Nu vreu s-am cu el nici în clin nici în mîneacă.

TRĂILA: Ți-s drag, dară, și vrei să fii a mea?

PARASCHIVA: Mai e vorbă!

TRĂILA: Fii dară pe pace, că mi-oi căuta eu ac de cojocul lui... de s-a duce mîncînd pămîntul...

PARASCHIVA: Să-ți ajute Dumnezeu și Maica Preceastă!... Dar iată vine Achim... Eu mă duc... Să ne vedem sănătoși!... (*Iese.*)

SCENA III

TRĂILA și ACHIM

ACHIM (*vine cîntînd*):

Fie naiba supărat
Pînă sînt neveste-n sat;

Fie naiba necăjit
Pînă-s fete de iubit.

Noroc și bine, măi Trăilă! De ce ești așa posomorit, parcă Ț-a murit tată-tău!

TRĂILA: Mă-ntrebi, parcă n-ai ști ce-am pățit.

ACHIM: Ce mai lucru mare! Badea Ursuț Ț-a dat drumul, pentru că Ț-ai rădicat ochii la fata lui, care nu-i de nasu tău.

TRĂILA: Dar mi-i dragă.

ACHIM: Hodoronc-tronc! Ficior sărac și să iubească! Măi, da nu știi tu că dragostea-i poamă scumpă, ce nu-i de omu sărac?

TRĂILA: Dar nu pot fără ea.

ACHIM: Vorbe de clacă.

TRĂILA: Mă usc pe picioare.

ACHIM: Se vede că n-ai fost cătană, c-atunci n-ai îndruga la atite verzi și uscate, bocind de dragoste ca un copil. Vezi, eu nu plîng nici după una; las' să plîngă ele după mine! Că și plîng cîteva. Mai cu seamă o nemțoaie din Graț. Lucru naibei, frate! Eu nici o vorbă nemțească, ea nici o buche românească și totuș ne-am înțeles de minune! S-o fi văzut cum s-a văietat cînd a pornit de-acolo regimentul nost!

TRĂILA: Tu tot cel vechi... Dar drăguța mea nu-i nemțoaie, ci româncă; nu-i din Graț, ci din satu meu... De mici am trăit împreună și tocmai astăzi s-o pierd?

ACHIM: Astăzi? Vorbește să te-nțeleg și nu-mi spune cimilituri!

TRĂILA: Paraschiva mi-a spus că părinții ei așteaptă astăzi ficior străin, care vine s-o pețească.

ACHIM: Numai atita! Las' pe mine, că te-oi scăpa eu de el. Nu degeaba m-a usturat azi palma...

TRĂILA: Și de n-ai izbuti?

ACHIM: Măi, d-apoi de-a fitea am fost eu cătană? Să nu știu *zgodî* nici atita! Numai să-l întîlnesc, că Ț-l umflu eu îndată ș-apoi drumu ca fumu...

SCENA IV

ACEIAȘI și COSTA HÎRȘU

COSTA (*intrînd*): Noroc să vă de Dumnezeu!

ACHIM: Și ție, frate. Da ce vinturi te-au adus pe la noi?

Că vîd de pe Țoale că nu ești de p-ai-ci.

COSTA: Îhi! Da iat-am vinit și eu la rugă.

ACHIM: Vii de departe?

COSTA: Îhi! Am umblat multă lume și țară. Am fost la Lipova, la Timișoara, pînă la Beșcherecu-mare. Zău așa.

ACHIM: Adicate ai tăiat țara de-a curmezișul.

COSTA: Îhi! Tată-meu îi bogătoi vestit. Avem cinci sfirtaie de pămînt, patru boi...

ACHIM (*aparte*): Al cincile ești tu. (*Tare.*) Și cum Ț-a plesnit prin minte să vii la ruga noastră?

COSTA: Da mi-a spus tată: Costică! Pentru că pe mine mă cheamă Costică Hîrșu. Zic, mi-a spus tata: Costică, ai crescut cit un juncan.

ACHIM: Da, da.

COSTA: Ș-apoi a spus: A sosit vremea să te-nsori. Hehehe! Eu i-am zis atunci că nu știu ce-i însurătoarea. El mi-a răspuns: Lasă că te-a învăța nevasta. Eu i-am zis: Bine, dar nu știu pe cine să ieu. El mi-a răspuns: Știu că ești un prost și jumătate și că nu ești în stare să-ți alegi, Ț-am ales dar eu una. Eu i-am zis: Bine, tată; dar unde-i? El mi-a răspuns: La Chizătău. Eu i-am zis: Dar cum să mă duc acolo? El mi-a răspuns: Mîni va fi acolo rugă, se duce cine vrea, du-te și tu! Eu i-am răspuns: Bine, tată. Așa vinii aici.

ACHIM: Adicate, tu ai vinit aici în pețite. Vrei să ne duci doară cea mai frumoasă, fată, tu, pîrlitul!

COSTA: Îhi!

ACHIM: Și n-ai face bine să ne spui care-i aceea?

TRĂILA (*cu foc*): Care?

COSTA: Am și uitat să-ntreb de tata cînd am pornit; dar pe drum mi-am adus aminte că așa n-oi găsi-o. M-am rentors dară să-ntreb. Tata mi-a zis: Prostule, da cum ai pornit tu-n pețite, fără să știi unde te duci? Mă teme să nu-mi faci rușine. Dar eu i-am răspuns: Nu te teme, tată; Costica lui Hîrșu n-a păți rușine. Unde m-or

vedea fetele, le-oi cădea tronc la inimă. Că-s băiat frumușel, bogat și cuminte.

ACHIM: Văd.

COSTA: Mi-a spus apoi tata să-ntreb numai de neica Ursuț, c-a vorbit cu el și m-așteaptă cu masă pusă... Acela are o fată...

TRĂILA (*intrerupându-l*): Paraschiva!

COSTA: Ihi!

TRĂILA (*cu foc*): P-aceea vrei s-o pețești?

COSTA: Ihi... Frumoasă-i?... Eu nici n-am văzut-o... Ba nici nu știu unde șede... N-ai fi așa de buni să-mi spuneți?

TRĂILA (*ridicând brațul spre el*): Spune-ți-o eu îndată.

ACHIM (*oprindu-l. Aparte lui Trăila*): Dar fii cuminte, măi! Lasă că dreg eu lucrul acesta-ndată! (*Lui Costa.*) N-ai să mergi departe. Ursuț șede tocmai în casa asta. (*Arată casa din stînga.*) Ai sosit tocmai bine, că numai Paraschiva singură-i acasă. Poți să te-nțelegi cu dînsa iute.

COSTA: N-am frică. Îndată ce m-a vedea, i-oi cădea drag... Nu vă supărați, că vă duc fata cea mai frumoasă; vă chem și pe voi la ospăț... (*Intră în casa din stînga.*)

SCENA V

TRĂILA și ACHIM

ACHIM: Ha-ha-ha!

TRĂILA: Ce-ai făcut?

ACHIM: Te-am scăpat de pețitoru Paraschivei... El nu știe că l-am păcălit și că-n loc de Ursuț, l-am îndreptat la Efta Marcu... Aicea numai nevasta-i acasă... Costica tatii, hăbăuc și-nerezut ce este, va-ncepe să se drăgos-tească cu ea, crezînd că-i Paraschiva... Ea o să strige: tului!... Îi cunosc năravul... P-atuncea va sosi și bărbatul, pe care l-oi înștiința c-a intrat lupu-n stîna... Știi cit de grozav își teme nevasta... Va zbură-n casă și găsînd pe necălitul acesta acolo, mi-ți-l-a pureca, de i-a trece de șagă să mai umble-n pețit pe la noi și-a căuta să scape cit mai iute.

TRĂILA: Ce minte de popă!

ACHIM: Poate nu știi c-am fost cătană!... Acum haid' de-aici... Eu mă duc să spun lui Efta că i-a vinit un ospătoi. (*Pleacă cîntînd.*)

Cîte mindre-am avut eu,
Să le stringi, ai face-un tău;
Și pe cite le-am lăsat,
Să le stringi, ai face-un sat.

Haid! (*Ies amîndoi.*)

SCENA VI

ȘLOIM, apoi GRUIA, NEVESTE, FETE și FECIORI

ȘLOIM (*intră cîntînd din fluier și avînd înaintea-și aninată de grumazi o măsuță încărcată cu tot felul de mărfuri mărunte*): Chumperați! Chumperați! Dar așteptați, răbdați, nu vă-ndhesați, che pe rind toți chepetati... Chumperați!... Chumperați!... (*Nevestele, fetele și feciorii s-adună din toate părțile-n jurul lui.*)

GRUIA: Șloim! Parcă nu ți-s acasă caprele... Strigi să nu se-mbulzească oamenii... Dar n-am văzut pe nimene ca-n palmă.

ȘLOIM: N-ai văzut, dar vezi achuma... Unde mă ivesc eu, vine-ndhate lumea de fethe și nevesthe...

O NEVASTĂ: Ce mai dutean!

ȘLOIM: Las' ch'oi avea eu și mai mare acuș, numai să triesco vro doi ani între voi...

O FATĂ: Ce-ai de vindut?

ȘLOIM: Ce vă place vouă... albhele și rhumenele...

TOATE: Nu ne treabă.

GRUIA: De cînd, lelițe? Pin-acuma toate vă rumeneți, de v-a mers vestea... (*Cîntă:*)

Săracile fetele,
Fetele, nevestele,
Cum își bat picioarele
Pe toate ogoarele
După ceapa cea ciorească,

Să se ungă și văpsească...

Potu-se tot rumeni,

Care-i hidă, hid-a fi...

TOATE: Nu ne treabă rumenele.

ȘLOIM (lui Gruia): Thu blesthimatule... cu chinteca teu
strici mie gheșeftul... (Șloim, impresorat din toate păr-
țile, începe a țirgui cu ei.)

SCENA VII

ACEIAȘI și COSTA

COSTA (ieșind din casă): Nu-i nime-n casă! Dar tata mi-a
spus că ei m-așteaptă cu masa pusă. Să-și fi schimbat
oare gindul?... Nu se poate. Că doar au știut cine-i
Costica lui Hirșu!... Și-apoi și ficioru cela cu care vorbii
aici îmi zicea că fata-i acasă... Oare nu de-aceea au
lăsat-o părinții singură, ca eu să pot vorbi cu ea în
tăcănă?... Așa o fi!... Știut-au ei bine ce odor de pețitor
le vine... Ihi... Mă duc s-o caut în grădină. (Se
rentoarce-n casă.)

SCENA VIII

ACEIAȘI, fără COSTA, apoi UN COVRIGAR și UN
TURTAR

ȘLOIM: Iată un sephunaș... Chare se spele cu el, se face mai
frumos dechit sorele... Iate un pheptene; cine se phep-
tene cu el îi crește perul pene-n glezne... (Nevestele
și fetele ieu în mână lucrurile lăudate și le privesc cu
mirare.)

UN COVRIGAR (intră cu un coș de prăjituri și cu o rudă de
covrigi, recitînd):

Dacă vrei să-ți uiți de griji,
Ia-ți jemliște și covrigi,
Carne friptă pe grătar,
Rachiu dulce și amar!

UN FECIOR (covrigarului): Dă-mi să gust rachiul dulce!

COVRIGARUL: Poftim.

FECIORUL (după ce a beut): Vai ce rău m-a cuturat.

GRUIA: O fi pus crișmarul vitriol mult în el. (Ficiorii încun-
jură pe covrigar, cerîndu-și de beut; iar el le dă pe rînd.)

ȘLOIM: Iathe ș-o oglinde... chare se uită-n ea se vede tot
thinere... (Nevestele și fetele iau oglinda una după
alta și se uită-n ea.)

UN TURTAR (intră cu două tipșii, recitînd):

Turtă dulce și turtele
Haid' alegeți dintre ele,
Că dau toate ca-n zădar:
Fetelor — cite-un husar,
Păpuși vii — nevestelor,
Drăguțe — feciorilor!

(Unii s-apropie de el și-și cumpără cite ceva.)

GRUIA (care într-aceste a ridicat un tureac de cizmă de pe
măsuța lui Șloim și-a început cu el țirguirea): Îți dau
douăzeci de grițari; dacă-nu vrei, ține-ți turacul...
(Îl pune pe măsuță.)

ȘLOIM: Dhumnezeu se me bate de n-am pagube... dar fie și
cu douăzeci... (Îi dă lui Gruia, care plătește și pleacă.
Într-aceste, toți s-au dus.) Așteptați!... Nu ve-ndhe-
sați!... che pe rînd toți chepețați!... (Pleacă și iese
cîntînd din fluier.)

SCENA IX

RUSALINA și COSTA

RUSALINA (îmbutușind pe Costa din casă afară): Fugi d-aici,
nerușinatule!

COSTA (se-ntoarce cătră ea și vrea s-o îmbrățoseze): Dar ce te
prefaci, puiculițo?!... Știu că țî-s drag. (Vrea s-o
sărute.)

RUSALINA: Cară-te, necuratule, că strig.

COSTA: Ce faci așa gură, parcă nu cu știrea ta am venit
aici?!

RUSALINA: Cu știrea mea?

COSTA: Ihi.

RUSALINA: Măi, doar ai căpiat.
 COSTA: Dar nu te face cu boală, drăguță!... Au nu voi ați spus tătine-meu să vin, că mă așteptați cu brațele deschise?
 RUSALINA: Da-ți-oi eu îndată brață! (*Iși ridică brațul să-l lovească.*)
 COSTA: Auzi! Fii cuminte! Drăguță!
 RUSALINA: Tulai!... Vine bărbatu... Dacă te-a găsi aici, te-a omori-ndată.
 COSTA: Bărbatu!... Ai bărbat?
 RUSALINA: Da, prostule, nu vezi că sint măritată?
 COSTA: Asta n-am băgat de seamă... Tata mi-a spus că ești fată... Ihi!... Așadară de-atunci te-ai măritat!... Păcat!... Eu sint bogat și cuminte... Ihi!... Da macar dă-mi o guriță. (*Vrea s-o sărute.*)
 RUSALINA (*respingându-l*): Tulai!... Iată bărbatu!... Ascunde-te iute, că te prăpădește.
 COSTA (*privește-ngrozit în jur de sine*): Dar unde?
 RUSALINA: Iată colo-n hămbar. (*Costa sare iute acolo și s-ascunde-n hămbar.*)

SCENA X

ACEIAȘI și EFTA

EFTA (*intrînd repede, cu minie*): Muiere, cine a fost aici?
 RUSALINA: Nimene.
 EFTA: Nu umbla cu minciuni, că pățești o nepățită. Știu bine c-a vinit cineva la tine. Doară ș-acuma-i în casă. L-ai ascuns undeva? Spune iute unde-i, că-l toc în cap!
 COSTA (*scoțîndu-și capul din hămbar, aparte*): Auleo Doamne! (*Se retrage iute.*)
 EFTA: Vorbește!
 RUSALINA: Dar n-a fost nimene aici de cînd te-ai dus.
 EFTA: Minți! Un om străin s-a băgat aici în casă. Doară ș-acuma-i înăuntru. Mă duc să-l caut. (*Intră repede în casă.*)
 RUSALINA (*fugînd la hămbar*): Fugi, pentru numele lui Dumnezeu, că te omoară bărbatu.

COSTA (*scoțîndu-și capul*): Sărăcuț de maica mea, la ce-am ajuns!
 RUSALINA: Nu hodorogi atîta, ci iute afară și p-aci ți-i drumu, că dacă te-a vedea bărbatu, ți-i da pielea popei!
 COSTA (*ridicîndu-se din hămbar*): Doamne ajută! (*Iși scoate un picior.*)
 EFTA (*ieșînd din casă furios*): Nu-i nicăiri. (*Zărește pe Costa. Aparte.*) Iată-l-ai.
 COSTA (*zărînd pe Efta. Aparte*): Iată pîrdalnicul! (*Se retrage iute în hămbar.*)
 EFTA (*aparte*): Lasă că te-nvăț eu omenie-ndată. (*Tare.*) Văd că l-am scăpat. Dracu să-l ducă!
 COSTA (*scoțîndu-și capul, aparte*): Mulțam d-tale. (*Se retrage iute.*)
 EFTA: De ce stă hămbaru acela deschis?
 RUSALINA: Dar știi că tot așa stă.
 EFTA: Destul de rău. Astăzi sint mulți oameni străini în sat; poate să vie cineva și să-l vază, mi-ar fi rușine. L-o închide. (*Se apropie de hămbar.*)
 RUSALINA: Dă-i pace! Cum a stat pin-acuma, poate sta și astăzi.
 EFTA (*întorcîndu-se către ea*): Dar nu vreau. Trebuie să-l închid.
 COSTA (*scoțîndu-și capul, aparte*): Sfinte Pantilimoane, fii cu mine! (*Se retrage iute.*)
 RUSALINA: Eu nu înțeleg ce te-a ajuns.
 EFTA (*privînd-o crunt*): Nu!? (*Aparte.*) Se teme dumneaei. (*Merge la hămbar și sloboade jos acoperișul.*) Așa. (*Aparte.*) Te-am prins, pirlitul! (*Întorcîndu-se către ea.*) Unde-i lăcătu?
 RUSALINA: Nu știu.
 EFTA: Caută-l.
 RUSALINA: Dar nu-i destul c-ai slobozit acoperișu? De ce vrei să-l închizi și cu lăcătu? Știi că-s numai niște tărițe-n el.
 EFTA: Vorbă scurtă: du-te și-l caută! Vreau să-noui hămbaru.
 COSTA (*ridicînd acoperișul hămbarului, își scoate capul, aparte*): Maică Precesta, sfinte Spiridoane și voi toți arhanghelii, nu mă lăsați! (*Se retrage iute.*)
 RUSALINA: Doar o fi prin casă. (*Intră.*)
 EFTA (*aparte*): Nu-i scăpa, pirlitul!

COSTA (*ridicînd acoperișul hîmbarului, aparte*): Auleo, Doamne, mă-ngroapă de viu. (*Se retrage iute.*)

RUSALINA (*dinlăuntru*): Am găsit lăcătu.

EFTA: Adă-l afară.

RUSALINA: Nu pot dezlega cureaua. Vino și vezi și tu.

EFTA: Neputincioasă ce ești. (*Intră repede.*)

COSTA (*scoțîndu-și capul*): S-a dus ursul!... Ș-acuma, băiete, pe picior!... (*Sare iute din hîmbar, plin de tărîțe pe cap și pe haine.*) Atunci să te văd, cînd mi-oi vedea ceafa! (*O ia la fugă.*)

EFTA (*ieșînd cu lăcătu, îl zărește, aparte*): Iată iepurele! (*Tare.*) Mai încet, băiete, mai încet. Să te văd cine ești cel ce fugi din casa mea! (*Fuge după el.*) Să ne cunoaștem!

COSTA (*fugînd*): Nu dolesc.

EFTA: Oameni, prindeți-l, tâlhar!

SCENA XI

ACEIAȘI, LICA SICA și POPOR

LICA (*oprînd pe Costa*): Stai locului!

EFTA: Tâlhar!

LICA: Tâlhar! (*Aparte.*) Oare nu-i acela pe care-l caută jendarii?! (*Poporul impresură pe Costa și unii oreu să-l bată.*) (*Tare.*) Nimene să nu cuteze a-și pune mina pe el.

EFTA: Ce ai căutat în casa mea, tâlharule?!

COSTA: Eu tâlhar! Nici neam de neam al meu n-a fost. Tată-meu îi bogătoi vestit. Avem cinci sfirtaie de pămînt, patru boi. Am umblat multă lume și țară. Am fost la Lipova, la Timișoara, pînă la Beșcherec; dar așa rușine n-am pățit.

LICA (*aparte*): El îi. Nici nalt, nici mic, prost la vorbă și lăudăros. (*Tare.*) Minți. Tu ai venit să furi.

COSTA: Ihi... fata cea mai frumoasă... Am venit să mă-nsor.

LICA: Te-oi însura eu îndată cu jendarii.

COSTA: Auleo Doamne! jendarii!

LICA: Haid' la casa satului!

TOȚI: Haidam! (*Lica și feciorii împing pe Costa înainte și ies toți.*)

SCENA XII

TRĂILA și ACHIM

ACHIM: Ha-ha-ha! Treaba a ieșit cu mult mai bine... Crezi acuma că te-am scăpat?

TRĂILA: Mare meșter ești!

ACHIM: Nu de-a fitea-am fost cătană... Măi, da nu vezi tu că toți cei ce au fost cătane dintre noi sînt mai oameni decît alții cari au rămas tot acasă?!... Și totuș ne bocim cînd ne duc la cătănie... Acuma poți să te culci pe cea ureche de grija pețitorului.

TRĂILA: Acesta a pățit-o.

ACHIM: Pînă dimineța nu va scăpa din dubele... Chiar să și scape, rușinea ce-a pățit l-a sili să fugă de-aici, fără să-și ia rămas bun... Iată și Paraschiva... Acuma vă puteți veseli... (*Se retrage-n fundul scenei.*)

SCENA XIII

ACEIAȘI și PARASCHIVA

TRĂILA: Chivo dragă, văzutu-l-ai?

PARASCHIVA: Cum focu să nu-l văd!... Tocmai de-aceea fugii, că mi-i rușine... Mi-a spus o fată c-acela era să fie pețitoru meu.

TRĂILA: Dă-l în păcate și nu te necăji! Pară-ți bine că s-a întimplat așa. Acuma doară nici tătine-tău nu te-a sili să te măriți dup-acel taie-fugă.

PARASCHIVA: Dar nu-nțeleg cum s-a-ntimplat.

TRĂILA: N-avea grije. Haid' să ne bucurăm și să ne veselim! Imi vine să cînt. (*Cîntă:*)

Cruciuliță de argint,
Amîndoi ne-am potrivit;
Cruciuliță de aramă,
Amîndoi sîntem de-o samă
Și la stat și la umblat
Și la ochi de sărutat
Și la ochi și la sprincene
Ca doi porumbei la pene;

Tu năltuță, subțirică,
Ca și trasă prin verigă.

PARASCHIVA (*urmează cîntecul*):

Tu năltuț și subțirel,
Ca și tras printr-un inel;
Tu n-ai tată, eu n-am mamă,
Amîndoi sîntem de-o samă;
Tu n-ai frați, eu n-am surori,
Pare-ți c-am picat din nori.
(*Cîntă amîndoi.*)
Amîndoi ca două flori,
Dimineața-n sărbători!

ACHIM: (*venind la ei*): Destul, destul! Fugiți că vine badea Ursuț și, cum îl văd supărat, n-ar fi bine să vă văză împreună... Iute, iute!... Lăsați pe mine, c-am să dreg eu treaba și cu el. (*Trăila și Paraschiva ies.*)

SCENA XIV

ACHIM și URȘUȚ

ACHIM: Uică dragă, de ce ești așa brumat, cînd tot satu se veseleşte?

URȘUȚ (*oprindu-se*): Ce grije ai tu de mine?

ACHIM: Da iaca, numa-așa, mă mir.

URȘUȚ: Miră-te!

ACHIM: De bună samă n-ai văzut ce s-a întîmplat, c-atunci și d-ta te-ai prinde de foale rizînd.

URȘUȚ (*aparte*): Tocmai d-aceea-s necăjit, c-am văzut.

ACHIM: A dracului păcăleală! Auzi acolo, să vie cineva-n pețite și s-ajungă-n dubă.

URȘUȚ (*aparte*): Știe tot. (*Tare.*) De cine vorbești?

ACHIM: De ficioru cela pe care l-au prins oamenii c-a vrut să fure și l-au dus la casa satului tocma-acuma.

URȘUȚ: Cine zice c-a vrut să fure?

ACHIM: Neica Efta l-a prins în hămbaru lui.

URȘUȚ: În hămbar?

ACHIM: Acolo, zău... Bag-samă a vrut să se plimbe ca țiganu din poveste... Sau doar o fi greșit drumu, că-i prost

ca gardu... de cîndu-s nu-l văzusem și totuș adineoară mi-a spus din fir în păr tot, că pentru ce-a venit în satu nost.

URȘUȚ (*aparte*): Ticălosu, m-a dat de gol. (*Tare.*) Ai vorbit cu el?

ACHIM: Baș în locul acesta.

URȘUȚ: Și ce ț-a spus?

ACHIM: Că l-a trimis tată-său aici să vadă o fată și că părinții ei îl așteaptă cu masa pusă. Acuma știu că s-or bucura ș-aceștia. Dar fie-le de bine! La ce vreu să-și mărite fata după orice vîntură-țară, parcă n-ar fi la noi destui ficiori!

URȘUȚ: Ce te mesteci tu-n treaba lor?

ACHIM: Bine zici! La ce-mi bag eu lingura unde nu-mi ferbe oala?! În adevăr, în loc să mă bucur, ar trebui să mă prindă mila, cum o să riză de ei tot satu. O să-i mănince rușinea tirgului.

URȘUȚ (*aparte*): Nimernic, ce inimă dulce se face!

ACHIM: Așa batjocură nu s-a mai pomenit. Toate satele-or fi pline de-ntîmplarea asta și ficiorii-n joc or descînta tot de ei... Și iarăși zic: așa le treabă. Au lăcomit la ginere bogat, acuma meargă la dubă să și-l scoată! Dar nu cred s-aibă obraz a merge. Cine dracu a văzut să-ți aduci ginere din temniță?! Ha-ha-ha! Dar ride și d-ta!

URȘUȚ (*aparte*): Auzi, afurisitu! Să rid de mine însumi! (*Tare.*) Ride tu; eu n-am sufletu să rid de necazu altuia.

ACHIM: Știu, știu! D-ta ești un om cumsecade. Nici n-ai fi făcut ca ș-aceia. Ai destulă avere și nu lăcomești la ginere bogat. Nu-i mai urît decît un om hămăsit de bani. Acesta nu cunoaște nici cinste, nici omenie și n-are nimica sfînt. Un astfel de om e foarte ticălos. Nu-i așa?

URȘUȚ (*aparte*): Auzi-l ce-mi spune-n față! Și nu pot să-î trag o sfîntă palmă.

ACHIM: D-ta taci! De bună samă, de ciudă nu poți grăi. Dar ce te amărești pentr-un părinte ca ș-acela? Nu-i vrednic să-ți faci o clipită rea pentru el. Treaba lui. El ș-a sămănat, el ș-a ara. Haid' la joc și dă-l dracului! (*Vrea să ia de braț pe Ursuț, dar acela îl respinge.*)

URSUF (*mînios*): Măi, du-te în drumu-ți și dă-mi pace!
ACHIM: Apoi dacă ți-i așa milă de părintele acela, ar fi bine să te duci pînă la el și să-l ocărești ca p-un porc-de-cîne.

URSUF (*răstit*): Măi!

ACHIM: Și-apoi să-i dai sfatul cum să dreagă ce-a stricat.

URSUF: Cum, cum?

ACHIM: Spune-i să nu umble după potcoave de cai morți, ci să-și mărite fata dup-un ficior din satu nost; chiar sărac, numai să fie drag fetei; și să facă logodna chiar astăzi, c-aud că s-a și pregătit... Spune-i că numai așa poate scăpa de rușine... Iată vin și coriștii!

URSUF: Coriștii! (*Aparte.*) Atuncea eu mă duc de-aici!... (*Iese iute.*)

ACHIM: Fuge ca din pușcă... I-am pus iască-n ureche... (*Iese.*)

SCENA XV

CRĂCIUN, CORIȘTI, POPOR

CRĂCIUN: Ce rușine pe satu nost! O să meargă vestea ce s-a-ntîmplat la noi. Ruga noastră batjocorită. Iată că s-a și spart și toți s-au dus la casa satului. Haid' să cîntăm, doară s-or mai rentoarce oamenii.

TOȚI: Bine.

CRĂCIUN: Să cîntăm *Hora dobrogeană*. Știți, ce cîntarăm la Lugoș. (*Dă tactul.*)

COR*

Dobrogean scaldat în soare
Și în marea mișcătoare,
Mă simțeam de jale plin,
Căci pe lume-eram străin.

Marea Neagră se-nălbește,
Saltul ei își îmblinzește,
Dunărea cu al ei val
Face pod din mal în mal.

* Cuvintele de V. Alecsandri, muzica de D. Popovici.

Tinde-acum frățească mină
Peste Dunărea română,
Măi bădiță din Carpați
Și din cîmpii cei bogăți!

Ca să vază lumea-ntreagă
Hora strînsă care leagă
Pe munteni, pe moldoveni,
Într-un snop cu dobrogeni.

Vom avea noi de mirese
Ale țării flori alese,
Vom avea de lăutari
Ale mării valuri mari.

Și în horă vor fi față,
Prin a timpurilor ceață,
Împărații frați Asani
De pe culmea din Balcani!

(*Pînă cînd corul cîntă, poporul se adună încetul cu încetul din toate părțile și ascultă cîntarea. După cîntare, coriștii se respiră între popor.*)

UN FECIOR: Cui îi trebuie mire, fete? Meargă la dubă și-l scoată.

FETELE: Nu ne trebuie.

O NEVASTĂ: Că doară n-a venit să se-nsoare.

ALT FECIOR: Ba da. A venit în pețit, dar a pățit.

TOȚI: Ha-ha-ha!

O FATĂ: Oare la care a venit?

ALTĂ FATĂ: Doară tocmai la tine.

FATA PRIMĂ: Eu nu-mi frămînt atîta capu cu măritișul ca tine.

A TREIA FATĂ: Doară la Todosia, că ea ș-a așteptat pețitori din alt sat.

A PATRA FATĂ: De unde știi?

UN FECIOR: Nu vă sfădiți, fete, pentr-un pețitor. Lasă că vine și rîndu vost!

ALT FECIOR: Am și văzut unu. Era călare p-un măgar.
Paraschiva a și fugit să-l vază.

O FATĂ: Oare nu la ea a vinit pețitoru închis? Așa auzisem
că la ei s-a așteptat unu.

ALTĂ FATĂ: Se poate. N-o văd aici.

A TREIA FATĂ: Doară s-a dus cu tată-său să-l scoată din
dubă. (*Toți se retrag în fund.*)

SCENA XVI

ACEIAȘI, URSUȚ și RAVECA

RAVECA: Ce rușine! Ce rușine!

URSUȚ: Taci și nu-mi piuna atîta!

RAVECA: Ț-am spus să nu ne facem treabă cu oameni străini,
dar nu m-ai ascultat. Acuma na-ți-o frîntă, că Ț-ai
dres-o. Tot satu o să riză de noi. Stau să m-ascund sub
pămînt.

URSUȚ: N-a rîde nime, că nu s-a ști c-a vrut să vie la noi.

RAVECA: Dar a spune el, numai să scape.

URSUȚ: Poate spune ce-a vrea, că l-oi da de minciună.

RAVECA: Te lapezi dar și d-ta de el?

URSUȚ: Doară n-am mîncat ceapa cioarei să-i spun adevărul.

RAVECA: Văzutu-l-ai?

URSUȚ: Dă-mi pace. Mai bine nu l-aș fi văzut.

RAVECA: Un taie-fugă, un tîndală, un prost și jumătate!
După un astfel de neblesnic să fi măritat noi odoru
nost de fată?! Trăila-i voinic.

URSUȚ: Nu-mi vorbi de el. Copilu nimănu.

RAVECA: Dar mi-ai spus că el a avut un tată cinstit, care
Ț-a fost prieten bun.

URSUȚ: Nu-i adevărat. A fost un sărăntoc.

RAVECA: Dar mi-ai zis odată că el a avut și stare.

URSUȚ: A fost plin de datorii și n-a lăsat nimica.

SCENA XVII

ACEIAȘI și LICA SICA

LICA: Bade Ursuț! Bade Ursuț! (*Poporul s-adună-n jurul
lor.*)

URSUȚ: Ce vrei?

LICA: Vino iute la casa satului.

URSUȚ: De ce?

LICA: Ficioru prins zice că-i nevinovat și c-a vinit la d-ta.

URSUȚ: La mine?

LICA: Zice c-a vinit în pețite și că d-ta l-ai așteptat.

TOȚI: Așa?

URSUȚ: Minte.

LICA: Dar vino și-i spune-n față.

URSUȚ: Nu mă duc.

LICA: Jendarii te poftesc.

TOȚI: Jendarii!

URSUȚ: Nu-l cunosc. Nu știu cine-i. Minte nerușinat.

SCENA XVIII

ACEIAȘI și ACHIM

ACHIM (*încet lui Ursuț*): Om cumsecade și suflet bun ce
ești, nu-i frumos ce faci. Ai lăcomit la ginere bogat și
iată-l lași de rușine. Du-te, scoate-ți-l!

URSUȚ: Taci!

ACHIM: Ba nu tac, ci mă duc să vestesc la frunză și iarbă
că cine ești.

URSUȚ: Să cutezi numai!

ACHIM: Uiți c-am fost cătană și nu mă tem. (*Cătră popor.*)
Oameni buni!...

URSUȚ (*sare la el și-i astupă gura*): Taci!

ACHIM (*încet lui Ursuț*): Voi tăcea dacă-i face ce Ț-oi spune.

URSUȚ: Ce?

ACHIM: Mărită-ți fata după Trăila.

URSUȚ: Ba.

ACHIM: Atunci dar mă duc să te fac de ris în sat.
URSUȚ: Mai bine mor.
ACHIM: Fă ce Ț-am spus și nu trebuie să mori.
URSUȚ: Dup-un sărăntoc!...

SCENA XIX

ACEIAȘI și GRUIA

GRUIA (*intrînd, ține într-o mîină turacul de cizmă cumpărat de la Șloim, iar în cealaltă o hîrtie*): Am început să descos turacu cumpărat de la Șloim și iată ce găsim în el! (*Arată hîrtia.*)

TOȚI: O scrisoare!

ACHIM (*apucă hîrtia și o citește iute*): Un testament!

URSUȚ (*spăriat*): Al cui?

ACHIM: Vino să Ți-l arăt. (*Amîndoi trec la o parte și vorbesc încet.*) E testamentul făcut de tatăl lui Trăila, în care zice că lasă toată averea lui în grija d-tale, pînă ce fiu-său va fi de-nsurat.

URSUȚ (*aparte*): M-am prăpădit.

ACHIM: Care va să zică te-am prins cu mița-n sac. Tata lui Trăila ș-a lăsat toată averea în grija d-tale, iar d-ta ai pus mîina pe ea, crezînd că nu se află nici o scrisoare. Bietu om, s-o fi temînd să nu piară scrisoarea, de-aceea o cusu-n turacu cizmei. Acuma pricep pentru ce-ș arată el cizma lui Trăila, cînd nu mai putea vorbi. Se vede că te-a cunoscute, om de omenie ce ești!

URSUȚ: Taci, pentru Dumnezeu, și nu mă da de gol pe gura oamenilor!

ACHIM: Dai pe Paraschiva după Trăilă?

URSUȚ: Dau.

ACHIM: Așa-i bine... (*Întorcîndu-se cătră popor.*) Oameni buni, scrisoarea asta-i un petec de hîrtie rea... Mă duc la tălharu acela... Eu îl cunosc... (*Aparte.*) O să aduc pe Trăila și pe Paraschiva. (*Iese.*)

SCENA XX

ACEIAȘI fără ACHIM

GRUIA: Al dracului cizmar a fost ș-acela! Auzi acolo! Să bage el hîrtie-n turac! O fi fost vrun meșter-strică... Un cîrpaci...

SCENA XXI

ACEIAȘI și ACHIM cu TRĂILA și PARASCHIVA

ACHIM (*arătîndu-i lui Ursuț*): Iată-i-ai! Nu le mai trebuie decît binecuvîntarea d-tale!

TRĂILA și PARASCHIVA (*vin înaintea lui Ursuț*): Tată!...

URSUȚ: Noroc și-ntr-un ceas bun, fiii mei!

GRUIA (*apropiîndu-se de o fată*): Da tu nu vrei să fii jupîneasă cizmășiță?

FATA: Nu.

GRUIA (*cu dispreț*): Nu știe mocanu de ce-i bun șofranu...

PARASCHIVA (*cîntă*):

La fîntina cu izvor
Se-ntîlnește dor cu dor
Și fac legea fetelor...

TRĂILA (*cîntă*):

Legea fetei că-i făcută:
Prinde-o-n brațe ș-o sărută
Și n-o lăsa să se ducă!

PARASCHIVA (*cîntă*):

Bade, doru de la tine
Peste cîte dealuri vine
Și nu-l poate opri nime,
Nici țigan cu cetera,
Nici român cu fluiera,
Numai eu cu inima.

TRĂILA (*cîntă*):

Mîndră, mîndrulița mea,
Mîndr-ai fost la maică-ta,

Mindră-i fi la casa ta,
Mindră-i fi nevasta mea!
TRĂILA ȘI PARASCHIVA (*cîntă împreună*):
S-a vestit lumea de noi
Că ne iubim amîndoi
Lasă lumea să vorbească,
Numai mindru(-a) să-mi trăiască!

TOȚI: Să trăiască!

CRĂCIUN: Coriști, să cîntăm și noi o horă.

COR

Hora Sinaiei *

Ian privește colo-n vale
Printre flori ce vesel joc;
Cum se-nvirte hora mare,
Hora veselă cu foc.

Inimioară, inimioară,
De ce repede zvîcnești?
De ce oare dintr-odată
Din grea iarnă te trezești?

E mindruța, e iubita,
E frumosul pușor,
Este dalba Mărioară,
E cerescul meu odor.

Cu gurița-i rumeioară
Și c-un zîmbet îngeresc,
Ca-a mea mindră Mărioară
Alta n-o să mai găsesc.

Bine-ai venit,
Bine-am găsit,

Prea scump odorul meu;
Haidem în joc,
Haidem cu foc,
Uitînd de orice greu. (*bis*)

Așa și tot așa,
Chiar pînă va nopta,
Să tot săltăm
Și să ne bucurăm;
O, scump odorul meu!

ACHIM: Ș-acum la joc. Cîntă țigane: *Pe picior!* (*Muzica începe să cînte și toți joacă.*)

UN FECIOR (*chiuie-n joc*):

Uiuiu că iu mă cheamă,
Iepurașu-i bun de zamă;
Iepuroaica de friptură,
Mîndra de pupat în gură.

ALT FECIOR (*chiuie-n joc*):

Săracile fetele,
Gura dulce place-le;
De le-ai da cu lingura,
Și tot nu le-ai sătura!

AL TREILE FECIOR (*chiuie-n joc*):

Lelișoară de pe plai,
Spune-mi gura cui o dai?
Dă-mi-o mie-n datorie
Pînă la Sîntă Mărie!...

(*Veselie generală.*)

(*Cortina.*)

* Cuvintele și muzica de G. Ventura.

CÎȘTIGUL MORAL

Impresiuni de la o adunare

(Monolog)

Cetiti-am în ziare apelul călduros,
Ca oamenii cu carte, poporul cel de jos,
Toți cei ce vreau cu rivină cultura românească
Să vie la adunare, cu drag să chibzuiescă,
Că cum să dăm înainte! Cetindu-l, mi-a plăcut
Că-n urmă se trezește și-acest ținut tăcut...

M-am dus și eu în grabă și-acolo am găsit:
Domni, doamne, domnișoare, popor însuflețit;
Preoți cu brine roșii, notari și avocați,
Proprietari și dascăli, toți bine îmbrăcați,
Și dame-n eleganță, gătite ca de bal,
Iar câteva purtără costum național;
Țărancele, țărani, de nuntă toți și toate,
Belșug și stare bună zării pe domni și-n gloate.
Văzind aceste toate, simțeam o veselie,
Crezind că unde este atita bogăție,
Desigur se va face culturii noastre mult,
Căci numai neamu-acela trăiește care-i cult...

Și iată ia cuvântul un domn și ne propune
S-alegem președinte; și-ndată-ncep să sune
Deodată două nume, atit de-nversunat,
De s-a văzut că două partide vechi se bat;
Doi protopopi de frunte erau ce-i candidase,
Unul cu plete-n ceafă, celalt cu barba rasă.
Uimit, gindeam că dacă și-acum se-nfoacă, oare
Ce-o fi de-aci-nainte, cînd scopuri mișcătoare
Vor naște la discuții?! Și, zău, mă bucuram,
Știind că-nsuflețirea ridică orice neam.
Ș-un glas puternic strigă: „Să fie amîndoi!“

Iar obștea consimțeste. La nime ca la noi!
Și ei ocupă locul; cel mai bătrîn se scoală,
Surprins de cîntea mare, cu vocea sa domoală,
Ne ține-o cuvîntare, pornind de la Adam,
Dă-n vremuri neguroase, vorbind de Jafet, Cham,
De frunză și de iarbă, numai de-aceea nu,
Ce-i scopul adunării. Și după ce tăcu,
Ia vorba cel mai tînăr, răspunde-n limbă-aleasă,
Începe chiar din Roma, a lumii-mpărăteasă,
La Romulus și Remus, la marele Traian,
Vorbește de strămoșii căroră Stan și Bran,
O spune cu mîndrie, li-s vrednici următori...
Ca viforul pe mare, ce tună pînă-n nori,
A izbucnit deodată un foc de „Să trăiască!”
Entuziasmul crîncen era să nu sfîrșească;
Pe urmă însă totuși mereu se limpezi,
S-au pus și secretarii și-n ordinea de zi
Cestiunea culturală vini să se dezbată...

Acu-i acu! gîndisem cu mintea mea-nsetată,
Acum o să urmeze o viuă discuțiune,
Mulțime de propuneri, tot practice și bune,
Menite să ridice cultura din popor,
Vorbiri înflăcărâte, cari inimii dau zbor,
Ce-nalță-nsuflețirea și pungile desfac...
Dar ce-i? N-aud nimica, deodată-s muți și tac,
Chiar nime nu ia vorba, tăcere de mormînt.
Prezidiul, cum vede că vorbitori nu sînt,
Întreabă dacă obștea primește unanim
Propunerea programei? Și toți răspund: „Primim!”
Aceștia, cum se pare, n-au datina defel
Să facă multe vorbe, ci tac și fac cu zel.
Prea bine. Toți românii de s-ar purta așa!
Căci, zău, sosit-a vremea ca-n loc de-a declama
Tot vorbe-nflorilate, să-ncepem în sfîrșit
A și produce fapte, ce-nalță-un neam strivit!...

Ș-o listă se deschide și membrii se invită
Să sprijine și-n faptă propunerea primită!
Trei-patru scriu îndată o sumă oarecare,
Al cincile amină, al șesele nu are,

Al șeptele va stringe de-acas-o listă lungă,
Al optăle se scuză că teacă și că pungă,
Al nouăle dă fuga, dar este prins în dos
Și scrie-se în listă de silă bucuroș,
Al zecelea atuncea deschide punga sa,
Cînd află că-n ziare și el s-a publica...
Iar alții mai „cu minte” răciți de-nsuflețire,
Ies unul cite unul să scape de plătire;
Doi tineri aprigi însă se duc în urma lor,
Ținînd o vinătoare de oameni prin popor,
Și dacă prind pe unul, mi-ți-l aduc cu fală
S-ajutore și dînsul cultura națională,
Chiar nime nu rămîne neprins sau nendemnat,
Dar truda tot nu scoate prea mare rezultat.
Cînd nu se mai găsește la pungă nici o cheie.
Măreța adunare în urmă se încheie.
Și ambii președinții țin cite-o cuvîntare,
Lungi cit o zi de vară, vorbind de zelul mare
Al tuturor! Un altul le mulțumește lor
De tactul fin. Ș-atuncea domni, doamne și popor
Scot iar o „Să trăiască!” Și ies cu toți din sală...
Eu stam pe gînduri triste, căci treaba culturală
Ce s-a făcut aicea părea o parodie:
Puține fapte-n silă și multă gălăgie!
Atît a fost, dar, totul la ce ne-am adunat?
Așa lucrăm cînd scopul ni-i mare, neamînat?!...

Și dezgustat de toate, voiam să plec încet,
Cînd vine-oarecine, mă cheamă la banchet.
Flămînd, mă duc cu dînsul și-ajung la circura mare,
Ce-acuma se numește „Otelul Neatîrnare”.
Acolo dau de lume de două ori mai multă
La mesele-ncărcate; ea dusă chiar ascultă
Pe-un vorbitor ce ține toast cu fraze mari
Și-mbată mintea-n oameni, stirnînd aplauze tari;
Iar după dînsul alții, vro zece-douăzeci
Se-ntrec unii pe alții în vorbe largi și seci...
Pe mese, într-aceste, s-aduc neconținut
Butelci cu vinuri scumpe; dar cînd e de plătit,
Un domn ce-n adunare nici nu s-a prezentat,
Plătește, toate, toate... Ci iac-un alt bărbat,
Ce ne-a fugit de-acolo, se supără și spune

S-aducă iar atitea, dar vinuri mult mai bune,
Șampanie, căci dînsul voiește să plătească,
S-arate cum petrece elita românească...
Și altul, apoi alții vreu un banchet domnesc,
Prin ploaia de toasturi, butelcile pocnesc...
Iar lăutarii cîntă de dragoste și jale,
Nălțînd însuflețirea la virfuri epocale...
Alt domn, ce-n adunare a zis că n-are bani,
Ia un tăier ș-adună parale la țigani;
Și nimeni nu se scuză, nu trebuie-ndemnare,
Toți știu c-ar fi rușine să nu dea fiecare;
Deschid portfoiul iute și toți așteaptă gata
Tăierul să se umple de bănci cu ridicata...

„La joc! la joc!“ s-aude strigînd un june-n ușe
Și cîțiva tineri pleacă, punîndu-și toți mînușe,
Mai mulți rămîn la mese. Sătul de-atite vorbe,
Mă duc și eu în sală, dezgustul să-mi absoarbe
Frumsețea femeiască și dansul românesc.
Se joacă Ardeleana, joc mîndru, pitoresc
Și plin de poezie! Dar mai că n-o cunosc:
Nu-i tact, nu-i foc, nu-i farmec, ci ropot, tropot, trosc,
Ca cei ce n-o prea joacă și nu li-i îndemină...
Dar după moda nouă, petrecerea română
Începe cu-Ardeleana, și dinșii fac așa...
Ci mult nu pot s-o ducă și prind toți a juca
Un vals și iată-nvie, au aripi la picioare
Și-ntr-un virtej feeric, gîndești că vreu să zboare...
Și joacă, joacă-ntruna străine, românești,
Acele bine, aste să nici nu le privești;
Mă-ntorc dar de la ele la mîndrele costume,
De care mi se spune că-s românești anume;
Sînt pîstrițe,-mpănate, au vâl, mărâmi și flori,
Privesc cu bănuială mulțimea de culori;
Nu știu de-s poporale, dar știu, durere, bine
Că cele ce le poartă vorbesc tot limbi străine...

Destul! Scirbit de cele ce mi se-nfătoșară,
Cu trenul mai de-aproape pornii acasă iară...

A șaptea zi-n gazete dau de-un raport, în care
Citesc că adunarea, chiar peste așteptare,
A reușit prea bine. „Cîștig material
N-a fost prea mare, însă e mult cîștig moral...“

Avem sau ba foloase din astfel de-adunare:
Birtășul, croitorul e sigur cum că are!

ȘTEFAN-VODĂ CEL TÎNĂR

Tragedie istorică în 5 acte și 3 tablouri

PERSOANELE:

ȘTEFAN CEL TINĂR, Domn al Moldovei

MAGDA ARBURE, Doamna

ARBURE, hatman

NICHITA

TOADER

} fiii lui Arbure

PETRU CĂRĂBĂȚ, vornic mare

DESPINA, fiica lui

ȘERPE, postelnic

IVĂȘCU, logofăt

SIMA, vistiernic

COSTEA, pircălab

CUCUTĂ

SFREDELUȘ

DRINGOI

} slugi domnești

UN SOL

UN BOIER

AL DOILEA BOIER

UN OM DIN POPOR

ALT OM DIN POPOR

UN CURIER

UN UȘIER

UN MARTOR

ALT MARTOR

BOIERI, DAME DE ONOARE, OSTAȘI, PRINZONIERI TĂTARI, POPOR.

Scena se petrece în secolul al XVI-lea.

Actul I la Hârlău în 1518, în ziua sfântului mucenic Dimitrie;
actul II la Hârlău în 1522; actul III la Hârlău în aprilie 1523; actul
IV la Roman în septembrie 1524; actul V la Hotin în 14 ianuarie 1527.

ACTUL I

Partea dinaintea din sala tronului.

SCENA I

CĂRĂBĂȚ, BOIERI, POPOR

CĂRĂBĂȚ

(*adrestindu-se adunării*)

Fanfarele să cinte și tobele să bată,
Toți oamenii să-mbrace găteala mai bogată;
Căci ziua bucuriei și nouă ni-a sosit
Și vodă la Coroba învins-a strălucit!

TOȚI

Trăiască vodă!

CĂRĂBĂȚ

Cruzii tătari s-au scos din țară.
Oștirea-nvingătoare și Domnul vin pe seară!...
Dar bucuria noastră mai are și-alt izvor:
Rentors de la bătaie, cu suflet rîvnitor,
Măria-sa va duce cu drag la cununie
Fecioara ce-și alege domniță ca să-i fie...
Podoaba cea de fete va perde un farmec rar,
Dar tronul se-nzestrează c-un scump mărgăritar!...

TOȚI

Trăiască-ne Domnița!

CĂRĂBĂȚ

Ce mare sărbătoare!
Vom prăznuî deodată și lupta-nvingătoare
Și nunta cea frumoasă. Cu toții, mare, mic,
Ne-om prinde-n horă lungă cu mirele voinic!...
Să vază lumea toată ce mult, ce drag iubește
Moldova pe acela ce-o-nalță bărbătește!...
Acum plecați și faceți întocmai cum v-am zis!

(*Incep toți să iasă.*)

UNUL DIN POPOR

Dar birul mai scădea-va?

UN BOIER

(*țăranului mai de sus*)

Măi, ce te faci de ris?

ALTUL DIN POPOR

E Sîn-Dumitru astăzi și n-am nimic pe vatră.

(*Ies toți. Afară s-aude un riset.*)

CĂRĂBĂȚ

Ce-i? Cine ride-acolo?

SCENA II

CĂRĂBĂȚ și ȘERPE

ȘERPE

Eu, căci nu sint de piatră

Și n-am putut sta rece, oricît m-am stăpînit.

CĂRĂBĂȚ

Și ce-ți stirnește oare ăst ris afurisit?

ȘERPE

O pricină hazlie. Mi-ai gîdilat urechea

Cu pozna ce-ai jucat-o. Mai rid ș-acuma... (*Ride.*)

CĂRĂBĂȚ

(*aparte*)

Strechea

Își bate joc de mine. (*Tare.*) Te-astîmpără!

ȘERPE

Să fac

Ca dumneata acuma?

CĂRĂBĂȚ

Dar cum?

ȘERPE

La toți pe plac...

Te-am auzit aice vorbind cu bucurie,

Cu foc și-nsufletire. Erai o rivnă vie.

Atîta domirire, putere-aș ca să zic:

Atîta fățarie, n-aș fi crezut.

CĂRĂBĂȚ

Nimic

Să nu mai zici!

ȘERPE

Te superi? Te rog, fii bun, mă iartă!

Nu vreu să-ți nasc durere, să mai stirnesc vro ceartă.

Din Perecop pe vară tătarii s-au pornit,

Cu Alb-sultan în frunte, spre noi au năvălit,

Ș-ajuns-au la Șerbaica, toți zmei ca din poveste...

Atuncea Domnul Ștefan a dat Moldovei veste

De sirg ca să se strîngă. Și toți plecară-n sus,

Josenilor în frunte pe dumneata te-a pus.

Trecurăți Prutul iute la Ștefănești de Vale

Și-n gurile Corobei izbiși tătarii-n cale;

În Prut necași multime și-n Ciohrlul mlăștinos

Prinseși pe mulți în fugă, călare și pe jos.

Așa pătiră-n urmă și doi mărzaci de frunte:

Tamiș, Biczaz, ce-n spate duceau la rane crunte.

Abia sultanul falnic, la cap și el rănit

Și puținei scăpară la Nistrul înroșit...

Această biruință fu fapta dumitale,

Dar toată vrednicia se dă Măriei-sale;

Hatmanul vine-alături cu vodă-nvingător,

Iar dumneata ai partea să duci cununa lor...

Grozavă supărare ar resimți oricine;

Dar dumneata ești meșter, te știi preface bine;

Ascunzi minia-n suflet și faci obraz vioi,

Gătind primiri frumoase cu drag pentr-amindoi!

CĂRĂBĂȚ

De unde-ți iei curajul să-ți rizi așa de mine?

ȘERPE

Eu? Ba. Chiar dimpotrivă. Te-admir. Eu știu prea bine

Că ai o fată mare și mult ai plămădit.

S-o urci la tronul țării... dar, vai, n-ai izbutit,

Căci Arbure bătrînul cu minte pizmăreață

Păinjenat-a ochii lui vodă pe viață:

Și însuși își mărită nepoata după el.

CĂRĂBĂȚ

Dar vodă ș-a ales-o.

ȘERPE

Nu-i Arbure mișel?

Dar știi cine domnește acum în astă țară?

Ștefan cel Tânăr oare? E amăgire-amară.

El e numai unealta, iar omul nentrecut

E Arbure vicleanul.

CĂRĂBĂȚ

* Dar el l-a și crescut.

I-a dat și-i dă povețe.

ȘERPE

Așa-i! Cer dar iertare!

Uitasem zău cu totul că simți îndatorare

Să-ți aperi de orice vorbe hatmanul rău cîrtit:

El ți-a făcut mult bine, de griji te-a mintuit.
În loc s-aștepți acuma, cuprins de gânduri grele,
Să-ți vină Domnul-mire, croind sorți bune, rele:
Scăpat de-o grea povară, ce multe griji stârnea,
Stai liniștit cu fata, ce nimeni nu ți-o ia.
Și n-ai să faci alt lucru, decît s-alergi îndată,
Vestind mulțimii nunta domnească, minunată:
„Podoaba cea de fete va perde-un farmec rar,
Dar tronul se-nzestrează c-un scump mărgăritar!“

CĂRĂBĂȚ

Dar taci!

ȘERPE

Deci tac, căci unde sînt fapte grăitoare,
E mult să zici o vorbă. Cu oastea-nvingătoare,
În fruntea ei cu vilvă, veni-va omul bun
Și va vorbi de sine fudul ca ș-un păun.
De-acuma fala-i mare și mai măreț va crește,
Căci dacă la Coroba dăduși pept vitejește,
Ni te-au trimis acasă, că nu mai trebuiești,
Să faci primire-acea învingerii domnești!...
Cînd ai pornit de-acolo, jignit în vrednicie,
De nou s-aprinse lupta și el cu vitejie
O stinse ș-astăzi' zice că dînsul a învins...
Dar pizma ce-ți nutrește cu asta nu s-a stins!
(*Incet.*) Căderea lui în luptă era să-ți dea scăpare.
Vrun om putea să-ți facă această slujbă mare.

CĂRĂBĂȚ

Ce ticălos!

(*S-aude un sunet de trimbiță.*)

SCENA III

ACEIAȘI Ș-UN CURIER

CĂRĂBĂȚ

(*curierului*)

De unde?

CURIERUL

Din tabără. Aduc

Răvaș Domniței de la Măria-sa.

ȘERPE

(*aparte*)

Năuc!

CĂRĂBĂȚ
(*curierului*)

Dar cum e vodă?

CURIERUL

Bine.

CĂRĂBĂȚ
(*cu foc*)

Și Arbureștii? Spune!

CURIERUL

Toți trei au stat în frunte, dar ca și prin minune,
Numai bătrînul singur din toți a căpătat
O rană.

CĂRĂBĂȚ

(*cu foc mai mare*)

Grea?

CURIERUL

Ușoară.

CĂRĂBĂȚ
(*abătut*)

Ușoară!

(*Curierul salută și iese.*)

SCENA IV

CĂRĂBĂȚ ȘI ȘERPE

ȘERPE

Ce-ngrijat

Ai întrebat de dinșii!... Te-ai speriat că moartea
I-a strins pe toți din viață. Și mai ales de soartea
Hatmanului ți-e teamă! Ce suflet bun, curat!
Ce om de omenie!... Dar ei te-au supărat!
Răi oameni! Nu-ți făcură pe voia-ți tainuită
Și n-a murit nici unul.

CĂRĂBĂȚ

Ce limb-afurisită!

ȘERPE

Hatmanul se rentoarce rănit, ș-a merge drept

În mijlocul prostimii, bătîndu-se pe pept,
Că nu-i viteaz ca dînsul. Norodul ca-n beție
Îl va purta pe umeri... și partea-ți o să fie
De-a-i împleți cununa.

CĂRĂBĂȚ

Pe loc te prăpădesc.

ȘERPE

S-ar bucura hatmanul, văzînd că se sfădesc
Potrivnicii-i... Mai bine să-ntîndem mîna-n mînă
Și cu puteri unite să-l dăm jos în țărînă
Și să-mpărțim puterea!

CĂRĂBĂȚ

La mișelie soți?

ȘERPE

Dar asta nu-i rușine... Răspunde: vrei și poți?

CĂRĂBĂȚ

Nu vreau. E mîrșăvie.

ȘERPE

O dulce răzbunare,
Ce-astimpără-n pept ura.

CĂRĂBĂȚ

Dar peptul meu nu are

Nici ură, nici minie.

ȘERPE

Nu? N-am știut. Frumos!

Mă-nchin dar dumitale smărit cu fața-n jos.
Un suflet așa mare, zău, este raritate!
Nu vrei dar răzbunare? Îl ierți ca și p-un frate?
Ești liniștit cu totul?... Așadar, plec și eu,
Să nu-ți fac supărare; s-ai timp, iubitul meu,
D-a face pregătirea la falnica primire
A celor cari acuma ț-aduc tot fericire...
Te rog, cumva să nu uiți să se-mpletească dar
Lui Arbure o mîndră cunună de stejar!
Eu merg în tîrg îndată să spun cu bucurie
Mulțimii fericirea ce-acum o să ne vie:
„Podoaba cea de fete va perde-un farmec rar,
Dar tronul se-nzestreață c-un scump mărgăritar!“

(Iese rîzînd.)

SCENA V

CĂRĂBĂȚ

(singur)

Nimernic! Rîde, rîde!... De s-ar neca îndată,
Să nu mă mai înghimpe cu limba-i blăstemată!...
M-a dat de gol vicleanul!... A spus ce-am tînuț:
Că-s umilit pe viață, că sint batjocorit.
În mine clocotește o răzbunare cruntă
Și vorba-i mușcătoare și mai grozav mă-nfruntă.
Răbdarea mea-i sfîrșită!... Și jur pe Dumnezeu,
Că voi izbi cu groază... Sau Arbure sau eu,
Ne-om perde viața-n luptă!

SCENA VI

CĂRĂBĂȚ și DESPINA

DESPINA

(intrînd, aparte)

Acî voi ști vro veste

Și de Nichita.

(Zărește pe tată-său și tresare)

Tata!

CĂRĂBĂȚ

Despino, dar ce-ți este?

DESPINA

Nimic

CĂRĂBĂȚ

Nu poți ascunde, căci văd pe fața ta
O frică-ngrozitoare.

DESPINA

Dar nu-i nimic.

CĂRĂBĂȚ

Așa?

Nu vrei să-mi spui? Aceasta-i iubirea ta curată?
Aceasta-i ascultărea ce-mi datorești?

DESPINA

Dar tată!

CĂRĂBĂȚ

Sînt bunul tău părinte și trebuie să știu
Ce gînd te mistuiește; s-ajut, pin' nu-i tirziu!

DESPINA

S-ajuti? această vorbă mi-a dat curaj...

CĂRĂBĂȚ

Vorbește!

DESPINA

Ț-oi spune dară totul, ce-n suflet mă muncește.
Iubesc!

CĂRĂBĂȚ

Prea bine, dragă. Iubirile ne vin
Din rai ca ș-o schinteie ce-aprinde viață-n sin.
Iubirea-i cea mai scumpă podoabă femeiască,
Și Dumnezeu făcut-a femeia să iubească.
Iubește dar, Despino; eu nu mă-mpotrivesc
Și cred că mindrul june, de neam bun, strămoșesc,
E vrednic d-al tău nume.

DESPINA

E vrednic, căci întrece
Pe toți din astă țară; ba știu că nici în zece
N-ai mai găsi ca dînsul... E vrednic, vrednic zău!
Frumos ca ș-un luceafăr, voinic ca pui de zmeu.
E fala țării noastre!

CĂRĂBĂȚ

Dar spune-mi-l pe nume!

DESPINA

Și nu-l ghicești din vorbe? Dar nu-i ca el în lume!
Nichita...

CĂRĂBĂȚ

(tresărînd)

Arbureanul!

DESPINA

Da

CĂRĂBĂȚ

(aparte, cu groază)

Mare Dumnezeu!

DESPINA

Ți place dumitale? Ales-am bine eu?...
Iubit de țara toată, cîstit cu vrednicie,

În rîndul tinerimei stă-n frunte cu mindrie;
Urmaș de singe falnic al tatălui vestit,
Pe calea vitejiei cu foc l-a însoțit;
Renumele, mărirea, legat-au p-a lui frunte
Cununa nemuririi din cîmpul luptei crunte...
Vezi dar, iubite tată, că-i vrednic el de noi,
Deci binecuvîntarea ț-o cerem amîndoi!

CĂRĂBĂȚ

Îmi pare rău că nu pot să-ți fac pe voie, dragă.

DESPINA

Vai Doamne! ce cuvinte!

CĂRĂBĂȚ

Ce-mi spune mintea-ntreagă.

DESPINA

De ce nu-ți place dînsul?

CĂRĂBĂȚ

Căci are un păcat:

Nu ți se potrivește... Vezi griul cel curat
Se face-n brazdă grasă, ovăzu-n piatră crește,
Și dragostea întocmai în semeni înflorește...
El nu e pentru tine... Și știi că tată-său
Ni-i un dușman de moarte... Să-l uiți!

DESPINA

Nu pot. Nu, zău.

CĂRĂBĂȚ

Te voi sili.

DESPINA

Zadarnic. Cu dragostea-mi oprită,
Îmi smulgi din pept îndată și inima-mi strivită.

CĂRĂBĂȚ

Te duc la mănăstire.

DESPINA

O! du-mă iute dar!

La ce să stau în lume, plîngînd un trai amar,
Să n-am de dînsul parte?! O! du-mă iute, iute!

CĂRĂBĂȚ

Și de-a murit?

DESPINA

Vai Doamne!

CĂRĂBĂȚ

În luptele trecute

Și el a stat în frunte.

DESPINA

Țocmai d-aceea port
Așa grozavă grijă. Ah! dacă dînsu-i mort,
Nici eu n-am dor de viață.

CĂRĂBĂȚ

O dragoste mai nouă
Te-a mîngăia, n-ai teamă.

DESPINA

Dar dragostea nu-i rouă,
Ce-n toată dimineața revarsă viață-n crin,
Ci-i floare care numai o dată crește-n sin.

CĂRĂBĂȚ

Cuvinte prea frumoase, dar n-au prins rădăcină
În țelina vieții... Te rog, te mai alină
Și judecă mai rece!... Zadarnic îl iubești!
Căci nu poți fi a lui, nu!

DESPINA

De ce te-mpotrivești?
Că ți-i dușman bătrînul? Nichita nu-i. Sau poate
E mort? O! spune-mi iute! Fă bine și mă scoate
Din îndoiala crudă, că-s frîntă mai că pic.

CĂRĂBĂȚ

Te stăpînește, dragă! N-ai frică de nimic!
Nichita mai trăiește...

DESPINA

(cu foc)

Dar e rănit de moarte?

CĂRĂBĂȚ

Nici nu-i rănit.

DESPINA

Oh! Doamne!

(șovăie)

CĂRĂBĂȚ

(o sprijină iute, aparte)

Acum cine să-i poarte

De grije? (Tare.) Fiică dragă!... (Pauză.) Mă umpli de
fiori.

(Pauză.) Revino-ți în simțire! (Pauză.)

DESPINA

(deșteptîndu-se)

Mă iartă!... Uneori

O mare bucurie, ce neașteptată vine,
E mult mai izbitoare, decît dureri, suspine,
Ce-ncet ne stinge viața.

CĂRĂBĂȚ

Dar cum m-ai speriat!

Gindeam că mori în brațe-mi.

DESPINA

De ce m-ai deșteptat?

Eram așa de bine, cum n-am fost niciodată...
Gindeam că nu-s în lume, ci-n rai, impresurată
De-o mare fericire... De ce m-ai deșteptat?

CĂRĂBĂȚ

N-am timp să stau de vorbă... De griji sînt încărcat,
Căci vodă vine-ndată... Mergi dar și-mbracă iute
Podoaba cea mai scumpă, apoi degrabă du-te
La parte la alaiul logodnicei domnești!
Eu plec. Te rog grăbește! (Iese.)

SCENA VII

DESPINA singură

(cu bucurie)

Nichită-al meu, trăiești!
Și te-oi vedea îndată!... Cît sînt de norocoasă!...
Mă duc să-mi fac găteala, să-i fiu cea mai frumoasă. (Iese.)

SCENA VIII

CUCUTĂ, SFREDELUȘ și DRINGOI

DRINGOI

Acu-i acu!... Alaiul domnesc a sosit!... Să văd cum ați
isprăvit ce v-am poruncit!?

CUCUTĂ

(lui Sfredeluș)

Auzi cocoțatul!... El ne-a poruncit!... (Lui Dringoi)

De unde și pină unde faci atita gură?

DRINGOI

De unde-s mai bătrîn și mai cu minte.

SFREDELUȘ

(lui Dringoi)

Așa-i... Ai atîția simburi în cap, cît nu mai încap.

DRINGOI

Sfredelul dracului ce ești, ține-ți gura, că-ndat-oi sfredeli cu tine o gaură-n pămînt, cît numai urechile și s-or vedea.

SFREDELUȘ

Degeaba sufli așa din greu, că nu mă tem.

CUCUTĂ

Nici eu.

DRINGOI

(lui Cucută)

Fugi băiețandre, cu picioare de painjen, că ți-oi da un bobîrnac.

CUCUTĂ

Poți tot dringăni.

SFREDELUȘ

Ț-a căzut stăpinul, s-a isprăvit slujba.

DRINGOI

Stăpinul meu e vornic.

SFREDELUȘ

Așa crezi tu... Dar nu vezi că vodă l-a trimis acasă la cai verzi pe păreți?

CUCUTĂ

(lui Dringoi)

Da, da, dragul meu!... Destul ați domnit voi, acum e rîndul nostru... cu hatmanul.

DRINGOI

O să vă dăm noi încă pe brazdă... Dar iată alaiul intră... Haidam d-aici!... (Ies toți iute.)

SCENA IX

Din dreapta intră cortegiul domnesc în frunte cu muzică; oștași, aducînd steaguri moldovenesti și tătărești, precum și prinzonieri tătari. Apoi urmează fruntașii țării, boierii, pîrcălabul Costea, vistiernicul Sima, logofătul Ivașcu, vornicul mare Petre Cărăbăț, postelnicul Șerpe, hatmanul Arbure cu fiii săi Toader și Nichita. În urmă Domnul țării Ștefan-vodă cel Tânăr și popor numeros, care-l aclamă: „Urra“!

CĂRĂBĂȚ

(vinînd în mijloc)

Ca și-n inel diamantul, lucești Măria-ta
În mijlocul oștirii ce-n luptă te-nsoțea!
Învingător cu fală, Moldova și se-nchină!

TOȚI

Trăiască Ștefan-vodă!

ȘERPE

(încet lui Cărăbăț)

Ce inimă senină!...

Dar n-ai uitat cununa?

CĂRĂBĂȚ

Taci, om afurisit!

ȘTEFAN-VODĂ

Boieri, fruntași ai țării, poporul meu iubit!
Cu brațele viteje ale oștirii mele,
Cu voia cea cerească, prin lupte crunte, grele,
Învins-am la Coroba dușmanul cel cumplit.

TOȚI

Trăiască Domnul.

SCENA X

ACEIAȘI

Din stînga intră cortegiul femeilor, care aduc pe Magda lui Arbure, logodnica Domnului, urmată de paji.

MAGDA

(oprindu-se-n mijloc)

Falnic voievod, bine-ai venit!

Îți zice moldoveanca cu naltă bucurie,
Logodnica și-o spune cu suflet de mîndrie!

ȘTEFAN-VODĂ

Învingător în luptă, aicea stau învins!
Cu dragoste plecat-am și vin cu dor nestins.
Ș-acum cînd țara toată tresaltă-n veselie,
Te rog să vii cu mine la sfînta cununie!

MAGDA

Mă-nchin poruncii, Doamne!

ȘTEFAN-VODĂ

Ospățul strălucit

L-om prăznui chiar astăzi.

ȘERPE

(*incet lui Cărăbăț*)

Chiar cum ai prorocit:

„Coroana se-nzestrează...”

CĂRĂBĂȚ

(*incet, cu minie, lui Șerpe*)

Taci, om fără sfială!

TOȚI

Trăiască Domnul, Doamna!

ȘTEFAN-VODĂ

Ș-acuma duc cu fală

La tron pe Doamna țării. Din tron prin mina ei

Voi dărui de-a rindul pe toți voinicii mei!

Perdeaua din mijlocul scenei se trage iute la o parte. În fund apare tronul. Domnul conduce pe Doamna pe trepte sus la tron, unde amândoi iau loc. Fruntașii țării, poporul și ostașii, cu steaguri și prizonieri, se-nșiră de amîndouă părțile. Doamna dăruieste voinicii, întii pe Arbu-rești, apoi pe ceialalți. Cărăbăț și Șerpe stau la o parte, în primul plan.

ȘERPE

(*incet lui Cărăbăț*)

Dar cel ce tuturora le-ai pregătit cununa,

Cum ai uitat a-ți face și dumitale una?

Ori ești smerit și nu vrei? Sau poate ești menit

Să dai tot altor cinste, slujind neconținut?

CĂRĂBĂȚ

(*incet lui Șerpe*)

Hah! taci că mor de ciudă.

ȘERPE

(*incet lui Cărăbăț*)

Voiești dar răzbunare?

CĂRĂBĂȚ

(*incet*)

Voiesc!

ȘERPE

(*incet*)

Atuncea dară la lucru-n grabă mare!

(*Intr-acestea, Doamna a împărțit darurile. Toți ingenunche și cîntă imnul:*)

Domnul și Domnița

Mulți ani să trăiască;

Să le crească vița,

Țara să-nflorească

(*Cortina se lasă incet.*)

ACTUL II

(Salon în palatul domnesc.)

SCENA I

ȘTEFAN-VODĂ și ARBURE

ȘTEFAN-VODĂ
Nainte d-a se stringe boierii toți la sfat,
Doream s-aud părerea-ți de sftenic luminat
Și socru cu iubire.

ARBURE
Măria-ta, credința
Și dragostea mă-ndeamnă să-mi dau ș-acum silința
A-ți spune tot cum este. Te rog, mă iartă dar,
Că trebui să-ți fac iarăș doar un minut amar!
Moldova toată geme, se zbuciumă de jale,
De grea dezamăgire răsună deal și vale;
Toți zic că se-nșelără și că Măria-ta
Nu ești ce-ai fost odată.

ȘTEFAN-VODĂ
Și au dreptate. Da.
Eu m-am schimbat cu totul. Urcat la tron, blindețe
A fost cuvântul care mi-a dat oricind povețe;
Așa gindeam că-i bine. Dar m-am trezit curind,
Că mulți văd slăbiciune în tronul meu cel blind.
Nebuna răzvrătire a incolțit îndată,
Puterea cea domnească ajuns-a clătinată.
Eram să-mi pierd și tronul. Atunci schimbai silit
Blindețea în asprime.

ARBURE
Dar unde-ai rătăcit?...

Ai vrut să faci un bine, și țara-ntreagă plinge;
Ai vrut să-nalți Moldova — și-i iei drepturi de singe.

ȘTEFAN-VODĂ

Sè plîng boierii, poate?

ARBURE

Plîng toți: boieri, popor
Și cîți simt romînește în sufletele lor.
Vlăstarii vechi ai țării n-au zi de sărbătoare,
Bătrîne obiceiuri călcate-s în picioare;
Ai intrunit în mină-ți puterea țării-ntregi,
Ea are numai sarcini și nici un scut în legi.

ȘTEFAN-VODĂ

Această țară numai așa va să-nflorească,
De ș-a-ntruni puterea în mina cea domnească,
Că-s multe uri și vrajbe ce tind a ni-o strivi:
Un braț de fier ne trebui, să poată-a le zdrobi!
Eu vreu să fiu acela...

ARBURE

Un despot!

ȘTEFAN-VODĂ

Despot, care
N-am gînd mai sfînt în lume, decît să fac mai tare
Moldova mea iubită! Un despot?! Deci voi fi
Și voi izbi-n aceia ce s-or împotrivi!...

SCENA II

ACEIAȘI, mai mulți BOIERI

BOIERII

Trăiască Domnul!

ȘTEFAN-VODĂ

Sftenici, adusu-mi-ați vești bune?
Căci Arbure hatmanul, tot numai rele-mi spune!

UN BOIER

Măria-ta, hatmanul grăiește adevăr.

SCENA III

ACEIAȘI și pircălabul *COSTEA*

ȘTEFAN-VODĂ

Dar iată pircălabul! Iubitul nostru văr,
Vii din Hotin?

COSTEA

De-acolo, Măria-ta!

ȘTEFAN-VODĂ

Ce veste

Aduci?

COSTEA

Un vuiet groaznic ieși ca din poveste.
Boierii și poporul amenință cumplit:
Vreau legea cea străbună și dreptul lor răpit.

ȘTEFAN-VODĂ

Să prinzi pe cei de frunte și taie-i fără milă!

ARBURE

Te rog, mărite doamne, să nu faci nici o silă
Și chibzuiește bine.

ȘTEFAN-VODĂ

Ba. Sint răzvrătitori.

SCENA IV

ACEIAȘI și vistierul *SIMA*

ȘTEFAN-VODĂ

Aduci bani, vistiere?

SIMA

Nu sint.

ȘTEFAN-VODĂ

De multe ori

Vii tot cu vorbe de-aste! Dar nu mai sint în țară
Boieri bogați, biserici cu scule scumpe?

SIMA

Iară

Să fac o fărdelege?

ȘTEFAN-VODĂ

Iei țării. Nu-i păcat.

ARBURE

Dar n-avem trebuință.

ȘTEFAN-VODĂ

Eu știu.

SCENA V

ACEIAȘI și logofătul *IVAȘCU*

ȘTEFAN-VODĂ

Ce s-a-ntimplat

La Roman, logofete?

IVAȘCU

Am sugrumat ieri noapte

O răzvrătire mare, căci birul nou la gloate
Li-i mare.

ȘTEFAN-VODĂ

Prins-ai capii?

IVAȘCU

Fugit-au în Ardeal.

ȘTEFAN-VODĂ

Cuprinde-le moșia și leagă-le de cal
Femeile, copiii ce ș-au lăsat în urmă.

ARBURE

Dar este grozăvie... Măria-ta, mai curmă!

ȘTEFAN-VODĂ

Infriçoșez dușmanii.

SCENA VI

ACEIAȘI și *CĂRĂBĂȚ* cu *SERPE*

ȘTEFAN-VODĂ

(cătră aceștia)

Ce veste mi-ați adus?

CĂRĂBĂȚ
E liniște prin țară, de jos și pînă sus.

ȘERPE
În darn se-ncearcă unii-nvrăjbindu-ne poporul;
Acesta te iubește și nu le duce dorul.

ȘTEFAN-VODĂ
(cătră ceialalți boieri)
Dar cum se potrivește cu cele ce-ați vorbit?

ARBURE
Minciuna și-adevărul.

ȘTEFAN-VODĂ
Hatmane, ești pripit!
(Cătră toți)

Dar v-am chemat aicea, să știți ce vreau la vară:
Război cu Muntenia!

ARBURE
Surori să lupte dară?

ȘTEFAN-VODĂ
Dar nu-i rușine mare ca-n tronul ei să stea
Un turc?! Jos el de-acolo! Și țara fie-a mea!

ARBURE
Rușinea nu-i a noastră, deci alții să ș-o spele!
Iar țara ce ciștigă schimbînd tot lanțuri grele?

Așa-i!

BOIERII
CĂRĂBĂȚ
Trăiască Domnul!

ȘERPE
Că bine ne-a vorbit.

ȘTEFAN-VODĂ
Oricine ce să zică, va fi cum am grăit!
Așa să faceți dară!

ARBURE
(aparte)
Așa se sfătuieste
Cu sfetnicii săi Domnul:

(Ies toți.)

SCENA VII

ȘTEFAN-VODĂ și DOAMNA MAGDA

MAGDA
Măria-ta, oprește,
Căci calea-ți apucată te duce la păcat!
Moldova toată ferbe și, tronul-i clătinat.

ȘTEFAN-VODĂ
N-am frică eu de nimeni, căci am o țintă mare.
Și chiar tu vii la mine, vorbindu-mi de-ndreptare?

MAGDA
Eu, Doamna...
ȘTEFAN-VODĂ
Dojenindu-mi purtarea-așa de rău,
Tu, cea mai păcătoasă!

MAGDA
Ce vorbe! Dumnezeu!
ȘTEFAN-VODĂ
Petrec de-o vreme-ncoace cu grija cea mai mare
Purtarea-ți bănuită, ș-aflai din întimplare
Prin altul care-mi spuse ce eu nici n-am visat.

MAGDA
Nu știu ce.
ȘTEFAN-VODĂ
Necredința, cu care m-ai pătat.

MAGDA
Pe ce se-ntemeiază această dejosire?
Sînt Doamnă, deci am dreptul la cinste și iubire!

ȘTEFAN-VODĂ
Dar dreptul tău de Doamnă s-a spulberat în vînt,
Cînd ai călcat credința și jurămîntul sfînt.

MAGDA
Eu?
ȘTEFAN-VODĂ
Da. Ț-ai stîns cu totul făclia de virtute,
Căzut-ai în noroiul femeilor perdute.

MAGDA
Dar cum cutezi a-mi spune cuvînt așa de greu?

ȘTEFAN-VODĂ
Căci știu că pentru altul palpită peptul tău.
Ș-acela e Nichita...

MAGDA

Simțesc înțlia-oară

Cum negura durerii cu vălu-i mă-mpresoară;

Întunecimea spaimei cuprinde gându-mi greu,
Că steaua fericirii s-a dus cu Dumnezeu...

Amară suferință! Dar voi răbda-n tăcere

Și nu voi să mă apăr, nici milă nu voi cere:

Pe cînd o țară geme plecată-n glie jos,

De ce numai eu una să nu plîng dureros?

A vrut poate și cerul ca nimeni să nu fie

Ferice în Moldova, atît cit în domnie

Va sta Ștefan cel Tinăr!... Deci sorții mă supun.

M-oprește vrednicia o vorbă să-ți mai spun...

(Iese cu demnitate.)

SCENA VIII

ȘTEFAN-VODĂ

(singur)

ȘTEFAN-VODĂ

Voiesc să-nalț Moldova la ținta de mărire,
Dar nu-nțelege nimé înalta mea gîndire.

SCENA IX

ȘTEFAN-VODĂ, UN UȘIER și UN SOL

UȘIERUL

Un sol din Muntenia.

ȘTEFAN-VODĂ

Să intre

(Ușierul iese. Aparte)

Oare ce-i?

SOLUL

(intrînd)

Aduc Măriei-tale de la stăpînii mei

Acest răvaș prea grabnic. (Îl predă și iese.)

SCENA X

ȘTEFAN-VODĂ singur

(privind iscălitura)

„Un prieten!“ (Citește:) „Poporul s-a răscolat și-a scos
din tron pe turcul Mehmet și-n locu-i a urcat pe Radu Călu-
șarul.“

(Vorbînd)

M-a prevenit. Rea veste!

Ba chiar infricoșată, căci și-n Moldova este

O seamă de netrebnici ce rele plămădesc.

Ce s-a-ntimplat acuma pe tronul muntenes

Li-a dat curagiu mai mare... Deci am să fiu cu pază,

Căci mintea nici soției nu poate să-i mai crează;

Încrederea și pacea m-au părăsit de mult

Și n-am în asta lume un suflet să-l ascult.

Cătat-am fericirea și mi-am ales ca stele

Doi ochi să mă conducă pe calea vieții mele;

Vărsați în al lor suflet credință, viitor

Și tot ce are-n lume mai scump un muritor;

Dar stelele căzură-n prăpastia trădării,

Ducîndu-mă cu ele pe malul desperării...

Da, dînsa-i trădătoare, căci dacă nu ar fi,

Ar fi găsit o vorbă spre-a se dezvinui,

Femeile-s măiestre în vorbe de-nșelare:

Dar ea tăcu, căci simte păcatul ei cel mare!...

Nenorocit sint, Doamne, căci tronul cel domnesc

E sus, că pîn' la dînsul n-ajung în zbor ceresc

Șoptirile iubirii, ci crivățul cel rece

Al vicleniei singur pe cale ne petrece!...

(Iese cu pași lini.)

SCENA XI

ȘERPE

(intră privînd în urma Domnului)

Fugi, fugi, nebun pe care te-am înșelat cumplit!
Că nu-n zadar atîta ț-am tot hodorogit!...

Schinteia geloziei acum îi arde firea
Și nu e cu putință să-i stingă izbucnirea...
Se-ncurcă bine treaba, chiar cum am socotit;
Aceasta gelozie stîrni-va negreșit
În Doamna ură mare, ș-atunci de bună seamă
Nu va păzi pe Domnul cu vrednica ei teamă;
Ba poate chiar să-i vie ș-un dor de-a-l răzbuna,
Ș-atunci o să-mi întindă și dînsa mina sa
Spre-a răsturna pe vodă... Și eu cu istețime
Mă sui la tron... Tăcere!... Să nu m-auză nime!...

(Cortina.)

T A B L O U

(Salon în casa lui Arbure.)

SCENA I

ARBURE cu fiii săi TOADER și NICHITA; boierii SIMA, IVAȘCU,
COSTEA și alții, toți cu săbii

ARBURE
Boieri, tovarăși de-arme și frați, bine-ați vinit!
Cu bine te găsirăm.

ARBURE
Prietenii, v-am poftit
Să mai vorbim de păsul Moldovei multiubite,
Căci zilele sînt grele.

IVAȘCU
Ș-or fi și mai cumplite.
ARBURE
Acuma dară trebui ca toți cei ce iubim
Această țară scumpă de sirg să ne-ntrunim
Și stavilă să punem primejdiei ce vine!

COSTEA
Cu toți să prindem arma.

TOADER

(punînd mina pe sabie)

Să prindem arma.

TOȚI

Bine!

ARBURE

Știți toți că Ștefan-Vodă, urcat la tron, era
Domn bun și cu dreptate și toată țara sa
Cu dragoste-l cinstise... Dar mai tîrziu își puse
Alți sfetnici și de-atuncea, schimbat cu totul, nu se
Sfîște de nimica.

SIMA

Nu zău! Că ne-a strivit
Cum n-a mai fost Moldova. Și noi răbdăm cumplit.

TOADER

Dar pină cînd vom geme așa-n rușine mare?

ARBURE

Din bun ce-a fost odată, e rău cît seamăn n-are;
Din blind acuma-i aspru, din drept e despot greu;
E lacom fără milă, grozav ca ș-un călau!

TOȚI

Așa-i.

ARBURE

Mă doare foarte de el, că-mi este rudă,
Dar țara-i mai-naintel... Cu mintea lui cea crudă,
Călcatu-ne-a de-a rîndul legi, datini cîte sînt
Și tot ce-aveam în țară străvechi, măreț și sfînt.

TOȚI

Așa-i!

ARBURE

El urcă birul, dar pentru că poporul
Nu poate să-l plătească, îi ia chiar și toporul
Și-l vinde pe nimica. Ba el nu s-a sfiit
Să necinstească-n urmă și ce-a fost mai sfîntit:
Intră și prin biserici și jefui altarul,
Ducînd argint și aur, potirele cu darul.

IVAȘCU

Păgînul!

ARBURE

Prigonește pe cei mai buni bărbați,

Le ia moșia, toate, și-i taie neascultați;
Omoară prunci din fașe și nu-i se face milă.
Nici chiar de vâlul jalnic al văduvelor.

COSTEA

Silă

Și jaf ș-omor!

ARBURE

Căzurăm și noi în starea grea
În ce-a fost Muntenia, ba încă și-n mai rea,
Căci Mehemet turcitul domnit-a păginește,
Dar nu ți-i neam păginul și, dacă te izbește,
Nu simți așa durere ca de la frate-tău...
Cînd Ștefan ne-asuprește, ne doare mult mai rău.

TOADER

Căci vornicul cel mare i-a otrăvit simțirea
Cu lingușiri violene.

SIMA

El i-a schimbat și firea.

TOȚI

Jos Cărăbăț!

TOADER

Să piară!

NICHITA

(aparte)

Eu nu pot să vorbesc,
Căci dinsul este tatăl Despinei ce-o iubesc.

ARBURE

Băgați de seamă bine ce faceți!

TOADER

Nu-i pripită

Osînda noastră, tată. De-o crîncenă ispită
Scăpăm acuma țara.

TOȚI

Să moară dar!

TOADER

Ș-acu

Norocul spună cine să-l piarză.

MAI MULȚI

Eu!

TOADER

Ba nu!

Vom pune-a noastre săbii p-această mas-aice
Și vom chema o fată, ca una să ridice:
P-a cui o va alege, acela va-implini
Ce-am hotărit acuma!

TOȚI

Primum!

(Afară de Arbure, toți își dezleagă săbiile și le pîn pe masă. Nichita ezitează citva, apoi își pune și dinsul sabia pe masă între celelalte.)

TOADER

Eu voi ieși

Să chem o fată.

(Merge la ușe, o deschide și zice din prag:)

Iată Despina!

NICHITA

(aparte)

Grozăvie!

TOADER

(în afară)

Poftim domniță-aice!

SCENA II

ACEIAȘI și DESPINA

ARBURE

(aparte)

Chiar fiica lui să vie!

TOADER

(Despinei)

Un rămășag. Alege o sabie, ș-a cui
Va fi, acela-nvinge.

DESPINA

(Privind sabiile, la vederea unei tresare ș-o ridică.)

Aceasta! (aparte) Este-a lui.

NICHITA

(tresare-nfiorat)

TOADER

A cui e sabia-aceasta?

NICHITA
A mea. (*Aparte*) Vai, nu pot zice
Că nu-i a mea.

DESPINA
(*ii dă sabia surtinzând*)
Ș-acuma să ai noroc, voinice! (*Iese.*)

SCENA III

ACEIAȘI fără *DESPINA*

TOADER
(*lui Nichita*)
Deci soartea te alege pe tine, frate-meu,
Păcat că norocosul nu am putut fi eu.
Am însă mingăierea că-ntocmai ca și mine,
Vei face și tu totul.

NICHITA
N-am să vă fac rușine.
Căci știu ce-i datoria.

IVAȘCU
Acum am isprăvit;
Să mergem dar p-acasă, că doar ne-au și pîndit.
(*Ies toți, afară de Nichita.*)

SCENA IV

NICHITA
(*singur*)
Ce joc al sortii crude!... Chiar mina mea să fie
Pumnalul ce-l ucide?!... Grozavă datorie!
Un tremur mă cuprinde, pierd mințea — sint nebun...
Cum voi avea tăria?... O! Dumnezeu prea bun,
Să nu te mai văd iară, Despina mea iubită!

SCENA V

NICHITA și *DESPINA*

NICHITA
(*aparte*)
Ah! iată soartea-ndată mă pune la ispită!
(*Tare:*) Cum ai venit aicea?

DESPINA
Cuprinsă-n val de dor
Și p-aripi de iubire, de teamă să nu mor.
Aceasta frică mare grăbirii-mi dete pînten,
Să viu să-ți spun îndată s-ai grije, să fii sprinten,
Să scapi de cursa care în cale ți s-a pus.

NICHITA
Ce cursă zici?
DESPINA
Trufia ce vrea s-ajungă sus,
A dat în Arbureștii de stavilă-n urcare;
Și-n cursul țintei sale trufia milă n-are:
V-a osîndit la moarte.

NICHITA
Dar ce s-a întimplat?
DESPINA
Înaltul cer să-mi ierte păcatul, de-i păcat
Să-ți spun o fărdelege ce-afflai ca prin minune,
Căci eu mă simt datoare acuma tot a-ți spune!...
Știam că tata-n ură cu voi a-mbătrînit,
Dar n-am crezut că pizma să-și aib-acest sfîrșit;
Mă iau fiori ș-acuma de cele petrecute.

NICHITA
Dar ce-i?
DESPINA
Ascultă dară! Venind aseară iute
Postelnicul la tata cînd singur se afla,
Mi-l duse-n grabă mare sus în odaia sa.
Această tănuire părea neînțeleasă,
Mă furișai dar iute și eu acolo-n casă,
Ca lingă ușa mică s-ascult ce plămădesc;
Dar ei șopteau cu grije, ca cei ce bănuiesc;
Afflai din vorbe, totuș, că țin constătuire,
Spre a-și mări la Domnul înaltă-nrîurire,

Și Șerpe-a zis că-n cale stă numai tatăl tău,
Deci trebuie să moară.

NICHITA

Să moară tatăl meu,

Că-i om de omenie?!

DESPINA

Ș-a zis tot Șerpe, iară,

Că nici prin moartea-aceasta n-ar fi ei domni în țară,

Căci fiii-i cu boierii din nou s-ar răscula

Și iarăș pedeci grele s-ar pune-n calea sa;

Să piară dar și fiii!

NICHITA

Deci el ne dă la moarte

Familia întreagă!

DESPINA

Și încă iute foarte!

NICHITA

Și tatăl tău ce-i zise?

DESPINA

Primi.

NICHITA

(*aparte*)

Mișei de stins!

DESPINA

Dar cum să-ți spun eu groaza ce mintea mi-a cuprins!
Am tremurat nebună... Nu știi noapte mai lungă,
Că n-am dormit de frică, cumva să nu v-ajungă
Lovirea-n asta noapte... Sculată timpuriu,
Grăbii să-ți spun îndată tot ce-am aflat și știi,
Să scap trei vieți de moarte, așa-am vinit aice...
Ț-am spus... Sint alinată... Și n-am mai mult a-ți zice,
Decît să bagi de seamă, te rog pe-naltul cer,
De'piere a ta viață, cu dînsa și eu pier...

NICHITA

Îți mulțumesc, Despino. Te du și n-avea frică!

(*Despina iese.*)

SCENA VI

NICHITA

(*singur*)

Voiți dar moartea noastră, voi oameni de nimică!
Și eu mai stau pe gînduri cu brațul tremurînd?
Mi-ați dat acuma boldul, ucide-v-oi pe rînd!...
Eu ucigaș?... Vai, Doamne, ce vorbă-nfricoșată!
Tresare de-ngrozire simțirea-mi rușinată.
Nu sint și nici nu pot fi... Acela-i ucigaș
Ce-omoaară pe ascunse... Eu sint al lor vrăjmaș,
Dar om de omenie, și-i chem la luptă-n față,
Ca braț cu braț, și armă cu armă — pe viață
Și moarte să se lupte, pîn unul va cădea;
Nu-mi pasă orișicare să aibă soartea rea,
Ba chiar ar fi mai bine cînd viața mea s-ar stinge,
La ce m-aștept eu bietul și dacă voi învinge:
Că voi fi pentru țară un binefăcător?
Dar scump plăti-voi, Doamne, ăst nume-nălțător!...
E, bine, orice fie!... Și chiar de mi s-ar frînge
Și inima-mi, vîrsîndu-și tot picurul de singe,
Eu nu mă pot retrage, cu vorba m-am legat
Și vorba dată-i sfîntă la orișice bărbat!

(*Cortina.*)

ACTUL III

Sală în palatul domnesc.

SCENA I

TOADER și NICHITA

TOADER

Primiși însărcinarea, dar iată vremea zboară
Și Cărabăț trăiește!

NICHITA

Ce fel! Dar sint eu doară

Un ucigaș pe plată, lovindu-l pe furiș?
Pîndit-am mult prilejul.

TOADER

Dar totuș nu-l găsiși.

Căci n-ai voit aieva.

NICHITA

Ce vorbe-s aste, frate?

Dosit-am eu vrodată, cînd luptele-nfocate
Cerut-au braț?

TOADER

Nu. Însă acum te-ai înmuiat.

Căci dragostea sleit-a curagiul de bărbat...

Mă duc. Boierii-așteaptă. (Pleacă.)

NICHITA

Cînd vorba e de țară,

Știu pune frîu iubirii.

TOADER

(oprindu-se)

Te rog sfîrșește dară,

Că toți ai noștri strigă. (Iese.)

SCENA II

NICHITA

(singur)

Deci sint vorbit de rău.

De-ar ști ei cit mai sufăr!

SCENA III

NICHITA și DESPINA

DESPINA

E drept, iubitul meu,
Că s-a pornit spre tata primejdie cumplită?
Aflînd, grăbii la tine aici.

NICHITA

Nu știu.

DESPINA

Nichită!

Vorbește, spune iute, căci mai că nebunesc.

NICHITA

Nu s-a-ntîmplat nimica.

DESPINA

Pe fața ta citesc

O mare tulburare. Tu știi ceva. Vorbește!

NICHITA

Fii liniștită, dragă; părintele-ți trăiește!

DESPINA

Trăiește! Vorba-aceasta, ca fulgerul din nori,

Îmi luminează taina ce-ascunzi. Acuma ori

Îmi spui, ori ba, știu totul: părintele meu are

Prea mulți dușmani în țară ce vor să-l dea-n perzare;

Aceștia hotărit-au să-i stingă viața, dar

Tu te-ngrozești a-mi spune. Așa-i? vezi că-n zadar

Ascunzi de-acuma taina!

NICHITA

Te-nșeli, n-ascund nimică!

DESPINA
Vezi, eu am fost mai bună. Eu m-am grăbit cu frică
Să-ți spun de planul mirșav ce vi se pregătea!
De mă iubești, Nichită, să faci și tu așa,
Altfel eu mor de spaimă.

NICHITA
(*aparte*)
Ce vorbe zdrobitoare!
(*Tare:*) De te iubesc, Despino? Dar e puțință oare
Să nu-mi fii dragă mie? Tu mi-ai făcut un rai
Aici în astă lume! Ești visul ce-l visai
De-o mare fericire... Dar frica-mi prevestește
Că fericirea noastră de stîncă se izbește.

DESPINA
Eu nu mă tem de pedeci, căci dragostea-n sfirșit
E fulger care sfarmă și stîncă de granit.
Iubirea-mi dă putere să stîmpăr dușmănia
Părintelui; i-oi spune să-și stingă-n pept minia,
Că-i osîndit la moarte prin oamenii mișei,
Că tu mi-ai spus aceasta, voind să-l scapi de ei.
Și el, văzînd iubirea-ți, uita-va toate-ndată,
Cu dragoste te-a strînge la inima-mpăcată!
Așa va fi. Știu bine. Căci dînsul nu-i om rău,
Ci numai Șerpe-l strică... Te rog pe Dumnezeu,
Mi-l mintuiește dară!

NICHITA
Te rog, fii liniștită!

DESPINA
Făgăduiești? Dă-mi mîna!

NICHITA
Ai frică-nchipuită.

DESPINA
Se duce norul negru și ceru-i iar senin,
Și trece vijelia, și raze nouă vin;
Slăbește-n urmă greul, dînd loc la primăvară,
Dar una-n veci nu piere: durerea mea amară.

NICHITA
(*aparte*)
Ș-acuma s-am puterea să fac ce m-am legat?!
Dar singele și mintea îmi strigă că-i păcat!
(*Tare:*) Te du acasă, dragă!

SCENA IV

NICHITA, DESPINA și CĂRĂBĂȚ

CĂRĂBĂȚ
Despino, ce rușine!
Dar nu ți-am spus din vreme că nu ți se cuvine?
Astfel de om nu-i vrednic de fel de neamul tău.
(*Despina iese speriată.*)

SCENA V

NICHITA și CĂRĂBĂȚ

NICHITA
„Astfel de om!“ Dar spune-mi ce fel de om sînt eu?
CĂRĂBĂȚ
N-am vreme să-ți dau seamă.
NICHITA
(*punîndu-și mîna pe sabie*)
Dar îmi vei da îndată.
Căci te-oi sili. Vorbește!

CĂRĂBĂȚ
(*scoțîndu-și sabia*)
Viteaz de gură lată,
Intocmai ca și tatăl.

NICHITA
(*scoțîndu-și sabia*)
Ț-oi arăta ce sînt.
La luptă dar, căci altfel te voi culca-n pămînt.
Ca p-un mișel netrebnic!

CĂRĂBĂȚ
(*scoțîndu-și sabia*)
Acest cuvînt te-omoară.
Copil obraznic!... Haide.
(*Incep a lupta.*)

SCENA VI

EI și MAGDA

MAGDA

Jos armele!

(*Ei încetează lupta.*)

Au doară
Moldova noastră n-are dușmani străini destui,
Cu cari voinicul mindru să-și fringă arma lui,
Ci cată s-o păteze cu singele de frate?!
Acest copil...

CĂRĂBĂȚ

MAGDA

E tinăr cu ginduri infocate;
Fii dumneata cu cumpăt.

NICHITA
Acest bătrîn...

MAGDA

De-ajuns!
Cînștește bătrînețea!... (*Îi face semn să iasă.*)
(*Nichita iese.*)

SCENA VII

MAGDA și CĂRĂBĂȚ

MAGDA

Ș-acum să-mi dai răspuns,

Iubite vornic mare, de ce trăiești în ură
Cu Arbureștii? Oare ce rele îți făcură?
Nu ți-au fost ei tovarăși de arme și nu vezi
Că nori s-arădicară p-ai țării munți, livezi?
Nu-i timpul ca boierii să duc-o viață-n ceartă;
Acuma dușmănia-i păcat ce nu se iartă.
Trecutul dumitale îți spune ce să faci:
Te rog și eu acuma, grăbește să te-mpaci. (*Iese.*)

SCENA VIII

CĂRĂBĂȚ

(*singur*)

Prea bine zice Doamna! Să-nchei dar lupta mare,
Ce-mi face viața neagră și-n țară-nverșunare;
Văd fulgerul izbîndei trăsînd pe capul meu...
Mai bine fac dar pace, ca Arbure și eu
Să ne-mpărțim puterea, domnînd doi împreună,
S-ajungă fericită și fiica mea cea bună.

SCENA IX

CĂRĂBĂȚ și ȘERPE

ȘERPE

(*ascultînd din prag cuvintele din urmă.*)

Dă-mi voia dar, iubite, să fiu eu cel dintîi,
Dorînd noroc la gîndu-ți ivit în căpătîi!

CĂRĂBĂȚ

De unde vîi aicea?

ȘERPE

Din țara cea leșească.

În care m-alungase minia cea domnească.
Chemat din nou de vodă, îți zic: Într-un ceas bun!

(*Pleacă.*)

CĂRĂBĂȚ

Dar cară-te de-aicea!

ȘERPE

(*întorcîndu-se din prag*)

O vorbă să-ți mai spun!
Să nu-ți uiți nici de mine și cheamă-mă la nuntă!
Aș vrea să văd clipita, cum după lupta cruntă
Te-mbrățișezi cu cuscrul. (*Iese.*)

SCENA X

CĂRĂBĂȚ

(singur)

Ce om afurisit!

Își bate joc. Dar poate, căci rău m-a păcălit.
M-a strîns în lanțuri grele, mă poartă după sine,
Degeaba-i zvîrcolirea, nu sînt stăpîn pe mine,
Sînt prăbușit la vale, nu pot să mă opresc...
Da. Nu mă pot retrage... chiar să mă prăpădesc!

SCENA XI

ȘTEFAN-VODĂ, CĂRĂBĂȚ, ȘERPE și mai mulți boieri

ȘTEFAN-VODĂ

(lui Cărbăț)

Ce veste e prin țară?

CĂRĂBĂȚ

Măria-ta, o știre

Din Roman prevestește o nouă răzvrătire.

ȘTEFAN-VODĂ

Ce? Iarăș tulburare! Cine-s în fruntea ei?

ȘERPE

Chiar Arbure hatmanul cu fiii lui mișei.

ȘTEFAN-VODĂ

Să fie cu putință?

CĂRĂBĂȚ

Te vei încrede-ndată

Că l-am chemat aicea

UN BOIER

Așa e, Doamne.

ȘERPE

Iată.

SCENA XII

ACEIAȘI și ARBURE

ȘTEFAN-VODĂ

(lui Arbure)

Și tot ai îndrăzneală să vii în fața mea?!

ARBURE

Nu știu prin ce sînt vrednic d-această vorbă grea?
Sînt sfetnic cu credință.

ȘTEFAN-VODĂ

Cunosc a ta credință.

Nu e decît minciună, ca-ntreaga ta ființă;
Dar nu-ți mai cred de-acuma, căci ochii-mi s-au deschis
Știu taina-ți cea ascunsă, ce-mi pare ca ș-un vis...
Cum? Dumneata în care crezui ca-ntr-un părinte,
Pe cînd îmi juri credință cu dulci și mari cuvinte:
În țară faci răscoală, să mă răstoarne jos?!...
Ești un viclean fățarnic, nu sfetnic credincios!

ARBURE

Măria-ta, știi bine că-n luptă nentreruptă
Îmbătrînii în țară. Pe cîmpul cel de luptă
Și-n vremea cea de pace, oricînd putuși să vezi,
Că mi-am iubit moșia... Dar dacă ai dovezi
D-această bănuială, poștește-n grabă mare
Să-mi judece păcatul obșteasca adunare!
Cu fruntea ridicată mă voi infățișa
În liniște primi-voi și judecata sa...
Dar pîn-atuncea, Doamne, te rog și mai așteaptă.
Căci judecata-ți poate să fie prea nedreaptă!

ȘTEFAN-VODĂ

Nu voi chema pe nimeni. Sînt Domn în țara mea,
Voi judeca eu însumi ce mintea-ți născocia!

ARBURE

Va fi o fărdelege.

ȘTEFAN-VODĂ

Voința mea e lege!

BOIERII

Așa-i

CĂRĂBĂȚ

Și din mijloace prea mult nu mai alege!

ȘTEFAN-VODĂ

Aicea toate trebui să fie cum vreau eu!

ARBURE

L-atît ajuns-am dară, puternic Dumnezeu!
Mă prinde groaza, mila de soarta țării mele.

CĂRĂBĂȚ

Închide-i gura, Doamne!

ARBURE

(*cătră Ștefan-Vodă*)

Ba nu lăsa să-nșele

Astfel aceștia tronul.

(*Arată pe Cărabăț și Șerpe.*)

CĂRĂBĂȚ

Eu?

ARBURE

Da, nelegiuit!

Da, dumneata cu Șerpe; căci doi v-ați însoțit,
Să dați Moldova scumpă pe calea urgisită.

CĂRĂBĂȚ

Să-ți rumegi vorba bine, altfel într-o clipită
Mi-oi face eu dreptate.

ARBURE

Mai bine-ai fi făcut

Dreptate țării tale. Dar unde am căzut!
Vlăstari de viță veche, voinici vestiți în luptă,
Perit-au toți de-a rindul în vrajba-ți nentreruptă;
Ce-a fost cinstit în țară, nimic n-a fost cruțat,
Desfriul, nerușinea în locu-i s-au-nălțat.
Moldova toată geme ș-unită ca o gură
În agonia morții, vă blastămă, vă-njură!

CĂRĂBĂȚ

Prietenii-ți de cruce.

ARBURE

Ba satele din cari

Și măduva e suptă de cete de tâlhari
Și văduvele-ai căror bărbați se omorîră,
Părinți a căror fiice pe rind se necinstiră,
Boierul care trebui să dea ce-a cîștigat,
Plugarul care n-are un bob de sămănat.

CĂRĂBĂȚ

Mînțești!

ARBURE

Pe la altare stau preoți cu păcate,
Desfriul face lege virtuții atacate;
Dreptățile cerute la cei mari se-mpărțesc
Și despoțul își face un drept dumnezeiesc!

ȘTEFAN-VODĂ

Destul, bătrîn obraznic!

ȘERPE

(*lui Arbure, sarcastic*)

Te rog și nu tot plinge!

ARBURE

Dar simt fierbind în vine-mi tot picurul de singe!

ȘERPE

(*lui Arbure*)

Atunci bea apă rece!

ARBURE

(*lui Șerpe*)

Lingău nerușinat!

ȘTEFAN-VODĂ

(*lui Arbure*)

Acum să-ți tacă gura, răbdarea-mi a-nțetăt.
Nu vreau s-ascult de-acuma cîrtirea ta pocită,
Ce vede-n țară toate cu fața innegrită,
Ce-njură boierimea cu rivnă la domnit,
Ce face chiar din mine un suflet dejosit.

ARBURE

Eu n-ascund adevărul.

ȘTEFAN-VODĂ

Mi-o spui deci oblu foarte.

Aceasta-ți este dară ș-osînda cea de moarte.

SCENA XII

ACEIAȘI și MAGDA

ȘTEFAN-VODĂ

(*urmînd, lui Arbure*)

De-acum nu-mi ești nimica. Jos sabia! Argați,
Veniți și-l prindeți iute ș-apoi îl aruncați
În temniță!

(Argații se apropie de Arbure.)

MAGDA

(oprindu-i, vine-n fața lui Ștefan-Vodă)

Nu, Doamne! Așteaptă o clipită,
Căci judecata-ți este nedreaptă și pripită!

ȘTEFAN-VODĂ

Ai face mult mai bine, în cale-mi să nu vii.

ARBURE

(Își dezleagă sabia și o depune înaintea lui Ștefan-Vodă.)

Ia sabia ce purtat-am în multe bătălii.

ȘTEFAN-VODĂ

O dau în mini mai bune. Iubite vornic mare,

Ia sabia ș-o poartă.

(Cărăbăț o primește închinându-se.)

ARBURE

S-o poarte dinsul, care

Nu-i vrednic s-o atingă? Nu, Doamne, nu, n-o las!

Mai bine-o fring îndată.

(Pornește spre Cărăbăț.)

ȘTEFAN-VODĂ

Să nu mai faci un pas!

Va fi ce-am zis o dată!

MAGDA

Dar, Doamne, e rușine

Ce faci acum cu unchiul.

ȘTEFAN-VODĂ

Nu cer sfat de la tine.

MAGDA

Dar este om de frunte.

ARBURE

Degeaba-s toate; azi

Aceia sînt de cînstă ce mint fără obraz.

ȘTEFAN-VODĂ

Argați!

MAGDA

(punîndu-se naintea argaților)

Dar nu!

ARBURE

(Magdei)

Mă lasă!... (Ieșind.) Moldova mea iubită,
Scăpa-vei tu odată de vremea de ispită?!

(Iese urmat de argați.)

SCENA XIV

ACEIAȘI fără ARBURE

MAGDA

(cătră Ștefan-Vodă)

Cu groază și rușine m-apropiu tremurînd!
Te rog, izbită-n suflet, să fii de-acum mai blind!
O! facă-ți-se milă de țara care plînge!
Sfîrșește, căci în urmă tot picurul de sînge
Va fi un bob din care curînd va încolți
O crudă răzbunare ce greu te va lovi!

ȘTEFAN-VODĂ

Urmeze-mi orice-n lume, nu voi schimba nimica!

Eu am o țintă naltă ce nu cunoaște frica;

Și cei ce-mi stau în cale cădea-vor rînd pe rînd,

Nici tu nu-mi da povețe, mereu amenințînd,

Că-n urmă, zău, voi crede ce-n taină mi se spune,

Că tocmai tu faci toate răscoalele nebune!

(Șerpe tresare.)

MAGDA

Sînt bănuită dară și eu! Și-ncepi să crezi!...

Acuma-mi știu sfîrșitul... Și chiar să n-ai dovezi...

Îți stau și eu în cale... Izbește dară iute,

Căci moartea mi-ar fi leacul la fericiri pierdute (Iese.)

ȘTEFAN-VODĂ

Boieri, vă las acasă.

(Ies toți, afară de Șerpe.)

SCENA XV

ȘERPE

(singur)

Nu-mi trebuie de-acum

Nici Cărăbăț ce vecinic tot șovăie pe drum

Și-mi face numai temeri... Iubite și bun frate,

Gătește-te de moarte, căci ceasu-ți iată bate!

SCENA XVI

ȘERPE și CĂRĂBĂȚ

ȘERPE

(aparte)

Și iată tocmai vine!

CĂRĂBĂȚ

(aparte)

Uităi ceva aci.

(Zărind pe Șerpe.)

Ce faci?

ȘERPE

Eu? Stau pe gânduri, că cum aș mintui
Pe Arbure de moarte?

CĂRĂBĂȚ

Îți rizi ș-acum de dinsul!

ȘERPE

Dar nu mă vezi, iubite, că mai mă-neacă plinsul!

CĂRĂBĂȚ

Păcat că nu te-neacă, cit rău ai săvirșit!

ȘERPE

Cum văd ș-acuma iară ești tot posomorit!

CĂRĂBĂȚ

Și cum să nu fiu oare? Te-am ascultat orbește,
Și ce-am ajuns la urmă?... Gîndirea-nmărmurește.

ȘERPE

Zău, grea nenorocire să n-ajungi încuscrit
Și să-mpărțiți puterea! Sau poate ai gândit,
Că n-ai să faci nimica, să fii scutit de ură
Și stînd cu mini pe șolduri, să-ți cază mura-n gură!
Ce om de omenie! Eu recunosc că sint
Om slab, plin de păcate, dar dumneata un sfînt!...
Cum nu? Am fost, știi bine, tovarăși buni!

CĂRĂBĂȚ

Ajunge!

Nu mă-nghimpa, nimernic, că-ndată te-oi străpunge!

ȘERPE

Nimernic eu? Prea bine. Dar noi ca niște frați
Lucrat-am împreună, la bine, rău, legați:

Deci l-amîndoi se cade asemenea răsplată,
Eu dar împart frățește numirea mie dată.

CĂRĂBĂȚ

Greșii. O știu prea bine, Dar tu m-ai înșelat,
Tu ai fost urzitorul, ș-ai mai cumplit păcat;
Fii dar mai cu sfială, te-ascunde cu rușine!

ȘERPE

Zău, mi-i rușine tare de-un om cinstit ca tine.

CĂRĂBĂȚ

(scofîndu-și sabia)

Mi s-a sfirșit răbdarea. Te apără, de știi!

ȘERPE

(asemenea scofîndu-și sabia)

Sint gata. Deci izbește! Să văd acum ce ți-i
Mai mare: gura lată sau doar nimernicia?

CĂRĂBĂȚ

Obraznic fără margini, din care mișelia
A stins orice simțire, ți-oi da eu dar răspuns:
Deci pieri. (Sare spre el.)

(Șerpe se apără. Urmează duel.)

ȘERPE

Pieri tu mai bine!

(Îl atacă, Lupta urmează; în sfirșit Șerpe străpunge pe Cărbăț,

care cade.)

CĂRĂBĂȚ

(murind)

Hoțeste m-ai străpuns!

Blăstăm! Să-ți fie soarta ce mi-ai făcut tu mie! (Moare.)

ȘERPE

(se apleacă și-l pipăie)

E mort! Așa de iute! Rămas bun dar cuscrie!
Nu vom juca la nuntă. Dar rabdă, dragul meu,
Căci ai să vezi degrabă în cer pe cuscrul tău;
Și cel puțin acolo vă faceți frați de cruce...
Acuma dar sint singur, de-acuma eu m-oi duce
Spre țintă fără teamă ș-oi izbuti-n curînd!...
Dar să plecăm d-aceia! (Iese.)

SCENA XVII

NICHITA

(singur)

Cu suflet tremurînd
De ură mă-ntorc iară, căci vreau acum a-mi frînge
Cu dînsul arma cruntă...

(Zărește cadavrul.)

Ce văd? Un om în sînge.

(Se pleacă spre el.)

E Cărabăţ! Mort! Oare cine l-a omorît?
De bună seamă Toader, ca eu să fiu scutit
De sarcina grozavă... Ce frate!... Aud paşi...

(Iese iute.)

SCENA XVIII

DESPINA

(singură)

Văzută-am pe Nichita venind...

(Zăreşte cadavrul şi scoate un ţipăt.)

A! Ucigaşii!

(Leşină lângă cadavru.)

(Cortina.)

ACTUL IV

Sală în palatul domnesc.

SCENA I

CUCUTĂ, SFREDELUŞ, DRINGOI

DRINGOI

Nici ocîrmuirea voastră n-a ţinut mult. S-a dus şi hatmanul în sînul lui Avraam. Ş-aţi ajuns iarăşi aicea slugă la dirloagă.

CUCUTĂ

Întocmai ca tine.

SFREDELUŞ

Ce să faci! De-o vreme-ncoace mor boierii-n ţară grabnic şi fără să fi bolit.

DRINGOI

Bietul vornic, oare cine l-a omorît?

SFREDELUŞ

De bună seamă vrun prieten bun, căruia i-a pus beţe-n roate... O să vedeţi îndată... Acuma se va ţinea legea.

DRINGOI

N-ai auzit cine-i bănuît?

SFREDELUŞ

Postelnicul zice că ştie cine a fost ucigaşul, că l-a văzut ieşind de-acolo.

DRINGOI

Cine?

SFREDELUŞ

Nichita lui Arbure.

CUCUTĂ

Nu se poate. Dar ştiţi că era să-i fie ginere!

SFREDELUŞ

Nici eu nu cred. Dar în sfîrşit vorba ăluia: În Moldova şi la Dumnezeu toate sînt cu putinţă.

DRINGOI

Că, zău, rău s-a înglodit roata țării. Nu putem da înainte, nici la coboriș, nici la urcuș. Și nimene nu cutează s-ajute. Boierii se pitulesc. Nu-i nimene să zică o vorbă legănată, s-auză și vodă de păsurile țării.

CUCUTĂ

Ce bine dar de țară, că cel puțin tu nu ți-ai perdut graiul. Totuș mai este un om care s-o mintuiască.

DRINGOI

Aș și mintui-o, de-aș putea. Că n-aș sta gură căscată ca poporul și n-aș lăuda toate mirșăviile, ca boierii din jurul Măriei-sale.

CUCUTĂ

Păcat de Dumnezeu, dară, că nu te-ai născut vodă! Ce norocoasă ar fi țara, de-ar sta în fruntea ei un om cu inimă atît de mare!

SFREDELUȘ

Haid' să-l alegem noi! El în toate zilele ne cîntă că vodă cel de-acuma nu mai e bun, că s-a stricat și s-a făcut crud; haid' să-l alegem în locul lui Ștefan cel Tânăr! Să aibă odată și Moldova un Domn cumsecade!

CUCUTĂ

Să trăiască dară Dringoi-Vodă, Domn al Moldovei!

SFREDELUȘ

Trăiască! Ce frumos sună acest nume: Dringoi-Vodă!

DRINGOI

O să ieu dară sceptrul domniei. (*Apucă un baston.*) Și fapta cea dintii a domnirii mele va fi: să vă-nvăț buna-cuviință. (*Sare spre ei ridicînd bastonul să-i bată; aceia o iau la fugă. Dringoi aleargă după ei și ies toți trei.*)

SCENA II

ȘTEFAN-VODĂ

(*singur*)

Bătui și semiluna ce-n leși a dat năvală,
Trei mii de turci perit-au la Prut. Ș-acum cu fală
Pot zice-s frînți dușmanii. Și-n urmă-s liniștit!...

Eu liniștit?... Da, dacă închis ca rob, păzit
De slugi, trăind în frică, e viață liniștită:
Eu am aceasta parte... Moldova mea iubită
Tot nu mă mai pricepe. Voiesc s-o arădic,
Orbită, ea gîndește că tind mereu s-o stric;
Se scoală împotriva-mi, nu-s sigur o clipită,
Eu, Domnul, sint în țară ființa-a mai strivită...
Și trăsnetul lovește tot ce-i mai înălțat.

SCENA III

ȘTEFAN-VODĂ și ȘERPE

ȘERPE

Măria-ta, la Roman boierii s-au sculat,
Ca să răzbune moartea lui Arbure; dar iute
Am sugrumat răscoala și nopțile trecute
Am prins toți capii.

ȘTEFAN-VODĂ

(*posomorit*)

Bine, postelnic. Moarte lor!

ȘERPE

Așa dorește-n țară și glasul din popor.
Măria-ta, prilejul acuma ți se-mbie
Ca să-ți cîștigi poporul de razăm pe vecie!
Fă-i voia. Fă dreptate!

ȘTEFAN-VODĂ

Ești sfetnic înțelept,

Deci fă-le judecata!

ȘERPE

Știind că ești Domn drept,
Că nu poți face alta, le-am și gătit pe toate;
Deci numai iscălește! (*Îi predă un teanc de scrisori.*)

ȘTEFAN-VODĂ

(*la masă, ia o hirtie și citește*)

Ivașcu! Dar se poate
Ca tocmai logofătul să stea-mpotriva mea?

ȘERPE
A fost chiar urzitorul
ȘTEFAN-VODĂ
Pedeapsa cea mai grea
E mică.
(*Iscălește. Ia altă hirtie și citește.*)
Vistierul!

ȘERPE
Tot birul strins în țară
L-a dăruit răscoalei.
ȘTEFAN-VODĂ
Tălhar mișel, să piară!
(*Iscălește și iarăș ia altă hirtie.*)
Și pircălabil Costea?

ȘERPE
Acesta-a dat ostași
Și tocmai pe aceia pe cari îi destinași
Să-ți apere Hotinul.
ȘTEFAN-VODĂ
Să moară vînzătorul! (*Iscălește.*)
Mai sint?

ȘERPE
Ar fi copiii de la răzvrătitorul
Hatman. Doi frați și-n rele.
ȘTEFAN-VODĂ
Nichita, Toader. Știu.

ȘERPE
Nu vei avea odihnă cît unul va fi viu...
Dar să-i lăsăm acumă, căci ei au ș-altă vină
Și ș-or lua pedeapsa. Deci lasă-i ca să vină
Naintea obștei care se v-aduna-n curînd!
ȘTEFAN-VODĂ
Dar oare n-au să scape?

ȘERPE
Să nici nu-ți dea prin gînd
Vro teamă, Doamne! Toate le-am întocmit eu bine,
Iar oamenii din obște ascultă toți de mine.
Dovezile-s la mină, că dinșii l-au ucis
Pe Cărăbăț.

ȘTEFAN-VODĂ
Prea bine! Fă dară cum ai zis!
Dă semnul că să vie boierii-n adunare!

ȘERPE
(*merge la ușă și-o deschide*)
Poftiți.
(*Boierii intră.*)

SCENA IV

ACEIAȘI și BOIERII
(*Ștefan-Vodă se urcă pe tron și le face semn să ocupe loc.*)

BOIERII

Trăiască vodă!

ȘTEFAN-VODĂ
O fărdelege mare
S-a săvirșit, e anul, în tirgul vechi Hârleu!
Cărăbăț, vornic mare, luptaci cu brațul greu,
A fost ucis chiar ziua în curtea mea domnească.

UN BOIER

Să piară ucigașul!

ȘTEFAN-VODĂ
Cum fapta mișelească
Ne zguduie simțirea, așa pedeapsa ei
Să fie-ngrozitoare! Deci toți frunțații mei
Cu mine dimpreună să-l osîndim p-aceia
Ce-a săvirșit omorul!

AL DOILEA BOIER
Dar cine-i dinsul?

SCENA V

ACEIAȘI și DESPINA
(*Intrînd iute, cade-n genunchi înaintea tronului*)
DESPINA

De la
Mormînt sosesc acumă... Hah! tremur și mi-i frig,
Cît creierii-mi îngheață... Grăbit aici să strig,
S-auză tot pămîntul și cerul din nălțime,
C-așa durere mare n-a mai izbit pe nime!

ȘTEFAN-VODĂ

Ridică-te, copilă, ș-alină-ți păsul greu!

DESPINA

(sculindu-se)

Dar mii de gânduri crunte izbesc în capul meu.
Văpaia deznădejdei îmi arde firea-ntreagă,
De spaimă și de groază simt singele-mi că-ncheagă;
Cu inima-n cutremur, cu ochi painjenți
Înmărmurită-n suflet, vă rog să m-ascultați:
Avui un bun părinte, cum altul nu se poate,
Ș-acuma sint orfană... îmi perd mințile toate!...

ȘERPE

Domniță, fii pe pace, căci ucigașu-i prins!

ȘTEFAN-VODĂ

Și-l osîndim îndată!

DESPINA

Hah! viața-mi s-a aprins

De nou! E prins îmi ziceți! Urgia cea cerească
Cu fulgerele sale pe loc să mi-l trăsnească!
Deschide-te în două, pământ, și-nghite-l viu;
Cuprinde-l iad și-l arde!... Și vecinic să-l tot știu
În suferinți de moarte, dorindu-și azi sfîrșitul
Și-n veci să nu mai poată muri, nelegiuitul!

ȘTEFAN-VODĂ

Pedeapsa-i va fi aspră.

DESPINA

Așa vă rog și eu.

Că-i om lipsit de suflet și n-are Dumnezeu!
O răzbunare cruntă, pedeapsă-nfricoșată,
Cum n-a mai fost în lume!

ȘTEFAN-VODĂ

Așa vom face-ndată.

Ș-acuma fii pe pace! Sau dacă doar gîndești
Că nu-i avea tăria s-ascuți și să privești
În liniște, mai bine retrage-te de-aice,
Căci, zău, e peste fire să-l vezi, s-auzi ce zice
Acumă păcătosul.

DESPINA

N-am frică de-un mișel.

În luptă sint crescută. Să văd dar cine-i el?

ȘTEFAN-VODĂ

(lui Șarpe)

Să vie-nvinuitul!

ȘERPE

(deschide ușa, către Despina).

Privește, jupiniță!

(Nichita intră).

SCENA VI

ACEIAȘI și NICHITA

DESPINA

(zărindu-l, cu groază)

Nichita!

ȘERPE

Ucigașul!

NICHITA

Minciună!

ȘERPE

Cuconiță,

Voi dovedi îndată.

DESPINA

Glumești sau nu ești treaz?

Ori nu știi că mi-i mire?!

UN BOIER

I-e mire!

ȘERPE

Știu.

DESPINA

Și azi

A fost la noi.

ȘERPE

Și totuș chiar el e ucigașul.

DESPINA

Dar asta-i o sfruntare, ce nimeni, nici pizmașul

Nu poate să-i arunce așa-n senin, ca-n vis...

Auzi, Nichită dragă, că tu ai fi ucis

Pe bunul meu părinte!

NICHITA

Minciună!

DESPINA

Rău scornită!
Nici fiara cea din codru n-ar fi așa cumplită!

ȘERPE

(*Despinei*)

Dar, bine, jupiniță, chiar dumneata i-ai dat
Și sabia cu care făcu acest păcat.

TOȚI

Ah!

DESPINA

Eu? N-ai mintea-ntreagă sau poate-ți rizi de mine?

ȘERPE

Nici una și nici alta. Știu totul foarte bine.
Să-ncepem din nainte! De mult s-a întimplat.
Boierii răzvrătirii s-au adunat la sfat
La Arbure ș-acolo au hotărît s-omoare
Pe Cărăbăt și mina unei fete fecioare
Să fie soarta care s-aleagă dintre ei
Călăul. (*Despinei:*) Treci p-acolo, te cheamă ca să iei
O sabie de pe masă. Cunoști p-a lui Nichita,
Ridici aceea-ndată și-i zici: Noroc!

DESPINA

Miștit-a

Dar Toader? El atuncea mi-a zis că-i rămășag!
Și tu, Nichită, care mi-ai fost atât de drag,
Nu mi-ai grăit nimica! Dar cum ai fost în stare
Să taci privind cruzimea ce-n lume seamăn n-are?
Nu te-a-mboldit iubirea să strigi să mă feresc?
Nu te-a pătruns nici mila de jocul diavolesc?
Primiși însărcinarea. Grozav!... Fugi, fugi de mine!...
Ai săvârșit păcatul...

NICHITA

Ba nu. Îți jur!

CĂRĂBĂT

(*Despinei*)

Pe cine

Văzuși intrînd atuncea acolo unde-apoi
Găsirăm mort pe tatăl?

DESPINA

(*Îngrozită*)

Pe el. (*Arată pe Nichita.*)

ȘTEFAN-VODĂ

(*lui Nichita.*)

Auzi?

NICHITA

Da. N-oi

Ascunde chiar nimica: am fost acolo, însă
Eu l-am găsit în singe, străpuns, cu viața stinsă.

ȘERPE

(*lui Nichita*)

Dar spune adevărul, și cum ai săvârșit
Omorul?!

NICHITA

Eu? Nici cum.

DESPINA

Nu?

ȘERPE

(*lui Nichita*)

Sfăște-te-n sfârșit!

NICHITA

Dar nu sînt ucigașul.

DESPINA

Să cred?

NICHITA

Îți jur pe cruce,

Că n-am făcut.

ȘERPE

Degeaba tot juri, căci ț-oi aduce

Și mărturii ce-n față ț-or spune-ndată tot.

NICHITA

Să-mi spună, nu mi-i frică!

SCENA VII

ACEIAȘI și TOADER

TOADER

(*intrînd repede*)

Măria-ta, nu pot

Să port mai mult pe suflet cumplita remușcare,
Văzîndu-l pe Nichita tîrit în obșteea mare

C-o faptă-ngrozitoare, ce el n-a săvîrșit...
Pe Cărăbăț nu dînsul, ci eu l-am omorît!...

DESPINA

(cu furie spre Toader)

Blastămul meu să cadă pe capu-ți cu păcate!
Să duci o viață-ntreaga de plîngeri nesecate!
Nenorocit să fie tot pasul ce-ai făcut!
Să te căiești amarnic, că-n lume te-ai născut!

TOADER

Pricep durerea-n care mă blastemi fără milă
Dar am făcut omorul împins numai de silă,
Căci soarta pe Nichita-l alese, dar pe el
Iubirea-l reținuse.

DESPINA

Nu s-a făcut mișel.

Îți mulțămesc, Nichită.

ȘERPE

Dar asta e minciună!
Căci Toader și Nichita făcut-au împreună
Această mîrșăvie. (*Deschide ușa.*)

SCENA VIII

ACEIAȘI și DOI MARTORI

ȘERPE

(cătră martori)

Așa-i?

MARTORUL

Adevărat!

NICHITA

(cătră martori)

Ființe fără suflet!

TOADER

(cătră martori)

Pe voi v-au cumpărat.

ȘTEFAN-VODĂ

Tăcere! Incheiat-am. Dovada e deplină:
Doi inși v-au spus în față.

DESPINA

Nichita nu-i de vină.

ȘTEFAN-VODĂ

Dar obștea hotărește.

UN BOIER

Noi zicem: moarte lor!

DESPINA

Nichita-al meu!

TOȚI

Să moară!

DESPINA

(cade-n genunchi naintea lui Ștefan-vodă)

Dar fii îndurător!

Te rog, Mărite Doamne, și scapă-mi pe Nichita,
Căci dînsul nu-i de vină.

ȘTEFAN-VODĂ

Ba da. Păcătuit-a!

Argați!

SCENA IX

ACEIAȘI și MAGDA

MAGDA

Oprește, Doamne, căci încă nu-i tîrziu!

ȘTEFAN-VODĂ

Iar mi te pui în cale!

MAGDA

Datoare sînt să viu,

Cînd faci o nedreptate, că-s Doamnă și soție.

ȘTEFAN-VODĂ

Dar obștea-i osindește la moarte, deci să fie
Cum vor fruntașii țării, eu numai săvîrșesc!...

Argați, să-i duceți!

(Argații prind pe Nichita și pe Toader.)

DESPINA

Doamne!... Nichita!... Nebunesc!

(Cade în brațele Magdei.)

(Cortina.)

TABLOU
(Salon la Cărăbăţ.)

SCENA I

DESPINA
(singură)

Nimic în asta lume nu-i fără de menire,
Căci Dumnezeu la toate le-a dat un bold în fire;
Eu nu mai am menire, căci boldul mi-a perit,
La ce mi-i bună viaţa?...

SCENA II

DESPINA şi ŞERPE

ŞERPE
Tot plîngi necontenit.

DESPINA
Da. Mila cea cerească ne-a dăruit şi nouă,
Fiinţelor strivite, izvor de viaţă nouă:
Păraiele de lacrimi, ca roua pentru flori.

ŞERPE
Păcat să veştejească aceşti scumpi obrăjori,
Plîngînd pe-un june care nu-ţi poate fi-n veci mire.

DESPINA
Taci, om de spaimă, care faci lumea să se mire
De-atîta răutate!

ŞERPE
Făcutu-ţi-am vrun rău?
Nu-ţi împlinii dorinţa? N-am stărui din greu
Să dăm pedeapsă mare? De vină sînt eu oare,

Că tocmai ei făcură cruzimea-ngrozitoare?

DESPINA

Nu cred, nu pot.

ŞERPE

Dar Toader a spus-o lămurit.

DESPINA

Şi totuşi nu-l pot crede.

ŞERPE

Şi cine l-a silit?

DESPINA

Nichita nu-i de vină!... Dar unde-i el? În viaţă
Sau mort? O! spune iute, căci singele-mi ingheaţă!

ŞERPE

Ba n-a murit, n-ai frică. Azi noapte ne-a fugit
Din temniţa păzită.

DESPINA

Ah! cerule slăvit!

Îţi mulţumesc din suflet!

ŞERPE

Dar prinde-se-va iară,

Căci am trimis să-l cate oriunde-ar fi prin ţară.
(*Aparte.*) Iar eu vinii la tine, fiind sigur că el
O să revin-acea... Şi nu cred să mă-nşel.

DESPINA

Ş-acum ce scop te-mpinge, de te-ai grăbit nainte,
Să-mi spui aceasta veste? Doar Ț-a trecut prin minte,
Să-mi dai dovadă nouă, că-n suflet Ți s-a stins
Schinteia cea din urmă d-un simţămînt distins?
În van Ți-a fost grăbirea! Te ştiu de mult prea bine.
Sălbaticile fiare din codri, vizuine,
Nu sînt așa grozave, căci dacă nu le-ataci,
Te lasă toate-n pace... Dar oare tu ce faci?
Ca hoțul cel de codru, te-ascunzi în drum la pîndă,
Aștepți să-Ți vie-o pradă, mai tare sau plăpîndă;
Nu Ț-a făcut nimica, o prinzi, o jefuiești
Și-n urmă-i stingi și viața...

ŞERPE

Dar cum se vede, ești...

DESPINA

(*intrerupîndu-l*)

Nichita dus la moarte, aceasta faptă încă
N-a stîmpărat cruzimea-Ți, cu inima-Ți de stîncă
Îmi spui chiar mie toate, că doar și viața mea

Să piară și o jertfă mai mult să poți avea.
Om crud și fără suflet!

ȘERPE

Văd inima-ți că geme.

Mă iartă. Deci m-oi duce. (*Aparte.*) Dar voi veni la vreme.
(*Iese.*)

SCENA III

DESPINA

(*singură*)

O! dă-mi tărie, Doamne, puternic Dumnezeu!
Că-mi pierd mințile toate!... Nichita, scumpul meu!

SCENA IV

NICHITA și DESPINA

NICHITA

(*intrînd repede*)

Aicea sînt, Despino, pierduta-mi fericire.

(*O îmbrășoază.*)

Aicea sînt!

DESPINA

(*ridicîndu-și capul.*)

Nu-i dară numai o nălucire!

Ci iar te văd, pe tine, pe care te-am crezut
Perdut în vecinicie!... Să piară-ntr-un minut
Acuma viața-mi tristă, nu-mi pasă mult, căci iată
Gust dulcea fericire, te mai privesc o dată...
Muri-voi fericită!...

NICHITA

Așadar, m-ai iertat?

DESPINA

Iubirea mea-mi șoptește că ești nevinovat.

NICHITA

Aceasta, dragă, astăzi nimic nu cumpănește!
Cu vină, fără vină, s-omoară mișelește
Oricine ce la sfetnici le-a fost nepotrivit.

Trăim în timpuri grele. Spre noi s-a coborît
Urgia cea cerească, ce taie, stinge, frînge
Și-n urma sa ne lasă cenușe, riu de sînge;
Călăii țin puterea, ucid nejudecați
Pe fiii buni ai țării, abia mai sînt bărbați.
Iubitul meu părinte, încăruntit în luptă,
La locul de perzare fu dus cu spada ruptă;
Iar fratele meu Toader, cel falnic pui de leu,
A singerat în lanțuri... În clipa morții eu
L-am întrebat să-mi spuie, de-a omorît chiar dînsul
Pe tatăl tău? Ș-atuncea el, necîndu-și plînsul,
A zis că nu.

DESPINA

Nici Toader!

NICHITA

Ci numai s-a jertfit,
Ca să mă mîntuiască, știind că te-am iubit.

DESPINA

Ce frate bun!

NICHITA

Aceste cuvinte de iubire

M-au-nduioșat cu totul ș-am zis ca scos din fire,
Că nu-l las ca să moară și l-am îmbrășoșat.
Atunci intră călăul. „Nu-l las! Nu-i vinovat!“
Strigai și tot mai tare-l strînsei la sînu-mi; dară
Călăul dete semnul, argații lui intrară
Și mi l-au smuls cu sila și morții l-au tîrit.
Eu stam ca scos din minte ș-atuncea mi-a venit
Îndată-un gînd de fugă... Fugii... Dar nu de frică!
Un Arbure nu știe cea vorbă de nimică!
Nu eu voi fi acela ce prin acest cuvînt
S-arunc o pată neagră pe moșii din mormînt.
Dar am vînit la tine, să te mai văd o dată,
Să-mi dai o gură dulce la calea-ntunecată;
S-aud eu înc-odată că-mi zici că mă iubești,
Să verși într-al meu suflet dulci mîngăieri cerești!

DESPINA

O, te iubesc, Nichită, și scumpa ta iubire
E singurul meu farmec ce-mi naște fericire!
De nu vineai la mine, simțesc, aș fi murit,
Aflînd zdrobită-n suflet sîrșitul tău cumplit.
Acuma-s fericită. Putere omenească

De-acum nu va fi-n stare să ne mai despărtească.

NICHITA

Ba, scumpa mea Despino! Eu nu pot să rămân!
Te-am mai văzut ș-acuma cu mîngăierea-n sin
Mă-ntorc de-unde fugisem, în neagra mea-nchisoare.

DESPINA

De-acolo iese numai o cale-ngrozitoare,
Ce-n locul de perzare te duce la călău!

NICHITA

Acolo. Num-acolo mă pot rentoarce eu!
Căci sub Ștefan cel Tânăr azi locul de perzare
Ajuns-a loc de fală, de cinstea cea mai mare,
Sfîntit cu sînge neaș de mîndri patrioți...
Acolo-mi este locul, unde muriră toți!

DESPINA

Dar, Doamne, ah! ce vorbe!

NICHITA

Ce trebuie să zică

Un om de cinste cărui de moarte nu-i e frică!
Onoarea, datoria, mă cheamă iar napoi!
De unde tată, frate muriră amîndoi,
Nici eu nu-o iau la fugă. Le-aș face o rușine
Și umbrele-n morminte m-ar blăstăma pe mine.

DESPINA

Dar zici cumplite vorbe! Eu nebunesc și mor.

NICHITA

Oh! întărește-ți peptul cu scut nesimțitor,
Ș-astfel alină-mi astă grozavă despărțire!
De n-ai putut fi mie mireasă-n fericire,
Să fii de-acum nainte mireasa lui Christos;
Îmbracă rasa neagră și poartă-o mîngăios!

DESPINA

Dar este peste fire ce sufletu-ți îmi cere,
Sînt o femeie slabă, nu voi avea putere.

NICHITA

Aducerea-mi aminte să-ți fie, scumpa mea,
Izvor de mîngăiere la suferința grea!
Și să-ți șoptească tainic, în orișice clipită,
De dragostea-mi ferbinte, de-o viață fericită!...
Și cînd în rîu de lacrimi, prin nopți de insomnii,
Veghea-vei ofilită: la tristu-ți căpătii
Ieși-voi din mormintu-mi ca umbră fericită...
Să pun o sărutare pe fruntea ta răcită!...

SCENA V

ACEIAȘI, ȘERPE și OSTAȘI

ȘERPE

(arătînd spre Nichita)

Ha! iată-vă fugarul! Ostași îl prindeți dar!
(Ostașii se reped spre Nichita.)

NICHITA

(oprindu-i)

Nu e de trebuință! căci eu nu sînt fugar.
Vinii să-mi iau aicea rămas bun pe vecie;
Luatu-mi-am, ș-acuma mă-ntorc... Și moartea vie!

DESPINA

Dar nu te las! Și numai călcînd pe trupul meu
Îl veți lua d-aice.

NICHITA

Te rog pe-un Dumnezeu,

Te-mbărbătează, dragă; căci în zadar sînt toate,
Din gura morții crude tu nu mă mai poți scoate!

DESPINA

Nu! Nu te las din brațe-mi. (Îl îmbrățișează.)

ȘERPE

Destul!

DESPINA

Îngrozitor!

ȘERPE

Ostați, la datorie și duceți-l!

(Ostașii smulg pe Nichita din brațele ei și-l duc afară, urmați de Șerpe.)

SCENA VI

DESPINA

(singură)

Vai, mor!

(Leșină în mijlocul scenei.)

(Cortina.)

ACTUL V

(Sală în palatul domnesc)

SCENA I

DESPINA, apoi ȘTEFAN-VODĂ

DESPINA

(*intră repede*)

Nichita-i dus să-l piarză și eu alerg nebună
Să-i cer din nou iertare... ori moarte dimpreună.
(*Ștefan-Vodă intră, Despina zărindu-l cade-n genunchi înaintea lui.*)
Măria-ta, aibi milă!

ȘTEFAN-VODĂ

Despino, ce văd eu!

Nu ți-i acolo locul, ci sus, la peptul meu.

(*Ridicînd-o, vrea s-o îmbrățișeze.*)

DESPINA

(*respingîndu-l*)

Măria-ta, ce vorbe!

ȘTEFAN-VODĂ

De-aceluia ce-n tine

Ș-a regăsit altarul la care să se-nchine.

DESPINA

Vinii a-ți cere mila și, iată, mă-nfior!

ȘTEFAN-VODĂ

Păcătuiesc, că-s vodă ș-am suflet plin de dor?
Și soarele în culme lucește mai ferbinte.

DESPINA

Ai Doamnă iubitoare.

ȘTEFAN-VODĂ

Dar dragostea ei minte.

DESPINA

Și eu iubesc pe altul.

ȘTEFAN-VODĂ

Nu vezi adeseori

Sorbind albina miere și din mai multe flori?

DESPINA

Dar dragostea-i altarul la care nu oricine,
Ci numai miruitu-i iertat ca să se-nchine.

ȘTEFAN-VODĂ

Și n-ai văzut în viață slujind la un altar
Doi preoți deodată?

DESPINA

Mărite Doamne, dar

Ajungă-ți umilirea-mi! Iubirea mea nu-i soare
Ce tuturor lucește prin raze-ncălzitoare;
Iubirea mea-i Nichita și pentru el vinii:
Te rog aibi îndurare și scapă-mi-l!

ȘTEFAN-VODĂ

Să fii

Pe pace, fac pe voie-ți și-l las ca să-ți trăiască.

DESPINA

Îți mulțumesc, o Doamne, de mila-ți cea domnească!
Ești drept, ești bun, ești mare și-n veci te-oi lauda.

SCENA II

ACEIAȘI și MAGDA cu ȘERPE

(*Magda și Șerpe se opresc în prag; de acolo Șerpe arată Doamnei spre Ștefan-vodă și se retrage iute.*)

ȘTEFAN-VODĂ

Am și eu o rugare.

DESPINA

Ț-o fac Măria-ta.

ȘTEFAN-VODĂ

Din dragostea-ți o parte și pentru mine-aș cere.

DESPINA

De-aceea-mi lași dar zborul spre raiul de plăcere,
Să mă dobori în clipă de-acolo jos în lut?
De-aceea vrei dar numai să-mi faci un drag minut;
Ca-n schimb să plîng o viață perdută, blăstămată?!

ȘTEFAN-VODĂ

Ceruși o slujbă mare, eu pentru ea răsplată.

DESPINA

Iubirea mea nu-i marfă.

ȘTEFAN-VODĂ

Nu vrei? L-ai omorit!

DESPINA

Mai bine moară dinsul știindu-se iubit,
Decît să-i cumpăr viața, pătindu-o cu rușine...
Să-mi blasteme și gîndul... scribindu-se de mine!

ȘTEFAN-VODĂ

Te-ai supărat, puicuță... Dar dacă vei vedea,
Că nu e mintuință, vei face voia mea...
Femeia cînd iubește nu vede jertfă mare,
Pe care să n-o facă pe loc fără pă sare!

DESPINA

Ce stare de rușine!... Mă duc, Măria-ta!

ȘTEFAN-VODĂ

(oprind-o)

Dar nu te las de-aicea.

DESPINA

Atuncea voi striga.

ȘTEFAN-VODĂ

Poți tot striga, drăguță, că nimene nu vine.

MAGDA

(pășind înainte)

Aice-s eu!

DESPINA

A! Doamna (Iese.)

SCENA III

ȘTEFAN-VODA și MAGDA

ȘTEFAN-VODĂ

Ce vrei?

MAGDA

Ai stins în mine

Nădejdea cea din urmă a vieții pe pămînt.
Iubirea-ți mi-a fost, Doamne, altarul meu cel sfînt.
L-ai dărîmat.

ȘTEFAN-VODĂ

Iubirea-ți! Ce vorbă mincinoasă!

MAGDA

Mă jur pe sfînta lege, c-am fost tot credincioasă;
Că nici un gînd zburdalnic vrodată n-a pătat
Nici tronul țării mele, nici cinstea-ți de bărbat!
Dar tu? Căzuși în tină. Mi-i milă, zău, de tine,
Căci nu-i acolo locul ce ție se cuvine!
Vezi vulturul de munte, el zboară-n nori fălos,
S-așează în virf de stîncă și nu-n mocirlă jos.

ȘTEFAN-VODĂ

N-aihi grije tu de mine!

MAGDA

Moldova este plină

De suferinți grozave și tot din greu suspină.

ȘTEFAN-VODĂ

Un semn că prinde leacul ce țării dau mereu.
Mai tare doare rana de-o tai afund, și zău
Moldova noastră are mulțimi de bube rele,
Ce nu poți să le vindeci, decît tăind în ele;
Ca doftor bun, pe toate le-am ars și le-am tăiat,
Incît afar' țîșnit-a tot singele stricat.

MAGDA.

Dar coarda prea întinsă, știi că-n sfîrșit plesnește!
Păharul suferinței e plin, puțin lipsește,
Abia un picur numai ș-atunci se va vărsa...
Să nu dau chiar eu stropul — din suferința mea!...

ȘTEFAN-VODĂ

Așa! M-ameninți dară? Deci teme-te de mine!
De răzbunarea-mi cruntă. (Pleacă.)

MAGDA

Îmi știu sfîrșitul bine.
(Ștefan-Vodă iese.)

SCENA IV

MAGDA

(singură)

N-am liniște nici pace; că-n mine se trezi
O luptă zdrobitoare, ce crește zi cu zi:
De-o parte e credința soției înșelate,
De alta datoria ce-am țării subjugate,
Cînd numai cea dintîie mi-ar face viața grea,
Retrage-m-aș din lume, să-ngrop durerea mea:

Dar vai! căci și Moldova se stinge-n agonie
Și nu-i o mină care s-o scape din sclăvie!
Ca și-un copaci ce-n vifor stă drept neclătinat,
Dar vermele-l doboară... De ce nu sint bărbat?!

SCENA V

MAGDA și ȘERPE

ȘERPE

(care auzise vorbele din urmă, aparte)

Ț-oi da eu dară, Doamnă, îndată bărbăție.

MAGDA

(zărindu-l, tresare)

Și dumneata aicea?

ȘERPE

Îmi fac plăcere mie

Să-ți fiu la îndemină în tot minutul greu.

MAGDA

Cum înțelegi aceasta?

ȘERPE

De-un timp zăresc mereu,

Că nori de gânduri grele s-au pus Măriei-tale
Pe frunte. Nu-i mirare, căci ai adincă jale...
Dar totuș mi se pare că prea mult te mähnești;
Ai și-nceput deodată să scazi, să veștezești.
Păcat să-ți pierzi juneța, cu vremea de-nflorire,
Pentru bărbatul care nu-i vrednic de iubire!

MAGDA

Postelnic, ține minte, te rog: acel bărbat
E Domnul țării noastre; cinsteste-l cap plecat!
Și de-a făcut greșeala ce-o spui cu-așa asprime
Eu singură am dreptul să-l judec, altul nime!

ȘERPE

Ferească cerul, Doamnă, să vreau a-l judeca!
Eu nu grăiesc nimica. Văzuși Măria-ta
Și te-ai putut convinge.

MAGDA

Cu atita bucurie

Mi-ai arătat prilejul, că nu știu: lui sau mie
Ai vrut să faci durere?

ȘERPE

Am vrut să-ți dovedesc,
Cum simte, Ștefan-Vodă și astfel doar să-ți trezesc
Credința cea-nșelată; să-ntorci luarea-aminte
Spre altul ce-ți răspunde cu dragoste ferbinte.

MAGDA

Postelnice, ce vorbe!

ȘERPE

Ascultă să vorbesc

Ș-apoi mă osindește!... Măria-ta, sosesc
Din țară. Toată ferbe. Nemulțămirea-i mare;
Măria-sa pe tronul și puține zile are.
Poporul o să-l piarză dînd cîrma-n mina mea;
Atuncea nu respinge iubirea-mi ce te vrea!
De mult îmi ești tu dragă, de mult mi-i dor de tine.
(Inct.) Urcat la tron te-oi duce iar Doamnă lingă mine.

MAGDA

(cu mînie și dispreț)

Netrebnic! aibi sfială!... De-aceea Ț-ai furat
Încrederea lui vodă, ca să-l înșeli spurcat?...
De-aceea-l dai în tină, ca urgisit să piară,
Să-i poți cuprinde locul?... Ai suflet? Ești o fiară
Ș-acuma-mi ceri iubire! Ce gînd rușinător!
Să pieri de-aici îndată, mișel și trădător!

ȘERPE

Temutu-m-am eu foarte, să nu-ți fac supărare!
Dar aspră Ț-i osinda. Mă doare, Doamnă, tare,
Că Ț-ai făcut de mine părerea-aceasta rea.
Să crezi că nu sint vrednic de judecata-Ți grea!
Vezi, eu puteam acuma să-ți zic Măriei-tale:
„Iubește-mă, drăguță, sau o să pun la cale
Osinda cea domnească!“

MAGDA

Ce zici?! Osinda mea?

ȘERPE

Poftim, citește-o, Doamnă, și vei vedea că-n ea
Iubitul Domn te mină la locul de pierzare!

MAGDA

(după ce o citise)

M-a osindit la moarte!

ȘERPE

Vezi dar că Șerpe are

Și inimă și suflet! De fel nu te-am silit
Să mă iubești; Ț-am spus-o cucernic și smerit.
Și dacă nu vrei, bine, nu stăruiesc; ba iată
Că rup scrisoarea-aceasta. (*O rupe. Aparte.*) Eu am făcut-o toată,
Fără să știe vodă. (*Tare.*) Vezi cum ți-a răsplătit
Credința neclintită bărbatul prea iubit.
De-l afli bun și vrednic și sufletul ți-l cere,
Iubește-l și de-acuma! Eu o să-ți fac plăcere
Și plec, cerind iertarea-ți! (*Iese.*)

SCENA VI

MAGDA

(*singură*)

Trimisă la călău!

Dar asta-mi dă și mie curagiu în brațul meu!
Am hotărît!... Ce dînsul a vrut să-mi facă mie,
Pot și eu lui asemeni... Voi face-o grozăvie!...
Dar ce va zice lumea? Și nu s-a tulbura
Credința creștinească? Și nu m-or judeca
Urmașii noștri-odată?... Eu sînt a lui soție:
Îi datoresc credința, oricît de rău să-mi fie;
Dar sînt și Doamna țării, am ș-alte-ndatoriri:
O țară mă privește ș-așteaptă lecui.
Da! Nu mă pot retrage, căci țara mă silește!
Dar jur că-n fapta-aceasta gînd slab nu mă-mboldește,
Ci numai dorul țării. (*Iese cu pași lini.*)

(*Cortina.*)

TABLOU

Sală în palatul domnesc.

SCENA I

CUCUTĂ, SFREDELUȘ, DRINGOI

DRINGOI

Iute, iute. Orînduiți masa, că vine vodă cu boierii.

CUCUTĂ

Ce ne tot poruncești?

SFREDELUȘ

Dar nu știi, neică Dringoi, că te-am ridicat din scaunul
domniei?! Ai apucat și d-ta pe calea lui Ștefan-Vodă.

DRINGOI

Las' că vă arăt eu cine vi-i stăpînul... Acuma n-am
vreme să stau de povești... Dar nu uitați zicătoarea veche:
„Cît ești nicovală, rabdă; cît ești ciocan, lovește!”

SFREDELUȘ

Ni s-a urît să fim tot nicovală, am dori s-ajungem odată
și ciocan... Auleo, Doamne, cum aș mai izbi!

CUCUTĂ

Dar eu!

DRINGOI

Lăsați-vă, c-avem noi destul de bun ciocan în țară...
Cine izbește mai crîncen decît Ștefan-Vodă?!... Și nu s-a
mulțămît că ne-a prăpădit Moldova, dar mai an l-au pus
păcatele să năvălească și în Muntenia asupra lui Radu-Vodă
călugărul, cu toată oștirea, cu toată casa, cu cățel și cu pur-
cel... ș-a jefuit țara pînă la Tirgușor, că nimeni n-a cutezat
să-i stea împotriva... și-n cele din urmă bietul Radu-Vodă
a fost silit să cumpere pacea pe bani scumpi...

SFREDELUȘ

Și grei... Eu am ridicat săculeții.

DRINGOI

De atuncea Ț-au crescut coarneau... Vorba veche: Cine
umblă-n moară se umple de făină... În sfîrșit, ai făcut și
tu ce-ai văzut de la alții... Dar la ce a trebuit să jefuiască
Ștefan-Vodă Muntenia? Nu sînt și cei de-acolo frați cu noi?

SFREDELUȘ

Bag samă și vodă ține că frate de frate, dar brinza-i
pe bani.

CUCUTĂ

Tăceți, că iată vodă. (*Ies toți.*)

SCENA II

ȘTEFAN-VODĂ

(singur)

Acuma-s liniștit!

S-au stins și Arbureștii, tătarii i-am izbit,
Iar leșii n-au în frunte crai harnic de-nfricare,
Că-i slab bătrînul Jigmond, iar fiul său, pe care
L-a coronat, e numai băiat de zece ani;
Selim-sultan cu turcii, bătînd ca năzdrăvani
Pe unguri lingă Mohaci, cit a perit în fugă
Prin glod și craiul Ludvic, acuma țara-njungă...
N-am frică dar de nimeni... Acuma pot să fac
Moldova fericită și tare, după plac.

SCENA III

ȘTEFAN-VODĂ, ȘARPE, ȘFETNICI, apoi UN CURIER

ȘERPE

Aduc pe noii șfetnici, ca toți cu umilință
Să ne-nchinăm acuma și să-ți jurăm credință
Măriei-tale.

ȘTEFAN-VODĂ

Bine! Jurați că-ți împlini

Ce eu oricînd și-n toate vă voi orîndui!

TOȚI

Jurăm!

ȘTEFAN-VODĂ

Poftim la masă!

(Argații aduc cupele cu vin.)

UN CURIER

(intrînd)

Măria-ta, aseară

Sărmanul Petru-vodă muri.

ȘTEFAN-VODĂ

Un frate, dară

Potrivnic foarte crîncen. Scăpai de-un dușman rău.

(Curierul iese.)

SCENA IV

ACEIAȘI și MAGDA

MAGDA

(intrînd, aparte)

Mă tem să n-am tărie (Tare.) Măria-ta! Și eu
Inchin păharul.

ȘTEFAN-VODĂ

(posomorît)

Vino!

MAGDA

(Intorcîndu-se cătră o masă, ia un păhar și varsă în el ceva.)

(Aparte.) Otrava cea mai tare.

(Intorcîndu-se la masă, dă un păhar lui Ștefan-Vodă cel Tinăr, altul
il ține ea.)

TOȚI

(inclinînd)

Domnul și Doamna!

ȘTEFAN-VODĂ

(inclinînd)

Obștea mare!

(Ciocnesc toți și beau.)

Ah! Doamne, ce simțire!

MAGDA

(aparte)

Otrava!

ȘTEFAN-VODĂ

Ce-am băut!?

(Privește crunt spre Doamna.)

Mi-i frig și ard deodată... simțesc că sint perdut...

Pămîntul mi se-nvirte... puterea-mi lincezește...

Un riu de foc sălbatic prin vini mă mistuiește...

În mii de părți se sfarmă tot trupul meu... în cap

Ciocane mă despică și creierii nu-ncap...

Dați apă... mor de sete... Hah! parcă-mi perd deodată

Vederea... mintea... viața... Otrava blăstămată...

Mă stringe... mor... îndată... Blăstăm!... (Cade mort.)

ȘERPE

(sare spre vodă și-l pipăie)

S-a și sfîrșit.

(Aleargă la fereastă, o deschide iute și strigă în afară.)

Veniți că moare vodă!

SCENA V.

ACEIAȘI, BOIERI, POPOR, OSTAȘI

TOȚI
Grozav!

UN BOIER
(*pipăind mortul*)

A și murit!

Ce s-a-ntimplat?

MAGDA

Eu, Doamna, i-am pus în vin otravă,
Să scap Moldova dragă de starea ei grozavă,
De despotul cel crincen ce crud o-ngenunchea.

ȘERPE
(*aparte*)

Ș-acum cu istețime la țintă m-oi urca.
(*Tare.*) Trăiască Doamna bună!

TOȚI

Trăiască Doamna bună!

ȘERPE
(*cătră Magda*)

Prin mine țara vine de-acum să se supună
Și pînă cînd va crește băiatul ce-a rămas,
Susține-i tronul țării, ț-o zicem toți c-un glas!

TOȚI

Trăiască Doamna!

MAGDA

Ștefan să-și aibă-n cer iertare,
C-a vrut să facă bine, dar vai! greșit-a tare!
Avu și dînsul firea ce-avuse moșul său
Ștefan cel Bun și Mare: în luptă ca ș-un leu,
În pace om cîminte, dar iute la minie
Și vîrsător de sînge, căci Șerpe cu trufie
L-a îndemnat în taină spre drumul cel greșit.

ȘERPE
(*aparte*)

Și n-am să scap de răul de ce m-am tot ferit

(*Iese iute.*)

TOȚI

Să piară!

UNUL DIN POPOR
Hai să-l prindem!
(*Ies mai mulți.*)

TOȚI

Trăiască Doamna țării!

MAGDA

Boieri, ostași și gloate! Sub sarcina durerii,
Făcui ca moldoveancă ce țara mi-a șoptit.
Dar el mi-a fost bărbatul, cui eu i-am datorit
Iubire și credință... Mi-i groază chiar de mine!...
La tron o ucigașă!... Aceasta-ar fi rușine!
Nu m-oi urca la dînsul; nu pot, nu mi-i iertat,
Căci fapta mea urită cu sînge l-a pătat...
Păcatul meu e mare, deci trebuie să fie
Întocmai și pedeapsa... Îmi fac o datorie...
(*Apucă un pumnal și-l infige în inimă.*)
Iertați p-o păcătoasă! (*Cade și moare.*)

MAI MULȚI
(*sărînd la ea*)

E moartă!

UN BOIER

Cum a zis!

SCENA VI

ACEIAȘI, ALT BOIER și DESPINA

ALT BOIER
(*intrînd repede*)

Postelnicul Ion Șerpe e mort!

DESPINA
(*intrînd repede, cu pumnalul în mînă*)
Eu l-am ucis!

(*Fine.*)

PRIMA ROCHIE LUNGĂ

Monolog

O FATA TÎNARĂ

(stînd înaintea oglinzii mari, privește-n ea, măsurîndu-și lungimea rochiei)

În sfîrșit!

S-a împlinit dar și visul meu. Nu mă mai uit cu părere de rău la prietinele mele mai mari. Iată-mă-s și eu cu rochie lungă.

Nu știu ce-i, parcă mă furnică ceva prin sînge. Mă simt cu totul altfel, decît pîn-acuma. Rochia aceasta m-a schimbat cu desăvîrșire. Da, da. (*Vine nainte. Serios:*) De-acuma sînt fată mare.

Pînă cînd porți haină scurtă, nimene nu stă de vorbă cu tine serios. Pentru toți ești numai o fetișcană cu care se glumește și se joacă. Dar de-acuma are să fie altfel. (*Punîndu-și degetul la gură.*) Aseară un tînăr mi-a și zis: „Sărut mina, cocoșiță!”

Verișorul a rîs de mine, cînd mi-a văzut bucuria. Dar iute l-am și făcut să tacă. I-am zis: „Voi cît vă mîndriți dacă ați trecut examenul de maturitate; lăsați-ne și pe noi fetele să ne pară bine de rochia lungă, căci doar asta-i testimoniul nostru de maturitate.”

Și cum să nu ne veselim? Că bine zice unchiul: „Rochia lungă pentru fete este biletul cu care intră în lume”.

În lume!... de-acuma nu mai trebuie să stau acasă cînd alte fete se duc la bal. Mi-a și făgăduit mama că-n carnevalul viitor mă va duce și pe mine. Primul bal! Mă iau fiori cînd mă gîndesc la el. În pensionat dansam numai fetele între noi; de-acuma înainte am să dansez cu veritabili bărbați. Trebuie să fie foarte interesant. Nu mai pot de dor.

(*La oglindă.*) Am și breton. Mămica mi l-a tăiat... Înșă mie mi-a părut prea puțin... Și, cînd nu m-a văzut, am mai tăiat și eu — dar cam mult... M-a și ocărit că ce am făcut? I-am sărutat mîna și i-am răspuns: „Fierul a fost prea cald și mi-am ars părul“. Ce să faci? Dacă porți rochie lungă, caută s-ai și minte — lungă!

Să m-audă profesoarele și profesorii din pensionat, știu că s-ar mira. Mai ales doamna directoare și-ar face cruce.

Săraca, era bătrînă și tușea grozav. Vine în școală iac-așa (*Iși pune ochelari, ia un baston și vine de la ușe, rezemîndu-se pe baston și tușînd.*) Iară v-ați purtat rău. (*Tușește.*) Nu v-am spus de atîte ori (*tușește*) să fiți ascultătoare și să vă învățați lecțiile (*tușește*). Am să scriu la părinții voștri (*tușește*) că deloc nu sînt mulțumită de voi... (*tușește*)“.

(*Aruncă bastonul și ochelarii și vine sărînd în mijloc.*)

Profesorița de limba franceză era toată viață, glumeață și veselă, tot ridea și cînta; mai cu seamă dacă întîlnea pe cale, iac-așa din întimplare, pe locotenentul de husari. Ce e dreptul, franțuzește n-am învățat. Dar ea după trei ani a vorbit perfect — românește.

Profesorul de matematică și de fizică avea un cilindru cit un coș. (*Se duce la ușe și își pune pe cap un cilindru și pășește grav nainte.*) Cînd intra, doi-trei pași, încă nu-și scotea cilindrul să nu răcească. Apoi se urca și începea. (*Vorbește pe nas:*) Ieri ahm vorbhit dhespre trignonometria chorpurilor; asthăzi avem să chontinuăm la electhricitatea animalică! Electhricitatea este o puthere încă nechunoscută deplin... (*strănută.*) Am răcit... (*strănută*). Nu-i deschisă undeva o fereastă?...

Profesorul de istorie, cum își lua locul, începea numai-decît. (*Vorbește foarte repede.*) Împăratul Trăian, sosind la Dunăre, mai întii dete ordin să se facă un pod strașnic. Urmele acestui pod se văd pînă astăzi la Turnu-Severin, ca niște monumente ale vechei glorii romane. Trecînd Dunărea, se închinse o luptă crîncenă între oastea romană și cea dacică a lui Decebal. În sfîrșit romanii au rămas învingători și Traian a așezat pe locurile desertate o colonie nouă, ai cărei urmași sîntem noi... (*Cu voce naturală:*) Și tot așa mai departe, încît în cele din urmă n-am înțeles nimica.

Catehetul de religie, Dumnezeu să-mi ierte păcatul, era cu totul opus. Vorbea trăgănat și scîrțîind ca și carul moșilor.

Cînd începea el a spune că: „Dum-ne-zeu a fă-cut lu-mea în șe-se zi-le“ ne vinea a crede că n-are să mai sfîrșească.

Între toți era și unul de care nu rideam. Un tînăr nalt, brunet, frumos. Acesta, după părerea noastră, n-avea nici o smîntă, decît că era — prea sfîcios. După ce ieșea din școală, ce-i drept nici una nu știam despre ce ne-a vorbit; dar toate eram de acord că vorbește foarte frumos...

Iubit pensionat, cu drag mă gîndesc la tine; cu toate că la ieșire, între noi să rămînă vorba, n-am vărsat nici o lacrimă. De ce să fi plîns? știam că în curînd am să capăt rochie lungă. Nici nu i-am dat pace mamei, pînă nu mi-a făcut-o. (*Se uită la rochie.*) Ce frumoasă-i! Dar încă dacă voi avea o trenă lungă, lungă...! (*Pășește și arată lungimea.*) Nu este mai frumos decît un șlep, parcă ești o regină... of! cu ce drag o să-l port! (*Se apleacă și pășește înainte, făcînd din rochie un șlep. Apoi se oprește și vine la mijloc.*)

Ieri am primit o scrisoare de la Marioara, cu care am petrecut în pensionat trei ani de zile. Îmi scrie că tinerimea de la ei va aranja un bal, la care și dînsa va lua parte și mă cheamă și pe mine. M-oi ruga de mama să mă ducă. Va fi acolo și Costică, cunoștința mea cea mai plăcută din — pensionat. Venea în toate duminicile la soru-sa și vorbea — cu mine. (*Ride.*) Drăguț băiat! Rumen și svelt și avea niște mustecioare. (*Imitează sucirea mustețelor.*) Adică la dreptul vorbind, n-avea încă mustețe, ci numai începeau a-i miji, cu toate acestea el le tot suce... (*Iarăși imitează sucirea mustețelor.*)

Și ce drăguț aprindea țigareta. (*Aprinde o țigaretă.*) Și cum fuma de frumos. (*Fumează plîmbîndu-se. Apoi aruncă țigareta și vine la mijloc.*)

(*Privind ispititor în jur de sine.*) Am și cîteva scrisori de la dînsul. Le știu ascunse să nu le vadă nimeni. (*Scotînd din buzunar un teanc de scrisori.*) Ah! cum am tremurat cînd am primit cea dintii. Mi-a predat-o soru-sa. O bunătate de inger. Cum am roșit și cu ce dor am cetit-o! Și cînd i-am răspuns, de unsprezece ori am început și refăcut conceptul. Amorul nostru părea vecinic. Și totuși el, după ce a trecut examenul de maturitate și s-a făcut jurist, și-a uitat jurămîntul. S-a răcit. M-a trădat. Cît am plîns și mai plîng și acuma. (*Iși șterge lacrimile.*) Cum să nu plîng; căci era frumos. (*Plînge. Apoi se redeșteaptă minioasă.*) Ba era urît foc, n-avea nici urmă de mustețe... un băiat... (*Ride.*) Ba zău că mint... Era frumos, ca rupt din soare... Dar să nu mă spuneți la-mama, că-mi taie rochia lungă!

PROLOG

Teatrul înfățișează o livadă între munți.

SCENA I

POETUL

(coborînd la vale)

Umblat-am văi și dealuri, văzut-am cu mîndrie
Că neamul nostru are o mare bogăție
De frumuseți ascunse, ce alții n-au.

Păcat

Că noi nu prea cunoaștem ce-avem mai minunat.
Ne-am dus în lumi străine și-am învățat în ele
Limbi, datini și cultură, cu cheltuieli, munci grele.
Ne-am închinat cu fală la tot ce-a fost străin
Ș-am dat uitării neamul și singele român!
Nici n-am visat că ceea ce-n lume ne-ncîntase
Aveam și noi, mai neaș și mai frumos, acasă,
Ascuns în neamul nostru.

Și pînă cînd am stat

Prin lumile străine și lor ne-am închinat,
Aici în casa noastră, comoara părăsită
A trebuit să-ndure o crîncenă ispită;
A fost un pom cu fructe ce stă-n drum nepăzit,
Cîți trecători mai lacomi, cu toți l-au ciungărit;
Toți ș-au cules din poame ce-au fost mai minunate,

Ba rupt-au și ramuri de fructe încărcate;
Dar oricît ni-l dubiră, deloc nu s-a uscat,
Căci este-un pom ce veacuri stă sus neclătinat;
Cît îl zdrobești mai tare, dă ramuri mai vinjoase,
Cît îl despoi mai crîncen, ai poame mai frumoase.
Din vechile-i podoabe mulțimi s-au stins și dus,
Dar astăzi și mai mîndru ridică fruntea-n sus.

(Privind în jur, merge înainte.)

Trecut-a noaptea lungă și soarele răsare,
E vremea să ne punem la lucru, mic și mare!
Sus steagul luminării prin văi și prin Carpați,
Să ne-adunăm sub dînsul, români, ca niște frați!
Să scoatem la iveală comoara nesecată,
Să-i facem scut de-a pururi, ca-n veci și niciodată
Să n-o despoaie nimeni, să crească pentru noi,
Să-nsufle mîngăiere în timpuri de nevoi;
În zi de bucurie ne facă sărbătoare
Și orișicînd ne fie o fală-nălțătoare!

SCENA II

POETUL și un ȚARAN MOȘNEAG

POETUL

Ei, ce mai faci, moșnege?

MOȘNEAGUL

Da merg s-aduc și eu

Din uscături ce-s harnic.

POETUL

Ești dirz.

MOȘNEAGUL

Năravul meu.

Cam dirz, dar n-am ce face; năravul cel din fire,
Cum spune vorba aia, nu are lecuire.
Așa mi-a fost ursita, să-mi fie-n veci urit
Orice-i stricat și mîrșav și tot ce-i schimosit.
Și de-mi arunc privirea la noi și-n alte sate,

Văd cum se surpă toate ce-au fost din moși păstrate:
Bătrîne obiceiuri frumoase, românești,
Să pierd, să sting încetul și-n urmă te trezești
Cu altele, străine, în loc de flori — scăiete,
Cari ni să șed întocmai ca nuca la părete.
Țărâna, fala noastră, își uită de război
Și-și cumpără prin tirguri găteală cu forfoi;
Chiar graiul nostru neaș se pare că se schimbă
Și vorbele străine îți fring săraca limbă;
Cîntarea trăgănată și doina cea cu dor
Încep să se prefacă virtej îmbătător;
Ne mestecăm prea tare, ca griul în neghină,
Abia ne mai cunoaștem de pătura străină,
Întoarsă-i roata vremii și noi sintem de jos
Și nu văd mîntuînță.

POETUL

Ba e, moșneag duios.

Să facem un teatru, o casă minunată,
Și s-adunăm într-însa tot ce-am avut odată
Și tot ce-i azi al nostru: grai, datini, port și cînt
Și tot ce are neamul mai prețios, mai sfînt;
Să le păstrăm pe toate, ca-n veci să nu ne piară,
Să ne-ncălzim la ele, să ne ridice iară!

MOȘNEAGUL

Să-ți fie gura d-aur, că bine mai vorbești!
M-ai mîngăiat cu totul, mi-ai dat puteri cerești;
Sînt tînăr, sprinten iară, ca și odinioară,
Mă duc, alerg, zbor iute, ca pasărea ușoară,
Să văd pe toți românii, la toți să le vestesc
Ca într-un gînd să facem teatru românesc.

(Iese.)

SCENA III

POETUL

(singur)

Toți într-un gînd! O! parcă din ceruri ni să spune.
Toți într-un gînd, românii, am face o minune.

SCENA IV

POETUL și o societate de domni și dame

UN DOMN

Pe pajiștea aceasta e bun loc de maiial.

(Zărînd poetul.)

Ce mai visezi, poete?

POETUL

Un vis național.

Visez că-mi văd tot neamul făcîndu-și un teatru.

AL DOILEA DOMN

Nu mai visa, poete; deschide-ți ochii-n patru,
Vezi marea nepăsare dormind în jurul tău.

AL TREILEA DOMN

Te sprijinim, nu-i vorba; dar lucrul este greu,
Sîntem săraci.

O DOAMNĂ

Nu este atît de greu cum pare.

Venim și noi, românce, dînd sprijin la-nălțare;
Căci unde se lucrează de neamul românesc,
Femeile române de-acolo nu lipsesc.

POETUL

Podoaba națiunii, românce-ncîntătoare,
Pe cari ne-au dat din ceruri să fiți al nostru soare;
Voi ne-ați scutit căminul în timp de vijelii
Și voi faceți viața un rai de veselii;
Puterea voastră-i mare, e chiar nemărginită,
De vreți și voi, sînt sigur de învingerea dorită
Și Thalia Română se va-nălța-n curînd,
Mă-nchin smerit acestui măreț și falnic gînd.

SCENA V

ACEIAȘI și MOȘNEAGUL

MOȘNEAGUL

Cutreierat-am munții, prin tulnic dat-am veste
Și vin de pretutîndeni bărbați, flăcăi, neveste.

SCENA VI

ACEIAȘI și un COR din BANAT

CORUL

(intră cîntînd)

Iată ziua mult dorită,
Iată ziua fericită,
Haidem să ne bucurăm!
Și cu toții dimpreună
Veseli și cu voie bună,
Un teatru să-nălțăm!

Un teatru ce să poarte
Steagul lui în orice parte
La românii doritori;
Pretutindeni să ne fie
Un izvor de bucurie,
Să ne facă sărbători.

SCENA VII

ACEIAȘI și o ceată de CĂLUȘERI din Ardeal

VĂTAFUL

(salutînd cu bita)

Trăiască teatrul românesc!

(jucînd singur)

Unu, doi, trei, copile, mări! Rupe-o!

(jucînd toți)

Nu te da, mări! Rupe-o copile!

(După ce s-a jucat Călușorul, călușerii, coriștii, coristele și celelalte țărance, dimpreună cu domni și damele fac un cerc și joacă hora.)

POETUL

Uniți așa cu toții, frumosul nostru vis
Parcă-l vedem aieve: Teatrul e deschis!

(Cătră public:)

Stimate, scumpe public, rugăm-te primește
Cu drag silința noastră făcută-n românește;
Ne trece cu vederea greșelile ce-am spus...
E greu tot începutul... Ș-acum cortina sus!

GĂRGĂUNII DRAGOSTEI

Comedie într-un act

PERSOANELE:

OLIMPIA, văduvă tină ră
TÎRGOVIȘTEAN, unchiul ei
DR. URSULESCU, medic
MARIN, avocat
GOGU, deputat
JOIȚA
LUXIȚA } prietenele Olimpiei
RITA }
ALECU, servitor
ANICA, servitoare
DOAMNE și DOMNIȘOARE

Se petrece la București, în salonul doamnei Olimpia. Timpul prezent.
Un salon de primire, mobilat elegant.

SCENA I

TÎRGOVIȘTEAN și URSULESCU

TÎRGOVIȘTEAN: Degeaba vrei să mă convingi. Nu te cred și pace.

DR. URSULESCU (*aprinș*): La dracu! Nu mă crezi! Bine, nene Tîrgoviștene, drept cine mă iei d-ta? Sint eu un palavragiu care îndrugă la moși pe groși, fără să știe ce spune? Ori poate am obiceiul s-ascund adevărul?

TÎRGOVIȘTEAN: Ba nu.

DR. URSULESCU: Așadară, de ce mi te împotrivești, dacă-ți spun că nepoata d-tale e sănătoasă tun?

TÎRGOVIȘTEAN: Sănătoasă! Uf, maică. Toată ziua e agitată, nimica nu-i place, ceartă pe toți și nimeni nu-i poate intra în voie. Orice-i zice, doctore, eu mă tem că e bolnavă.

DR. URSULESCU (*iși ia pălăria de pe masa din fund*): Dacă te temi, cheamă-i alt medic. (*Pleacă.*)

TÎRGOVIȘTEAN (*alergînd după el*): Doctore, frate, nu te supăra; vezi că sint foarte îngrijat.

DR. URSULESCU (*oprindu-se minios*): N-am obiceiul să sufer insulte. Dacă nu mă crezi, dacă știi mai bine: de ce m-ai consultat?

SCENA II

ACEIAȘI și GOGU

GOGU (*intrînd*): Trecînd p-aici la Cameră, ți-am văzut trăsură, doctore, la poartă. Cine e bolnav? Poate cocoana Olimpia?

DR. URSULESCU (*dîrz*): Ba.

GOGU (*lui Tîrgoviştean*): Ori d-ta?

DR. URSULESCU (*şi mai dîrz*): Ba.

GOGU: M-am speriat că poate s-o fi bolnăvit cocoana, căci ieri mi s-a părut prea nervoasă. Mi-a trîntit un atac straşnic, că de ce nu iau cuvîntul în Cameră, să susţin drepturile femeilor?

DR. URSULESCU: Nu i-ai putut răspunde că n-ai obiceiul să vorbeşti?

TÎRGOVIŞTEAN: Şi pe mine tot cu asta mă omoară.

DR. URSULESCU: Drepturi femeilor! soacră-mea şi le-a luat de mult.

TÎRGOVIŞTEAN: Acum ce-a făcut? A convocat cu prietenele sale o mare întrunire de femei, care să discute chestia.

GOGU: Eu consimt cu plăcere. Femeile admise-n parlament, ar fi o plăcere să fii deputat. (*Scofîndu-şi ceasornicul, se uită la el.*) La revedere! Incepe şedinţa. (*Trece la 3*).

DR. URSULESCU: Şi se citeşte apelul nominal.

GOGU: După şedinţa am să trec p-aicea. (*Iese.*)

SCENA III

TÎRGOVIŞTEAN şi URSULESCU

DR. URSULESCU: Ce caută omul acesta la d-ta?

TÎRGOVIŞTEAN: Aduce Olimpiiei informaţiuni politice.

DR. URSULESCU: Un diurnofag. (*Trece 1*) Are cinci şase funcţiuni. Se prezintă la toate şi stă pînă se citeşte apelul nominal ori îşi iscăleşte numele în condică, apoi aleargă ajurea... Ei, acuma mă duc şi eu.

TÎRGOVIŞTEAN: Care va să zică, nu dai nici o doftorie nepoatei mele?

DR. URSULESCU: Nu. (*Pleacă, trece în dreapta, apoi se întoarce.*) Ba da. Mărit-o!

TÎRGOVIŞTEAN: D-ta crezi dară...

DR. URSULESCU: Că doftoria ei nu se găseşte în farmacie. Boala ei nu o poate vindeca decît dragostea unui bărbat.

TÎRGOVIŞTEAN: Te înşeli. Ea urăşte pe bărbaţi.

DR. URSULESCU: Pentru că adoară pe unul, care nu vine şi impută lipsa aceluia întregului sex bărbătesc. Îndată

ce se va ivi însă acela, numaidecît are să înceteze ura şi i-or trece toţi gîrgăunii de acuma... Mărit-o, iată doftoria mea!... Adio! (*Iese dreapta pl. 1*).

SCENA IV

TÎRGOVIŞTEAN apoi ANICA

TÎRGOVIŞTEAN (*singur, şede pe canapea în dreapta*): S-o mărit! Sfat bun. Poftim însă a-l executa, dacă poţi! Doctorul n-o cunoaşte ca mine. I-am propus odată şi mi-a răspuns: „Nu vreau să mai port jugul nimănuia!“... Cu toate acestea, am să mai încerc o dată. Trebuie să fac asta, căci nervozitatea ei m-a umplut de griji. (*Sună la masa din mijloc.*) Am să-i vorbesc serios.

ANICA (*intrînd*): Poftim, coconaşule.

TÎRGOVIŞTEAN: Spune cocoanei să poftască aici.

ANICA: Numaidecît.

TÎRGOVIŞTEAN (*singur*): Am să-i propun o partidă potrivită... Pe... Nu, nu! Acela nu i-ar conveni... E prea prost... Sau pe... Nici pe acela. E prea cuminte... În sfîrşit o să-i găsesc eu pe cineva.

ANICA (*întorcîndu-se*): Coconiţa vă roagă să aşteptaţi niţel. Are să termine un prim-articol pentru ziarul partidului care va ieşi mine. (*Iese stînga pl. II*).

TÎRGOVIŞTEAN: Scrie prim-articol în cameră nemăturată! Sfîntă ocupaţiune. Nu este permis nici să te apropii. Acum, poftim şi stai de vorbă cu ea serios. Tot scrie şi iar scrie. De multe orin-are timp nici să primească frizeriţa s-o pieptene... Dar încă întrunirile cele multe! Totdauna vine tîrziu la masă şi mîncăm prost... Pe vremea mea femeile nu scriau la gazete şi nu ţineau întruniri, dar mîncam bine şi casa totdauna era curată... Şi nici una nu reclama nu ştiu ce drepturi... (*Anica trece prin odaie.*) Ce duci?

ANICA: Nişte invitaţii pentru întrunirea de astăzi.

TÎRGOVIŞTEAN: Dă-mi-le să le văz. (*Anica i le predă. El citînd adresele:*) Cocoana Joiţa!... Luptă pentru ordinea socială şi casa ei este curat un balamuc... Cocoana Luxiţa! Reclamă emanciparea femeilor şi bărbatul ei

n-are voie să zică nici circ... Cocoana Rița! Stăruie să se înființeze ateliere de industrie națională, dar ea nu cumpără nimica ce nu-i din străinătate... (*Privind celelalte adrese.*) Și toate tot așa. (*Oprindu-se la una.*) Iată asta! A risipit toată averea bărbatului și acuma vrea să cirmuiască o societate de economii. (*Aniceii:*) Unde are să fie întrunirea?

ANICA: Aicea.

TÎRGOVIȘTEAN: Sfinte mucenice! Atunci haid' de-aicea, că nu vreau să pățesc ca zidurile Iericului. (*Iese dreapta, pl. II.*)

SCENA V

ANICA și ALECU

ANICA (*singură*): Cocoana mi-a spus să duc eu pe la toate invitările acestea. Dar țin și eu la egalitate. Eu să alerg ulițele și Alecu să stea acasă? Asta nu merge. A sosit vremea să mă emancipez și eu. (*Sună la masa din fund.*)

ALECU (*intrînd*): Cine a sunat? (*I pl. dr.*)

ANICA: Eu.

ALECU: Puteai să mă chemi și cu gura. Că nu ești cocoană, nici mai mare decît mine să-mi poruncești.

ANICA: Mai mare nu-s, dar nici mai mică; tocmai atita ca tine. Mi-a spus cocoana că femeia trebuie să aibă asemenea drepturi ca bărbații. M-am înscris și eu între luptătoarele pentru emanciparea femeilor. Jos tirănia bărbaților!

ALECU: Ce gărgăuni ți-au intrat în cap, frate?

ANICA: Nu-s gărgăuni. În sfîrșit ne-am trezit și noi femeile. Destul am purtat jugul vostru, e vremea...

ALECU: Să purtăm noi al vostru... Adicăte găina să poruncească... Mare înțelepciune, nu-i vorbă... Ei, ce vrei?

ANICA: Cocoana te trimite să duci scrisorile acestea la adresa lor.

ALECU (*primind scrisorile, privește adresele*): Iarăși o întrunire de femei.

ANICA: Este o mare chestie de discutat.

ALECU: Eu mă mir cum se pot înțelege. Dăunăzi am ascultat la ușă, dar vorbeau toate deodată, încît n-am priceput nici un cuvînt și m-am ales cu nimica.

ANICA: Nici nu-i de nasul tău... Du scrisorile să nu întîrzi.

ALECU: Le duc (*Iese în dreapta, pl. II.*)

ANICA (*singură*): Am să vorbesc și eu cu prietenele mele să facem și noi o mișcare. Avem să ținem o întrunire mare. Da, da! Jugul bărbaților nu mai e de suportat.

SCENA VI

OLIMPIA și ANICA

OLIMPIA (*intrînd agitată, cu părul despletit pe umere, în negligé de dimineață, fuge-naintea oglinzii. Declamînd*): Doamnelor și domnișoarelor! surori în suferințe; tovarășe de luptă! Secolul al nouăsprezecelea e secolul egalității. Ar fi o rușine ca noi femeile să mai purtăm jugul bărbaților. Întunecimea veacurilor trecute... (*Zărînd pe Anica, tace-ndată. Apoi ei, vorbind:*) Ce stai acolo ca un butuc? Ai dus scrisorile?

ANICA: Le-am trimis cu Alecu.

OLIMPIA: Nu ți-am spus să le duci tu? De ce nu te supui ordinului meu?

ANICA: Am văzut că el n-are nici un lucru și am socotit că de ce să stea el p-acasă tolănindu-se la umbră, cită vreme eu alerg ulițele prin căldură?! D-ta mi-ai spus de multe ori că nu mai trebuie să suferim îngîmfarea bărbaților, ci să fim dopotrivă cu ei în toate, așa și în lucru.

OLIMPIA: Încăi de-ai fi aranjat salonul... Iată ce prost stau toate... (*Mișcă un fotel și-l răstoarnă.*) Ridică-l și-l pune colo. (*Anica executează ordinul.*) Nu te-am învățat să nu pui toate scaunele în așa ordine simetrică, parc-ar fi o școală?! (*Impinge un scaun mai încolo.*) Iată așa. (*Mișcă nervos toate mobilele, pe cînd unele se răstoarnă și Anica le ridică.*) Dar oglinda asta?... Nu ți-am spus să aduci pe cea din odaia de prinzire, care arată o față galbenă-verde? Nu vreau ca damele să se uite tot în oglindă și astfel să nu fie atenté la

discursul meu... (*Anica pleacă.*) Stăi!... Haide fă-mi părul întii. (*Se așează pe un scaun și Anica începe să o pieptene. Declamînd:*) Doamnelor și domnișoarelor! surori în suferințe, tovarășe de luptă! (*Vorbind:*) Bagă de seamă să nu-mi smulgi părul! (*Declamînd:*) Secolul al nouăsprezecelea e secolul egalității... (*Vorbind:*) Văzut-ai cît de prost a fost îmbrăcată dăunăzi nevasta maiorului? Biata vrea să rivalizeze cu mine și n-are nici un gust... (*Declamînd:*) Ar fi o rușine ca noi femeile să mai purtăm... (*Vorbind:*) Ascultă, Anico, dacă mă mai smulgi, îți trag o palmă...

ANICA: Să iertați, cocoană, un fir de păr alb...

OLIMPIA (*sărind în picioare*): Un fir de păr alb!... Minți!

ANICA: Iată-l. (*Îl dă.*)

OLIMPIA: Tu l-ai vîrit acolo... (*Trece în dreapta și revine la stînga.*) Însă n-ar fi mirare... Viața asta agitată și petrecută-n luptă pentru binele de obște, trebuie să te albească. (*Se așează din nou pe scaun și Anica urmează a o pieptăna. Declamînd:*) Ar fi o rușine ca noi, femeile, să mai purtăm, jugul bărbaților... (*Vorbind:*) Dl Marin n-a fost încă p-aici?

ANICA: Numai pe dl Gogu l-am văzut.

OLIMPIA: Ce vrea orangutangul acela?... Dă-mi oglinda cea mică. (*Anica i-o dă. Se privește-n oglindă.*) Așa; e bine... Acum du-te și schimbă oglinda cea mare... (*Se scoală. Anica vrea să ia oglinda.*) Las-o, destul de urit arată și asta.

ANICA (*la o parte*): Apoi să zici că nu-și iubește prietenele. (*Iese.*)

SCENA VII

OLIMPIA

(*singură, în stînga șezînd*)

Discursul meu de astăzi are să supună pe toate rivalele mele. Am să fiu aclamată cu entuziasm și proclamată prezidentă a clubului; iar mine, toate ziarele se vor ocupa de mine. Ce frumos! Ce sublim! Toată noaptea am lucrat, am adunat frazele mari de prin ziare și le-am compus într-un buchet. Ce discurs fenomenal. Vorba e numai să-l știu pronunța bine. Haid' să-ncerc! (*Se duce în fruntea mesei și își ia o*

poză oratorică. Declamînd:) Doamnelor și domnișoarelor! (*Vorbind:*) Oare să zic „domnișoarelor“? Sint cam bătrîne și... În sfîrșit, lumea le cunoaște domnișoare!... Ei bine!... (*Declamînd:*) Doamnelor și domnișoarelor! Secolul al nouăsprezecelea e secolul egalității. Ar fi o rușine ca noi, femeile, să mai purtăm... (*Vorbind:*) Oare care rochie să-mbrac? Cea roză-mi șade de minune. Dar și Aglaia are una la fel. S-ar zice c-o imitez. Iau cea galbenă... (*Continuînd discursul:*) ...să mai purtăm jugul bărbaților... (*Vorbind:*) Cît mi-ar plăcea să fie de față și Marin! (*Continuînd discursul:*) Întunecimea veacurilor trecute ni-e martoră cît am îndurat înjosirea... Dar a sosit vremea să ne trezim. Poziția... poziția... (*Vorbind:*) Nu știu de ce, dar aicea totdeauna mă încurc. Parcă văd înaintea mea pe Mariți, văduva subprefectului, care se înhoalbă la mine, cu niște ochi scofilciți, căci aspiră și ea la prezidenție. Proasta, se pune în rînd cu mine. Eu sint pentru emanciparea femeilor; ele au să fie egale cu bărbații; dar între sine ele nu pot fi egale... Ei bine!... (*Continuînd discursul:*) Poziția... poziția... (*Vorbind:*) Ce drac urmează? (*Scoate din buzunar un teanc de hîrtii și caută, apoi citește cu patos:*) Poziția de drept a femeii e zdruncinată cu desăvîrșire; ea poartă toate greutățile casei și bărbatul se plimbă. Ea stă vecinic acasă, iar bărbatul face chef la club. De ce să n-avem și noi, femeile, cluburi?!.. Ochii Europei, civilizația lumii ne privește! suferințele secolilor reclamă dreptate. Jos jugul bărbaților! Jos tirănia lor! (*Fuge iute la oglindă; vorbind:*) Exclamația aceasta trebuie s-o învăț la oglindă. (*Luîndu-și un aer foarte serios, vorbind:*) Așadară... (*Citește:*) Jos jugul bărbaților! Jos tirănia lor! Vocea timpului ne impune să arborăm steagul emancipării. Sub el să ne adunăm toate femeile și să strigăm... strigăm. (*Privind în oglindă, vorbind:*) La dracu, atîta frumusețe să se ofilească degeaba! Șuvița asta de păr pare nepotrivită. S-o tai. (*Ia niște foarfeci și taie. Vorbind:*) Așa. (*Urmînd discursul:*) Să strigăm să ne auză țara, Europa, lumea, cerul și pămîntul... (*Cu voce tot mai tare:*) Să strigăm!... (*Vorbind lin:*) Totuși, va fi mai bine să iau rochia cea albastră... (*Urmîndu și discursul cu voce tare:*) Să strigăm...

SCENA VIII

TÎRGOVIȘTEAN și OLIMPIA

TÎRGOVIȘTEAN: Nu striga, dragă, că se sperie vecinii.
 OLIMPIA: Învăț discursul ce am să țin la întrunirea de astăzi. Cred că nu dorești nici d-ta să pățesc rușine și prietenele să riză de mine.
 TÎRGOVIȘTEAN: Ce doresc eu? Ți-am spus de multe ori. Să-ți cauți de treabă și să te măriți. Asta e menirea femeii, iar nu să țină discursuri prin întruniri.
 OLIMPIA: Să mă mărit? Să mă fac iarăși sclava unui bărbat? Niciodată. *(Trece 2.)*
 TÎRGOVIȘTEAN: Gărgăuni.
 OLIMPIA: Eu urâsc bărbații.
 TÎRGOVIȘTEAN: Pentru că nu vine nici unul să te ia.
 OLIMPIA: Pentru că sînt niște despoți, cari uzurpează drepturi și prerogative ce nu li se cuvin, după legea firei. Însă nedreptatea are să se sfîrșească în curînd. Ne-am trezit și noi femeile și am arborat steagul eliberării.
 TÎRGOVIȘTEAN: Desigur o fustă.
 OLIMPIA: Degeaba-ți bați joc. Ai să vezi în curînd cine sîntem.
 TÎRGOVIȘTEAN: Parcă nu vă cunosc de mult. Am fost doar însurat. Fie-iertata mi-a dat destule lecții.
 OLIMPIA: Avem să formăm un partid care...
 TÎRGOVIȘTEAN: Va ținea în toate zilele cite o întrunire, unde fiecare veți lua cuvîntul de zece ori.
 OLIMPIA: Un partid care să dărime tirănia bărbaților.
 TÎRGOVIȘTEAN: Care va să zică nu-i glumă.
 OLIMPIA: Rizi, rizi!... Acum mă duc să fac toaletă pentru întrunire. *(Trece în stînga.)*
 TÎRGOVIȘTEAN: Las-o naibii întrunire! Vino cu mine la plimbare.
 OLIMPIA: Nu pot. Interesele partidului nu-mi dau voie.
 TÎRGOVIȘTEAN: Am văzut la Constantinescu niște stofe nouă...
 OLIMPIA *(se apropie de el)*: Vrei să-mi comanzi o rochie nouă? Haide!

TÎRGOVIȘTEAN: Dar interesele partidului?

OLIMPIA: Știi că nu pot să-ți refuz nimica ce-ți face bucurie... Mă duc să-mi schimb îmbrăcămintea... Ș-apoi sînt la dispoziție... *(Ieșind, declamează:)* Doamnelor și domnișoarelor!... Surori în suferințe... *(Iese.)*

SCENA IX

TÎRGOVIȘTEAN, singur

Gărgăuni și nimic altceva. Cum a declamat despre întrunirea de astăzi! Și totuși, cînd a auzit de o toaletă nouă, numaidecît a uitat și întrunire, și partid, și tot.

SCENA X

TÎRGOVIȘTEAN și GOGU

TÎRGOVIȘTEAN: S-a și încheiat ședința?
 GOGU: Încă nu. Eu însă n-am putut s-aștept sfîrșitul, căci a trebuit s-alerg la bancă.
 TÎRGOVIȘTEAN: Să iscălești condica de prezență.
 GOGU: Să isprăvesc niște afaceri grabnice. Le-am terminat, Ș-acum sînt aici să vă văd ce mai faceți? Cicoana e bine?
 TÎRGOVIȘTEAN: Da.
 GOGU: Nene Tîrgoviștene, dă-mi voie să-ți fac o declarație.
 TÎRGOVIȘTEAN: Pofteste. *(Sed.)*
 GOGU: Eu ador pe cicoana Olimpia.
 TÎRGOVIȘTEAN: Ș-apoi?
 GOGU: Cer sprijinul d-talè.
 TÎRGOVIȘTEAN: Sprijin la dragoste? Cine a mai auzit și asta? Dacă tu nu ești în stare a-i dobîndi inima, culcă-te pe cea ureche și dormi.
 GOGU: Dacă d-ta ai pune o vorbă pentru mine...
 TÎRGOVIȘTEAN: Să mă fac mijlocitor de căsătorie? Ca mai tîrziu să mă înjurați amîndoi? Ferit-a sfîntul să mă amestec. Vorbește-i tu. Tocmai o aștept să vie.

Gogu: Regret că nu mai pot sta. (*Se scoală scofîndu-și ceasornicul.*) Am să mă duc la institutul nou...

TÎRGOVIȘTEAN: Să faci act de prezență?

Gogu: Adio! În curînd mă întorc. (*Iese.*)

SCENA XI

TÎRGOVIȘTEAN, *singur*

I l-am propus odată. Dar și-a ris de el. Și nu mă mir deloc. Bine zice ea, un orangutang... Marin! Acela-i om... Însă naiba-l știe de ce nu vrea să se însoare. Dacă-l întilnesc am să-l descos. El nu m-a rugat să pun o vorbă; mi se pare că nici n-ar trebui. Am băgat de seamă că nepoata mea nu-i străină de dînsul. Trebuie să fie ceva pricină pentru care-l tot vorbește de rău; desigur dragostea. O fi supărată pentru că nu vine să răspundă la dragostea ei cu același sentiment... Așa-s femeile. Cînd te iubesc mai tare, atunci te ceartă mai strașnic. Și răposata mea avea năravul acesta. Fie-iertata, trebuie că mă iubea grozav, căci nu mă mai scotea din injurături... A! iată Marin... Acum am să-l iau de scurt... Sau, sau!

SCENA XII

TÎRGOVIȘTEAN și MARIN

TÎRGOVIȘTEAN (*grăbind înaintea lui*): Bine ai venit!

MARIN: Am promis ieri doamnei Olimpia o carte... I-am adus-o. (*Pune pe masă o carte.*) Ei, ce mai faceți?

TÎRGOVIȘTEAN (*luîndu-i bastonul și pălăria*): Bine, prea bine... Nepoata mi-a vorbit ieri mult de d-tă.

MARIN: Sint foarte încîntat.

TÎRGOVIȘTEAN: Se vede că vă potriviți de minune în idei.

MARIN: Din contra. Avem principii diametral opuse.

TÎRGOVIȘTEAN: De minune! Din ciocnirea teoriilor opuse iese adevărul... Nu fumezi? Tocmai am primit un tutun excelent. Poftim! (*Îi pune tutunul înaintea lui.*)

MARIN: Mulțumesc. Nu prea obicinuiesc.

TÎRGOVIȘTEAN: Vrei o dulceață? (*Sună.*) De care poftesti? Zmeură, portocală ori trandafir?

ANICA (*intrînd*): Pofțiți?

MARIN: Mulțumesc. Nu prea obicinuiesc.

TÎRGOVIȘTEAN (*Aniceii*): S-aduci Maderă.

MARIN: Pentru mine, mulțumesc. Nu prea obicinuiesc.

TÎRGOVIȘTEAN (*Aniceii*): Du-te la cocoana și-i spune că dl Marin e aici.

ANICA: Înțeleg. (*Iese în stînga.*)

TÎRGOVIȘTEAN: Ei, spune-mi ce obicinuiesti, dară?

MARIN: Nimica.

TÎRGOVIȘTEAN: Poate ești blazat. Ar fi păcat. Om tînăr.

Eu ți-aș ști spune leacul.

MARIN: N-am obicinuit să iau leacuri.

TÎRGOVIȘTEAN: De ce nu te-nsori?

MARIN: Aș!

TÎRGOVIȘTEAN: Să mă crezi, însurătoarea ți-ar fi doftoria cea mai bună. Te-ar schimba cu totul. Iată-mă-s exemplul cel mai bun. Ca flăcău am fost ursuz și acum-a-s blind ca un miel. Fie-iertata m-a dăscălit de minune.

MARIN: Eu nu voi să fiu dăscălit.

TÎRGOVIȘTEAN: Care va să zică n-ai de gînd să te însori?

MARIN: Ba da.

TÎRGOVIȘTEAN: Bine. Vremea trece...

MARIN: Îndată ce mi-oi găsi una care să nu vrea a mă governa.

TÎRGOVIȘTEAN: Atunci, frate, n-ai să te-nsori niciodată.

SCENA XIII

ACEIAȘI și OLIMPIA

TÎRGOVIȘTEAN (*Olimpiei*): Bine că vii. În chestia aceasta tu poți fi judecătoarea cea mai competentă. Dl Marin zice că vrea să se-nsoare.

OLIMPIA: A! ce surprindere!

MARIN: Mă rog, n-am zis tocmai așa.

OLIMPIA: M-am și mirat. Un dușman atît de mare al femeilor!

MARIN: Pardon! Sînt duşman numai al gărgăunilor femeieşti.

TÎRGOVIŞTEAN: Ai dreptate. Şi eu am luptat toată viaţa împotriva acelora. Un adevărat răzbel de treizeci de ani. (*Suspînînd:*) Degeaba.

OLIMPIA: Gărgăuni! Îndată ce încetăm să fim numai sclave, îndată ce ne luăm voie a avea şi noi o idee, o voinţă şi stăruim a o realiza: numaidecît vin domnii bărbaţi şi ne-ntîmpină cu vorba „gărgăuni“.

MARIN: O! nu. Vă stimăm, vă adorăm cînd vă vedem în serviciul unor idei potrivite vocaţiunii femeieşti...

OLIMPIA: Fireşte, vocaţiunea femeiască o definiţi d-voastre bărbaţii. Adică să stăm vecinic acasă, să tot muncim şi să ne plictisim; iar d-voastre, ca nişte fiinţe superioare, să vă petreceţi, să vă faceţi cheful... Aşa v-ar plăcea, nu-i aşa? Dar ne-a trecut de şagă. Pretindem emanciparea femeilor.

TÎRGOVIŞTEAN: Bine, dragă. Însă întii eu aş cere emanciparea bărbaţilor.

MARIN: Bine zici. Au nu femeile domnesc astăzi?

OLIMPIA: Noi?

TÎRGOVIŞTEAN: Da, da. Iau mărturie viaţa mea întregă... Dar o afacere mă reclamă. Vă las un moment singuri. (*La o parte, ieşînd.*) Îi las să se certe, că doară s-or împăca.

SCENA XIV

OLIMPIA ŞI MARIN

OLIMPIA: Vii la întrunirea noastră de astăzi?

MARIN: E permis?

OLIMPIA: Vecinic sarcastic. Noi nu sîntem bărbaţi şi nu ne temem de libertate.

MARIN: Vei lua şi d-ta cuvîntul?

OLIMPIA: Încă nu ştiu. Dar se poate. Prietenele mele stăruiesc mult.

MARIN: Ei bine, atunci am să vorbesc şi eu.

OLIMPIA: Ce vrei să zici?

MARIN: Am să te combat.

OLIMPIA: Ce complezant!

MARIN: Scuză, dar în luptă complezanţa n-are loc. D-ta susţii un principiu, eu mă înscriu adversar. Ş-avem să luptăm cu toată forţa, căci a nu ne servi de toate armele noastre, ar fi să periclităm principiul ce susţinem.

OLIMPIA: Da, da.

MARIN: Prin urmare, te rog din capul locului să mă ierţi dacă mă voi servi şi de armele sarcasmului. Ce-i dreptul, taie afund, dar izbuteşte radical.

OLIMPIA: Vrei să mă faci de ris? Mă pun la adăpostul culturii d-tale...

MARIN: A! ce gîndeşti! Nu expunem risului persoana ce are complecta noastră stimă.

OLIMPIA: Dacă mă stimezi, nu lua cuvîntul împotriva mea.

MARIN: Cu plăcere. Dar cu o condiţie.

OLIMPIA: Ce?

MARIN: Să nu vorbeşti nici d-ta.

OLIMPIA: Dar asta e cu neputinţă. Am auzit că vor să mă aleagă prezidentă. Va trebui să zic şi eu ceva.

MARIN: Nu primi.

OLIMPIA: Nu pot să refuz.

MARIN: Ei bine, nici eu nu pot face să nu-ţi răspund.

OLIMPIA: Care va să zică îmi declari răzbel?

MARIN: Pe viaţă şi pe moarte.

OLIMPIA: Şi zici că-mi eşti prieten.

MARIN: Tocmai pentru asta. Aş vrea să te pot smulge din cercul acela.

OLIMPIA: Nu vei izbuti.

MARIN: O să vedem. Eu sper. Acum mă duc să mă pregătesc de luptă. (*Salută şi iese.*)

SCENA XV

OLIMPIA, singură

(*La uşa din dreapta*): Uricios ce eşti, ah! cum te urăsc!... Vecinic opozant, ţine morţiş la părerile sale şi n-are nici o consideraţie pentru mine... Atitudinea lui mă supără, sar-

căsmul lui mă revoltă... Eh!... Bărbat ca ceilalți... (*La masă.*) Ba nu! El îmi pare altfel. Hotărît, energic. Știe să se afirme. Un adevărat bărbat... Un adversar foarte pri-mejdios!... Dacă nu-l răpun, are să mă nimicească... Mă simt parcă slăbind... Degeaba ascund, degeaba vreau să lupt, degeaba zic că-l urăsc... Nu pot... Nu mai pot... Mi-e drag.

SCENA XVI

OLIMPIA și TÎRGOVIȘTEAN

TÎRGOVIȘTEAN (*pl. II, dreapta*): Mi se pare că v-ați înțeles de minune, căci l-am văzut pe Marin ieșind cu surîsul pe buze. Nu v-am spus că din ciocnirea ideilor opuse iese adevărul?! Tocmai de aceea v-am și lăsat singuri. Știu eu ce trebuie să fac.

OLIMPIA: Destul de rău ai făcut.

TÎRGOVIȘTEAN: Ce s-a întâmplat? Poate ți-a declarat amor?

OLIMPIA: Aș!

TÎRGOVIȘTEAN: Da ce vorbesc! Atunci nu ți-ar părea rău că v-am lăsat singuri.

OLIMPIA: Unchiule! Eu nu mai vreau să văd omul acesta. Îl urăsc grozav.

TÎRGOVIȘTEAN: De ce nu mi-ai spus mai de mult? Acuma sînt incurcat. Gîndind că-ți fac plăcere, l-am invitat la masă.

OLIMPIA (*speriată*): La masă?

TÎRGOVIȘTEAN: Jur că n-am știut că-l urăști.

OLIMPIA: Dar știi că n-avem bucătăreasă.

TÎRGOVIȘTEAN: Ptiu! Am uitat... Dar, în sfîrșit, o dată poți să îngrijești și tu nișel prin bucătărie.

OLIMPIA: Eu!

TÎRGOVIȘTEAN: Bucatele vor avea gust mai bun, dacă le vei pregăti tu. Desigur și Marin va fi de părerea asta. Iată totodată și prilejul cel mai bun pentru ca să vă împăcați.

OLIMPIA: Și — Marin a primit?

TÎRGOVIȘTEAN: Cu multă plăcere. Mi se pare că se interesează de tine. A fost păcat să vă certați... Ei bine, vei ieși în bucătărie, nu-i așa?

OLIMPIA: Nu pot... sînt ocupată... (*trece II*) întrunirea noastră de astăzi... discursul meu...

TÎRGOVIȘTEAN: Bine. Dacă tu ești ocupată, mă duc eu în bucătărie... Am fost soldat în campania trecută și am învățat a fierbe... Știu să gătesc niște pătlăgele de-ți lingi buzele. Asta dară să nu te deranjeze deloc!... Studiază-ți discursul, iar în bucătărie mă duc eu.

OLIMPIA: Și d-ta îți bați joc!... Trimite vorbă lui Marin că sînt indispusă... și-l rugăm pentru altă dată.

TÎRGOVIȘTEAN: Nu se poate. Atuncea n-ai putea lua parte nici la întrunirea voastră de astăzi.

OLIMPIA: Da, da... ce să facem?... Poruncește toată masa la restaurant!

TÎRGOVIȘTEAN: Osana ție, idee salvatoare!... Ce bine că în secolul emancipării femeilor există și restaurante, căci dacă n-ar fi, bieții bărbați ar rămînea flămînzi.

SCENA XVII

ACEIAȘI și DR. URSULESCU

DR. URSULESCU: În sfîrșit te-ai sculat, doamnă. Am mai fost o dată astăzi aicea; dar nu ți-am putut vorbi. Cum poți dormi atîta? Nu e sănătos deloc.

OLIMPIA: N-am dormit, dar mai lucrăm...

DR. URSULESCU: La vro brodărie?

OLIMPIA: La discursul ce am să țin astăzi.

DR. URSULESCU: La vro școală de fete?

OLIMPIA: Las ocupațiunea aceasta altora, care vreau să fie laudate prin ziare. Eu am să vorbesc în întrunirea pentru înființarea unui club femeiesc.

DR. URSULESCU (*apucîndu-i mina, îi pipăie pulsul*): Ești bolnavă, doamnă?... Pulsul bate neregulat.

TÎRGOVIȘTEAN: Nu ți-am spus?

OLIMPIA: N-am nimica.

DR. URSULESCU: Vorbele-ți de adineaori nu arată o stare normală. Club femeiesc! Un fleac, doamnă. Lasă naibii idei de aceste.

TÎRGOVIȘTEAN: Bine zici, doctore.

OLIMPIA: Eu? Niciodată. Cauza e sfântă. Mai bine mor decît să nu-mi fac datoria.

DR. URSULESCU (*lăsîndu-i mîna*): Care va să zică, boala d-tale e mai primejdioasă decît cum mi-o închipuiam.

TÎRGOVIȘTEAN: Vezi, vezi.

DR. URSULESCU: Numai o doftorie te poate ajuta. Fă băi reci, cu duș pe cap și culcă-te și dormi.

TÎRGOVIȘTEAN: Bravo, doctore. Am știut eu că ești un doctor iscusit.

OLIMPIA: Vă bateți joc! Aveți să vedeți în curînd ce putem. (*Trece în stînga.*)

SCENA XVIII

ACEIAȘI și GOGU, apoi ANICA

GOGU: Ați auzit noutatea? Guvernul a oprit marea intrunire pentru emanciparea femeilor.

TÎRGOVIȘTEAN: Face și guvernul cîte un lucru cuminte. (*Vine la II.*)

OLIMPIA: Rușine!

GOGU: Opiniunea publică e foarte agitată. Mă tem...

DR. URSULESCU: Dacă te temi, du-te și te încuie ca un viteaz.

OLIMPIA: Se vede că guvernul e compus din bărbați. Se teme de adevăr și de dreptate. Dar nu ne lăsăm. Avem să provocăm *meeting*-uri de protestare în toată țara. Să auză toată lumea teroarea cu care drepturile noastre se calcă în picioare!

DR. URSULESCU: Fă băi reci, doamnă, cu duș pe cap.

OLIMPIA: Vă facem noi duș, n-avea frică.

GOGU (*scoțîndu-și ceasornicul*): Am venit numai a vă spune noutatea aceasta. Acum mă duc la cealaltă bancă... (*La o parte.*) Să' iscălesc condica. (*Iese.*)

SCENA XIX

OLIMPIA, TÎRGOVIȘTEAN și URSULESCU

TÎRGOVIȘTEAN: După acestea, intrunirea voastră de astăzi...

OLIMPIA: Devine și mai importantă. Avem să redactăm un apel la țară.

DR. URSULESCU: Săracă țară!

OLIMPIA: Un apel care are să revolteze pe toți oamenii de bine. Pîn-acuma guvernul s-a putut ținea, căci a avut adversari numai pe bărbați; dar acum ne punem noi femeile în frunte... și-l vom răsturna.

DR. URSULESCU: Și veți veni d-voastre la guvern... Și cită vreme d-voastre veți discuta în parlament trebile țării, noi bărbații vom sta acasă și vom legăna copiii... Ce mai drăguț de guvern.

TÎRGOVIȘTEAN: Eu am gustat dulceața lui (*suspînînd*) timp de treizeci de ani... (*Olimpiei.*) Dar dacă țineți întrunirea convocată, nu ne mai rămîne timp să mergem la Constantinescu.

OLIMPIA: Ba da. Haide.

DR. URSULESCU: Învață, nene, că pentru a merge acolo, damele totdeauna au timp.

TÎRGOVIȘTEAN: Și dacă pîn-atunci vor veni damele?

OLIMPIA: Vor aștepta... Haid' și d-ta doctore, să facem unchiului plăcerea aceasta.

TÎRGOVIȘTEAN: Vino, doctore, fă-mi plăcere. (*Pleacă toți.*)

ANICA (*intrînd*): Vin damele la intrunire.

OLIMPIA: Grăbite mai sînt. Bine. Ne-om duce după ședință.

SCENA XX

ACEIAȘI și JOIȚA, LUXIȚA, RIȚA și ALTE DAME

OLIMPIA: Ați auzit scandalul?

JOIȚA: Teroarea la culme!

OLIMPIA: Să nu ne dea voie a spune păsurile noastre! Să oprească niște biete femei...

DR. URSULESCU: A-și deschide gurița... Zău, mare tiranie.

JOIȚA: Teroarea la culme.

RIȚA: Protestăm!

TOATE CELELALTE: Protestăm.

LUXIȚA: Sînt de părerea să pornim o mișcare care să zguduie tirănia bărbaților.

OLIMPIA: Prea bine. Iată ceea ce trebuie să facem. Întrunite, cum sîntem, ținem o ședință în care vom redacta un apel la țară.

TOATE CELELALTE: Apel la țară.

OLIMPIA: În care vom spune...

JOIȚA: Că teroarea e la culme.

OLIMPIA: Și vom invita toate femeile din țară să țină pretutindeni *meeting*-uri de protestare.

TÎRGOVIȘTEAN: Curată revoluție.

DR. URSULESCU: Mai bine le-ați pofti să caute de menaj.

OLIMPIA: Onorabilul public ascultător este rugat a nu turbura liniștea consultării.

SCENA XXI

ACEIAȘI și MARIN

MARIN: Îmi dați voie să iau parte și eu?

TOATE: Poftim.

MARIN (*uneia*): Am fost pe la d-voastre. N-am găsit decît pe bărbatul d-tale. Pregătea masa.

OLIMPIA: Cer cuvîntul!

TOATE: Poftim.

LUXIȚA: Eu am o interpelație.

MARIN: Cer și eu cuvîntul.

TÎRGOVIȘTEAN: De la cine? Adunarea încă nu s-a constituit.

Trebuie întîi să se aleagă o prezidentă.

TOATE: Da, da: O prezidentă.

TÎRGOVIȘTEAN: Mă rog, numai cite una să vorbească.

DR. URSULESCU: Cu neputință.

MARIN: Să faceți un regulament!

RIȚA: Fă-ne d-ta unul.

TOATE: Un regulament.

MARIN: Cu plăcere. (*Scoate o hîrtie și începe să scrie.*) Pină atunci, vă rog suspendați ședința.

TOATE: Da, da.

OLIMPIA (*Joiței*): Unde ți-ai comandat rochia asta? Ce bine-ți șade.

JOIȚA: La Paris.

OLIMPIA: Scumpă?

JOIȚA: Nu, căci mi-am adus deodată patru.

LUXIȚA (*Riței și alteia*): Uitați-vă ce gust prost are dama aceea. (*Arată cu ochii pe una.*)

(*Într-aceste, toate își arată una alteia rochiile și pălăriile și par a conversa despre acestea.*)

MARIN: Stimabile dame, am terminat.

TOATE: S-auzim.

MARIN (*citește*): Regulament. & 1. Întîi se alege o prezidentă.

TOATE: Primim.

MARIN (*citește*): Alegerea se face sub prezidență provizorie.

Dama cea mai în vîrstă se aclamă prezidentă.

(*Toate se retrag de la prezidiu.*)

RIȚA: Eu nu-s.

JOIȚA: Nici eu.

LUXIȚA: Nici eu.

ALTELE (*pe rînd*): Nici eu, nici eu.

TÎRGOVIȘTEAN: Care va să zică, neavînd prezidentă, nu ne putem constitui.

DR. URSULESCU: Țață Rițo! Da ia poftim, ocupă fotoliul. Nu fi așa modestă.

RIȚA (*măsurîndu-l cu dispreț*): Grosolan ca totdeauna.

TÎRGOVIȘTEAN: Așadară, nici una nu-i cea mai bătrînă?

Ei acuma ce facem? Fără prezidentă nu putem discuta.

MARIN: Am îngrijit eu și pentru cazul acesta. Iată & 2.

(*Citește*): „În cazul nesperat, cînd nu s-ar putea constata care din dame e mai în vîrstă, președinte se aclamă cel mai bătrîn bărbat“.

RIȚA: Dl Ursulescu.

TOATE: Dl Ursulescu.

DR. URSULESCU: Mulțumesc de onorifica însărcinare ce-ați binevoit a-mi da. Primesc, deși nu-s cel mai bătrîn.

(*Ia loc în prezidiu.*) Dar vă spun din capul locului că am să mă țin strîns de regulament.

MARIN (*citește*): & 3: „Două din cele mai tinere se aclamă secretare“.

JOIȚA: Eu.

RIȚA: Ba eu.

ALTELE (*pe rînd*): Ba eu. Ba eu.

MARIN: Fiîndcă nu se poate constata care-i mai tinără...

MAI MULTE: Ba se poate. Se poate.

DR. URSULESCU: Prin urmare eu voi numi secretarele.

RIȚA: Protestăm!

JOIȚA: Teroarea la culme.

DR. URSULESCU: Ei bine, rog pe doamnele Joița și Rița să ia loc la masa prezidențială. (*Joița și Rița iau loc acolo.*)

MARIN (*citește*): & 4: „În adunare se admit și bărbați, care asemenea pot să ia cuvîntul, dar vorba cea din urmă totdeauna trebuie să fie a damelor.“

TOATE: Prea bine.

SCENA XXII

ACEIAȘI și ALECU, apoi GOGU

ALECU: Dl Gogu întreabă dacă-i permis să intre?

OLIMPIA: Să poftească. (*Alecule deschide ușa și Gogu intră.*)

GOGU: Îmi dați voie?

OLIMPIA: Poftim.

GOGU: N-am voit să absentez, deși nu pot sta mult, căci am un lucru foarte grabnic.

DR. URSULESCU: La dracu! Dă n-ai isprăvit încă cu iscăliturile acelea?

GOGU: Răutăcios...

DR. URSULESCU: Ei, stimate doamne și domnișoare, acum regulamentul votat, să procedem la alegerea președintei... Vot secret sau deschis?

TÎRGOVIȘTEAN: Eu gîndesc că se poate și prin aclamațiune.

GOGU: Eu propun pe d-na Olimpia... (*Unele strigă: „D-na Olimpia“; altele tac.*)

DR. URSULESCU: Ei bine, fiindcă opiniunea tuturor se manifestează unanim și cu atîta entuziasm, proclam prezidentă pe d-na Olimpia și o rog să ia locul. (*Părăsește fotoliul prezidențial.*)

OLIMPIA (*ocupîndu-și locul*): Vă mulțumesc din toată inima.

UNA: Să auzim pe d-na prezidentă.

OLIMPIA: Onoarea aceasta m-a surprins pe neașteptate. Nu sint pregătită, de aceea scuzați dacă cuvintele improvizate ce am să rostesc nu vor fi la înălțimea cerută.

TOATE: S-auzim.

MARIN: Cer și eu cuvîntul.

OLIMPIA: Doamnelor și domnișoarelor!

TÎRGOVIȘTEAN: Pe noi ne lași afară?

OLIMPIA (*incurcată*): Și dîmnilor!... (*La o parte:*) M-am și-ncurcat. Nu mai țin minte nici un cuvînt... (*Tare:*) Scuzați! O indispoziție momentană... Cedez cuvîntul d-lui Marin; eu am să vorbesc în urmă.

TOATE: Nu, nu!

DR. URSULESCU: Mă rog, numai cite una să vorbească.

OLIMPIA (*lui Ursulescu*): Domnule, funcțiunea d-tale de președinte a încetat. Acuma eu am dreptul și datoria d-a menține ordinea... Domnul Marin are cuvîntul.

MARIN: Onorabile dame și domni! Știm cu toții scopul acestei întruniri! N-am să discut chestia aceasta. Mi-am dat silința să rezum într-un proiect de lege ideile și aspirațiunile conferinței.

TOATE: Prea bine.

OLIMPIA: Vă rog, citiți!

TOATE: S-auzim!

MARIN (*citește*): & 1: A se naște bărbat este o rușine.

TOATE: Da, da!

TÎRGOVIȘTEAN: Da de sus o începi. Unde ai să sfîrșești?

LUXIȚA: În discuție generală, eu admit.

JOIȚA: Eu am un amendament. După cuvîntul „rușine“, eu aș mai adăuga vorbele: „dacă nu-și face datoria“.

TOATE: Primim.

OLIMPIA: Prin urmare, întregul paragraf, cu amendamentul d-nei Joița, are să fie redactat astfel: „A se naște bărbat este o rușine, dacă nu-și face datoria“. (*Lui Marin:*) Citește, domnule!

MARIN (*citînd*): & 2: „Dacă cineva a avut nenorocirea să se nască bărbat, are să știe că în toate e supus femeii“.

RIȚA: Admirabil.

TOATE (*cu entuziasm*): Foarte bine.

OLIMPIA: S-a admis.

DR. URSULESCU: Paragraful al treilea desigur are să enunțe ca toți bărbații să se călugărească.

TOATE: Nu, nu.

OLIMPIA: Nu intrerupeți oratorul.

JOIȚA: Teroarea la culme.

MARIN (*citește*): & 3: „Bărbatul e dator a îngriji de hrana de toate zilele și a căuta ca pe timpul cît el muncește pentru existența familiei, nevasta să nu se plictisească...“

DR. URSULESCU: Scurtă vorbă: el să stea la biuro, ea să iasă la șosea.

JOIȚA: D-ta ai vrea poate ca femeia să se ofilească între patru pereți? Au trecut vremurile acelea. Vrem să trăim și noi. Nu vă mai recunoaștem întințitatea. Nu ne mai temem de bărbați.

LUXIȚA: Nu ne temem de nimic. (*Tresare.*) Ah!

TOATE (*sar din loc*): Ce-i?

LUXIȚA (*arată cu groază spre pălăria Riței*): Uitați-vă acolo! O viespe. (*Fuge departe.*)

TOATE (*privind cu frică*): O viespe! (*Fug în cea parte a salonului.*)

DR. URSULESCU: O viespe! Culmea teroarei.

JOIȚA: Nu-ți bate joc!

LUXIȚA: Mai bine ne-ajută!

DR. URSULESCU: Și d-ta te-ai speriat! Adineaori spuneai că nu vă temeți de nimic. Iată cum v-a încurcat o viespe negalantă. (*Se duce, prinde viespea și-i dă drumul pe fereastră.*) Vedeti, tot sintem și noi bărbații buni de ceva.

TOATE (*ușurate*): Ah!

OLIMPIA (*reluându-și locul prezidențial*): Damele sint rugate a-și relua locurile. (*Toate se pun la locurile de mai înainte.*) Fiindcă nimeni nu ia cuvântul, paragraful al treilea s-a admis. (*Lui Marin:*) Urmează, domnule.

MARIN: Mai este un singur paragraf. (*Citește:*) & 4: „Bărbatul trebuie să dea femeii tot ce ciștigă”; prin urmare punga cu parale să stea la ea.

TOATE: Prea bine.

OLIMPIA: S-a admis.

TÎRGOVIȘTEAN: Eu aș mai avea de adăugat un paragraf.

OLIMPIA: Pofteste!

TÎRGOVIȘTEAN: & 5: „Toți tinerii să fie datori a se însura pînă la vîrsta de 24 ani”.

TOATE: Da, da.

JOIȚA: Acum s-auzim pe doamna prezidentă.

TOATE: S-auzim.

RIȚA (*aparte*): Știu că are s-o pățească.

TOATE: S-auzim.

OLIMPIA: Mă supun dorinței obștești... Scuzați însă că nu sint pregătită!

DR. URSULESCU: Femeile totdeauna sint gata de vorbă.

TÎRGOVIȘTEAN: Fie-iertata era măestră în privința asta.

TOATE: S-auzim.

MARIN: Am cerut și eu cuvîntul.

OLIMPIA: Doamnelor, domnișoarelor și domnilor! Secolul al nouăsprezecelea e secolul egalității.

TOATE: Așa-i.

OLIMPIA: Ar fi o rușine ca noi femeile să mai purtăm...

DR. URSULESCU: Tot rochii vechi.

LUXIȚA: Nu întrerupeți...

JOIȚA: Teroarea la culme.

OLIMPIA: Ar fi o rușine ca noi femeile să mai purtăm jugul bărbaților.

JOIȚA (*bate în palme*): Foarte bine.

TOATE (*bat în palme*): Foarte bine.

OLIMPIA: Întunecimea veacurilor trecute ni-e martoră cit am îndurat înjosirea.

LUXIȚA: Așa-i.

TOATE: Așa-i.

OLIMPIA: Dar a venit vremea să ne trezim...

JOIȚA: Teroarea la culme.

OLIMPIA: Poziția... poziția... poziția...

ANICA (*fugind acolo cu un teanc de hîrtii*): Cicoană, aicea-i conceptul. (*Îi dă.*)

RIȚA: Ha-ha-ha!... Conceptul discursului improvizat.

TOATE: Ha-ha-ha.

OLIMPIA (*respîngînd pe Anica*): Proastă ce ești... (*Continuîndu-și discursul:*) Poziția... poziția... poziția... (*Cu mîna la frunte.*) Ah! Mi-i rău. (*Șovăie. Marin sare iute acolo și ea leșină-n brațele lui.*)

LUXIȚA: Apă rece...

TÎRGOVIȘTEAN: Doctore, doctore!

DR. URSULESCU: Doctorul cel mai bun o ține-n brațe. Numai el o poate vindeca.

MARIN: Ce să fac?

DR. URSULESCU: Zi după mine: Olimpio dragă, te iubesc!

MARIN (*cu foc*): Olimpio, te ador!

TOATE: A, a!

OLIMPIA (*desșteptîndu-se*): Cine-mi vorbește?

MARIN: Eu. Îți cer mîna.

OLIMPIA: Răutăciosule! Și cit mi te-ai împotrivit! (*Îi dă mîna, pe care el o sărută.*)

MARIN: Pentru că am voit să-ți scot din cap gărgăunii egalității femeiești.

TOATE: Gărgăuni.

JOIȚA: Teroarea la culme.

OLIMPIA: I-ai și scos.

TÎRGOVIȘTEAN: Care va să zică nu mai scrii primi-articoli, nu mai ții discursuri, nu mai urmezi lupta pentru emancipare!

OLIMPIA: Nu, nu! Iubesc și sint iubită. Nu mai am timp să mă ocup cu de acestea.

DR. URSULESCU (*lui Tîrgoviștean*): Vezi ce boală a avut: gârgăunii dragostei.

JOIȚA: Trădare! Dar noi vom continua lupta.

GOGU (*scoțîndu-și ceasornicul*): Ptiu! (*La parte:*) P-aci să-ntîrziu și să-mi pierd diurna. (*Pleacă.*)

(*Cortina.*)

NOTE

POEZII

În cei aproape cincizeci de ani de creație literară, I. Vulcan a scris peste două sute de poezii, cea mai mare parte din ele în perioada de dinainte de 1880. Sînt, în general, creații modeste sub raportul valorii artistice și al expresivității poetice. Poeziile erotice, de exemplu, sînt aproape în totalitate simple versificări stingace, lipsite de fiorul artei, conținînd naivități și platitudini exprimate într-o formă pedestră; nici una nu ni se pare că merită favoarea de a fi reținută pentru o antologie oricît de amplă. Nici cele cu caracter umoristico-satiric nu se situează pe o treaptă valorică mult mai înaltă. În schimb, numeroase poezii cu caracter social și național, sau ocazionale, sînt valoroase prin conținutul și mesajul lor vibrînd de patriotism înflăcărat. Unele evocă elogios personalități din trecut sau din contemporaneitate care au luptat pentru idealurile de dreptate, libertate și progres ale națiunii române; altele vorbesc despre evenimente social-politice de interes general național; altele stigmatizează fără cruțare metehne morale, atitudini și acțiuni reprobatoare ce dovedeau lipsa demnității și conștiinței naționale — îndeosebi renegații sînt vizați —, ori, dimpotrivă, elogiază atitudinile de afirmare a demnității și dîrzeniei în lupta pentru apărarea intereselor majore ale românilor transilvăneni, aflați sub apăsătoarea dominație austro-ungară. Importanța și interesul unor astfel de creații poetice le conferă ideile înaintate, atitudinile curajoase și sentimentele înalte pe care le conțin și le comunică, îndemnurile stăruitoare la acțiune pentru binele obștei pe care le adresează, divulgarea unor manifestări nocive, semnalarea primejdiei pe care o reprezintă lipsa de solidarizare cu marile năzuințe naționale ale întregului popor românesc etc. Toate aceste aspecte dovedesc că Vulcan a fost un poet militant, iar poeziile sale au avut un rol pozitiv în educarea spiritului național. Aici trebuie căutată, căci aici se găsește, valoarea poeziilor sale.

Vulcan a publicat două volume de poezii: *Poezii* (1866) și *Lira mea* (1882) iar în broșuri separate a retipărit din „Familia” poemele:

Goronul lui Horea (1876; ed. II 1878) și *Orfana Crișului* (1877; ed. II 1880).

Poeziile selectate pentru această ediție, din volume și periodice, sînt aranjate în ordinea cronologică a publicării lor.

NU DESPERAȚI!

S-a publicat în „Foaie pentru minte, inimă și literatură“, XXIII (1860), nr. 42, 18 X, p. 317—318, cu dedicația: „Lui S.D. ... de suvenire“. Republicată în vol. *Poezii*, Pesta, 1866, de unde se reproduce.

Este una dintre primele poezii publicate de Vulcan.

CĂTRĂ ANDREI MUREȘANU

S-a publicat în „Foaie pentru minte, inimă și literatură“, XXIV (1861), nr. 30, 2 VIII, p. 242. Republicată în vol. *Poezii*, Pesta, 1866, de unde se reproduce.

În 1862, fiind delegat din partea redacției ziarului „Concordia“, din Pesta să participe la adunarea generală a „Astrei“, ținută la Brașov, a avut plăcuta ocazie să-l cunoască personal pe A. Mureșanu, poetul atât de iubit și stimat de transilvăneni, care i-a mulțumit pentru poezia ce i-a închinat-o și cu care s-a întreținut cîteva ore. (Vezi relatarea lui I. Vulcan, *O seară cu Andrei Mureșanu*, „Familia“, III (1867), nr. 20, 14/26 V, p. 241—242).

LA UNIREA PRINCIPATELOR ROMÂNE

S-a publicat în „Concordia“, II (1862), nr. 7 (51), 25 I/6 II, p. 26. Republicată în vol. *Poezii*, Pesta, 1866, de unde se reproduce.

Poezia apare la cîteva zile după ce „Al. I. Cuza proclamă (la 22 I/3 II) în mod solemn, în fața Adunărilor Moldovei și Munteniei reunite în ședință comună, «Unirea definitivă a Principatelor», iar orașul București este proclamat capitala țării“ (*Istoria României în date*, București, 1872, p. 211). Este foarte posibil ca Vulcan să fi aflat despre acest eveniment important, iar poezia să fi fost scrisă sub impresia acestuia.

STRIGOI

S-a publicat în „Concordia“, II (1862), nr. 28, 8/20 IV, p. 112. Republicată în vol. *Poezii*, Pesta, 1866, de unde se reproduce.

RĂMAS BUN DE LA ARDEAL

S-a publicat în „Concordia“, II (1862), nr. 67 (111), 23 VIII/4 IX, p. 266 (cu titlul: *Rămas bun către Ardeal*). Republicată, cu titlul de mai sus, în vol. *Poezii*, Pesta, 1866, de unde se reproduce.

Scrisă după întoarcerea de la adunarea generală a „Astrei“, din Brașov.

CĂTRĂ ROMÂNE

S-a publicat în „Aurora română“ (Pesta), I (1863), nr. 1, 1/13 I, p. 1. Republicată în vol. *Poezii*, Pesta, 1866, de unde se reproduce.

CĂTRĂ RENEGAȚI

S-a publicat în „Foaie pentru minte, inimă și literatură“, XXVI (1863), nr. 11, 27 III, p. 88. Republicată în vol. *Poezii*, Pesta, 1866, de unde se reproduce.

FRAȚILOR, SĂ NE UNIM!

S-a publicat în „Concordia“, III (1863), nr. 44(191), 2/13 VI, p. 176. Republicată în vol. *Poezii*, Pesta, 1866, de unde se reproduce.

II VOI TOT BATJOCORI

S-a publicat în „Umoristul“, I (1863), nr. 2, 10/23 X, p. 5. Republicată în vol. *Poezii*, Pesta, 1866, de unde se reproduce.

LA MOARTEA LUI ANDREI MUREȘANU
(† 23 octovre 1863)

S-a publicat în „Umoristul“, I (1863), nr. 3, 20 X/2 XI, p. 9.
Republicată în vol. *Poezii*, Pesta, 1866, de unde se reproduce.

NECAZUL UMORISTULUI

S-a publicat în „Umoristul“, I (1863), nr. 4, 1/13 XI, p. 13. Republicată în vol. *Poezii*, Pesta, 1866, de unde se reproduce.

SPIRITUL NEGUȚĂTORESC

S-a publicat în „Umoristul“, I (1863), nr. 8, 10/22 XII, p. 29.
Republicată în vol. *Poezii*, Pesta, 1866, de unde se reproduce.

IARNA

S-a publicat în „Umoristul“, II (1864), nr. 2, 10/22 I, p. 2. Republicat în volumul *Poezii*, 1866, Pesta, de unde se reproduce.

CĂTRĂ POEȚI

S-a publicat în „Umoristul“, II (1864), nr. 7, 1/3 III, p. 33—34.
Republicată în vol. *Poezii*, Pesta, 1866, de unde se reproduce.

SECERIȘUL MEU

S-a publicat în „Umoristul“, II (1864), nr. 19, 1/13 VII, p. 89.
Republicată în vol. *Poezii*, Pesta, 1866, de unde se reproduce.

ELIBERAREA ȚĂRANILOR DIN ROMANIA

S-a publicat în „Concordia“, IV (1864), nr. 72 (326), 6/18 IX, p. 290. Republicată în vol. *Poezii*, Pesta, 1866, de unde se reproduce.

PROGRAMA MEA

S-a publicat în „Umoristul“, III (1865), nr. 1, 1/13 I, p. 1.

Începînd cu numărul 1 din 1865, Vulcan devine editor-proprietar și redactor responsabil al „Umoristului“; în această calitate ține să expună obiectivele urmărite de el și revista sa.

RĂSUNET

S-a publicat în „Familia“, III (1867), nr. 21, 21 V/2 VI, p. 245—246.

Poezia pare să aibă legătură cu încorporarea Transilvaniei la Ungaria, votată de Dieta din Cluj la sfîrșitul anului 1865, dar primind acordul statului dualist austro-ungar în februarie 1867 și fiind sancționată de Franz Joseph I, împăratul Austriei și rege al Ungariei, în 27 V/8 VI același an.

COPILA ROMÂNĂ

S-a publicat în „Familia“, IV (1868), nr. 30, 26 VIII/7 IX, p. 349—350. Republicată, într-o formă ușor îmbunătățită (strofa a doua în întregime modificată), în vol. *Lira mea*, Oradea, 1882, de unde se reproduce.

Potrivit mărturisirii lui Vulcan, poezia este desprinsă din comedia sa *Nu vătămați fetele bătrîne* (nepublicată și nici păstrată în manuscris),

pe care Mihail Pascaly ar fi intenționat să o joace în cursul turneului său transilvănean din 1868, avînd-o înscrisă în repertoriu. Poezia a fost recitată întîia oară de Matilda Pascaly, în acel an, la Arad, în cadrul unui spectacol teatral, la care era prezent și autorul; acesta, în drum spre Gherla, unde urma să participe la adunarea generală a Astrei, s-a oprit la Arad anume ca să vadă o reprezentație teatrală română dată de actori profesioniști români. Recitatoarea, îmbrăcată într-un frumos costum național bănățean, și poezia au stîrnit aplauze vii, iar autorul a fost chemat pe scenă.

GENIUL NAȚIUNII

S-a publicat în „Federațiunea“, I (1868), nr. 142, 28 IX/10 X, p. 560—561. Republicată în: „Familia“, IV (1868), nr. 35, 5/17 X, p. 407—408; „Transilvania“, I (1868), nr. 20, p. 492—495; „Familia“, XVII (1881), nr. 79, 8/20 XI, p. 534 și în vol. *Lira mea*, Oradea, 1882, de unde se reproduce.

A fost citită de autor în cadrul adunării generale a „Astrei“ de la Gherla, din 1868, cînd a și devenit membru ordinar al Asociațiunii.

LA CĂLUGĂRENI

A apărut prima oară, fără titlu, în cadrul *Suvenirilor de călătorie*, (VI), „Familia“, IV (1868), nr. 36, 13/25 X, p. 426. Republicată în „Federațiunea“, I (1868), nr. 156, 24 X/5 XI, p. 617 și, într-o formă sensibil îmbunătățită, în vol. *Lira mea*, Oradea, 1882, de unde se reproduce.

HORA LUI ALESANDRU ROMAN

S-a publicat în „Gura satului“, VIII (1870), nr. 10, 5/17 III, p. 37. Republicată în „Familia“, XXXI (1895), nr. 7, 11/23 II, p. 80, de unde se reproduce.

Datorită unor articole politice publicate în „Federațiunea“, lui Alexandru Roman și lui Ion Poruțiu li s-a intentat un proces de presă în urma căruia au fost condamnați la cîte un an închisoare, deten-

țiunea urmînd s-o execute în temnița din Vaș. „Cronicari fideli ai evenimentelor“, cum se considerau și cum erau de fapt, — mai cu seamă ale celor de interes și cu semnificație politico-națională, Vulcan și revistele sale „Familia“ și „Gura satului“ consemnează faptul. Vulcan scrie două poezii: *Hora lui Alesandru Roman* și *Hora lui Ion Poruțiu*, pe care le publică în același număr al „Gurii satului“ din 1870. După 25 de ani, Vulcan are neplăcuta surpriză să constate că poezia *Martiriul dr. Vasiliu Lucaciu*, pe care o citise întîia dată în „Foaia poporului“ din 1893, unde apăruse cu titlul *Doina lui Lucaciu*, nu e decît un plagiat după *Hora lui Alesandru Roman*, pe care îl divulgă cu justificată revoltă, arătînd că din cele 8 strofe ale „doinei“ (față de cele 14 strofe ale „horei“) „nu este nici una care sau toată, sau în parte să nu fie furată“ din *Hora lui Alesandru Roman (Doina lui Lucaciu — plagiată*, „Familia“, XXXI (1895), nr. 7, 11/23 II, p. 80—82). Pentru a demonstra plagiatul, reproduce textele celor două poezii.

RĂMAS BUN LA BUCUREȘTI

S-a publicat în „Familia“, VII (1871), nr. 12, 21 III/3 IV, p. 135. Republicată în vol. *Lira mea*, Oradea, 1882, de unde se reproduce.

Poezia a fost scrisă în urma călătoriei din 1868 la București, prima pe care a făcut-o în capitala României, și a apărut în revistă cu mențiunea, sub titlu: (*23 octomvre 1868*), eliminată la republicarea în volum în varianta nouă sînt înlocuite mai multe cuvinte sau chiar versuri întregi; astfel, de ex., primele patru versuri din strofa a patra erau următoarele:

Dar fatala oară sună,
Fericirea-mi zboară-n vîn
Cum dispără dalba lună
Dacă nori pe ceriuri sînt;

iar penultimele din strofa a cincea:

Căci am crezul ce nu piere,
Am speranța-n viitor!...

[UN RÎU CE SE PORNEȘTE]

Este un fragment din „poema dramatică” *Deșteptarea lui Traian*, apărută în „Familia”, IX (1873), nr. 6, 11/23 II, p. 61—62. Republicată în vol. *Lira mea*, Oradea, 1882, de unde se reproduce fragmentul.

CUZA ÎN ESIL

S-a publicat în „Familia”, IX (1873), nr. 20, 20 V/1 VI, p. 225—226.

Poezia a fost scrisă imediat după moartea lui Al. I. Cuza, aflat în exil la Paris. În nr. 19 al revistei i se publica necrologul.

VISUL LUI IANCU

S-a publicat în „Familia”, IX (1873), nr. 24, 17/29 VI, p. 273—275. Republicată în „Șezătoarea”, V (1879), nr. 14, 1 VIII, p. 105—108, apoi în vol. *Lira mea*, Oradea, 1882, de unde se reproduce.

ORFANA CRIȘULUI

S-a publicat în „Familia”, X (1874), nr. 1, 6/18 I, p. 1—4. Republicată în broșură separată, Pesta, 1877 (ed. II: 1880), apoi în vol. *Lira mea*, Oradea, 1882, de unde se reproduce.

În *Suveniri de călătorie* din 1868, Vulcan expune, după o „tradițiune populară” locală, povestea despre lupta eroică a locuitorilor din Bănlaca (un sat de pe valea Crișului Repede) împotriva tătarilor și despre soarta tristă a îndrăgostiților Lenca și Ladar; *Orfana Crișului* e o prelucrare versificată a acesteia.

Textul din „Familia” este precedat de o dedicație: „Dedicată iubitei mele soție Aurelia”.

RĂMAS BUN LA ORAVIȚA

S-a publicat în „Familia”, X (1874), nr. 38, 29 IX/11 X, p. 445—446. Republicată, cu lipsa strofei finale și cu unele modificări, în vol. *Lira mea*, Oradea, 1882, de unde se reproduce.

Poezia a fost scrisă în urma adunării generale a „Societății pentru crearea unui fond de teatru român în Ardeal”, al cărei secretar era atunci Vulcan, ținută în 26—27 septembrie 1874 la Oravița.

MOARTEA LUI IOAN BUTEAN

S-a publicat în „Familia”, XI (1875), nr. 2, 12/24 I, p. 13—14. Republicată în „Șezătoarea”, VI (1880), nr. 2, 15 I, p. 9—10, apoi în vol. *Lira mea*, Oradea, 1882, de unde se reproduce.

SCAME PENTRU CEI RĂNIȚI

S-a publicat în „Familia”, XIII (1877), nr. 32, 6/18 VIII, p. 375—376.

Îndemnul adresat în aceste versuri-apel se înscrie în larga campanie inițiată și desfășurată de redacția revistei „Familia” în scopul ajutorării, cu bani și materiale utile, a ostașilor români ce luptau pentru cucerirea independenței; la redacție se primeau ofertele, care erau trimise apoi destinatarilor.

LUI VASILIE ALECSANDRI

S-a publicat în „Familia”, XIV (1878), nr. 42, 4/16 VI, p. 265—266, cu titlul: *La Vasiliu Alesandri*. Republicată în vol. *Lira mea*, Oradea, 1882, de unde se reproduce.

Poezia a fost scrisă în urma succesului răsunător reputat de bardul de la Mircești cu *Cintecul gintei latine* la concursul poezilor din țările neolatine, organizat de felibri la Montpellier în primăvara anului 1878.

Cu două numere înaintea apariției poeziei în revistă, într-o *Conversare cu cetitoarele* (nr. 40, 25 V/6 VI, p. 253) Vulcan vestea cu sinceră admirație și neascunsă mândrie națională: „Privighetoarea din lunca de la Mircești, poetul națiunii române a devenit poetul latinității“. Iar în numărul în care apărea poezia lui Vulcan, se publica un articol intitulat *V. Alecsandri*, nesemnat, probabil scris de redactorul revistei, în care se spunea: „V. Alecsandri, tocmai când îl credeam ajuns la treapta cea mai înaltă a măririi sale, deodată s-a urcat și mai sus, la o înălțime și mai mare și dimpreună cu sine a înălțat și națiunea sa în stima și admirațiunea lumii civilizate“. În fine, în nr. 44, Vulcan semna articolul *Serbarea Alecsandri* (p. 285—286). — Mai amintim că Vulcan a tradus în ungurește *Cintecul gintei latine*, traducere pe care a publicat-o împreună cu o notiță biografică și portretul poetului în „Vasárnapi ujság“ („Gazeta de duminică“), nr. 27 din 1878, după ce o citise în ședința din 26 iunie a Societății Kisfaludy. Alecsandri i-a mulțumit, printr-o scrisoare particulară, pentru traducerea făcută, menționând: „E de prisos, cred, de a vă spune d[umneavoaș]tră cât de nimerite sînt toate încercările de strînsă apropiere între români și unguri în privința viitorului“ (*Ce e nou?*, „Familia“, XIV (1878), nr. 58, 6/18 VIII, p. 378—379).

CĂTRĂ ROMÂNI

S-a publicat în „Familia“, XV (1879), nr. 51, 8/20 VII, p. 342—343. Republicată în vol. *Lira mea*, Oradea, 1882, de unde se reproduce.

APEL LA-NFRĂȚIRE

S-a publicat în „Familia“, XV (1879), nr. 79, 14/26 X, p. 511. Republicată în vol. *Lira mea*, Oradea, 1882, de unde se reproduce.

LA MOARTEA LUI TIMOTEI CIPARIU

S-a publicat în „Familia“, XXIII (1887), nr. 35, 30 VIII/11 IX, p. 410.

LA MUNTE

S-a publicat în „Familia“, XXIV (1888), nr. 32, 7/19 VIII, p. 361.

BĂRNUȚ

S-a publicat în „Familia“, XXV (1889), nr. 27, 2/14 VII, p. 313.

Poezia are subtitlul: „La a 25-a aniversare a morții sale“. A fost scrisă special pentru comemorarea morții cărturarului și revoluționarului pașoptist transilvănean, care a avut loc la 2/14 iulie în Bocșaromână (Sălaș); a fost recitată cu acel prilej de Aurelia Cosma. Într-o informare despre *Iubileul la aniversarea de 25 de ani de la moartea lui Simeon Bărnuț*, semnată: „Silviu“, publicată în nr. 29 din 16/28 iulie, se spune că recitatoarea și autorul au fost „viu aplaudați“ și că „s-au distribuit 100 exemplare din numărul festiv al «Familiei» în care se cuprinde oda amintită“, p. 345.

În numărul în care apărea oda lui Vulcan, se publica și articolul *Bărnuț și adunarea din Blăș* (*Din Suveneri contimpurane*), de G. Sion.

ALECSANDRI

S-a publicat în „Familia“, XXVI (1890), nr. 35, 2/14 IX, p. 413.

MOARTEA POETULUI

S-a publicat în „Familia“, XXVII (1891), nr. 51, 22 XII/3 I, p. 601.

Cu evidente intenții critic-satirice, se-nrudește cu satirele: *Lumea* și *Ciștigul moral* (monolog).

GEORGE BARIȚIU

S-a publicat în „Familia“, XXVIII (1892), nr. 20, 17/29 V, p. 232.

[EPIGRAMĂ]

S-a publicat în „Familia“, XXVIII (1892), nr. 22, 31 V/12 VI, p. 256.

A FOST O LUTĂ CRUNTĂ

S-a publicat în „Familia“, XXX (1894), nr. 22, 28 V/10 VI, p. 255.

Face parte — alături de *Poeșilor români*, *Junimei române* și *Moartea tiranului* — din suita de poezii inspirate de procesul memoran-diștilor, desfășurat la Cluj, timp de trei săptămâni, în lunile aprilie—mai 1894. La dezbateri a asistat și Vulcan, care a ținut la curent pe cititorii „Familiei“ cu decurgerea procesului, iar în *Suveniri de la Cluj* („Familia“, nr. 19 din 8/20 mai 1894, p. 224—225), durerea și revolta pricinuite de nedreptatea făcută memoran-diștilor și le dra-pează într-o alegorie.

POEȚILOR ROMÂNI

S-a publicat în „Familia“, XXX (1894), nr. 24, 12/24 VI, p. 277.

JUNIMEI ROMÂNE

S-a publicat în „Familia“, XXX (1894), nr. 29, 17/29 VII, p. 339.

MOARTEA TIRANULUI

S-a publicat în „Familia“, XXX (1894), nr. 42, 16/28 X, p. 495.

LUMEA

S-a publicat în „Familia“, XXXI (1895), nr. 52, 24 XII/5 I, p. 614—615.

IDEALUL ROMÂNESC

S-a publicat în „Familia“, XXXII (1896), nr. 12, 24 III/5 IV, p. 135.

DE EȘTI ROMÂN

S-a publicat în „Familia“, XXXV (1899), nr. 51, 23 XII/4 I, p. 612.

PROZĂ

Numeroase sînt și paginile de proză — schițe, povestiri, nuvele, romane — pe care le-a scris ori le-a tradus Vulcan, publicîndu-le mai cu seamă în „Familia“, dar o parte din ele și în volume. Mai mult decît dintr-o vocație, a scris și a tradus din dorința de a oferi cititorilor o lectură pe gustul lor în limba română și din necesități redactionale de

a acoperi cu material variat și atractiv spațiul literar al „foii sale enciclopedice și beletristice”; dar, în același timp, nici intenția de a stimula și pe alții să scrie nuvele și romane nu i-a fost străină. Dovadă sînt repetatele îndemnuri adresate în acest sens și concursurile inițiate de redactorul „Familiei” pentru „cea mai bună nuvelă originală” inspirată din obiceiurile, datinile și viața poporului, îndeosebi. Acestea, alături de viața socială contemporană sau de istoria națională, constituie după părerea, îndreptățită, a lui Vulcan principalele izvoare pentru crearea unei literaturi originale care să poarte amprenta specificului național. Credincios propriei sale păreri, Vulcan s-a inspirat și în proză, ca de altfel și în poezii sau în piesele de teatru, din viața, datinile, credințele și obiceiurile poporului, din trecutul istoric sau din viața socială contemporană, înfățișînd situații dramatice prin însăși natura lor sau prin urmările nefaste pe care le generează.

Fără să i se poată contesta o anumită inventivitate în conceperea subiectelor citorva nuvele și povestiri, prozatorul dovedește de cele mai multe ori stîngăcie și naivitate în prezentarea acțiunilor și a personajelor; de aceea, cu mare greutate pot fi selectate cîteva piese pentru o antologie. Cam aceeași este situația și cu cele patru romane originale ale sale: erotic (*Sclavul amorului*), social (*Fata popii*), de aventuri (*Barbu Strimbu în Europa*) sau politic (*Ranele națiunii*). Tendenționismul și intenția moralizatoare sînt evidente peste tot.

COLIBĂ ȘI PALAT

S-a publicat în „Familia”, XVIII (1882), nr. 14, 4/16 IV, p. 161—163* și nr. 15—19. Republicată în vol. *De la sate*, Oradea, 1883. — Se reproduce din „Familia”.

BALUL DIN BRUSTURENI

S-a publicat în „Familia”, XXX (1894), nr. 3, 16/28 I, p. 32—33

* La scrierile apărute în mai multe numere ale revistei „Familia”, se indică data și paginile numai ale numărului în care începe publicarea lor.

JOUR FIX ÎN CUCUTENI

S-a publicat în „Familia”, XXX (1894), nr. 8, 20 II/4 III, p. 92—93.

DRAGOSTEA LUI GEORGE A FLORII NUȚULUI

S-a publicat în „Familia”, XXXI (1895), nr. 23, 4/16 VI, p. 245—246.

DRAGOSTE CU PEDECI

S-a publicat în „Familia”, XXXI (1895), nr. 25, 18/30 VI, p. 289.

O CĂSĂTORIE FERICITĂ

S-a publicat în „Familia”, XXXII (1896), nr. 13, 31 III/12 IV, p. 153.

FATA POPII

S-a publicat în „Familia”, XXI (1885), nr. 51, 22 XII/3 I, p. 604—606 și nr. 52; XXII (1886), nr. 1—34.

TEATRU

Opera dramatică a lui Vulcan cuprinde 30 de creații (din care o singură traducere, *Gramatica*, comedie într-un act de E. Labiche și A. Jolly): monoloage, cînticele comice, comedii, o dramă și o tragedie.

Cele mai multe dintre ele au fost destinate numai, sau în primul rând, teatrului de diletanți din Transilvania, pe care el îl încuraja stăruitor și care luase un mare avânt îndeosebi după turneele lui M. Pascaly și M. Millo și după întemeierea „Societății pentru crearea unui fond de teatru român în Ardeal“. Unele sînt inspirate din viața, obiceiurile, datinile și credințele populare, altele din viața socială și situația politică a românilor transilvăneni sau a celor de dincolo de Carpați. La îndemnul lui V. Alecsandri a scris comedii „poporane“: *Ruga de la Chizătău*, *Mița cu clopot* și *Sărăcie lucie*, iar după modelul monoloagelor și cîntecelor comice ale aceleiași a compus *Ciobanul din Ardeal*, *Insurășilă*, *Plăieșul satului*, *Primă rochie lungă*, *Renegatul*; dintre comedii menționăm: *Alb sau roșu?*, *Gărgăunii dragostei*, *Mireasă pentru mireasă*, *Sultănița*; apoi drama *A doua moarte* și tragedia istorică în versuri *Ștefan-Vodă cel Tânăr*.

Însă Vulcan nu s-a mulțumit ca piesele sale să fie reprezentate numai de diletanți, ci a dorit ca ele să fie jucate de actori profesioniști, pe scena Teatrului Național din București, să fie cunoscut și, eventual, consacrat ca autor dramatic printr-un premiu al primei scene din capitala României. În acest scop a trimis de-a lungul anilor, începînd din 1871 pînă în 1895, nu mai puțin de zece piese, fie pentru a obține un premiu, fie pentru a fi montate. Dintre ele i-au fost puse în scenă comedii *Alb sau roșu?* (1872), *Gărgăunii dragostei* (1897) și tragedia *Ștefan-Vodă cel Tânăr* (1892), aceasta obținînd și un premiu, pe care l-a împărțit cu *Doamna Chiajna* de N. Rădulescu-Niger și N. Țincu,

ALB SAU ROȘU?

S-a publicat în „Familia“, X (1874), nr. 27, 14/26 VII, p. 313—316 și nr. 28—30.

În vara anului 1874, Vulcan avea terminată comedia *Alb sau roșu?*, pe care o preda lui Mihail Pascaly, aflat în cel de-al doilea turneu al său prin Transilvania, ca să fie reprezentată pe scena Teatrului Național din București. Revenit la București din turneu, Pascaly întîrzie să-l informeze în legătură cu șansele de a fi jucată piesa. Faptul îl neliniștește pe Vulcan și-l determină să apeleze la intervenția lui V. A-Urechia: „Dl Pascaly nu știu ce vrea cu piesa mea *Alb sau roșu?* Nici nu o joacă, nici nu mi-o trimite acasă“, i se plînge într-o scrisoare expediată la începutul anului 1872 (Biblioteca Academiei R.S.R., ms. nr. 117.448).

Spre satisfacția autorului, piesa a fost înscrisă în repertoriu și reprezentată în acel an, 1872. Este cea dintîi piesă a unui transilvănean jucată pe prima scenă a României.

Publicînd piesa doi ani mai tîrziu în „Familia“, Vulcan informa într-o notă: „Reprezentată pentru prima oară în Teatrul Național din București la 18/30 martiu 1872, sub direcțiunea d-lui M. Pascaly“, dînd și distribuția, care a fost următoarea:

Ion Alesandrescu, avocat bătrîn ..... d. Drăghulici
Elena, soția lui ..... d-na Sarandi
Clementina, fiica lor ..... d-ra L. Popescu
Ion Alesandrescu, avocat tînăr ..... dl P. Velleșcu
Teofil, matematic ..... dl C. Bălănescu
O doamnă ..... d-ra Petrescu
Un servitoriu ..... dl Mavrodu

RUGA DE LA CHIZĂTĂU

S-a publicat în „Familia“, XXV (1889), nr. 49, 3/15 XII, p. 577—578 și nr. 50—52. Republicată în volum, Oradea, 1890: ed. II, Brașov, 1902 (în colecția *Biblioteca teatrală edată de „Societatea pentru crearea unui fond de teatru român“*, nr. 9); ed. III, Brașov, 1921 (în aceeași colecție, cu același număr). Se reproduce din „Familia“.

Publicarea textului este însoțită de precizarea: „S-a jucat întîia la 8/20 septembrie 1889 în Chiseteu, la rugă; apoi a doua oară la 17/29 septembrie, în Caransebeș, cu ocaziunea adunării-generale a „Societății pentru fond de teatru român“; totdeauna de corul vocal al plugarilor români din Chiseteu, sub conducerea părintelui Lucian Sepețianu“.

Ruga de la Chizătău face parte din ciclul celor trei „comedii populare“, inspirate din realitățile satelor ardelene și bănățene, avînd ca pretext o datină sau o credință populară, și scrise la îndemnul lui V. Alecsandri. Bine primită la întîia reprezentare, ea s-a bucurat de mare succes totdeauna și peste tot, fiind cea mai mult jucată dintre toate piesele lui Vulcan: numai între 1900—1906 a fost reprezentată de 54 de ori în 49 de localități din Ardeal și Banat, fiind urmată de *Sărăcie lucie* (de 46 de ori, în 41 de localități) și de *Mița cu clopot* (de 16 ori, în tot atîtea localități).

La scena X este greșit scris: *Aceeași, Lica Sica și popor*.

CIȘTIGUL MORAL

S-a publicat în „Familia“, XXVII (1891), nr. 22, 2/14 VI, p. 253—254.

ȘTEFAN VODĂ CEL TINĂR

S-a publicat în „Familia“, XXIX (1893), nr. 1, 3/15 I, p. 3—9 și nr. 2—7. Republicată în volum, Oradea, 1893, de unde se reproduce. Un fragment a apărut sub titlul *Ștefan cel Tânăr, domn al Moldovei*. Tragedie istorică în 5 acte și 2 tablouri. Act. I, sc. VI, în „Familia“, XXIII (1887), nr. 41, 11/23 X, p. 481—482. Un alt fragment, cu titlul: *Din „Ștefăniță-Vodă“, tragedie istorică în 5 acte și 3 tablouri*, în „Familia“, XXVIII (1892), nr. 1, 5/17 I, p. 1—3.

Ștefan-Vodă cel Tânăr a fost reprezentată prima oară pe scena Teatrului Național din București la 25 octombrie 1892, într-o distribuție excelentă. Tipărirea piesei în revistă și în volum indică locul, data și distribuția primei reprezentații. Iată-le:

„Reprezentată pentru prima oară în Teatrul Național din București, la 25 octombrie 1892“.

PERSOANELE

<i>Ștefan cel Tânăr, Domn al Moldovei</i>	dl C. Mărculescu
<i>Magda Arbure, Doamna Arbure, hatman</i>	d-ra A. Ciupagea
<i>Nichita</i>	dl Al. Mateescu
<i>Toader</i>	dl C. Costescu
<i>Petru Cărbăță</i>	dl I. I. Livescu
<i>Despina, fiica lui Șerpe, postelnic</i>	dl G. Cîrjă
<i>Șerpe, postelnic</i>	d-na Ar. Romanescu
<i>Ioașcu, logofăt</i>	dl C. Nottara
<i>Sima, vistiernic</i>	dl Th. Petrescu
<i>Costea, pircălab</i>	dl N. Vasilescu
<i>Cucută</i>	dl Ar. Marinescu
<i>Sfredeluș</i>	dl I. Brezeanu
<i>Dringoi</i>	dl I. Toneanu
	dl I. Jianu

<i>Un sol</i>	dl P. Liciu
<i>Un boier</i>	dl G. Dimitriu
<i>Al doilea boier</i>	dl I. Cușarida
<i>Un om din popor</i>	dl. Constantinescu
<i>Alt om din popor</i>	dl I. Montureanu
<i>Un curier</i>	dl A. Dan
<i>Un ușier</i>	dl Mihăescu
<i>Un martor</i>	dl Popescu
<i>Alt martor</i>	dl Cristescu

Reprezentarea piesei a avut loc abia după zece ani de la data când autorul a trimis-o comitetului teatral. Iată cum s-au petrecut lucrurile:

În 1882 era numit director al Teatrului Național din București Gr. C. Cantacuzino. Între cele dintâi acțiuni pe care le-a întreprins noul director a fost și instituirea a două premii, menite să stimuleze creația dramatică originală, fiind preferate „cele piese care vor tracta subiecte curat românești, punînd în evidență fapte eroice din istoria națională, glorificînd virtuțile sau biciuînd viciurile ce au hîntuit ori bîntuie societatea noastră“ (ap. „Familia“, XVIII (1882), nr. 30, p. 367; vezi și I. Massoff, *Teatrul românesc*, III, București, 1968, p. 127). Între cele 18 piese care au fost prezentate la concurs se afla și tragedia istorică a lui Vulcan, avînd ca personaj central pe Ștefan-Vodă cel Tânăr. Nici una din ele, însă, nu a fost considerată vrednică de premiul întâi, de 1400 de lei; cel de-al doilea, de 1000 de lei, a fost decernat lui Iuliu Roșca pentru drama sa în versuri *Fata de la Cozia*. Dezamăgit și întristat de insucces, dar fără să deznădăjduiască, după ce face corecturi și îndreptări „cel puțin în 200 de locuri“ (cf. Scrisoarea lui Vulcan către N. Densusianu, B.A.R., ms. 5336), Vulcan o trimite din nou în anul următor comitetului de lectură al numitului teatru, de data aceasta pentru a fi reprezentată, dacă va fi socotită corespunzătoare. Comitetul de lectură a admis-o, sub rezerva operării de către autor a cîtorva modificări propuse de V. Alecsandri, și a înscris-o în repertoriu. Dar piesa nu a fost pusă în scenă, din motive necunoscute, nici în acel an, nici în următorii șase, ceea ce nu-l împiedică, ci, dimpotrivă, îl îmboldește pe perseverentul autor să o prezinte din nou la concurs, în 1890. De data aceasta a fost norocos: piesa a obținut premiu, împărțindu-l însă cu *Doamna Chiajna*, drama lui N. Rădulescu-Niger și N. Țincu. Regulamentul de concurs prevedea ca piesele premiate să fie reprezentate în stagiunile următoare. Vuican stăruie pe lângă noul director al teatrului, C. I. Stăncescu, să i se monteze piesa chiar în stagiunea 1890/1891; dar acesta se dovedește sceptic în privința posibilității

de a fi pusă în scenă atunci, datorită cheltuielilor mari pe care le necesită montarea unei piese istorice. Totuși, în septembrie 1891 îl anunță că va fi reprezentată după *Doamna Chiajna*, fiind deja programată și anunțată pentru decembrie acel an. Vulcan alcătuieste o distribuție cu cei mai buni actori ai Naționalului bucureștean, cu Grigore Manolescu în rolul titular, care urma să dețină și direcția de scenă. Dar marele actor se îmbolnăvește către sfârșitul anului și moare în vara anului 1892. Datorită acestei împrejurări, repetițiile se intrerup și se reiau abia în toamnă, cu C. Mărculescu în rolul lui Ștefan cel Tânăr și cu Aristizza Romanescu în rolul Despinei. Premiera, care a avut loc în 25 oct./6 nov. 1892 și care s-a bucurat de un succes frumos, s-a terminat cu intonarea marșului *Deșteaptă-te române* de către întreaga sală, acompaniată de orchestră (cf. I. Massoff, *op. cit.*, p. 142). După premieră, piesa a mai fost reprezentată doar o singură dată. Vulcan va mai interveni în 1894 ca să i se joace lucrarea, dar fără rezultat pozitiv.

Tradusă în ungurește de ziaristul orădean Papp János, piesa a fost reprezentată pe scena teatrului din Oradea în 1903, cu care ocazie poetul Ady Endre a scris un articol elogios despre piesă, autor și activitatea acestuia, iar publicul și presa locală maghiară au făcut o caldă primire spectacolului și lui Vulcan. După două reprezentații în Oradea, tragedia a mai fost jucată, în aceeași traducere și de către aceeași trupă teatrală, la Lugoj, în 1904.

PRIMA ROCHIE LUNGĂ

S-a publicat în „Familia“, XXXIV (1898), nr. 4, 25 I/6 II, p. 38. Potrivit unei informații din „Familia“ (1898, p. 70), monologul a fost tipărit și în broșură separată, în același an, la Oradea.

Publicarea textului (în „Familia“) este însoțită de următoarea mențiune: „Monolog jucat în concertul tinereții române din Oradea-Mare, la 3 febr. an. c., de d-șoara Hortensia Miclea“. Relativ la interpretarea monologului de către H.M. găsim următoarea apreciere din partea unei spectatoare: „monologul a fost predat cu o desteritate care face onoare și unei artiste“. O dată cu *Prima rochie lungă* s-a reprezentat și comedia *Gărgăunii dragostei*; Vulcan, prezent la spectacol, notează că ambele au fost „excelent jucate“ („Familia“, 1898, p. 59).

Între 1900—1906, monologul a fost interpretat de 18 ori, în 16 localități.

PROLOG

S-a publicat în „Familia“, XXXIV (1898), nr. 9, 1/13 III, p. 97—98. Republicat în vol. *Soare cu ploaie*, Brașov, 1898 (în colecția „Biblioteca teatrală edată de Societatea pentru crearea unui fond de teatru român“, nr. 1), p. 3—9 și în „Familia“, XLI (1905), nr. 34, 21 VIII/3 IX, p. 397—398, de unde se reproduce.

În 1897 comitetul „Societății pentru crearea unui fond de teatru român“ perfectează o învoială cu tipograful brașovean N. I. Ciurcu în sensul ca acesta să tipărească, într-o colecție care să se numească „Biblioteca teatrală edată de Societatea pentru crearea unui fond de teatru român“, piese pe care comitetul le va socoti potrivite spre a fi jucate de diletanți. Apoi comitetul hotărăște ca „Biblioteca teatrală“ să fie inaugurată cu o piesă a lui Vulcan și astfel prima broșură a colecției, apărută în 1898, cuprinde comedia într-un act *Soare cu ploaie*, precedată de un *Prolog*, scris anume în acest scop, după cum reiese și din precizarea adăugată titlului la publicarea în „Familia“: „*Prolog* La « Biblioteca teatrală »“. În 1905 este republicat cu o altă mențiune: „*Prolog*, reprezentat de diletanți la inaugurarea scenei din sala festivă a Muzeului Național din Sibiu, la 9/22 VIII a.c.“

Între 1900—1905, *Prologul* a fost interpretat de patru ori în diferite localități din Ardeal și Banat.

GĂRGĂUNII DRAGOSTEI

S-a publicat în „Literatura și artă română“, II (1898), p. 244—262. Republicată în „Familia“, XXXV (1899), nr. 1, 3/15 I, p. 4—5 și nr. 2—5, apoi în volum, Oradea, 1899. — Un fragment din piesă a apărut sub titlul *Din „Gărgăunii dragostei“* în „Familia“, XXXII (1896), nr. 48, 1/13 XII, p. 567. Se reproduce din volum.

Gărgăunii dragostei este penultima din cele zece piese pe care Vulcan le-a trimis Teatrului Național din București spre a fi jucate și cea de-a treia, și ultima care i se reprezintă pe întia scenă a țării. Comedia fusese trimisă în 1894; după doi ani, Aristizza Romanescu îi comunica printr-o scrisoare particulară impresiile sale, menționând că o

găsește bună și că s-ar putea să fie reprezentată în stagiunea următoare. În adevăr, piesa va fi reprezentată în premieră în stagiunea 1896/1897. Ca și în cazul celorlalte două piese jucate pe scena Teatrului Național din București, autorul face cunoscute și de data aceasta locul și ziua premierei, precum și distribuția:

„Reprezentată întâia oară în Teatrul Național din București la 27 martie 1897.“, după care e prezentată distribuția:

<i>Olimpia</i> , văduvă tânără	D-na M. Ciucurescu
<i>Tirgoviștean</i> , unchiul ei	Dl I. Niculescu
<i>Dr. Ursulescu</i> , medic	„ Catapol
<i>Marin</i> , avocat	„ P. Liciu
<i>Gogu</i> , deputat	„ V. Alexandrescu
<i>Joița</i>	} d-na Ad. Langeais „ Al. Alexandrescu d-ra R. Moor
<i>Luxița</i> } prietenele Olimpiei	
<i>Rița</i> }	
<i>Alecu</i> , servitor	dI I. Montauranu
<i>Anica</i> , servitoare	d-ra Pepi Moor

CUPRINS

<i>Cuvint introductiv</i>	V
<i>Tabel cronologic</i>	XXVI
<i>Notă asupra ediției</i>	XLVI

POEZII

Nu deserați!	3
Cătră Andrei Mureșanu	4
La Unirea Principatelor Române	5
Strigoii	8
Rămas bun de la Ardeal	9
Cătră române	11
Cătră renegați	13
Fraților, să ne unim!	14
Îi voi tot batjocori	15
La moartea lui Andrei Mureșanu	17
Necazul umoristului	18
Spiritul neguțătoresc	20
Iarna	22
Cătră poeți	23
Secerișul meu	25
Eliberarea țăranilor din România	27
Programa mea	29
Răsunet	30
Copila română	32
Geniul Națiunii	34
La Călugăreni	37
Hora lui Alesandru Roman	39
Rămas bun la București	41

[Un riu ce se pornește]	42
Cuza în esil	43
Visul lui Iancu	45
Orfana Crișului	52
Rămas bun la Oravița	63
Moartea lui Ioan Butean	64
Scame pentru cei răniți	67
Lui Vasilie Alecsandri	69
Cătră români	72
Apel la-nfrățire	73
La moartea lui Timotei Cipariu	75
La munte	76
Bărnuf	79
Alecsandri	81
Moartea poetului	83
George Barițiu	85
[Epigramă]	87
A fost o luptă cruntă... ..	88
Poeților români	89
Junimei române	90
Moartea tiranului	91
Lumea	93
Idealul românesc	96
De ești român... ..	97

PROZĂ

Colibă și palat	101
Balul din Brustureni	139
Jour fix în Cucuteni	144
Dragostea lui George a Florii Nuțului	148
Dragoste cu pedeci	152
O căsătorie fericită	156
Fata popii	161

TEATRU

Alb sau roșu? — <i>Comedie originală într-un act</i>	309
Ruga de la Chizătău — <i>Comedie populară într-un act, cu cintece și joc</i>	333
Ciștișgul-moral — <i>Monolog</i>	361
Ștefan-Vodă cel Tânăr — <i>Tragedie istorică în 5 acte și 3 tablouri</i>	367
Prima rochie lungă — <i>Monolog</i>	445
Prolog	448
Gărgăunii dragostei — <i>Comedie într-un act</i>	453
<i>Note</i>	479